

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο  
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών  
Διάλεξη 9ου Εξαμήνου

Επιβλέποντες καθηγητές  
Καρβουντζή Κωνσταντίνα  
Παπαβασιλείου Ματθαίος

Φοιτήτρια  
Κωστόρου Φανή

Μάρτιος 2012

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ  
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ  
ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ

ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΑ  
ΣΤΟΝ ΑΞΟΝΑ ΤΗΣ  
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ





Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο  
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών  
Διάλεξη 9<sup>ου</sup> εξαμήνου

**Οι ανθρώπινες δραστηριότητες στο δημόσιο χώρο – Αστικά κενά στον άξονα Πανεπιστημίου**

**Ερευνήτρια :** Κωστούρου Φανή

**Επιβλέποντες καθηγητές :** Καρβουντζή Κωνσταντίνα  
Παπαβασιλείου Ματθαίος

**Ομάδα Υποστήριξης :** Αγγελοπούλου Δανάη – Καλλιόπη, Βασιλειάδης Βασίλης, Ζηλάκου Μαριέττα

Μάρτιος 2012





**ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΧΩΡΟ**  
**ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΑ ΣΤΟΝ ΑΞΟΝΑ ΤΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ**



## Περίληψη

Η παρούσα διάλεξη αφορά στη μελέτη του συσχετισμού του δημόσιου χώρου της πόλης με την καθημερινή ζωή που εκτυλίσσεται σε αυτήν. Η ανάλυση στηρίζεται στην παρατήρηση και στην καταγραφή των κυριότερων ανθρώπινων δραστηριοτήτων ( κίνηση – στάση ) ώστε να ερμηνευτούν ο τρόπος που ο δομημένος υπαίθριος χώρος χρησιμοποιείται από τον άνθρωπο και τα υλοποιημένα χαρακτηριστικά του που επενεργούν στον τρόπο αυτόν.

Ο άξονας της Πανεπιστημίου και τα αστικά κενά πάνω σε αυτόν, αποτελούν το πεδίο έρευνας της μελέτης. Η Πανεπιστημίου θεωρείται ο κεντρικότερος άξονας του κέντρου της Αθήνας, και οι αστικοί χώροι που εφάπτονται σε αυτόν, η πλατεία Συντάγματος, ο πεζόδρομος της Κοραή, η πλατεία Δικαιοσύνης και η πλατεία Ομόνοιας, αποκτούν αυτομάτως ιδιαίτερη σημασία για τη ζωή της πόλης.

Η επιτόπια αυτοψία και η περαιτέρω ανάλυση της φανερώνει διαφορά ανάμεσα στα δύο άκρα του άξονα που εκφράζεται τελικά με τη δυσανάλογη ανάπτυξη δραστηριοτήτων στα αστικά κενά του Συντάγματος και της Κοραή σε σχέση με της Δικαιοσύνης και της Ομόνοιας. Προκύπτει ότι η κίνηση και η στάση στο δημόσιο χώρο εξαρτώνται άμεσα από την οπτική και συγκοινωνιακή σύνδεση του με τον ευρύτερο ιστό, τις χρήσεις γης που εντοπίζονται πλησίον, την συγκρότηση ορίων, και τις δυνατότητες που προσφέρονται ( θερμική άνεση, οπτική ποικιλία, αίσθηση ασφάλειας ).

## Abstract

The lecture will present and discuss research on the correlation between the public area of the city and the life which unfolds daily. The analysis is based on the observation and recording of the major human activities ( moving – standing ) and the interpretation of the way that the structured open space is being experienced.

The case study is the axis of Panepistimiou street and the urban spaces along it. Panepistimiou is considered one of the busiest and most central streets of Athens; therefore the spaces adjacent to it, namely, the Syntagma square, Korai's pedestrian street, Dikaiosinis square and Omonia square, gain significant importance for the public life. The fieldwork and its further analysis reveal differences between the two poles of the axis. This is also verified by the disproportionate development of human activities in Syntagma kai Korai in relation to Dikaiosini and Omonia.

The research shows that moving and standing in a public space is directly dependent on its visual and transport connection with the broader tissue; the land uses nearby; the synthesis of boundaries; and the advantages offered by the space including thermal comfort, visual variety and sense of security.





# ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	7
Abstract .....	7
<b>ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....</b>	<b>9</b>
<b>ΕΙΣΑΓΩΓΗ .....</b>	<b>13</b>
Το πρόβλημα .....	14
Στόχος.....	14
Μεθοδολογία.....	15
Εργαλεία ανάγνωσης .....	16
Δημόσιος χώρος.....	17
Σχέση με τον άνθρωπο.....	17
Αστικά κενά.....	19
Πλατεία .....	19
Ιστορική Εξέλιξη.....	19
Η πλατεία στην Ελλάδα .....	20
<b>ΜΕΡΟΣ Α' .....</b>	<b>23</b>
<b>Πολεοδομική εξέλιξη Αθήνας.....</b>	<b>23</b>
Τα πρώτα σχέδια.....	23
Η δημιουργία της λεωφόρου Πανεπιστημίου.....	25
<b>Άξονας Πανεπιστημίου .....</b>	<b>29</b>
Υφιστάμενη Κατάσταση .....	30
Κυκλοφορία .....	31
Σημαντικά Κτίρια.....	32
Χρήσεις γης .....	34
Αστικά κενά στον άξονα Πανεπιστημίου .....	37
<b>ΜΕΡΟΣ Β' .....</b>	<b>39</b>
<b>Πλατεία Συντάγματος.....</b>	<b>41</b>
Περιγραφή .....	43
Ανάλυση .....	43
Τυπολογία.....	43
Συγκοινωνιακή σύνδεση.....	43

Χρήσεις γης.....	45
Χωρική Συγκρότηση .....	45
Άξονες .....	45
Όρια – Χωρικές ενότητες .....	45
Καταγραφή - Παρατηρήσεις .....	48
Κίνηση.....	48
Στάση .....	49
Συμπεράσματα.....	60
<b>Οδός Κοράη - Τριλογία.....</b>	<b>61</b>
Οδός Κοραή .....	61
Τριλογία .....	62
Ακαδημία Αθηνών .....	62
Εθνική Βιβλιοθήκη.....	63
Περιγραφή .....	63
Ανάλυση.....	64
Τυπολογία.....	64
Συγκοινωνιακή σύνδεση.....	64
Χρήσεις γης.....	64
Χωρική Συγκρότηση .....	66
Άξονες .....	66
Όρια – Χωρικές ενότητες.....	66
Καταγραφή - Παρατηρήσεις .....	70
Κίνηση.....	70
Στάση .....	71
Συμπεράσματα.....	80
<b>Πλατεία Δικαιοσύνης .....</b>	<b>81</b>
Περιγραφή .....	82
Ανάλυση.....	83
Τυπολογία.....	83
Συγκοινωνιακή σύνδεση.....	83
Χρήσεις γης.....	83
Χωρική Συγκρότηση .....	83
Άξονες .....	83
Όρια – Χωρικές ενότητες.....	84
Καταγραφή - Παρατηρήσεις .....	87
Κίνηση.....	87
Στάση .....	87
Συμπεράσματα.....	93
<b>Πλατεία Ομόνοιας.....</b>	<b>94</b>
Περιγραφή .....	96
Ανάλυση.....	96
Τυπολογία.....	96
Χρήσεις γης.....	97
Χωρική Συγκρότηση .....	99
Άξονες .....	99
Όρια - Χωρικές ενότητες.....	99
Καταγραφή - Παρατηρήσεις .....	102
Κίνηση.....	102

Στάση .....	102
Συμπεράσματα.....	112

## **ΜΕΡΟΣ Γ΄ .....113**

<b>Συγκριτική μελέτη πλατειών στην Πανεπιστημίου .....</b>	<b>113</b>
Διερεύνηση της συσχέτισης της σκιάς και της καταγραφής των ανθρώπινων δραστηριοτήτων .....	113
Διαγράμματα .....	116

<b>Συμπεράσματα .....</b>	<b>119</b>
---------------------------	------------

<b>Γενικά Συμπεράσματα.....</b>	<b>123</b>
---------------------------------	------------

<b>Επίλογος .....</b>	<b>125</b>
-----------------------	------------

## **ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ .....127**

<b>Υλικό Υποστήριξης .....</b>	<b>127</b>
--------------------------------	------------

<b>Εικόνες.....</b>	<b>141</b>
---------------------	------------

<b>Βιβλιογραφία.....</b>	<b>142</b>
Διαλέξεις – Διπλωματικές Εργασίες .....	143
Δημοσιευμένα Κείμενα.....	144
Άρθρα.....	144
Ιστότοποι.....	144





# ΕΙΣΑΓΩΓΗ

*«Η ζωή μέσα στα κτίρια κι ανάμεσα σε αυτά, σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις, φαίνεται να είναι πιο ουσιαστική και πιο σημαντική από τους ίδιους τους χώρους και τα κτίρια.»*

Jan Gehl, *Life between buildings: Using Public Space*

Η σχέση του ανθρώπου με το αστικό περιβάλλον βρίσκεται σήμερα περισσότερο από ποτέ στο επίκεντρο του αρχιτεκτονικού προβληματισμού. Οι ατομικές ή συλλογικές δραστηριότητες στο δημόσιο χώρο έχουν αναδειχθεί ως το πιο αντιπροσωπευτικό δείγμα πολιτικής και κοινωνικής συνοχής ενός τόπου. Η επαναδιαπραγμάτευση των όρων σχεδιασμού των αστικών κενών με κατεύθυνση την επαναφορά της εξωστρέφειας των πολιτών αποτελεί πρωταρχικό διακύβευμα κάθε σύγχρονης πολεοδομικής προσέγγισης.

Το κέντρο της Αθήνας αποτελεί ένα παλίμψηστο πολεοδομικών επεμβάσεων από την ίδρυση του νέου ελληνικού κράτους μέχρι σήμερα. Πράγματι, την τελευταία δεκαετία έχει υποστεί μεγάλες αλλαγές. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 ο στόχος ήταν η ανασυγκρότηση της πρωτεύουσας για την ανάληψη και διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων. Μια σειρά έργων υποδομών καθώς και η υλοποίηση των βραβευμένων προτάσεων των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών άλλαξαν την εικόνα της πόλης.

Η πολιτεία μέσω του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αττικής<sup>1</sup> έφερε στο προσκήνιο ζητήματα

- ανάδειξης της ιστορικής φυσιογνωμίας της Αθήνας και αναβάθμισης της κεντρικής περιοχής της.
- βελτίωσης της ποιότητας ζωής για όλους τους κατοίκους της και προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος
- εξισορρόπησης των κοινωνικών ανισοτήτων από περιοχή σε περιοχή
- διεύρυνσης των επιλογών κατοικίας και εργασίας, αναψυχής και ψυχαγωγίας σε κάθε περιοχή της Πρωτεύουσας
- ποιοτικής αναβάθμισης κάθε γειτονιάς και προστασίας των περιοχών κατοικίας από οχληρές λειτουργίες και χρήσεις.

Το ΡΣΑ ενσωμάτωσε ένα σύνολο στόχων και στρατηγικών με κύριο στόχο μητροπολιτικές παρεμβάσεις, δηλαδή προγράμματα αστικής αναβάθμισης, ανάπλασης ή χωρικής αναδιάρθρωσης πολυτομεακού χαρακτήρα σε ζωτικές εκτάσεις του αστικού ιστού<sup>2</sup> με επιπτώσεις στην ανάπτυξη της περιφέρειας της Αττικής, την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής και την χωρική συνοχή. Μια σειρά πρωτοβουλιών που αφορούσαν στην ενοποίηση των αρχαιολογικών χώρων, στην επιστροφή της κατοικίας στο κέντρο της πόλης, στις αστικές αναπλάσεις κεντρικών πλατειών, στον

<sup>1</sup> Το ΡΣΑ έχει μέχρι σήμερα υποστεί ορισμένες περιορισμένης έκτασης τροποποιήσεις, χωρίς αλλαγή των στόχων του. Οι σημαντικότερες τροποποιήσεις/συμπληρώσεις έγιναν:

i. με το Νόμο 1955/91, με τον οποίον χωροθετήθηκε ο νέος Αερολιμένας στα Σπάτα καθώς και άλλα μεγάλα έργα μεταφορικής υποδομής, και

ii. με το Νόμο 2730/99, με τον οποίον χωροθετήθηκαν και εντάχθηκαν στο σύστημα μεγάλων πόλων υπερτοπικής σημασίας του ΡΣΑ οι Ολυμπιακές εγκαταστάσεις και τα έργα υποστήριξης τους.

<sup>2</sup> όπως παραγωγικές ζώνες (λειτουργούσες ή απαξιωμένες ή υπό ανάπτυξη), περιοχές σε γειτνίαση ή σε ακτίνα επιρροής σημαντικών μεταφορικών υποδομών ή μεταφορικών κόμβων, δημόσιες εκτάσεις υπό αναμόρφωση ή αλλαγή διαχειριστικού καθεστώτος, παράκτιες ή παραποτάμιες ζώνες, περιαστικές φυσικές ζώνες ειδικού χαρακτήρα ή μητροπολιτικά πάρκα ή υπερτοπικοί πόλοι αναψυχής, πολιτισμού, αθλητισμού που προσφέρονται για την εφαρμογή προγραμμάτων μητροπολιτικού χαρακτήρα και στρατηγικής σημασίας

επανασχεδιασμό των αστικών μεταφορών και στην υιοθέτηση ανθρωποκεντρικής πολιτικής, πραγματοποιήθηκαν.

## Το πρόβλημα

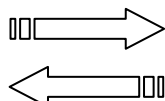
Δυστυχώς, είκοσι τρία χρόνια μετά τη θεσμοθέτηση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (Νόμος 1515 / 1985, με επικαιροποίηση του χάρτη του με τους ν.1955/1991 και 2730/1998), η σχέση του δημόσιου χώρου με τον πολίτη δεν αποκαταστάθηκε. Η εντεινόμενη οικονομική κρίση των τελευταίων χρόνων, οι κοινωνικές αντιδράσεις, η απομάκρυνση κεντρικών λειτουργιών από το κέντρο της πόλης (υπουργεία, δικαστήρια, κ.λπ.), η απουσία μεταναστευτικής πολιτικής παράλληλα με την τεράστια αύξηση των εξωτερικών μεταναστών και η αποσπασματική αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων (εξαρτημένες ομάδες) οδήγησαν το κέντρο της πόλης σε μια ραγδαία υποβάθμιση.

Γιατί η Αθήνα δεν αποτελεί πια φιλόξενη πόλη; Γιατί ο πολίτης δεν έχει ταυτιστεί με την πόλη του? Πώς η διαμόρφωση του δημόσιου χώρου επηρέασε και επηρεάζει την έκφραση ατομικών και συλλογικών δράσεων? Πώς λειτούργησαν και πώς λειτουργούν σήμερα οι πολεοδομικές επεμβάσεις που υλοποιήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 2000? Χρησιμοποιείται άραγε ο δομημένος υπαίθριος χώρος από τον πολίτη και ποια υλοποιημένα χαρακτηριστικά επενεργούν στον τρόπο χρήσης του?

## Στόχος

Η παρούσα διάλεξη έχει στόχο να αναδείξει τη σχέση της διάρθρωσης του δημόσιου χώρου με τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Σκοπός είναι η αναγωγή της συστηματικής παρατήρησης σε εργαλείο ερμηνείας του αστικού χώρου και των αλληλοεπιδράσεων του τελευταίου με τον άνθρωπο. Η έρευνα θα εστιάσει κυρίως στην κίνηση και στην στάση ως τις πιο κυρίαρχες δραστηριότητες στο δημόσιο χώρο, καθώς και στο βαθμό που η δομή και η μορφή του χώρου επιδρούν σ' αυτές τις δραστηριότητες.

Η μελέτη βασίζεται κυρίως σε έρευνα πεδίου με μεθοδολογικά εργαλεία που θα αναλυθούν στη συνέχεια, καθώς και σε βιβλιογραφική έρευνα προκειμένου να διερευνηθεί η επιρροή των κεντρικών αποφάσεων σε πολεοδομικό επίπεδο που επηρέασαν στη μικρή κλίμακα το δημόσιο χώρο .



**ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ**

Ως πεδίο έρευνας της παρούσας διάλεξης επιλέχθηκε ο άξονας της Πανεπιστημίου που αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους άξονες στο κέντρο της Αθήνας, καθώς και οι πλατείες που εφάπτονται σε αυτόν. Εξάλλου εν όψει της πεζοδρόμησης του, αποτελεί ένα εξαιρετικά επίκαιρο αντικείμενο έρευνας.

Η μελέτη εστιάζει στα αστικά κενά:

- Πλατεία Συντάγματος
- Κοραή – Αρχιτεκτονική τριλογία (Ακαδημία, Πανεπιστήμιο, Βιβλιοθήκη)
- Πλατεία Δικαιοσύνης
- Πλατεία Ομόνοιας

## Μεθοδολογία

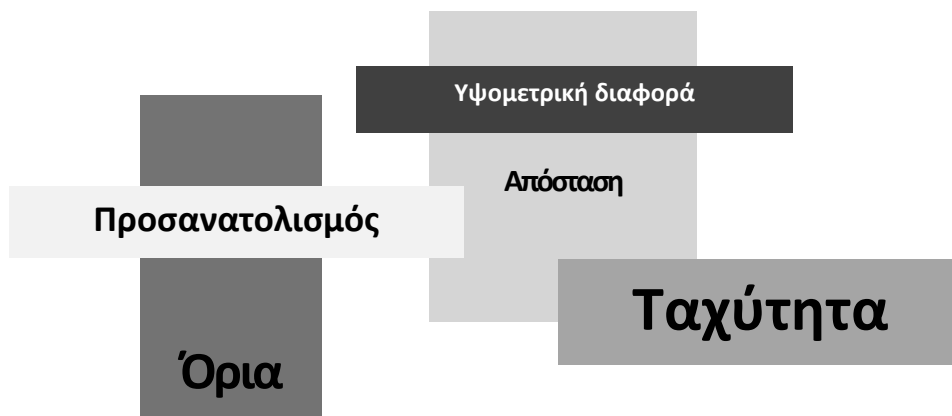
Η μεθοδολογία ανάλυσης στηρίχθηκε στην χαρτογράφηση των χρήσεων, των χωρικών οργανώσεων, των οπτικών συνδέσεων και τέλος των ανθρώπινων δραστηριοτήτων ( στάση-κίνηση) στο δημόσιο χώρο<sup>3</sup>. Αναλυτικά,

- Οι στατικές δραστηριότητες στους δημόσιους χώρους χαρτογραφήθηκαν κατά τη διάρκεια ημερών με ηλιοφάνεια στο διάστημα Μαΐου-Ιουλίου.
- Η παραπάνω καταγραφή πραγματοποιήθηκε με επιτόπια αυτοψία και με διττό τρόπο, όπως ακολούθως :
  - i. σε διαφορετικό μήνα και μέρα αλλά διατηρώντας σταθερό το χρονικό διάστημα παρατήρησης,
  - ii. σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα κατά τη διάρκεια της ίδια ημέρας
- Τα δεδομένα συλλέχθηκαν καθημερινές Δευτέρα έως και Παρασκευή και κατά τα χρονικά διαστήματα 11π.μ.-12π.μ., 1.30μ.μ.-2.30μ.μ., 5.00μ.μ.-6.00μ.μ και 6.30μ.μ.-7.30μ.μ.
- Καταμετρήθηκαν οι άνθρωποι που στέκονταν ή κάθονταν σε χώρους εστίασης ή σε οργανωμένα καθιστικά των επιλεγμένων χώρων μεταξύ των παραπάνω χρονικών διαστημάτων κατά τη διάρκεια μιας ημέρας. Η καταμέτρηση είναι ποσοτική κι όχι ποιοτική βάσει εθνικότητας, κοινωνικής θέσης, φύλου και ηλικίας.

---

<sup>3</sup> Η μεθοδολογία έχει βασιστεί σε αντίστοιχες έρευνες πολεοδομών ερευνητών που υιοθετούν εργαλεία παρατήρησης στα κέντρα πόλεων της Ευρώπης, Αμερικής κ.λ.π. Σημαντικές τέτοιες έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί από τους William Whyte και Jan Gehl μεταξύ άλλων κι έχουν πραγματοποιηθεί στη Νέα Υόρκη, στο Λονδίνο, στο Περθ, στη Ρήγα, στη Στοκχόλμη, στο Όσλο, στην Αδελαΐδα, στο Γουέλιנגκτον, και στο Εδιμβούργο καθώς και στη Μελβούρνη.

# Εργαλεία ανάγνωσης



		<p>Τα φυσικά και τεχνητά <b>όρια</b> περιορίζουν ή ελευθερώνουν το οπτικό πεδίο του ανθρώπου. Σε οριζόντιο επίπεδο το πεδίο αυτό ορίζεται μεταξύ 120-180°, ενώ σε κατακόρυφο ορίζεται στις 100°. Επομένως, τα όρια μπορούν να εξασφαλίσουν απομόνωση αλλά και τις κατάλληλες συνθήκες προκειμένου το άτομο να εποπτεύει χωρίς να εποπτεύεται. Αντίθετα, μπορούν να φέρουν σε επαφή άτομα ή ομάδες ατόμων που διαφορετικά δε θα προσεγγίζονταν.</p>
		<p>Η <b>απόσταση</b> θέτει τους κύριους κανόνες οικειότητας :</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• 0-0.45μ. έκφραση συναισθημάτων</li> <li>• 0.45-1.30μ άνεση στην επικοινωνία</li> <li>• 1.30-3.75μ. καθημερινές συναναστροφές</li> <li>• 3.75μ.- μονομερή επικοινωνία</li> </ul> <p>ΟΙΚΕΙΑ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΗΜΟΣΙΑ</p>
		<p>Η <b>ταχύτητα</b> που κινείται ο άνθρωπος κυμαίνεται μεταξύ 5-15km/h. Όταν χρησιμοποιεί ποδήλατο η ταχύτητα είναι μεταξύ 25-35km/h, ενώ με το αυτοκίνητο η ταχύτητα αυξάνεται στα 35-60km/h. Όσο αυξάνεται η ταχύτητα, η πιθανότητα διάκρισης λεπτομερειών του περιβάλλοντα χώρου μειώνεται δραματικά με αποτέλεσμα η συλλογή πληροφοριών για τον αστικό χώρο να συρρικνώνεται. Συνεπώς, η εικόνα της πόλης δεν αφομοιώνεται, αλλά εντυπώνεται.</p>
		<p>Οι άνθρωποι έρχονται ευκολότερα σε επαφή μεταξύ τους αν η <b>υψομετρική διαφορά</b> μεταξύ τους είναι μικρότερη από 3μ. Η χρήση λιγότερων επιπέδων διασφαλίζει ευκολία στην κίνηση, στη διαχείριση και στην εποπτεία του χώρου. Επιτυγχάνεται η επιθυμητή συνάθροιση έναντι της διασποράς λόγω εναλλαγής επιπέδων. Κάτι ανάλογο ισχύει και με τα ύψη των κτιρίων, όπου ελλοχεύει ο κίνδυνος απώλειας της ανθρώπινης κλίμακας.</p>
		<p>Ο <b>προσανατολισμός</b> σε σχέση με</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• τον ήλιο</li> <li>• τις οπτικές φυγές στην πόλη και</li> <li>• τις θεάσεις πλήθους ανθρώπων ή ενδεχόμενων υπαίθριων δραστηριοτήτων,</li> </ul> <p>πολλαπλασιάζει τις ευκαιρίες για επικοινωνία και επαφή.</p>

Εικόνα 1.

ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ	ΕΠΑΦΗ
τοίχος	απουσία τοίχου
μεγάλη απόσταση	μικρή απόσταση
μεγάλη ταχύτητα	μικρή ταχύτητα
πολλαπλά επίπεδα	ενιαίο επίπεδο
μη εποπτεία και θέαση	εποπτεία και θέαση

Πηγή : Life Between Buildings: Using Public Space by Jan Gehl



# Δημόσιος χώρος

## Σχέση με τον άνθρωπο

Σύμφωνα με τον Claude Lefort <sup>4</sup>, «η δημοκρατία εμπίπτει στο δημόσιο χώρο και ο δημόσιος χώρος θεωρητικά αποτελεί ένα χώρο κενό που διατίθεται σε οποιονδήποτε θέλει να του αποδώσει νόημα, είτε είναι άτομο ή μια ομάδα ατόμων. Πρακτικά όμως, είναι ένας χώρος που συνεχώς αλλάζει, εξελίσσεται αλλά και μετασχηματίζεται από τις αντιλήψεις που επικρατούν σε μια δεδομένη κοινωνία.»

Ο δημόσιος χώρος συγκροτεί αδιαμφισβήτητα ένα μωσαϊκό σύνθετων πολεοδομικών και αρχιτεκτονικών επιλογών που προέκυψαν από τους κοινωνικοοικονομικούς μετασχηματισμούς στο χρονικό συνεχές. Υλοποιείται μέσα από μια συνεχή διαδοχή φάσεων όπου κάθε προηγούμενη εγκυμονεί την επόμενη. «Με τον καιρό η πόλη μεγαλώνει πάνω στον εαυτό της, αποκτά συνείδηση και μνήμη του εαυτού της. Στην κατασκευή της παραμένουν τα αρχικά στοιχεία του σχηματισμού της, αλλά με το πέρασμα του χρόνου, η πόλη τα συγκεκριμενοποιεί και τα μεταβάλλει.»<sup>5</sup> Έχουμε, δηλαδή, μια σύσταση δυναμική, μεταβαλλόμενη που καθορίζεται κάθε φορά από την ίδια την κοινωνία σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες και τα οράματά της.

Η **ανάγνωση του αστικού ιστού** συχνά αποδεικνύεται μια πολύπλοκη διαδικασία εξαιτίας των διαπλεγμένων υφάνσεων του. Ο αστικός χώρος περιλαμβάνει διαφορές και ιδιαιτερότητες, από την συνύπαρξη των οποίων, ωστόσο, προκύπτουν και οι απαραίτητες δυνάμεις που τον ενεργοποιούν. Σύμφωνα με τον Henry Lefebvre, το άστυ συναθροίζει όλα εκείνα τα ενδεχόμενα (ζώντες οργανισμούς, τεχνολογία και πλούτο, έργα πολιτισμού, τρόπους ζωής, παραγωγικές διαδικασίες, ρήξεις της καθημερινότητας), που είτε ως αμοιβαίως αποκλειόμενα, επειδή είναι ασυμβίβαστα, είτε ως συσχετιζόμενα, επειδή έχουν κοινά σημεία, συνθέτουν, τελικά, ένα «κέντρο προσέλευσης και ζωής»<sup>6</sup>. Αυτά τα ενδεχόμενα, πράγματα, αντικείμενα, άνθρωποι, καταστάσεις, ως μεμονωμένα αλλά και ως συνεργαζόμενα στοιχεία ολοκληρώνουν τη **συνολική εμπειρία της πόλης**.

Η **δομή του αστικού ιστού** εμπεριέχει το αποτύπωμα του συλλογικού, ενώ αποτελεί και ένα μέσο σύνδεσης του ατόμου με το κοινωνικό σύνολο. Ο άνθρωπος, ως το κύτταρο της ζωής της πόλης, μέσα από τους κοινωνικοοικονομικούς μηχανισμούς, παράγει χώρο και ο χώρος λειτουργεί ως μέσο και ως σημασία τόσο για τη ρύθμιση των διαπροσωπικών σχέσεων όσο και για την επικοινωνία των ανθρώπων. « Η εμπειρία του χώρου είναι, συνεπώς, κοινωνικά κατασκευασμένη και η πόλη ως χώρος συνδέει το υποκειμενικό με το αντικειμενικό και το συλλογικό».<sup>7</sup>

Η **ανάγκη συνεύρεσης του ατόμου με άλλα άτομα ή ομάδες** με στόχο την αλληλεπίδραση μεταξύ τους, είτε παθητική –βλέπω, ακούω– είτε ενεργητική –συμμετέχω–, αποτελούν σημαντικό κίνητρο για την ανάπτυξη υπαίθριων δραστηριοτήτων στην πόλη. Πέρα από την τυχαία συνεύρεση των

<sup>4</sup> Lefort, C.(1988)- Democracy and Political Theory

<sup>5</sup> Rossi A. (1985)- Η Αρχιτεκτονική της Πόλης, σελ 19. Ο Rossi γράφει: «Στον αστικό σχεδιασμό κάθε πράγμα πρέπει να εκφράζει με τη μεγαλύτερη πιστότητα την ίδια τη ζωή του συλλογικού οργανισμού που είναι η πόλη. Στη βάση αυτού του οργανισμού βρίσκεται η αρχή της διάρκειας του σχεδίου της πόλης. Η έννοια της διάρκειας είναι βασική στη θεωρία του Roète και έχει ιδιαίτερη σημασία στην ανάλυση του Lavedan. Η ανάλυση του Lavedan, με την ανάμιξη στοιχείων από τη γεωγραφία και την ιστορία της αρχιτεκτονικής, μπορεί να θεωρηθεί ως μία από τις πιο ολοκληρωμένες αναλύσεις που διαθέτουμε. Για τον Lavedan η διάρκεια είναι το γενεσιουργό στοιχείο του σχεδίου της πόλης.» σελ 51

<sup>6</sup> Lefebvre H. (1970)- La révolution urbaine, σελ 118-119

<sup>7</sup> Νασιώκα Κ. - Glocalization – Πατρία : ένα νέο γεωγραφικό σύννορο, [http://www.reconstruction.gr/actions\\_dtis.php/25](http://www.reconstruction.gr/actions_dtis.php/25)

ανθρώπων στο δημόσιο χώρο, η εκδήλωση της συλλογικότητας αποτελούσε ανέκαθεν ένα σημαντικό παράγοντα κοινωνικής συνοχής. «Είναι γενικά αποδεκτό ότι οι άνθρωποι και οι δραστηριότητες τους προσελκύουν άλλους ανθρώπους. Ο κόσμος προσελκύεται από το κόσμο.»<sup>8</sup>

Κατά τον Jan Gehl<sup>9</sup>, οι συλλογικές αυτές δραστηριότητες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε απαραίτητες, προαιρετικές ή κοινωνικές. Η διάρθρωση του δημόσιου χώρου δημιουργεί το υπόβαθρο που επιτρέπει πυκνώσεις και αραιώσεις δραστηριοτήτων, ενώ η **συγκρότηση των ορίων του χώρου** άλλοτε τις διευκολύνει και άλλοτε τις εμποδίζει. Ο αστικός εξοπλισμός, οι τοίχοι, τα εμπόδια, το πράσινο, η υψομετρική διαφορά έχουν τη δυνατότητα ταυτόχρονα να συγκεντρώνουν τις ανθρώπινες δραστηριότητες ή να τις διασκορπίζουν, να τις ενσωματώνουν ή να τις απομονώνουν, να τις έλκουν ή να τις απωθούν, να τις διευκολύνουν ή να τις εμποδίζουν.

Εκτός από την ανάπτυξη κάθε μορφής συλλογικότητας, ο σχεδιασμός του χώρου καθορίζει και το βαθμό οικειοποίησης του από τον άνθρωπο. Η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ του ατόμου και του αστικού χώρου είναι σχέση βιωματική. Οι ιστορικές μνήμες με τις οποίες είναι φορτισμένος ένας τόπος, η αίσθηση της ανθρώπινης κλίμακας ή η καθημερινή επαφή με ένα συγκεκριμένο χώρο, αποτελούν αιτίες που συντελούν στη δημιουργία δεσμών λειτουργικής, ψυχολογικής και κοινωνικής φύσης, που θεμελιώνουν σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του δημόσιου χώρου και του ανθρώπου.

Η κοινωνία και ο δημόσιος χώρος βρίσκονται σε μια διαρκή αλληλεξάρτηση. Η συγκέντρωση κι αλληλεπίδραση των ανθρώπων μέσω της φυσικής παρουσίας τους αλλά και μέσω των δραστηριοτήτων τους αποτυπώνεται στο χώρο με τέτοιο τρόπο ώστε οι χωρικές μορφές να εξυπηρετούν τις ετερότητες της κοινωνίας.

---

<sup>8</sup> Gehl J. (1987)- Life between buildings: Using Public Space. Όπως και ο William H. Whyte είχε επισημάνει 7 χρόνια πριν στο βιβλίο του The Social Life of Small Urban Spaces, «αυτό που προσελκύει περισσότερο τους ανθρώπους είναι οι άλλοι άνθρωποι» σελ 19

<sup>9</sup> Gehl J. (1987)- Life between buildings: Using Public Space σελ 11-12

## Αστικά κενά

Τα «πλήρη» και τα «κενά» τμήματα του αστικού ιστού δημιουργούν ένα πλέγμα που δομεί την πόλη, προσδίδοντας της χαρακτηριστική μορφή που την καθιστά αναγνωρίσιμη, και ανάλογα με τις συνθήκες, βιώσιμη από τον άνθρωπο. Ως πλήρη νοούνται τα κτίρια και τα οικοδομικά τετράγωνα, ενώ ως κενά, οι **δρόμοι** και οι **πλατείες**<sup>10</sup>.

Τα αστικά κενά θεωρούνται κατ' εξοχήν χώροι δημόσιας ζωής και κοινωνικής ανταλλαγής. Η τυπολογία τους καθορίζεται από τη σχέση με τα μέτωπα που τα περιβάλλουν. Η χωρική διάρθρωση, η υλικότητα, το πράσινο κι ο αστικός εξοπλισμός αποτελούν τα κύρια στοιχεία διαμόρφωσης τους.

Αν και ο αστικός σχεδιασμός ως συγκροτημένη πρακτική εμφανίζεται από την αρχαιότητα (γύρω στο 3000π.Χ.), οι ανοιχτοί δημόσιοι χώροι της πόλης ταυτίζονταν μέχρι το 300π.Χ. με τους δρόμους και τους φυτεμένους ή μη υπαίθριους χώρους μπροστά από τους ναούς<sup>11</sup>. Αργότερα, οι άξονες-δρόμοι χαράσσονται με τρόπο που να συνδέουν την πόλη με τον εξωτερικό περίγυρο της. Το χαρακτηριστικό γνώρισμα τους είναι η εμπορική ή συμβολική χροιά που τους προσδίδουν. Περικλείουν, ταυτόχρονα, δύο σημασίες, τη σημασία της σύνδεσης και τη σημασία του τόπου. Η τελευταία σημειώνεται συχνά με μία διεύρυνση του δρόμου<sup>12</sup>.

## Πλατεία

Η πλατεία ετυμολογικά προέρχεται από την πλατεία οδό. Σύμφωνα με την Margaret Tallet<sup>13</sup>, σημαίνει μια επίπεδη έκταση που μπορεί να είναι το κέντρο ενός οικισμού, ο τόπος διασταύρωσης πολλαπλών δραστηριοτήτων, ή και έξω από το κέντρο αλλά σε σύνδεση με αυτό. Αποτελείται από ρευστούς και ταυτόχρονα συμπαγείς χώρους που συνδυάζουν τις πολλαπλές ταυτόχρονες ταχύτητες μιας πόλης, την κίνηση και τη στάση.

Η πλατεία ως ενιαίος «φυσικός» χώρος ορίζεται από μία πολλαπλότητα στοιχείων. Συνιστά ένα χώρο περάσματος, συναθροίσεων, ανταλλαγών, αμοιβαίας αναγνώρισης, εκδήλωσης δύναμης, εξεγέρσεων. Είναι επίσης, ένας ανοιχτός χώρος όπου αναπτύσσεται η κοινωνική συνοχή. Κάθε πλατεία έχει τη δική της ιστορία, τη δική της ταυτότητα. Είναι φτιαγμένη για να ανταποκρίνεται σε συγκεκριμένες ανάγκες-υλικές ή πνευματικές- και μετασχηματίζεται μες στο χρόνο προς διαφορετικές κατευθύνσεις.

## Ιστορική Εξέλιξη

Σύμφωνα με τον P. Zucker, η **αρχαία ελληνική αγορά** συνιστά τον πρώτο ολοκληρωμένο τύπο πλατείας όπου ο δημόσιος υπαίθριος χώρος αποτελεί πρωταρχικό στοιχείο οργάνωσης του

<sup>10</sup> Ο Camillo Sitte στο βιβλίο του City Planning According to Artistic Principles αναφέρει: «Εμείς σήμερα έχουμε στη διάθεση μας τρία κύρια συστήματα για να κατασκευάσουμε τις πόλεις: το ορθογώνιο, το ακτινωτό και το τριγωνικό σύστημα[...]. Όλα αυτά τα συστήματα έχουν καλλιτεχνική αξία ίση με το μηδέν, γιατί μοναδικός τους σκοπός είναι η προσπάθεια οργάνωσης του οδικού δικτύου· είναι λοιπόν ένας σκοπός καθαρά τεχνικός. Ένα οδικό δίκτυο χρησιμεύει αποκλειστικά στην κυκλοφορία και δεν είναι έργο τέχνης, γιατί δεν μπορεί ν' αγκαλιαστεί με μια ματιά, δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό στο σύνολο του παρά μονάχα αν το δούμε στο χάρτη. [...] Από καλλιτεχνική λοιπόν άποψη, μας είναι αδιάφορο. Παρουσιάζει καλλιτεχνικό ενδιαφέρον μόνο εκείνο που μπορεί να αγκαλιαστεί με μια ματιά, που μπορεί να γίνει αμέσως αντιληπτό. Για παράδειγμα ένας δρόμος, μια πλατεία»

<sup>11</sup> Zucker P.- Town and Square: From the Agora to the Village Green

<sup>12</sup> Αραβαντινός Αθ., Κοσμάκη Π.-Υπαίθριοι χώροι στην πόλη, Αθήνα

<sup>13</sup> Tallet M. (1968) - Agoras & Plateias

κτισμένου χώρου<sup>14</sup>. Μεταγενέστερα, η ανοικτή, χωρίς κανονικότητες αθηναϊκή αγορά αντικαθίσταται από εκείνη του περικλειστού γεωμετρικά καθορισμένου χώρου. Η **ρωμαϊκή πόλη** διαθέτει αγορά με γεωμετρική μορφή, ελεύθερη στο κέντρο και με στεγασμένη κιονοστοιχία περιμετρικά. Μετά από τον 4<sup>ο</sup> αιώνα μ.Χ. και τον ειρηνικό ή βίαιο εκχριστιανισμό του ανατολικού κόσμου, η πολιτική λειτουργία της αγοράς σταδιακά χάνεται, όπως εξάλλου και ο αστικός χώρος που της αντιστοιχούσε. Η πλατεία και οι στοές καταλαμβάνονται από εργαστήρια και μαγαζιά κι η λέξη αγορά σημαίνει απλά τον χώρο και τη δραστηριότητα των εμπορικών ανταλλαγών.

Με τη σημερινή της μορφή η **αστική πλατεία** ανάγεται στο δυτικό Μεσαίωνα. Ο Μεσαίωνας επινοεί την πλατεία που είναι οργανικά δεμένη με την πόλη<sup>15</sup>. Την πλατεία-συλλογική δημιουργία του Μεσαίωνα διαδέχεται η σχεδιασμένη πλατεία της Αναγέννησης στην οποία η αυστηρή γεωμετρία επιβάλλεται ως έκφραση ενός νέου πολιτισμού<sup>16</sup>.

Στην βιομηχανική πόλη η πλατεία συρρικνώνεται σε κόμβο κυκλοφοριακό, ενώ η κοινωνική ζωή μετατίθεται στο εσωτερικό κλειστών χώρων<sup>17</sup>. Κατά την κυριαρχία του Μοντέρνου κινήματος η πλατεία εξαφανίζεται μέσα στον άμορφο ελεύθερο χώρο που περιβάλλει τα κτίσματα. Επανέρχεται στο δεύτερο μισό του 20<sup>ου</sup> αιώνα μέσα από την κριτική και νοσταλγική διάθεση που την ανάγει σε σύμβολο μιας χαμένης αστικότητας. Οι σύγχρονες μελέτες αναδεικνύουν την πλατεία ως ουσιαστικό συντελεστή της αστικής μορφής, δομικό στοιχείο του αστικού σχεδιασμού και της ζωής στην πόλη.

## **Η πλατεία στην Ελλάδα**

Με τη συγκρότηση του σύγχρονου ελληνικού κράτους στις αρχές του 19<sup>ου</sup> αιώνα, οι αρχές επικεντρώνονται στην ίδρυση νέων πόλεων και στη μεταμόρφωση και την ανάκτηση του αστικού χώρου, δημοσίου και ιδιωτικού, στις υπάρχουσες πόλεις. Παρά τις διαφορετικές ανάγκες και αντιλήψεις για τον πολεοδομικό σχεδιασμό, η παρουσία της πλατείας είναι κυρίαρχη σε όλες τις περιπτώσεις. Πέρα από τις λειτουργικές ανάγκες της πόλης και το ενδιαφέρον για τη δημιουργία ενός χώρου που ενθαρρύνει την κοινωνικότητα (μία περιοχή αναψυχής, συλλογικής συμβίωσης και συναλλαγών), ο συμβολικός χαρακτήρας που αποδόθηκε στην πλατεία από τα νέα σχέδια είναι ακόμη σημαντικότερος. Οι αντιλήψεις της ελευθερίας του πολίτη, της ισότητας και της προσπελασιμότητας εγχαράχτηκαν σε ένα νέο χώρο του οποίου η εξουσία φαίνεται προσιτή σε όλους. Η πλατεία εκφράζει τη δημόσια σφαίρα στις φυσικές, πολιτικές και κοινωνικές της διαστάσεις.

<sup>14</sup> Zucker P. - Town and Square: From the Agora to the Village Green

Σύμφωνα με τους Αθ. Αραβαντινό και Π. Κοσμάκη, η αρχαία ελληνική αγορά ως εστιακό σημείο της πόλης, λειτουργούσε ταυτόχρονα ως εμπορικό κέντρο, χώρος συγκέντρωσης των πολιτών και τόπος αγώνων και θεαμάτων. Η οργάνωση του εξέφραζε την πολυφωνία της δημοκρατικής διακυβέρνησης της πόλης-κράτους. Η αγορά βρισκόταν σε άμεση οπτική σχέση με τους δρόμους που την συνέδεαν με την πόλη χωρίς να ορίζεται από αυτούς ενώ ήταν ανοικτή προς τον περιβάλλοντα χώρο, ο οποίος συνήθως περιλάμβανε και άλλες δημόσιες λειτουργίες

<sup>15</sup> Άλλοτε προέκυπτε ως αποτέλεσμα σχεδιασμού και άλλοτε όχι, λειτουργούσε ωστόσο ως μόνιμη ανοικτή αγορά στην οποία διαδραματιζόνταν θρησκευτικές και πολιτικές τελετές, γιορτές και καθημερινές συνεσιτιάσεις [Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. & Διατμηματικό Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Αρχιτεκτονικής τοπίου- Πλατείες της Ευρώπης-Πλατείες για την Ευρώπη]σελ 17

<sup>16</sup> Οι λειτουργικές ανάγκες της πόλης υποχωρούν και η πλατεία εκφράζει αξιώσεις γοήτρου ηγεμονικών ομάδων. Συχνά πρόκειται για εντυπωσιακά αρχιτεκτονικά σύνολα όπως αυτά των ιταλικών πλατειών του 15<sup>ου</sup> και 16<sup>ου</sup> αιώνα, των Place royales στην Γαλλία, των grand places στην Φλάνδρα ή των plaza mayor στην Ιβηρική Χερσόνησο. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. & Διατμηματικό Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Αρχιτεκτονικής τοπίου- Πλατείες της Ευρώπης-Πλατείες για την Ευρώπη

<sup>17</sup> Ο Camillo Sitte σημειώνει ότι ο δημόσιος αυτός χώρος είχε χάσει την ιστορική του λειτουργία και σημασία στο τέλος του 19<sup>ου</sup> αιώνα.[ Sitte C., Collins, G.R., Collins C.C.,(1986)- Camillo Sitte: The Birth of Modern City Planning]



Μέχρι τον 19<sup>ο</sup> αιώνα, η μορφή των αδόμητων επιφανειών στον αστικό ιστό διαμορφωνόταν, στις περισσότερες περιπτώσεις, τυχαία ή από περιορισμούς που επέβαλλαν η τοπογραφία και οι όροι δόμησης. Κατά τη διάρκεια όμως του 19<sup>ου</sup> αιώνα μπορούμε να ξεχωρίσουμε δύο τύπους πλατειών: τους **υπάρχοντες ανοιχτούς χώρους** που αναπροσαρμόζονται οργανικά στην εξέλιξη του ιστού και τις **νέες πλατείες** οι οποίες δημιουργούνται εκ του μηδενός σε νέες πόλεις ή συνοικίες σύμφωνα με τις επιταγές της πολεοδομίας στο δυτικό κόσμο<sup>18</sup>.

Στα νέα πολεοδομικά σχέδια της Αθήνας, οι πλατείες έχουν ένα κομβικό ρόλο. Συναρθρώνουν τις μεγάλες οδικές αρτηρίες της πόλης, υποδέχονται τα νέα δημόσια κτήρια και παρέχουν τον ανοιχτό χώρο που επιτρέπει την ανάπτυξη του δημόσιου βίου και της κοινωνικότητας των κατοίκων. Η νεοελληνική πλατεία ενσωματώνει δυναμικά την τις αστικές δραστηριότητες και τα βιώματα των κατοίκων και συνδυάζει τις λειτουργίες που συσσωρεύτηκαν ιστορικά με τις σύγχρονες ανάγκες.

Η εξέλιξη της πλατείας στην Ελλάδα συνδέεται άμεσα με την ευρύτερη ιστορία των πόλεων της και τους μετασχηματισμούς τους. Η περίπτωση της πρωτεύουσας φυσικά δεν αποτελεί εξαίρεση. Προκειμένου να γίνει αντιληπτή η σχέση του δημόσιου χώρου της Αθήνας με τις κοινωνικές συνθήκες, είναι απαραίτητες ορισμένες αναφορές από την πολεοδομική ιστορία της πόλης.

---

<sup>18</sup> Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. & Διατμηματικό Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Αρχιτεκτονικής τοπίου- Πλατείες της Ευρώπης- Πλατείες για την Ευρώπη



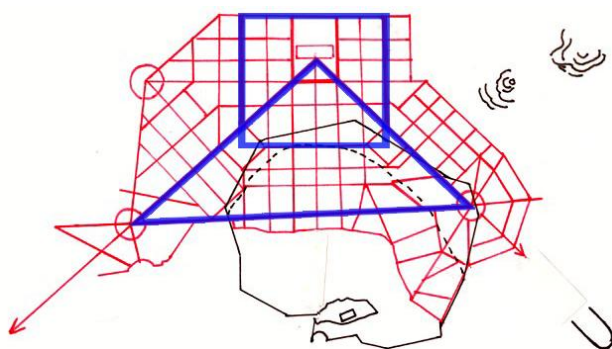
# ΜΕΡΟΣ Α΄

## Πολοδομική εξέλιξη Αθήνας

### Τα πρώτα σχέδια

Η Αθήνα ορίζεται πρωτεύουσα του νεοσύστατου ελληνικού βασιλείου το 1833. Ήδη από τον Μάιο του 1832, οι αρχιτέκτονες Σταμάτης Κλεάνθης και Eduard Schaubert, έχουν ξεκινήσει το έργο της συστηματικής τοπογράφησης της πόλης και την εκπόνηση της πρώτης πολοδομικής πρότασης για την πόλη της Αθήνας. Το Νέο Σχέδιο Πόλεως το οποίο εγκρίνεται τον Ιούνιο του 1833, μεταξύ άλλων προτείνει:

- Τη χάραξη των κύριων αξόνων σε σχήμα ισοσκελούς τριγώνου με κορυφή τη σημερινή πλατεία Ομόνοιας, σκέλη τις οδούς Πειραιώς και Σταδίου και βάση την οδό Ερμού. Διχοτόμος δε του τριγώνου αυτού ορίζεται η οδό Αθηνάς. Ο προσανατολισμός των σκελών δεν ήταν τυχαίος. Αφορούσε στη ταυτόχρονη θέαση από την κορυφή του τριγώνου του λόφου του Λυκαβηττού, του Παναθηναϊκού Σταδίου, του βράχου της Ακρόπολης και του λιμανιού του Πειραιά.
- Στην κορυφή του τριγώνου προβλεπόταν η ανέγερση των Ανακτόρων. Η γεωμετρική κορυφή συνέπιπτε συμβολικά με την κορυφή της κρατικής εξουσίας.
- Οι οδοί Πειραιώς και Σταδίου διακόπτονταν στο μέσον τους συμμετρικά προς τα Ανάκτορα από τις τετράγωνες πλατείες Μπόρσας (Κουμουνδούρου) και Θεάτρου (Κλαυθμώνος) και κατέληγαν σε δύο κυκλικές πλατείες-όρια της πόλης, τις σημερινές πλατείες Κεραμεικού και Συντάγματος.
- Τη χάραξη τεσσάρων βουλεβάρτων σε σχήμα τετραγώνου γύρω από την πλατεία Ομόνοιας, δηλαδή επί της ακάλυπτης ελεύθερης ζώνης η οποία παρεμβалλόταν μέχρι τότε μεταξύ του οικιστικού πλέγματος και του τείχους Χασεκή. (τούρκικο τείχος που περιέβαλλε την Αθήνα από το 1778 μέχρι το 1834) Είναι αξιοσημείωτο, ότι παρ' όλες τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις του πολοδομικού σχεδίου, οι κορυφές του τετραγώνου αποτελούν ακόμη και σήμερα ευρύχωρα κομβικά σημεία της πόλης (η διασταύρωση των οδών Βερανζέρου και Μάρνης και οι πλατείες Κάνιγγος, Κλαυθμώνος, και Κουμουνδούρου)
- Τη δημιουργία του Κήπου του Λαού νότια των Ανακτόρων, ουσιαστικά μια εμπορική αγορά διαιρεμένη σε 6 κτίρια με στοές στις όψεις.



Απλοποιημένη γεωμετρική απόδοση του σχεδίου Κλεάνθη-Schaubert.

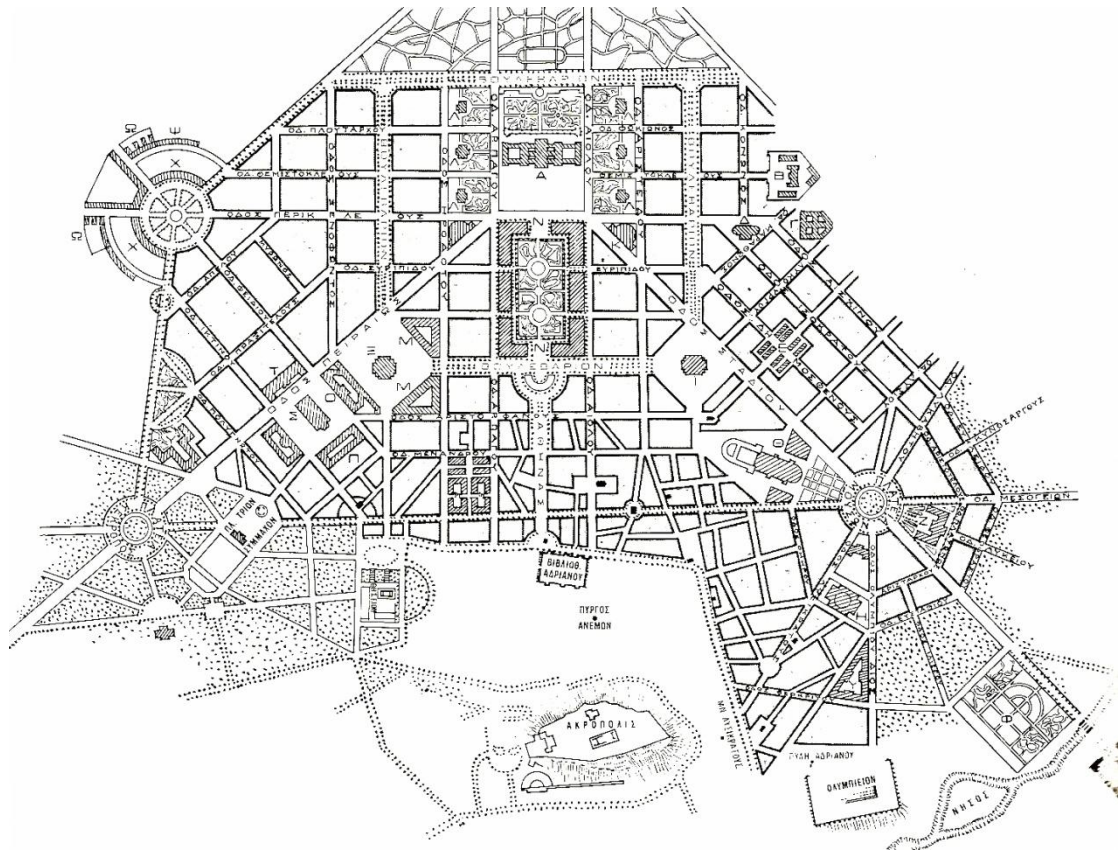
Κόκκινη γραμμή: ρυμοτομική χάραξη,

Συνεχή μαύρη γραμμή: όριο του τείχους Χασεκή

Διακεκομμένη μαύρη γραμμή: όριο του ήδη οικοδομημένου χώρου.

Μπλε γραμμή: η κύρια ιδέα της επέμβασης με τα δύο γεωμετρικά σχήματα

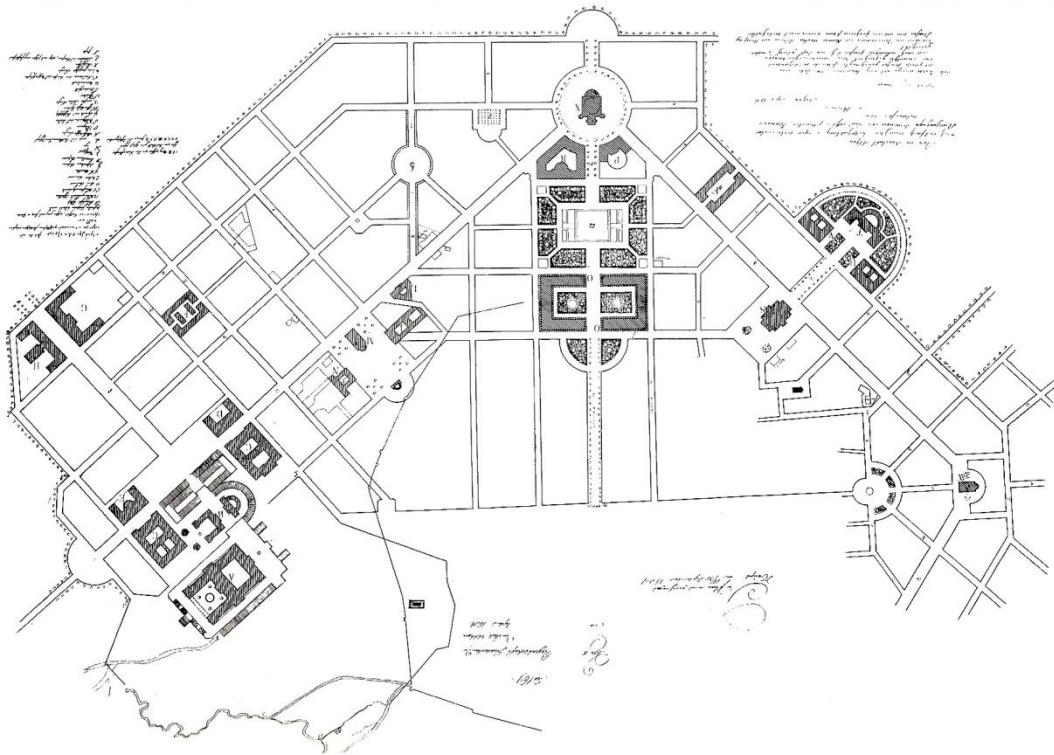
Εικόνα 2.



**Εικόνα 3. Το σχέδιο του Κλεάνθη-Schaubert.** Είναι χαρακτηριστική η σύνθεση, αλλά και η κατανομή λειτουργιών στον χώρο της πόλης. Α. Ανάκτορον, Β.Στρατών, Πολεμαρχείον, Γ. Οπλοθήκη, Δ. Νομισματοκοπείον, Ε. Αγοραί, Ζ. Ακαδημία, Η. Βιβλιοθήκη, Θ. Επισκοπή, Ι. Κ. Μ. Αγνωστα κτίρια, Λ. Υπουργεία, Ν. Εμπορική Αγορά, Ξ. Βόρσα(Χρηματιστήριο), Ο. Ταχυδρομείον, Π. Αστυνομία, Ρ. Τελωνείον, Σ. Ναός, Τ. Βουλευτήριο, Υ. Λουτρά, Φ. Βοτανικός Κήπος, Χ. Στρατώνες, Ψ. Ελαιοτριβεία, Ω.

Το 1834 αναστέλλεται η εφαρμογή του σχεδίου εξαιτίας κύματος διαμαρτυρίας που ξέσπασε από μέρους των ιδιοκτητών, ενώ εκτοξεύονται και κατηγορίες για κερδοσκοπία. Το αποτέλεσμα ήταν να κληθεί ο διάσημος τότε αρχιτέκτονας Leo von Klenze για να δώσει λύση στο πρόβλημα. Ο ίδιος αφού μελέτησε το σχέδιο Κλεάνθη-Schaubert το έκρινε με δυσμένεια και προέβη στις εξής αλλαγές:

- Μετέφερε τα Ανάκτορα και συνεπώς όλο το διοικητικό κέντρο της πόλης από την πλατεία Ομόνοιας στα υψώματα του Κεραμεικού, σχηματίζοντας στην ίδια θέση κυκλική πλατεία, πρόδρομο της σημερινής
- Χάραξε με κατεύθυνση κάθετη στην οδό Αθηνάς, δύο οδούς στη θέση των σημερινών Πανεπιστημίου και Αγ. Κωνσταντίνου
- Στρέβλωσε την οδό Σταδίου προς τη συνοικία της Πλάκας και τη κατέστησε αδιέξοδη προκειμένου να αποφύγει την απαλλοτρίωση εκτάσεων γης ιδιοκτησίας Άγγλου ιστορικού συγγραφέα
- Περιορίσε το πλάτος των δρόμων και την επιφάνεια των πλατειών
- Κατάργησε το πλαίσιο των βουλεβάρων κι αντί της χάραξης πλήθους νέων δρόμων αρκέστηκε σε ελαφρές διαπλατύνσεις και ευθυγραμμίσεις παλαιότερων δρομίσκων
- Μείωσε τη συνολική έκταση της πόλης, περικλείοντας την με μια περιφερειακή οδό πάνω στην οποία εντοπιζόνταν 4 πύλες



**Εικόνα 4.** Το σχέδιο του Leo von Klenze όπως εγκρίθηκε το Σεπτέμβριο του 1834 μέσω Διατάγματος. Α. Ανάκτορον, Β. Αυλαρχείον, C. Υπουργεία, D. Γερουσία, E. Βουλή, F. Αγοραί, G. Στρατών Πεζικού, H. Στρατών Ιππικού, L. Αστυνομία, M. Εκκλησία, N. Ταχυδρομείον, J. Φυλακαί, O. Εμπορική Αγορά, P. Σύνοδος και Επισκοπή, R. Σχολεία, S. Θέατρον, T. Βιβλιοθήκη, U. Πανεπιστήμιον, V. Ακαδημία, W. Ναός Αγ. Γεωργίου, X. Μέγας Ναός του Σωτήρος (Μητροπολιτικός)

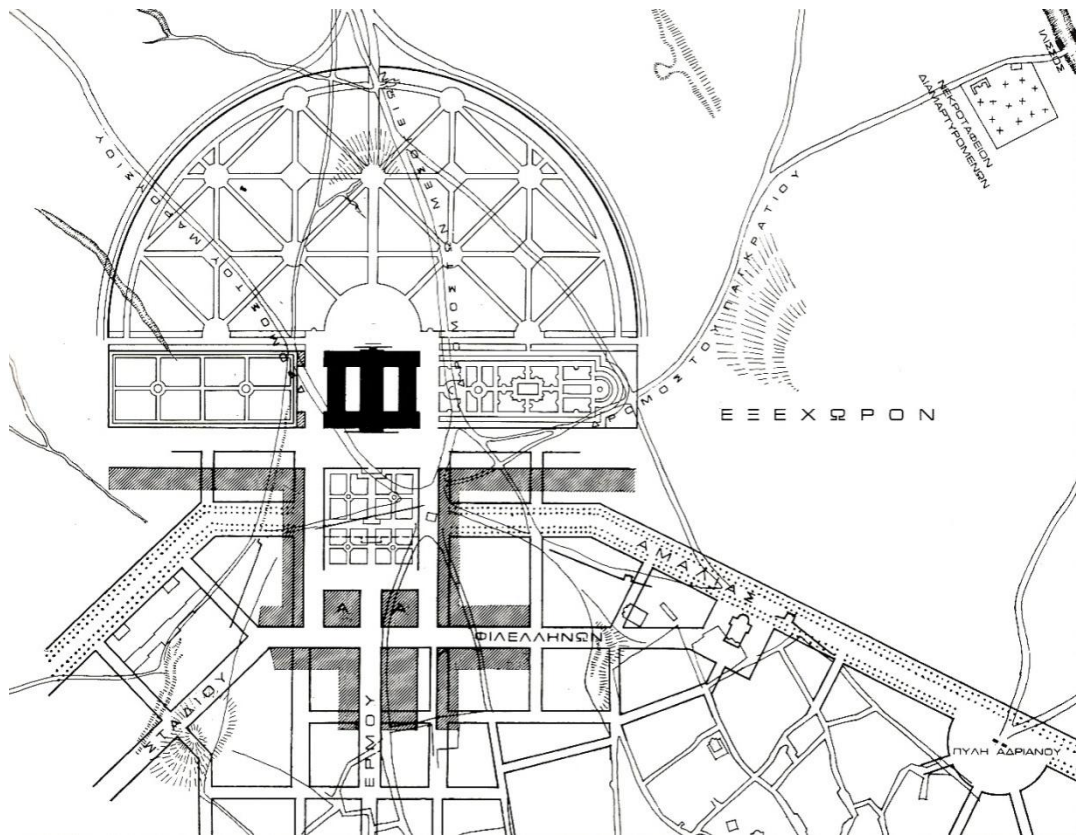
### **Η δημιουργία της λεωφόρου Πανεπιστημίου**

Το σχέδιο εγκρίθηκε τελικά το Σεπτέμβρη του 1834 και η αλήθεια είναι ότι οι αντιδράσεις των πολιτών περιορίστηκαν χωρίς όμως να εξαλειφθούν<sup>19</sup>. Τελικά οι εργασίες διακόπηκαν εξαιτίας της αδυναμίας της κυβέρνησης να στηρίξει οικονομικά τις προβλεπόμενες απαλλοτριώσεις. Ο Κλεάνθης, αναλαμβάνοντας την ευθύνη για το ζήτημα του σχεδίου της Αθήνας, προέβη αργότερα σε τροποποιήσεις του σχεδίου του Klenze. Πρότεινε και υποστήριξε μαζί με τον Schaubert:

- Τη δημιουργία της λεωφόρου Πανεπιστημίου με πλάτος 32 μέτρων στη θέση που ο Klenze προέβλεπε ένα δρόμο πλάτους 12 μέτρων.

<sup>19</sup> Σύμφωνα με τον Κώστα Η. Μπίρη, ο Klenze εξηφάνησεν τον ειρμόν και την ευρείαν πνοήν που εχαρακτήριζον την σύλληψιν του αρχικού σχεδίου. Αντί δηλαδή, πόλεως υποκειμένης εις ανάπτυξιν και εξέλιξιν, όπως συνέλαβεν ο Κλεάνθης το θέμα των Αθηνών, ο Κλέντσε συνέθεσεν ένα κλειστόν μονολιθικόν οικισμόν. [Μπίρης Κ- Αι Αθήναι από τον 19° εις τον 20° αιώνα] σελ.39





**Εικόνα 5. Περιοχή του Εξέχωρου-σημερινή πλατεία Συντάγματος.** Ήταν ιδανική για την ανοικοδόμηση των Ανακτόρων τοπογραφικά, κλιματικά και κοινωνικά. Βρισκόταν στο διάσело Λυκαβηττού-Ακρόπολης, όπου τα ρεύματα από τον Υμηττό καθάριζαν την περιοχή και ο Ιλισσός, το εγγύτερο ποτάμι, δεν παρουσίαζε πρόβλημα στασιμότητας, όπως ο Κηφισός. Στο σχέδιο διακρίνεται η διάταξη του κτιρίου των Ανακτόρων, του κήπου τους και –με διαγράμμιση- της λεωφόρου και της πλατείας έμπροσθεν, σύμφωνα με την πρόταση του Gaertner. Α. Υπουργικά κτίρια. Οι υπόλοιπες γραμμές προέρχονται από το σχέδιο του Hoch και δείχνουν τη διεύρυνση της πλατείας, τη συσχέτιση της με τη λεωφόρο Πανεπιστημίου και τη δημιουργία της λεωφόρου Αμαλίας.

Το 1836 αποφασίστηκε η ανέγερση κτιρίου του Πανεπιστημίου, και η ρύθμιση του σχεδίου που αφορούσε στη δημιουργία της λεωφόρου Πανεπιστημίου τέθηκε πάλι υπό συζήτηση. Εγκρίθηκε ακολούθως η δημιουργία λεωφόρου με το όνομα Βουλεβάριον το Φεβρουάριο του 1837. Η μεταβολή αυτή επηρέαζε την ρυμοτομική διάταξη που είχε προτείνει ο Friedrich von Gaertner για τα Ανάκτορα. Ο υπεύθυνος μηχανικός της ανέγερσης των Ανακτόρων, Hoch, επεξεργάστηκε τη συσχέτιση του κτιρίου με το Βουλεβάριο του Κλεάνθη, διαιρώντας το χώρο σε δύο πλατείες: δυτικά, την πλατεία Συντάγματος και ανατολικά, την καθαυτό πλατεία των Ανακτόρων. Δημιούργησε ακόμη τη λεωφόρο Αμαλίας στη νότια καμπή του άξονα του Βουλεβάριου αλλά και το συσχετισμό αυτής με την οδό Φιλελλήνων. Αντίστοιχη υπήρξε και η καμπή του Βουλεβάριου προς τη βόρεια πλευρά δίνοντας εν τέλει τη σημερινή απόληξη της λεωφόρου Πανεπιστημίου στην πλατεία Ομόνοιας. Γενικά, επιλήφθηκε της ρυμοτομίας ολόκληρης της περιοχής γύρω από την πλατεία Συντάγματος μέχρι τις οδούς Κολοκοτρώνη και Βουλής<sup>20</sup>.

Κατά το σχέδιο του Hoch, η πλατεία Συντάγματος έφθανε μέχρι τη γραμμή των οδών Σταδίου-Φιλελλήνων, ενώ αργότερα στα τέλη του 1837, διευρύνθηκε ο χώρος μέχρι τη σημερινή του έκταση. Διαμορφώθηκε και φυτεύτηκε αμέσως δημόσιος κήπος επί της πλατείας, ενώ ο Βασιλικός Κήπος

<sup>20</sup> Μπίρης Κ- Αι Αθήναι από τον 19<sup>ο</sup> εις τον 20<sup>ο</sup> αιώνα

αποφασίστηκε, κατόπιν σχεδίου του Hoch, να επεκταθεί μονόπλευρα προς το νότο, στην προέκταση της γραμμής της πρόσοψης του κτιρίου των Ανακτόρων<sup>21</sup>.



Εικόνα 6. Το σχέδιο της διαμόρφωσης του χώρου της σημερινής πλατείας Συντάγματος εμπρός από τα Ανάκτορα από τον βαυαρό λοχαγό Hoch το 1837.

Τελικά, συνέπεια των αλληπάλληλων αυτών αλλαγών ήταν αφενός, η διατήρηση τμήματος της Παλαιάς Πόλης και ως εκ τούτου η καθυστέρηση της προβλεπόμενης επέκτασης της πρωτεύουσας και αφετέρου, ο αναπροσανατολισμός της πόλης προς το τελικό σημείο ανέγερσης των Ανακτόρων, με αξιοδότηση της περιοχής ανατολικά της οδού Αθηνάς και νότια του άξονα της Πανεπιστημίου. Η αξιοδότηση εκφράζεται, λόγου χάριν, ακόμα και στις μέρες μας, με τη δυσανάλογη ανάπτυξη της Πανεπιστημίου και της Σταδίου σε σχέση με την Πειραιώς, της πλατείας Κλαυθμώνος σε σχέση με την πλατεία Κουμουνδούρου, της πλατείας Συντάγματος σε σχέση με την πλατεία Ομόνοιας. Όπως παρατηρεί και ο Αλέξης Πολίτης, στον άξονα της Πανεπιστημίου κτίστηκαν τα κυριότερα μνημειακά οικοδομήματα της Αθήνας: Αρσάκειο, Βιβλιοθήκη, Πανεπιστήμιο, Ακαδημία, Οφθαλμιατρείο, Καθολική Εκκλησία, Μέγαρο Αρχαιολογικής Εταιρείας, Μέγαρο Σλήμαν, Παλάτι, Βασιλικός Κήπος, Αγγλικανική Εκκλησία.

Σχόλιο: Στην Αθήνα, σ' όλη τη διάρκεια των 150 περίπου χρόνων από την ίδρυση του ελληνικού κράτους (1830), συντάχθηκαν πάρα πολλά πολεοδομικά σχέδια για τη συνολική οργάνωση της πόλης. Τα σχέδια κατά κύριο λόγο συμβάδισαν με τους πιο εκσυγχρονιστικούς πολεοδομικούς σχεδιασμούς των αναπτυσσόμενων κρατών της Ευρώπης. Εντούτοις, η πόλη αναπτύχθηκε χωρίς να ακολουθήσει συγκεκριμένο συνολικό σχέδιο και η οργάνωση της θεωρείται, σήμερα, προβληματική. Αυτή η αντίφαση μπορεί να ερμηνευθεί μόνο μέσα από τη μελέτη των σχέσεων κράτους και κοινωνίας<sup>22</sup>.

<sup>21</sup> Μπίρης Κ- Αι Αθήναι από τον 19<sup>ο</sup> εις τον 20<sup>ο</sup> αιώνα

<sup>22</sup> Μαντουβάλου Μ. - Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Αθήνας (1830-1940)



Εικόνα 7. Η οδός Πανεπιστημίου από την Ομόνοια τη δεκαετία του 1930.



Εικόνα 8. Η οδός Πανεπιστημίου από την Ομόνοια σήμερα



## Άξονας Πανεπιστημίου

Η οδός Πανεπιστημίου θεωρείται σήμερα ένας από τους σημαντικότερους δρόμους της πόλης. Σημεία αφετηρίας και τερματισμού της ορίζονται οι πλατείες Συντάγματος και Ομόνοιας αντίστοιχα. Το συνολικό μήκος της είναι περίπου 1,2km και ο προσανατολισμός της ΒΔ-ΝΑ. Αρχικά, η λεωφόρος ονομάστηκε Βουλεβάριο, ενώ η επίσημη ονομασία της από τη δεκαετία του '80 έως και σήμερα, είναι Ελευθερίου Βενιζέλου, προς τιμήν του Έλληνα πρωθυπουργού. Ωστόσο, γνωστή στο ευρύ κοινό είναι με το ιστορικό της όνομα, διότι πάνω στον άξονα αυτό είναι κτισμένο το κτίριο του Πανεπιστημίου.

Η οδός Πανεπιστημίου ήταν μέρος του αρχικού σχεδίου της νέας Αθήνας, όπως το σχεδίασαν ο Κλεάνθης και ο Schaubert αλλά κυρίως όπως το τροποποίησε ο Leo von Klenze. Η σημερινή οργάνωση του χώρου από την Ομόνοια στο Σύνταγμα και από την Πανεπιστημίου στη Σταδίου με αποκορύφωμα τη μνημειακή σχέση των δύο πλατειών και την ιδεολογική ταυτότητα των κτιρίων στον άξονα της οδού Κοραή, είναι έργο του Leo von Klenze κι έχει επιβιώσει αμετάβλητη ως τις μέρες μας. Ο άξονας, λοιπόν, αυτός είναι *«φορέας όλως των συντακτικών χαρακτηριστικών που πρόβαλε η νεωτερική ματιά τους πάνω στη γεωγραφική και ιστορική μορφολογία της πρωτεύουσας»*<sup>23</sup>.

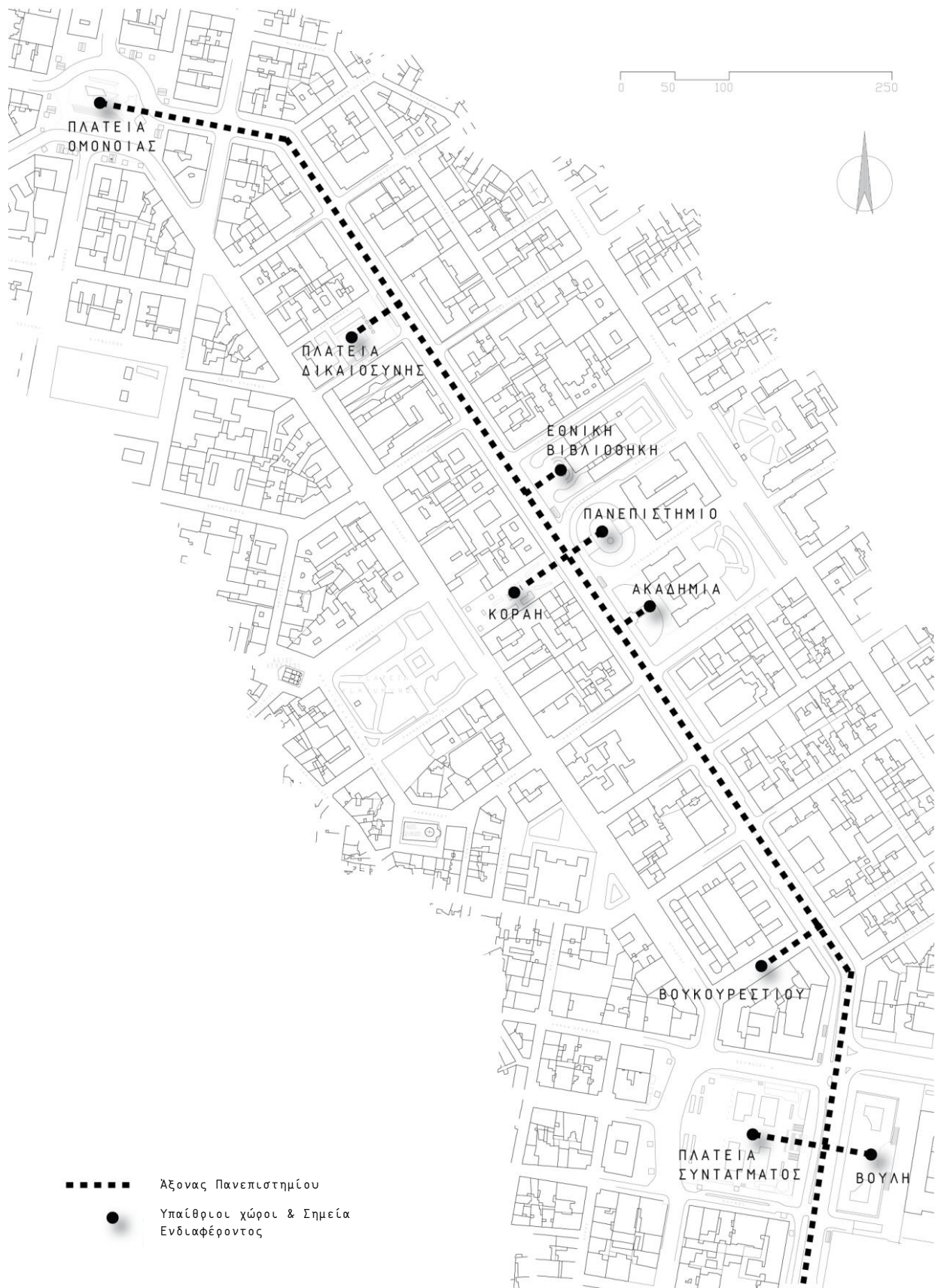
Η χωροθέτηση των Ανακτόρων στη πλατεία Συντάγματος αλλά και η μετέπειτα μετατροπή τους σε Κοινοβούλιο στη διάρκεια του μεσοπολέμου, καθιστά τη Πανεπιστημίου χώρο επίσημων παρελάσεων αλλά και πολλών διαδηλώσεων, αποκτώντας έτσι μια ξεχωριστή ταυτότητα στη συλλογική συνείδηση των πολιτών. Ταυτόχρονα, ο δρόμος αναλαμβάνει με τα χρόνια ένα μεγάλο βάρος της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων στο κέντρο της πόλης και αναδεικνύεται σε κεντρική αρτηρία. Στον ίδιο παρονομαστή τοποθετείται η οικοδόμηση στα μέτωπα της πολλών και εμβληματικών κτιρίων, όπως η κατοικία του Σλήμαν, το κεντρικό κτίριο της Τράπεζας της Ελλάδος, το μέγαρο της Αρχαιολογικής Εταιρείας, το μέγαρο του Μετοχικού Ταμείου Στρατού, το κινηματοθέατρο Rex, το ξενοδοχείο Grande Bretagne, και τα ονομαστά καφενεία Πανελλήνιον και του Ζοπαρ's. **Σταδιακά, η οδός Πανεπιστημίου αναδεικνύεται σε κύριο συμβολικό και λειτουργικό άξονα της πόλης.**

Το ΡΣΑ του '85 πρότεινε την πεζοδρόμηση της οδού, στο σημείο συνάντησης της με τη νέα πλατεία Σανταρόζα, σημερινή πλατεία Δικαιοσύνης. Μία από τις κύριες προτάσεις του σχεδίου ήταν η απομάκρυνση των αυτοκινήτων από το οδόστρωμα, το οποίο θα αποδιδόταν στους πεζούς με μοναδικό μέσο κυκλοφορίας το φιλικό προς το περιβάλλον τραμ. Το Μάιο του 2011 συντάχθηκε σχέδιο διακήρυξης αρχιτεκτονικού διαγωνισμού για τον σχεδιασμό του δημόσιου χώρου στην οδό Πανεπιστημίου και στην πλατεία της Ομόνοιας. Ο διαγωνισμός αποβλέπει σε τυπολογικές προτάσεις για το δημόσιο χώρο στον αστικό δακτύλιο που θα συνδέσει τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μουσεία της Αθήνας με τα ισχυρά πεδία της σύγχρονης κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας του κέντρου της πόλης<sup>24</sup>.

<sup>23</sup> Τουρνικιώτης Π., Μωραϊτης Κ., Χανιώτου Ε. – RE-Think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου, Ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, σελ 15

<sup>24</sup> Τουρνικιώτης Π., Μωραϊτης Κ., Χανιώτου Ε. - Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά, Ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ

# Υφιστάμενη Κατάσταση



## Κυκλοφορία

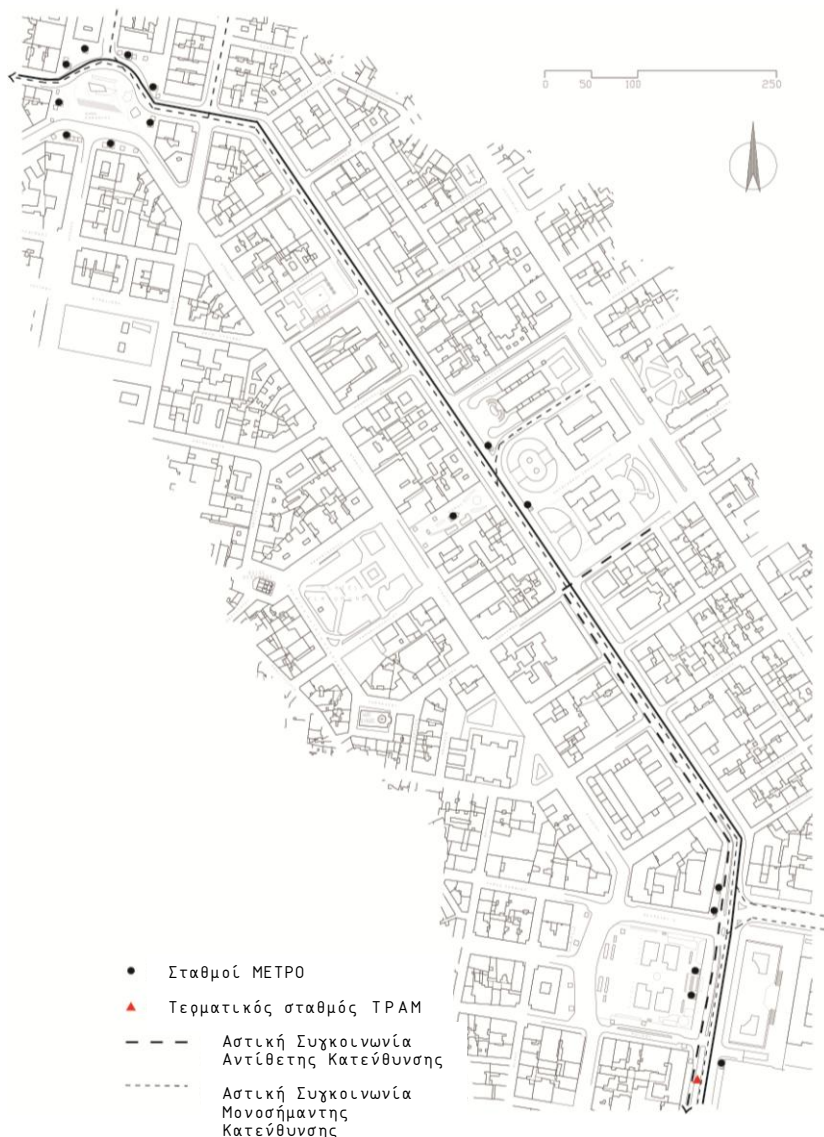
Προς το παρόν, ο δρόμος λειτουργεί ως δρόμος μονής κατεύθυνσης με φορά ΒΔ κατά τα 5/6 του πλάτους της, ενώ η τελευταία λωρίδα χρησιμοποιείται αποκλειστικά από τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς κι έχει αντίθετη κατεύθυνση.

### Διαγραμματική απεικόνιση της κυκλοφορίας πάνω στον άξονα της Πανεπιστημίου.

Παρατηρείται ότι η λωρίδα αντίθετης κατεύθυνσης έχει ισχύ μόνο για το μισό του μήκους του δρόμου, με αφετηρία την οδό Σίνα, κάθετη στην Πανεπιστημίου.

Διακρίνεται επίσης η διαφορά στον αριθμό των εξόδων του μετρό μεταξύ της πλατείας Ομόνοιας, Συντάγματος αλλά και της ενδιάμεσης εξ αυτών, πλατείας Κοραή-στάση Πανεπιστήμιο. Τέλος, ο τερματικός σταθμός του TRAM αυτή τη στιγμή βρίσκεται επί του άξονα και συγκεκριμένα στην πλατεία Συντάγματος.

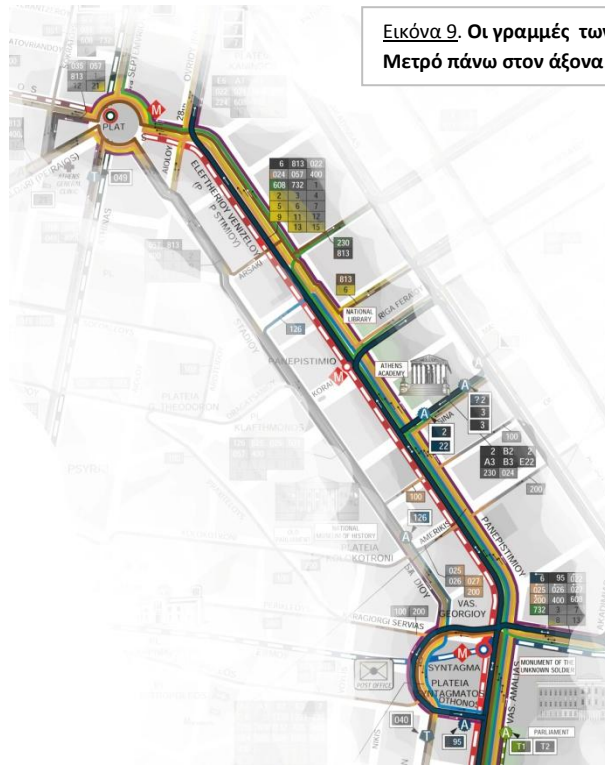
Μελλοντικά κατά την πεζοδρόμηση της το τραμ πρόκειται να διασχίσει όλη τη λεωφόρο μέχρι την οδό Πατησίων.



Η Πανεπιστημίου λόγω του δίπολου Σύνταγμα-Ομόνοια συγκεντρώνει πλήθος γραμμών που εξυπηρετούν τις συνοικίες του κέντρου της Αθήνας αλλά και τα προάστια. Ο προσανατολισμός της λεωφόρου ενισχύει τη θεώρηση της ως κομβικό σημείο στο κυκλοφοριακό χάρτη όπου τα ΜΜΜ συνδέουν το βορρά με το νότο.



Εικόνα 9. Οι γραμμές των λεωφορείων, Τρόλεϊ και Μετρό πάνω στον άξονα.



## Σημαντικά Κτίρια

Στην πορεία του χρόνου, εμβληματικά κτίρια οικοδομήθηκαν πλευρικά του άξονα της Πανεπιστημίου, δείγματα της επίσημης αρχιτεκτονικής κάθε εποχής. Αρχιτέκτονες όπως ο Λ. Καυτανζόγλου, ο Α. Θεοφίλας, οι αδερφοί Η.Σ. και Τ. Hansen, ο Α. Καλλιγιάς κ.α. σχεδίασαν μερικά από αυτά αντιπροσωπευτικά της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, ρεύμα που κυριάρχησε στα τέλη του 18<sup>ου</sup> αιώνα και στο πρώτο μισό του 19<sup>ου</sup> σε όλη την Ευρώπη, αλλά ο μεταγενέστερος Εκλεκτικισμός της Αθήνας του Ε. Ziller επικράτησε τελικά στη συνολική εικόνα της πόλης.

Αρσάκειο Παρθεναγωγείο



Οικία Ράλλη



Από αριστερά: Μέγαρο Θεοδωρίδη, Μέγαρο Νικολούδη, Μέγαρο Σερπιτέρη



Εικόνες 10-23.

Μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '50, υπήρχαν αρκετά από τα παλιά νεοκλασικά και εκλεκτικιστικά κτίρια, που ελάχιστα απ' αυτά διατηρούνται σήμερα. Στη θέση τους οικοδομήθηκαν κτίρια μεταγενέστερης εποχής, του 20ου και 21ου αιώνα. Σημαντικά δημόσια κτίρια όπως το Πανεπιστήμιο, η Ακαδημία, η Βιβλιοθήκη, το Νομισματοκοπείο, η Καθολική εκκλησία και το Οφθαλμιατρείο αντανακλούν τις συνθετικές αρχές της αρχιτεκτονικής της εποχής τους. Φυσικά, η συγκέντρωση επιβλητικών δημόσιων κτιρίων αλλά και ιδιωτικών μεγάρων δεν είναι καθόλου τυχαία αφού μετά την οριστικοποίηση της θέσης των Ανακτόρων στην πλατεία Συντάγματος, αρχές και σημαίνοντες παράγοντες της Νέας Αθήνας έσπευσαν να εκμεταλλευτούν τις εκτάσεις επί του άξονα της Πανεπιστημίου.





**Αξιολόγηση κτιριακού αποθέματος διατηρητέων κτιρίων:** κατάσταση διατήρησης κτιριακού όγκου  
 Α. Πλήρως αποκατεστημένα κτίρια σε πολύ καλή κατάσταση διατήρησης.  
 Β. Ακέραιος κτιριακός όγκος με εμφανείς φθορές και ανάγκη συντήρησης.  
 Γ. Εκτεταμένες φθορές στις όψεις ή/και στο δομικό σύστημα του κτιρίου – εικόνα απαξίωσης και εγκατάλειψης



**Αξιολόγηση υφισταμένων χρήσεων κτιριακού αποθέματος διατηρητέων κτιρίων**  
 Α. Κτίρια σε πλήρη λειτουργία χωρίς εμφανή προβλήματα  
 Β. Κτίρια λειτουργικά μόνο κατά τμήματα – κενά ισόγεια ή όροφοι σε κατάσταση μερικής εγκατάλειψης  
 Γ. Κτίρια κενά χρήσης (λόγω εργασιών αποκατάστασής τους ή και ολικής τους εγκατάλειψης)

Εικόνα 24-25.

## Χρήσεις γης

Η οδός Πανεπιστημίου με τα σημαντικά κτίρια – ορόσημα και μια ποικιλία από χρήσεις αποτελεί έναν άξονα - πολιτιστικό πόλο που προσελκύει τους επισκέπτες αυτής της πόλης, ενώ παράλληλα είναι αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των κατοίκων της. Καθημερινά παραλαμβάνει ένα μεγάλο μέρος των διαδρομών στο κέντρο είτε αυτές είναι υποχρεωτικής φύσης (διαδρομή προς τον χώρο εργασίας) είτε προαιρετικής (περίπατος για ψώνια).



Οι κυρίαρχες χρήσεις ισογείου είναι το εμπόριο και οι υπηρεσίες. Παρατηρείται πλήθος δημόσιων οργανισμών και τραπεζών πλησίον της πλατείας Συντάγματος μέχρι και τα 2/3 του άξονα. Εγγύτερα της πλατείας Ομόνοιας η εικόνα αλλάζει και κυριαρχεί το λιανικό εμπόριο με πλήθος καταστημάτων που διατηρούν το χαρακτήρα της παλιάς Αθήνας, ενώ στο νότιο τμήμα του άξονα αναπτύσσονται μεγάλα πολυκαταστήματα. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι και η χρήση της εστίασης γύρω από τον πεζόδρομο της Κοραή και προς την πλατεία Συντάγματος.

Η συμβολική και λειτουργική σημασία της λεωφόρου έγκειται στην αξία της πολυλειτουργικότητας σε χώρους και χρήσεις. Η πολυμορφία των χρήσεων και των δραστηριοτήτων καθώς και η κλίμακα των αστικών κενών καθιστά την Πανεπιστημίου ένα ισχυρό οικονομικό, διοικητικό και πολιτιστικό άξονα στον ιστό της Αθήνας. Είναι όμως διακριτή η διαφορά μεταξύ των δύο πόλων: αφενός ο διοικητικός στο Σύνταγμα κι αφετέρου ο εμπορικός στην Ομόνοια. Φυσικό επακόλουθο της διαφοράς αυτής, είναι η ανάπτυξη διαφορετικών δραστηριοτήτων σε αυτόν.



**Χάρτης χρήσεων γης ισογείου επί του άξονα της Πανεπιστημίου. Οι κυρίαρχες χρήσεις είναι αυτές του εμπορίου, των δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών, και του πολιτισμού.**



## Αστικά κενά στον άξονα Πανεπιστημίου



Επί του άξονα της Πανεπιστημίου συναντά κανείς διαφορετικής κλίμακας και ποιότητας κενά: πλατείες, πεζοδρόμους και στοές. Οι πεζοδρόμοι της Βουκουρεστίου και της Βαλαωρίτου καθώς και της Κοραή παραλαμβάνουν δραστηριότητες σε όλη τη διάρκεια της μέρας. Η ζωή της πλατείας Συντάγματος συνδέεται κυρίως με το μετρό και τα κτίρια που την περιβάλλουν με χρήσεις όπως διοίκηση, υπηρεσίες, τουρισμός. Επιπρόσθετα, η πλατεία της Ομόνοιας συνδέεται με το πιο εμπορικό τμήμα του κέντρου και συγκεντρώνει κοινωνικές ομάδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η πλατεία Δικαιοσύνης, που κυριαρχούσε εμβληματικά στο σχέδιο πεζοδρόμησης της Πανεπιστημίου του Ρυθμιστικού του '85, φαίνεται ότι αδρανεύει, και οι ελεύθεροι χώροι της Τριλογίας

εγγράφονται σε άξονες υψηλού κυκλοφοριακού φόρτου και περιφραγμένους κήπους. Όλοι αυτοί οι χώροι αποτελούν ένα δυναμικό για τις ατομικές και συλλογικές δράσεις.<sup>25</sup>

Τα τέσσερα αστικά κενά που μελετήθηκαν είναι: η **πλατεία Συντάγματος** και η περιοχή γύρω από αυτή, ο **πεζόδρομος της Κοραή** σε συνδυασμό με τον υπαίθριο χώρο μπροστά από την αρχιτεκτονική τριλογία – Ακαδημία, Πανεπιστήμιο, Βιβλιοθήκη-, η **πλατεία Δικαιοσύνης** και τέλος, η **πλατεία Ομόνοιας** (Α,Β,Γ,Δ). Ο πεζόδρομος της Βουκουρεστίου, ένας κατ' εξοχήν εμπορικός πεζόδρομος, δεν έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με την Κοραή που συσχετίζεται με την τριλογία και παρά τη σημασία του δεν εντάχθηκε στην περιοχή της μελέτης. Επίσης δεν μελετήθηκαν οι υπαίθριοι χώροι που αποτελούν τμήμα δημόσιων κτιρίων και δεν είναι προσβάσιμοι από το κοινό 24ώρες το 24ωρο, ενώ παράλληλα δε φιλοξενούν και χρήσεις ανάλογες.

Στο δεύτερο μέρος της διάλεξης που ακολουθεί, παρουσιάζονται αναλυτικά οι τέσσερις χωρικές ενότητες στο πέρασμα του χρόνου μέχρι τη σημερινή τους εικόνα, ο ρόλος τους κι η λειτουργία τους στον ιστό της πόλης. Η έρευνα επικεντρώνεται στην παρατήρηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων και στο συσχετισμό τους με τη δομή και τη μορφή του χώρου.



Εικόνα 26. Λεωφόρος Πανεπιστημίου σήμερα

<sup>25</sup> Τουρνηκιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε. – RE-Think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου, Ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ

## ΜΕΡΟΣ Β΄







## Πλατεία Συντάγματος

A

Η πλατεία Συντάγματος είναι η κεντρικότερη αστική πλατεία της Αθήνας που βρίσκεται δίπλα στο πολιτικό και διοικητικό κέντρο της χώρας, αποτελεί τόπο συγκέντρωσης για τους κατοίκους, σημείο αναφοράς για τον τουρισμό, όπως επίσης και σημαντικό συγκοινωνιακό κόμβο. Συγκεντρώνει ποικίλες λειτουργίες και φιλοξενεί πολλές κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Η δημιουργία της πλατείας Συντάγματος συνδέεται στενά με την ιστορία του νέου σχεδιασμού της Αθήνας μετά τον ορισμό της ως πρωτεύουσα της Ελλάδος το 1834, καθώς και με την απόφαση για την χωροθέτηση των Ανακτόρων στη νοτιοανατολική παρειά της. Η μεγάλη ορθογωνική πλατεία διαστάσεων 240x150μ., χωρίζεται σε τρία τμήματα<sup>26</sup>: το νοτιοανατολικό πλάτωμα μπροστά στη Βουλή, το βορειοδυτικό, που εξυπηρετεί την κυκλοφορία και το κεντρικό πλάτωμα.

Ο αρχικός σχεδιασμός της πλατείας και των ανακτόρων συνέβαλε στη ταχεία ανοικοδόμηση της περιοχής με κτίρια που υιοθέτησαν το νεοκλασικό στυλ, δημιουργώντας ένα σύνολο με ιδιαίτερο χαρακτήρα. Την περίοδο του μεσοπολέμου, η πλατεία δέχτηκε σημαντικές αλλαγές μετά από τις προτάσεις του ίδιου του Ελευθέριου Βενιζέλου. Στα Ανάκτορα εγκαταστάθηκε το Κοινοβούλιο και μπροστά του, στην πλατεία, σ' ένα χαμηλότερο επίπεδο, τοποθετήθηκε ένα βάρθρο με το μνημείο του Αγνώστου Στρατιώτη. Η διασκευή της πλατείας, με τομή του φυσικού εδάφους, κατηγορήθηκε ως «*αποβαίνουσα εις βάρος της αισθητικής του ανακτόρου, αφ' ενός μεν, διότι ο αναλημματικός τοίχος και τα στηθαία θα απέκρυπτον την έδρασιν του εις το έδαφος, αφ' ετέρου δέ, διότι η προ αυτού δημιουργία εκβαθύνσεως, περιβαλλομένης από τοίχους εξ ογκολίθων απετέλει από αισθητικής απόψεως, αντιπερισπασμόν ασυμβίβαστον προς το πνεύμα του νεοκλασικού κτιρίου*»<sup>27</sup>. Μεταπολεμικά, στα όρια της πλατείας, μοντέρνα πολυώροφα κτίρια γραφείων αντικατέστησαν σταδιακά τα νεοκλασικά υπογραμμίζοντας τον προσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας προς τον τριτογενή τομέα. Σήμερα, η πλατεία περιστοιχίζεται από τράπεζες, ασφαλιστικές κι αεροπορικές εταιρείες, υπηρεσίες υπουργείων και τουριστικές εγκαταστάσεις (ξενοδοχεία, εστιατόρια, καφετέριες, ταχυφαγεία).

Στις παραμονές των Ολυμπιακών Αγώνων 2004, η αναδιαμόρφωση της πλατείας εντάχθηκε στο ευρύτερο σχέδιο αναβάθμισης του ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Η πρόταση των Δ. Μανίκα, Λ. Γεωργιάδη, Θ. Παπαδημητρίου και Μ. Auböck στόχευε στην ενοποίηση των τριών τμημάτων της πλατείας με απλά και κομψά αρχιτεκτονικά υλικά και στοιχεία. Αν και κατά την εφαρμογή του σχεδίου οι προτάσεις της μελέτης για τη ρύθμιση της κυκλοφορίας, την αστική επίπλωση και τις φυτεύσεις αγνοήθηκαν, το πνεύμα και ο χαρακτήρας της προηγούμενης νεοκλασικής πλατείας διατηρήθηκαν.

Σε αντίθεση με την Ομόνοια, η πλατεία Συντάγματος αποτελεί την έκφραση της πολιτικής εξουσίας στο χώρο, ως η κεντρική πλατεία της πρωτεύουσας. Παρά τις μεταμορφώσεις της, ουδέποτε έχασε τον βασικό της χαρακτήρα ως χώρος πολιτικών διεκδικήσεων. Το πιο πρόσφατο παράδειγμα είναι οι διαδηλώσεις των Αγανακτισμένων τον Ιούνιο του 2011.

<sup>26</sup> Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. & Διατμηματικό Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Αρχιτεκτονικής τοπίου- Πλατείες της Ευρώπης- Πλατείες για την Ευρώπη

<sup>27</sup> Μπίρης Κ. (1960)- Αι Αθήναι από τον 19<sup>ο</sup> εις τον 20<sup>ο</sup> αιώνα, σελ. 306



Εικόνα 27. Σχέδιο ανάπλασης του 1999 από τους Δ. Μανίκα, Λ. Γεωργιάδη, Θ. Παπαδημητρίου και



Εικόνες 28-31. Φωτογραφικές λήψεις της πλατείας Συντάγματος σήμερα

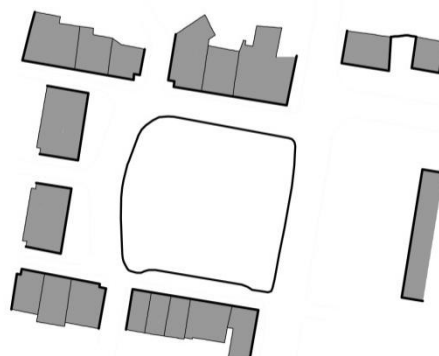
## Περιγραφή

Η πλατεία περιβάλλεται από την οδό Βασιλέως Γεωργίου Α΄ στα βόρεια, την οδό Όθωνος στα νότια, την οδό Φιλελλήνων στα δυτικά και την Λεωφόρο Αμαλίας στα ανατολικά. Το ανατολικό τμήμα της πλατείας βρίσκεται σε υψηλότερο επίπεδο από το δυτικό, από το οποίο και χωρίζεται με τη Λεωφόρο Αμαλίας. Στο υπερκείμενο τμήμα της, βρίσκεται η Βουλή (έργο του αρχιτέκτονα Friedrich von Gaertner με μεταγενέστερες επεμβάσεις του Ανδρέα Κριεζή<sup>28</sup>) και μπροστά της, το Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη. Στο υπόγειο, βρίσκεται χώρος στάθμευσης των βουλευτικών οχημάτων. Κάτω από το δρόμο και την κεντρική μαρμάρινη κλίμακα της πλατείας βρίσκεται ο σταθμός του μετρό του Συντάγματος. Λόγω της κλίσης του εδάφους, έχουν διαμορφωθεί δυο αναλημματικοί τοίχοι, παράλληλοι στις οδούς Βασ. Γεωργίου Α΄ και Όθωνος, στην κατάληξη των οποίων υπάρχουν κανάλια ανακυκλούμενου νερού. Δυο καφετέριες έχουν τοποθετηθεί εφαπτομενικά των τοίχων, εκμεταλλευόμενες την υψομετρική διαφορά. Στο κέντρο της πλατείας δεσπόζει ένα μαρμάρινο σιντριβάνι, κατασκευασμένο το 1836, ενώ στη βορειοανατολική γωνία της πλατείας εκτίθεται μικρός αρχαιολογικός χώρος που καλύπτεται με γυάλινο στέγαστρο. Γύρω από το σιντριβάνι αλλά και στα όρια με την οδό Φιλελλήνων υπάρχουν περιορισμένες εκτάσεις με γρασίδι και δέντρα.

## Ανάλυση

### Τυπολογία

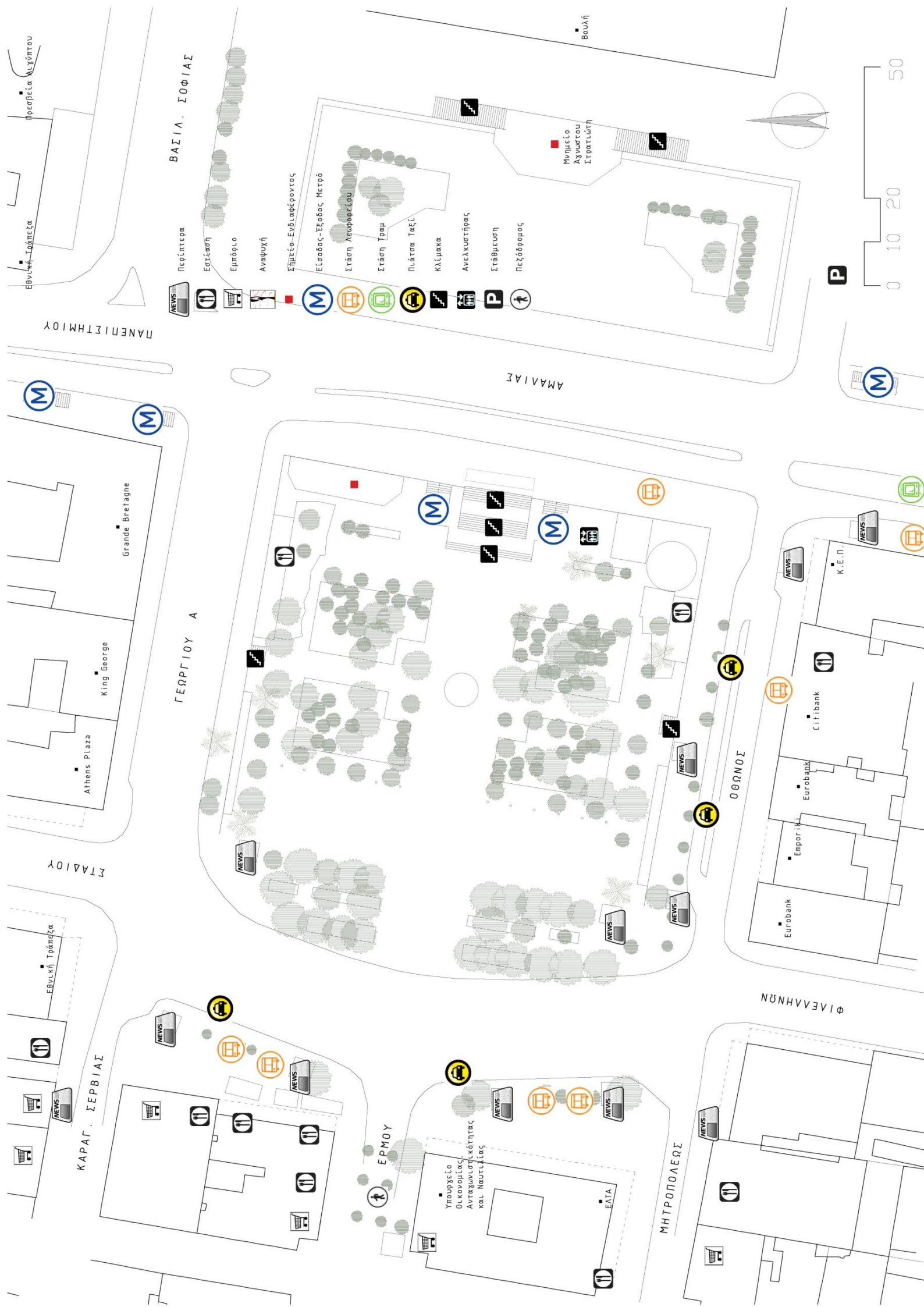
Πρόκειται για μεγάλης κλίμακας ορθογώνιο πλάτωμα που περιβάλλεται από σημαντικούς οδικούς άξονες της πόλης με έντονο κυκλοφοριακό φόρτο. Δεν εφάπτεται στα μέτωπα των οικοδομικών τετραγώνων κι αποτελεί αυτόνομη χωρική ενότητα.



### Συγκοινωνιακή σύνδεση

Η πλατεία Συντάγματος αποτελεί κεντρικό σημείο της πόλης της Αθήνας και συνδέεται συγκοινωνιακά με κάθε συνοικία του κέντρου αλλά και των προαστίων. Έτσι, διαθέτει 5 εξόδους μετρό, από τις οποίες οι δύο είναι εκατέρωθεν της κεντρικής σκάλας, δύο είναι επί της Πανεπιστημίου στη γωνία με τη Βασ. Γεωργίου Α΄, ενώ τελευταία βρίσκεται στο ύψος ανάμεσα στο κτίριο της Βουλής και του Εθνικού Κήπου. Επιπλέον, υπάρχουν στάσεις λεωφορείων και τρόλεϊ επί της Φιλελλήνων και της Αμαλίας, καθώς και τερματικός σταθμός τραμ επί της Αμαλίας. Τέλος, δύο πιάτσες ταξί συμπληρώνουν το χάρτη κυκλοφοριακής εξυπηρέτησης της πλατείας. Η πρώτη εντοπίζεται επί της οδού Όθωνος και η δεύτερη βορειοδυτικά επί της Φιλελλήνων.

<sup>28</sup> Φιλιππίδης Δ.- Νεοελληνική Αρχιτεκτονική





## Χρήσεις γης

Στο δυτικό τμήμα της πλατείας ξεκινά η οδός Ερμού που αποτελεί τον πιο εμπορικό δρόμο της Αθήνας. Το βόρειο μέτωπο αποκλειστικά καταλαμβάνεται από ξενοδοχεία (η χρήση τους απευθύνεται σε περιορισμένο μέρος των ανθρώπων που κινούνται τριγύρω). Στο νότιο όριο, βρίσκονται κυρίως τράπεζες και υπηρεσίες, ενώ στα νοτιοδυτικά το Υπουργείο Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας. Τα μέτωπα αυτά δεν παραλαμβάνουν μεγάλο μέρος του κοινού. Αντίθετα, βορειοδυτικά, υπάρχουν χρήσεις εστίασης και εμπορίου σε παράθεση, που αποτελούν πόλο έλξης για τον πεζό. Τέλος, η πλατεία Συντάγματος, ένας χώρος ιστορικά φορτισμένος<sup>29</sup> έχοντας το κέντρο λήψης αποφάσεων της χώρας σε τόσο κοντινή απόσταση, παραδοσιακά προσφέρεται ως ένας τόπος έκφρασης των αντιθέσεων μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και της εκάστοτε εξουσίας.

## Χωρική Συγκρότηση

### Άξονες

Η πλατεία συγκροτείται πάνω σε έναν άξονα συμμετρίας Βουλή – Ερμού. Η θέα προς τα δυτικά λόγω της υπερύψωσης είναι απρόσκοπτη, ενώ αντίθετα προς τα ανατολικά η οπτική σύνδεση είναι ελάχιστη. Η πλατεία εγγράφεται, επίσης, σε ένα ιδεατό ορθογώνιο που δημιουργούν οι οδικοί άξονες γύρω της. Προς τη δυτική πλευρά της πλατείας μια ζώνη διεισδύει στον άξονα Σταδίου- Φιλελλήνων, ενώ ο δρόμος παρεκκλίνει ελαφρά.



### Όρια – Χωρικές ενότητες

Ο κεντρικός επιμήκης άξονας χωρίζει συμμετρικά την πλατεία σε 2 ίσα τμήματα και 4 επιμέρους ενότητες.:

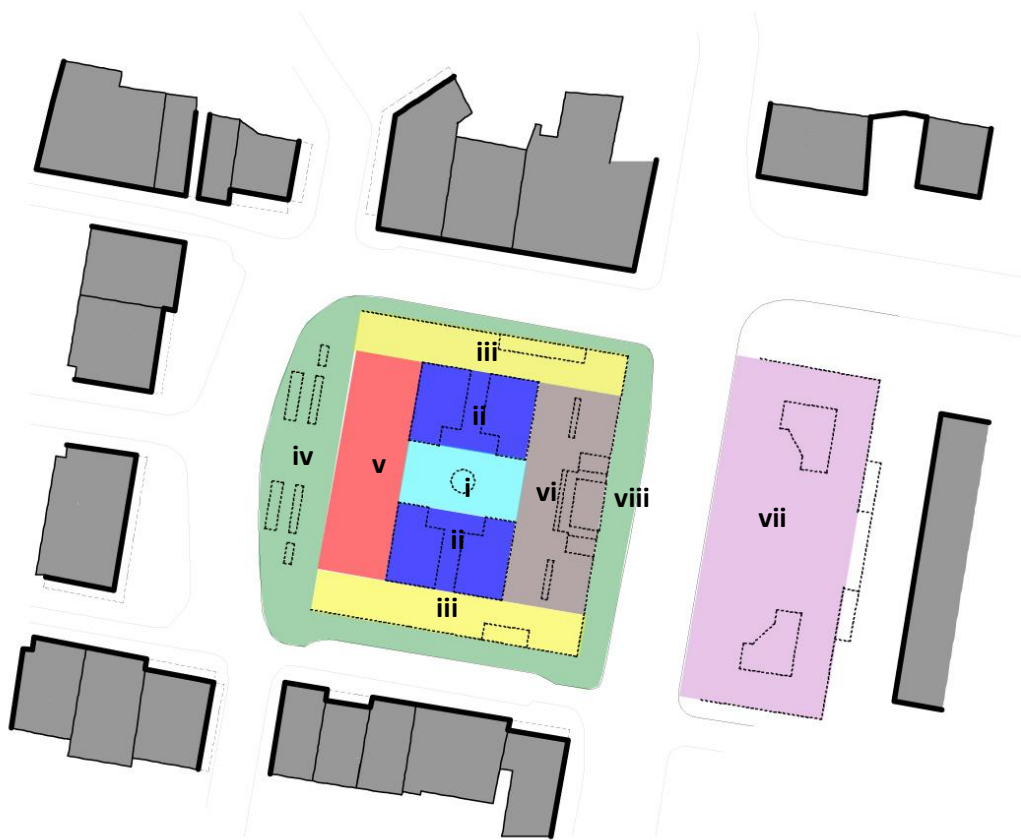
- i. Κεντρικά της πλατείας, στο σημείο που τοποθετείται το σιντριβάνι και γύρω από αυτό
- ii. Περιμετρικά της ενότητας (i) με μεγάλα παρτέρια και ψηλή φύτευση  
Η ψηλή και πυκνή βλάστηση που εγγράφεται σε ένα νοητό ορθογώνιο, με δύο κάθετους άξονες συμμετρίας δημιουργεί ένα σαφώς **οριοθετημένο εσωστρεφές**



<sup>29</sup> Η πλατεία είναι στενά συνδεδεμένη με την αθηναϊκή και ελληνική ιστορία. Ως το Σεπτέμβριο του 1843 ονομαζόταν Πλατεία Ανακτόρων. Η πλατεία πήρε το σημερινό όνομά της από το Σύνταγμα, που δεν αρνήθηκε να εκδώσει ο βασιλιάς Όθωνας μετά από τη μαζική λαϊκή και στρατιωτική εξέγερση στην λεγόμενη Επανάσταση της 3ης Σεπτεμβρίου του 1843, που αποδεδειγμένα είχε παρακινηθεί από τις Μεγάλες Δυνάμεις όταν, τότε, μόνο μία εξ αυτών, η Γαλλία, είχε θεσπίσει σύνταγμα.  
Πηγή: <http://el.wikipedia.org/>

**σύνολο με σημείο αναφοράς το σιντριβάνι στο κέντρο του.**

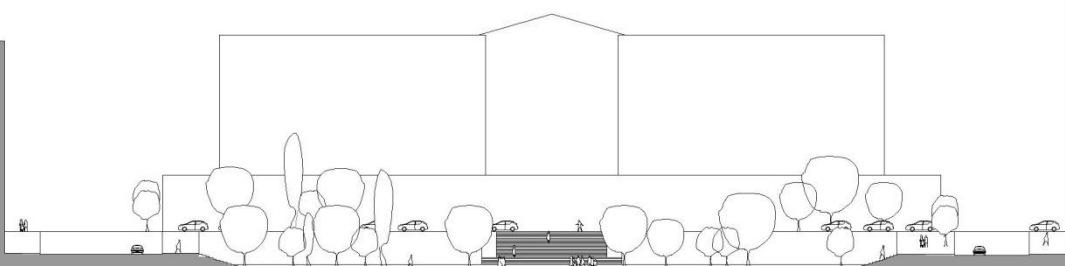
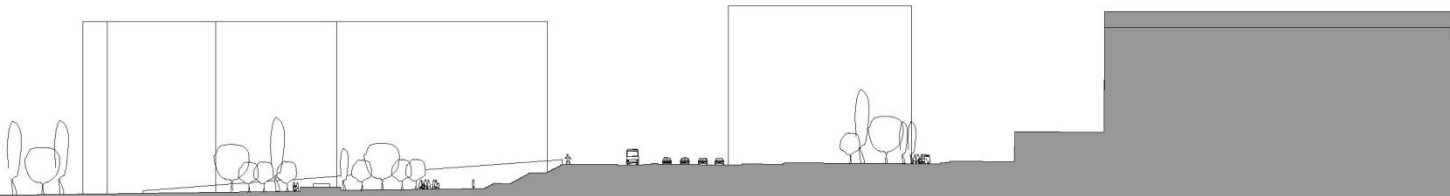
- iii. Στα όρια με τους αναλημματικούς τοίχους, οι γραμμικές ζώνες παράλληλες με τους οδικούς άξονες Βασ. Γεωργίου Α' και Όθωνος, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται και οι καφετέριες
- iv. Κατά μήκος της οδού Φιλελλήνων, μια ζώνη γραμμικής φύτευσης
- v. Παράλληλα προς την ενότητα (iv), η μεταβατική ζώνη που ορίζεται και από τις δύο πλευρές με ψηλή φύτευση
- vi. Εκατέρωθεν της σκάλας και μπροστά από τις εξόδους του μετρό με όρια το πράσινο στη δύση και τον τοίχο στην ανατολή
- vii. Μπροστά από το κτίριο της Βουλής, το πλάτωμα με το Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη. Η υψομετρική διαφορά του κτιρίου του Κοινοβουλίου από τον χώρο της πλατείας, που υποδηλώνει την απόσταση αλλά και τη θέση επιβολής προς τον δημόσιο χώρο και τους πολίτες, αποτελεί ένα αδιαπέραστο όριο.
- viii. Στο υπερυψωμένο δυτικό πεζοδρόμιο της Πανεπιστημίου-κι ανώτατο επίπεδο της σκάλας- από το οποίο μπορείς να έχεις οπτική επαφή με όλες τις παραπάνω ενότητες



Η οργάνωση της πλατείας σε επιμέρους ενότητες εισάγει μια κλίμακα οικεία στην αντίληψη του ανθρώπου και δίνει τη δυνατότητα οικειοποίησης του χώρου. Ο αστικός εξοπλισμός και το πράσινο με τη μορφή των παρτεριών λειτουργούν σαν στοιχεία οργάνωσης του χώρου. Γενικά, στην πλατεία Συντάγματος υπάρχει αυστηρός διαχωρισμός των σκληρών (ζώνες κίνησης και στάσης) και των μαλακών περιοχών (πράσινο).



Εικόνες 32-37. Φωτογραφικές λήψεις της πλατείας Συντάγματος όπου εντοπίζονται στοιχεία του εξοπλισμού του δημόσιου χώρου.

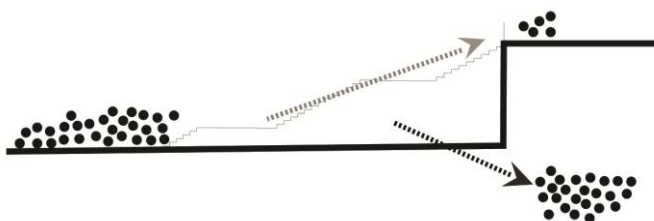


## Καταγραφή - Παρατηρήσεις

Στους χάρτες που ακολουθούν αποτυπώθηκαν οι ανθρώπινες δραστηριότητες –στάση και κίνηση– στην πλατεία Συντάγματος. Οι παρατηρήσεις που προκύπτουν ερμηνεύουν τις δραστηριότητες αυτές με βάση το σχεδιασμό του χώρου, και το βαθμό που ο τελευταίος επηρεάζει και καθορίζει τις ροές κινήσεων διαμέσου της πλατείας αλλά και τα σημεία στάσης των περαστικών.

### Κίνηση

Παρατηρείται ότι ο κύριος **άξονας κίνησης συμπίπτει με τον άξονα συμμετρίας της πλατείας**, συνδέοντας την εισροή του κόσμου από την έξοδο του μετρό με τον εμπορικό δρόμο της Ερμού που αποτελεί και τον επικρατέστερο προορισμό των ροών κίνησης πεζών. Η κίνηση αυτή εξυπηρετεί και τη σύνδεση της Ερμού με τον άξονα της Πανεπιστημίου μέσω της κεντρικής σκάλας, στην οποία προτιμάται λιγότερο η ανάβαση (αφού απαιτεί σωματική προσπάθεια) σε σχέση με την κατάβαση. Παρατηρείται δε η δυσανάλογη χρήση της νότιας εξόδου του μετρό σε σχέση με τη βόρεια, γεγονός που εξηγείται από την εγγύτητα της πρώτης στις αποβάθρες. Όπως διαφαίνεται **στόχος είναι η συντομότερη διαδρομή προς το τμήμα της πλατείας που προσφέρει συνολική εποπτεία του χώρου** (υπέργειο).

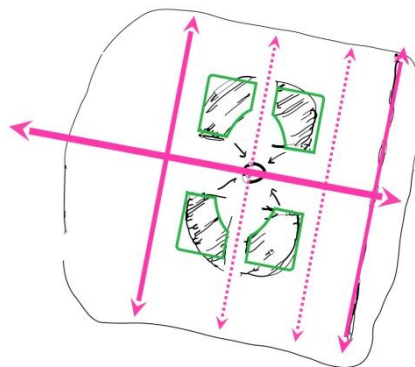


Για τις διαδρομές με προορισμό την Πανεπιστημίου, προτιμούνται οι έξοδοι στη γωνία Πανεπιστημίου και Βασ. Γεωργίου Α' καθότι η πρόσβαση σε αυτούς υπογειώς μέσα από τις σήραγγες του μετρό είναι συντομότερη και ομαλότερη χάρη στην απουσία εναλλαγής πολλών επιπέδων.





Οι εγκάρσιες στον άξονα διελεύσεις γίνονται μέσω της απρόσκοπτης διαδρομής στα όρια με τη Φιλελλήνων και στο δυτικό πεζοδρόμιο της λεωφόρου Πανεπιστημίου, επιλογή που οφείλεται και στην υποβάθμιση της πλατείας στα τρία από τα τέσσερα όρια σε σχέση με τους περιμετρικούς δρόμους.



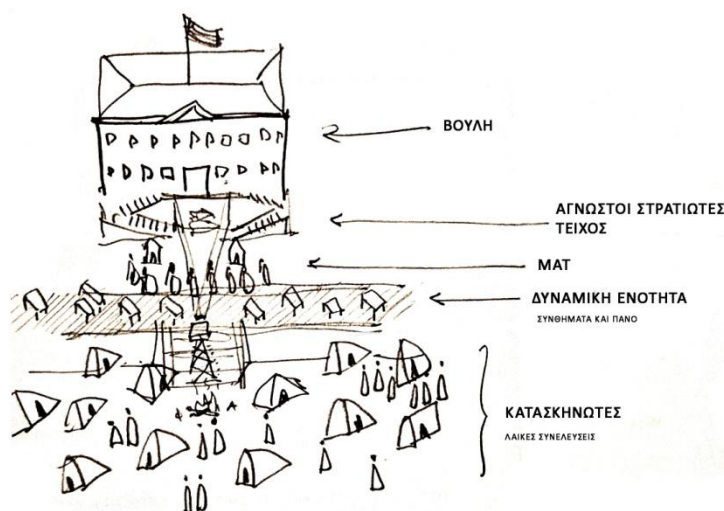
Οι διελεύσεις εκτός των 4 ενοτήτων φύτευσης επιλέγονται σπάνια από τον πεζό κυρίως όταν η πρόσβαση στην πλατεία πραγματοποιείται μέσω των οδών Σταδίου και Φιλελλήνων. Τέλος, η κίνηση στα πεζοδρόμια που δημιουργούνται από τη σύγκλιση των 4 δρόμων στην πλατεία, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις χρήσεις και το βαθμό διασποράς τους στα μέτωπα των οικοδομικών τετραγώνων. Συγκεκριμένα στο βορειοδυτικό μέτωπο οι χώροι εμπορίου και εστίασης που βρίσκονται εκεί σε πυκνή παράθεση προσελκύουν την παρουσία των πεζών. Σύμφωνα με τον Jan Gehl<sup>30</sup>, οι είσοδοι αποτελούν εστίες του μεγαλύτερου ποσοστού των δημόσιων δραστηριοτήτων. Αντίθετα, στο βόρειο και νότιο μέτωπο εκεί που οι αποστάσεις των συνδέσεων με τα κτίρια είναι μεγαλύτερες η παρουσία των πεζών είναι μικρότερη.

### Στάση

Οι στατικές χαρτογραφήσεις της πλατείας Συντάγματος πραγματοποιήθηκαν πριν (χάρτης 1) και κατά τη διάρκεια των κινητοποιήσεων των Αγανακτισμένων (χάρτες 2,3,4,5). Η βασική διαφορά είναι ο αυξημένος αριθμός ανθρώπων στην πλατεία στη διάρκεια του κινήματος και η εγκατάσταση τους στις 4 κεντρικές ενότητες πρασίνου, φαινόμενο που τεκμηριώνεται από την αυξημένη παρουσία ανθρώπων στο χώρο σε σχέση με τις κανονικές συνθήκες.

Το κίνημα των Αγανακτισμένων αφορά σε μια πρωτοβουλία των πολιτών να διαμαρτυρηθούν ειρηνικά για την πολιτική και οικονομική κατάσταση της χώρας το Μάιο και Ιούνιο του 2011. Πρόκειται για δράση που απευθύνεται στο πολιτικό ακροατήριο της χώρας και διεκδικεί τη συλλογικότητα της κοινωνίας. Σύμφωνα με την οργανωτική αρχή του κινήματος, «Η λέξη Αγανακτισμένοι δεν θέλει με τίποτα να υποκινήσει ή να υποδείξει τον τρόπο διαδήλωσης. Απεναντίας, δηλώσαμε από την αρχή ότι θέλουμε να βρεθούμε ειρηνικά και αυθόρμητα. Χωρίς σχέδιο και πλάνο. Μόνο να δηλώσουμε την ειρηνική διαμαρτυρία μας».<sup>31</sup>

Η επιλογή της χωροθέτησης του κινήματος στην πλατεία Συντάγματος δεν είναι τυχαία, αφού το κέντρο λήψεων των εθνικών αποφάσεων βρίσκεται απέναντι της πλατείας. Οι διαμαρτυρόμενοι διαιρούνταν σε δύο ενότητες: η πρώτη, έχοντας πιο δυναμική έκφραση, ενεργούσε πάνω από τη κεντρική σκάλα και ακριβώς



<sup>30</sup> Gehl J. (1987)- Life between buildings: Using Public Space σελ 97

<sup>31</sup> Η πρώτη έκκληση για συμμετοχή των πολιτών, στις εκδηλώσεις διαμαρτυρίας για τα νέα μέτρα που επιβάλλονται από το μνημόνιο, ξεκίνησε στην Ελλάδα μέσω ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και το Twitter, στις 24 Μαΐου. Αφορμή μια φήμη που δεν διασταυρώθηκε ποτέ για την ύπαρξη ενός πανό, σε συγκέντρωση της Ισπανίας που έγραφε: "Ησυχία. Μην ξυπνήσουμε τους Έλληνες!".

<http://aganaktismenoi.gr.blogspot.com/p/blog-age.html>,

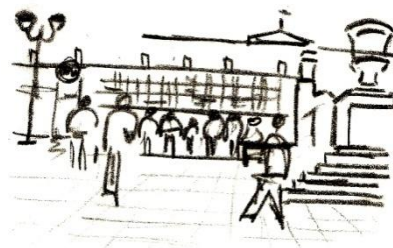
<https://www.facebook.com/AganaktismenoiStoSyntagma#!/AganaktismenoiStoSyntagma?sk=info>

απέναντι από το κτίριο της Βουλής (συνθήματα και πανό), ενώ η δεύτερη, είχε κατασκηνώσει στο κάτω τμήμα της πλατείας καταλαμβάνοντας τις 4 ενότητες πρασίνου και αποτελούσε τον αντίθετο πόλο στη «διοικητική και νομοθετική εξουσία» συγκροτώντας καθημερινά ανοικτές λαϊκές συνελεύσεις.



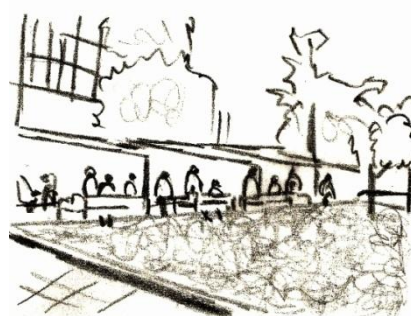
Διαγραμματικό σκίτσο στάσεων και κινήσεων στην πλατεία Συντάγματος

Κοινή παρατήρηση στις στατικές χαρτογραφήσεις είναι η μεγάλη συγκέντρωση ανθρώπων και πλανόδιων εμπόρων μπροστά από τη νότια έξοδο του μετρό, από την οποία όπως αναφέρθηκε εισρέει το μεγαλύτερο ποσοστό των πεζών στην πλατεία. Παρατηρήθηκε κόσμος να στέκεται (σημείο συνάντησης) ή να συναλλάσσεται με μικροπωλητές που επιλέγουν το συγκεκριμένο χώρο ως στρατηγική θέση. Επιπλέον, άνθρωποι στέκονται ή κάθονται προσωρινά στη σκάλα αλλά και γύρω από το σιντριβάνι, σημεία κατατεθέν του χώρου τα οποία προσφέρουν παράλληλα οπτική σύνδεση με την Ερμού και «εποπτεία» της πλατείας.

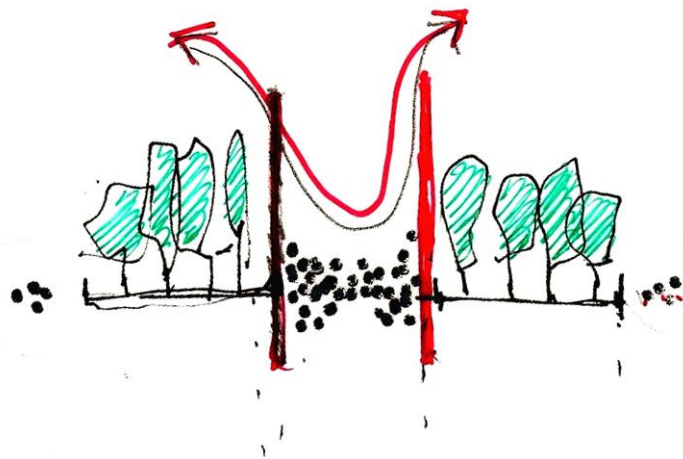


Η εγγύτητα στους χώρους διέλευσης περαστικών αποτελεί καθοριστικό παράγοντα που επηρεάζει τη προσωρινή και μη στάση των ανθρώπων στο δημόσιο χώρο<sup>32</sup>. Σύμφωνα με τον William H. Whyte, η δυνατότητα εποπτείας και θέασης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων αποτελεί μια ευχάριστη και ελκυστική εμπειρία, προσφέρει πλούτο αισθητικών παραλλαγών και συμβάλλει στην οικειοποίηση του δημόσιου χώρου που τις υποδέχεται. Πράγματι, παρατηρείται η προτίμηση των καθιστικών εκατέρωθεν των αξόνων κίνησης (κεντρικός και εγκάρσιος). Παρόμοια δυνατότητα δίνεται και στις καφετέριες που εφάπτονται των ορίων με τους οδικούς άξονες. Οι άνθρωποι που κάθονται στα καφέ αυτά, δεδομένης της οπτικής προστασίας τους σχεδόν από τρεις πλευρές, μπορούν να εποπτεύουν άλλες δραστηριότητες χωρίς οι ίδιοι να εποπτεύονται εύκολα από τους περαστικούς.

Το αντίθετο ακριβώς συμβαίνει με τις ζώνες που βρίσκονται στη περίμετρο της πλατείας. Εξαιτίας της υψηλής και πυκνής φύτευσης, οι περιοχές αυτές απομονώνονται οπτικά από τον κύριο άξονα κίνησης και τροφοδότη των δραστηριοτήτων με αποτέλεσμα ελάχιστοι άνθρωποι να τις επιλέγουν για κίνηση ή στάση. Ακόμη και οι διαστάσεις αυτών των χωρικών ενότητων δε διευκολύνουν τη συγκέντρωση κόσμου, αφού πρόκειται για στενές ζώνες ανάμεσα στους πλευρικούς αναλημματικούς τοίχους της πλατείας και στα ψηλά δέντρα.



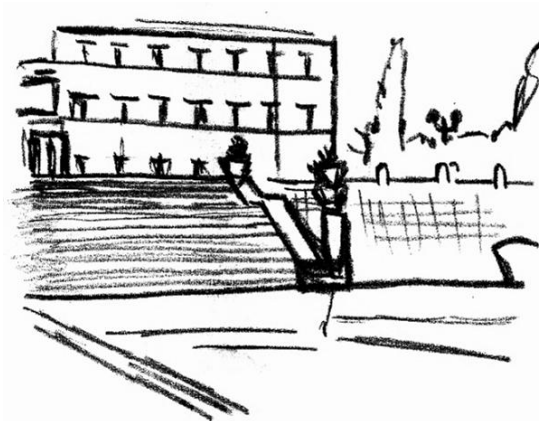
<sup>32</sup> Whyte W.H. (1980)- The Social Life of Small Urban Spaces

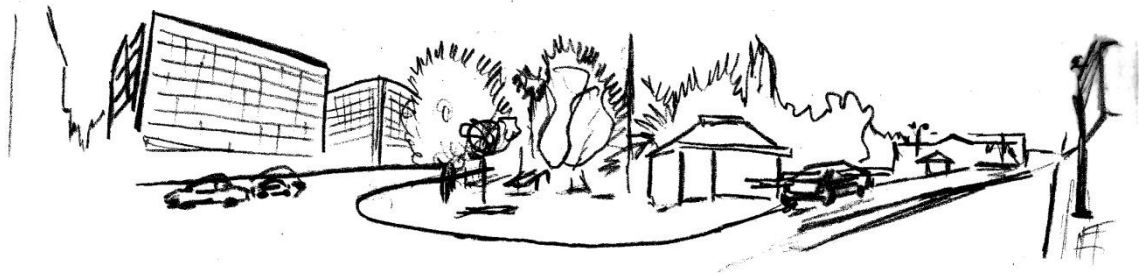


Σκίτσο τομής της πλατείας  
Συντάγματος που  
καταδεικνύει την  
υπερσυγκέντρωση πεζών  
στον κύριο άξονα κίνησης  
και την αποκοπή της  
περιμέτρου λόγω της ψηλής  
φύτευσης

Στην περίπτωση του **κινήματος των Αγανακτισμένων**, οι **ζώνες των παρτεριών «κατοικήθηκαν»** από τον κόσμο, γεγονός που ευνοήθηκε και από το μικροκλίμα. Η φύτευση κυρίως όμως, λειτούργησε σαν «ομπρέλα» προστασίας αφενός από την ανεπιθύμητη θέαση (αστυνομία), αφετέρου από το φως του ήλιου τις θερμές ώρες της ημέρας. Επίσης, οι χώροι αυτοί καθώς πλαισιώνουν τον κεντρικό άξονα κίνησης δημιούργησαν συνθήκες επαφής κι αλληλεπίδρασης με τον κόσμο που διερχόταν. Η αλληλεπίδραση έγκειτο στην προσέλκυση κόσμου για συζήτηση σχετικά με το κίνημα, τις δράσεις και τις επιδιώξεις του αλλά και στην απλή πληροφόρηση μέσω πινακίδων και πανό με τα μηνύματα διαμαρτυρίας των κατασκηνωτών και των σωματείων που κάποιοι εκπροσωπούσαν.

Τέλος, μια σημαντική μερίδα των Αγανακτισμένων ήταν τοποθετημένη στο δυτικό πεζοδρόμιο της Πανεπιστημίου απέναντι από το κτίριο της Βουλής. Λόγω της υψομετρικής διαφοράς με την πλατεία και της απόστασης από τη Βουλή είχαν την ταυτόχρονη εποπτεία και των δύο περιοχών, των εκπροσώπων της πολιτικής ή αστυνομικής εξουσίας, και των πολιτών που βρίσκονταν στο κάτω επίπεδο της πλατείας.

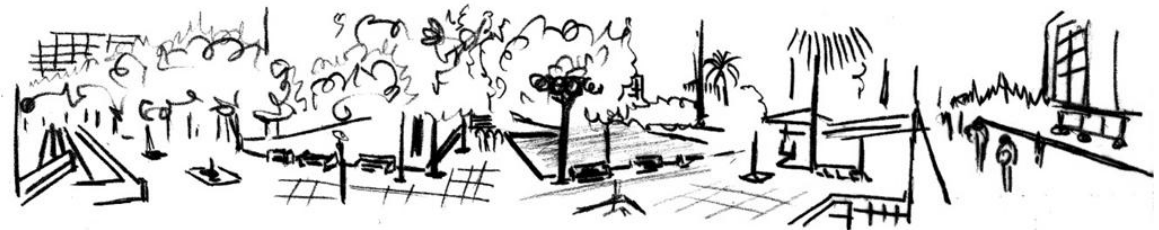




Πανοραμικό σκίτσο πλατείας στη γωνία Φιλελλήνων και Όθωνος



Πανοραμικό σκίτσο πλατείας στη γωνία Πανεπιστημίου και Όθωνος



Πανοραμικό σκίτσο πλατείας από την Όθωνος

### Υπόμνημα Στατικής Χαρτογράφησης

- Άνθρωποι που στέκονται
- × Άνθρωποι που κάθονται
- ▣ Άνθρωποι που δραστηριοποιούνται
- ! Άνθρωποι που ξαπλώνουν<sup>33</sup>

<sup>33</sup> Οι μέθοδοι έρευνας που υιοθετήθηκαν κατά τη συλλογή πληροφοριών ( χάρτες στατικής χαρτογράφησης, καταμέτρηση περαστικών και καθήμενων ) έχουν εφαρμοστεί σε προγενέστερες έρευνες από το αρχιτεκτονικό γραφείο του Jan Gehl. Οι ορολογίες, τα διαγράμματα και ο τρόπος παρουσίασης των πληροφοριών της παρούσας διάλεξης έχουν επηρεαστεί επίσης από τις δημοσιευμένες μελέτες του γραφείου.





ΒΑΣΙΛ. ΣΟΦΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΜΑΛΙΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α

ΟΘΩΝΙΣ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΕΡΜΟΥ

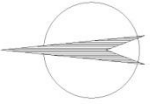
ΚΑΡΑΓ. ΣΕΡΒΙΑΣ

10.5.2011  
15.00





24.6.2011  
10.55



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΒΑΣΙΛΑ ΣΟΦΙΑΣ

ΑΜΑΛΙΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α

ΣΤΑΔΙΟΥ

ΘΩΡΑΚΟΣ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΚΑΡΑΓ. ΣΕΡΒΙΑΣ

ΕΡΜΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ



24.6.2011  
13.00



ΒΑΣΙΛ. ΣΟΦΙΑΣ

ΑΜΑΛΙΑΣ

ΓΕΡΓΙΟΥ Α

ΘΩΡΩΣ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΕΡΜΟΥ

ΚΑΡΑΓ. ΣΕΡΒΙΑΣ

ΣΤΑΔΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ





ΒΑΣΙΛ. ΣΟΦΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΜΑΛΙΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α

ΣΤΑΔΙΟΥ

ΚΑΡΑΓ. ΣΕΡΒΙΑΣ

ΕΡΜΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΘΕΩΝΟΣ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

24.6.2011  
16.40





ΒΑΣΙΛΑ. ΣΟΦΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΜΑΛΙΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α

ΣΤΑΙΔΙΟΥ

ΚΑΡΑΓ. ΣΕΡΒΙΑΣ

ΕΡΜΟΥ

ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

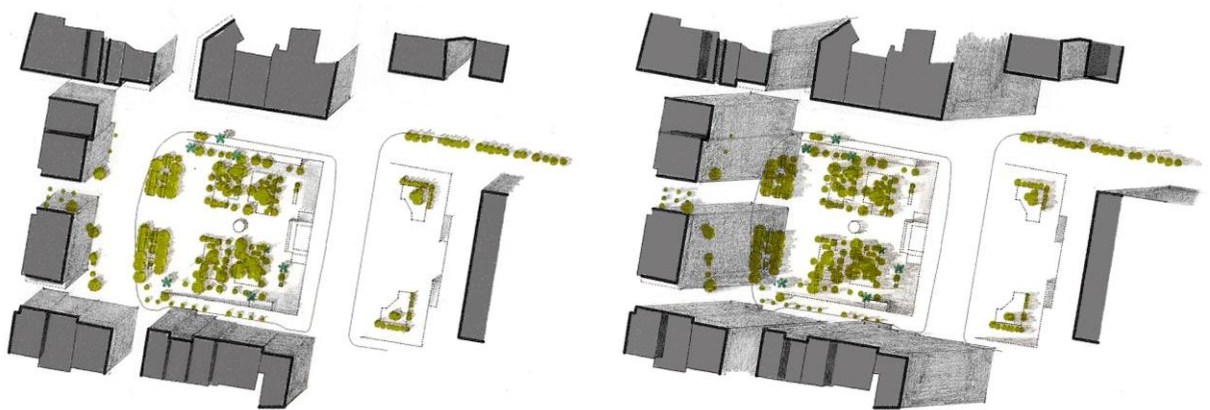
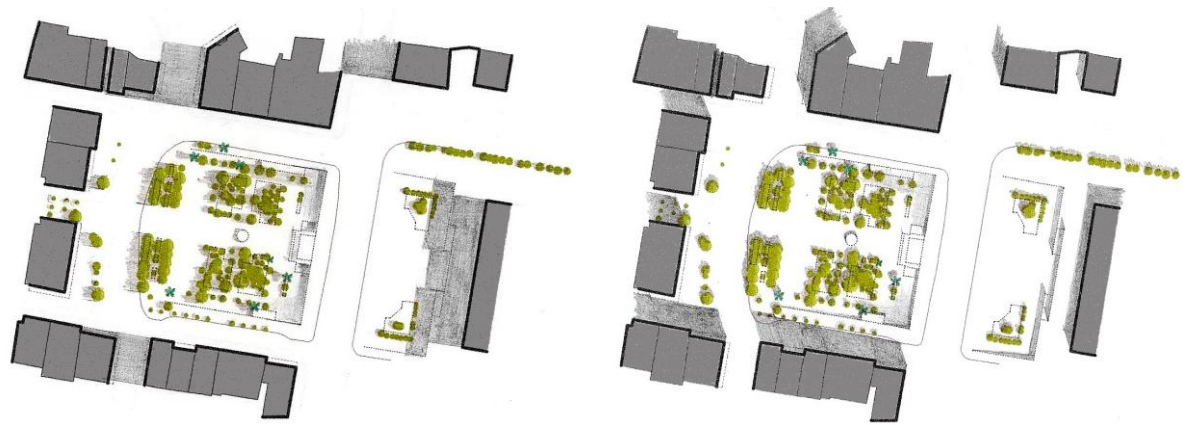
ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ

ΘΕΩΝΟΣ

24.6.2011  
18.15-18.30



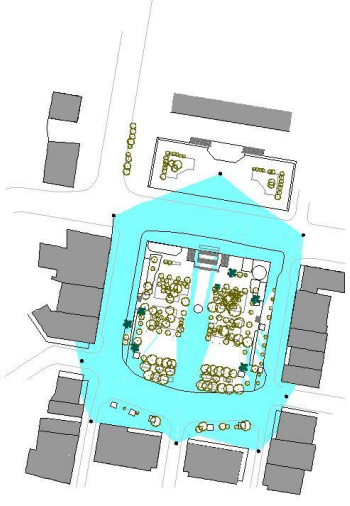




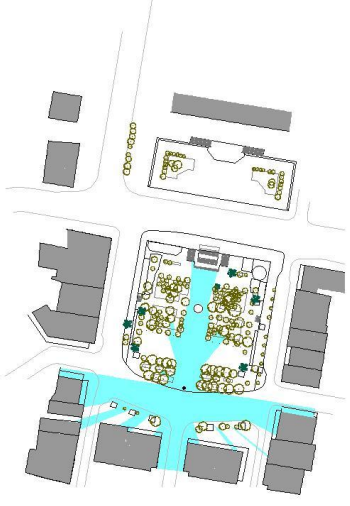
**Διαγράμματα σκίασης πλατείας Συντάγματος.**

Διερευνήθηκε η σκίαση της στις 9.00, 12.00, 14.00 και 17.00.

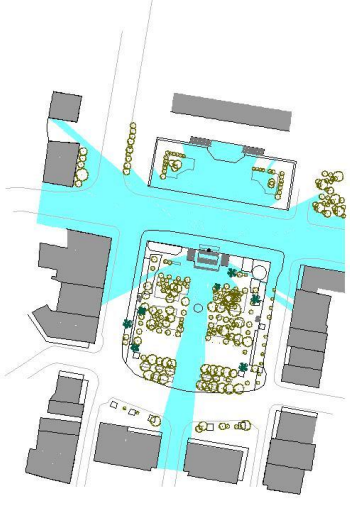
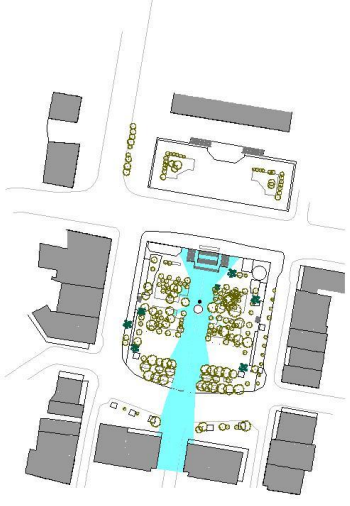
Αξιοσημείωτη είναι η σκιά που δημιουργείται από τα δέντρα πάνω στην πλατεία. Λόγω της ψηλής και πυκνής φύτευσης, η πλατεία και ιδιαίτερα οι χώροι στάσης, είναι προστατευμένοι από την έντονη ηλιοφάνεια. Ωστόσο, ο κύριος άξονας κίνησης- και άξονας συμμετρίας- διαχωρίζεται από τις δευτερεύουσες πορείες καθώς παραμένει εκτεθειμένος στον ήλιο όλη τη διάρκεια της ημέρας.



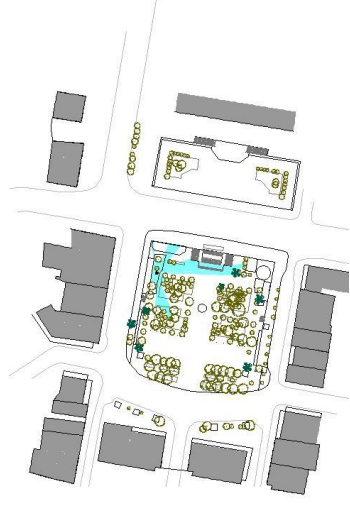
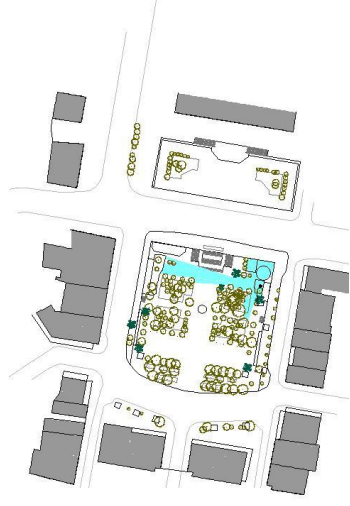
Η εμπειρία της πλατείας από τους περιμετρικούς άξονες.



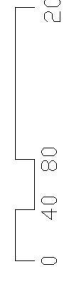
Οι οπτικές φυγές πάνω στον κύριο άξονα κίνησης Πανεπιστημίου – Ερμιού.



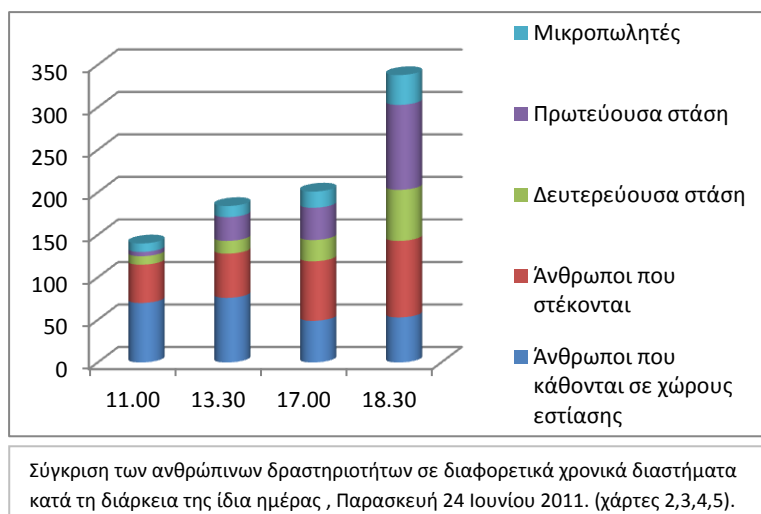
Το ορατό πεδίο από θέσεις περιμετρικά της κεντρικής φύτευσης.



**Διαγράμματα θεάσεων** όπου με το χρώμα περιγράφεται το δυνατό οπτικό πεδίο κάθε θέσης (μιαύρος κύκλος). Η θέαση ενός χώρου ακόμα και με την έννοια της επιστησίας ,καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την κίνηση και την στάση των πεζών. Από τα διαγράμματα διακρίνονται τα τμήματα της πλατείας που επηρεάζονται ευκολότερα από τον πεζό, ο οποίος τα προτιμά για την κίνηση του αλλά όχι για την στάση του, για την οποία επιλέγει μέρη πιο δυσπρόσιτα στα βλέμματα των περαστικών.



## Συμπεράσματα



### Η οργάνωση της πλατείας καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη χρήση της.

- Η κίνηση γίνεται πάνω στον κύριο άξονα και την έξοδο του μετρό.
- Η πρωτεύουσα στάση παρατηρείται κυρίως στις ζώνες κίνησης.
- Το πράσινο ενισχύει μεν τον άξονα συμμετρίας αλλά λειτουργεί σαν απαγορευμένη ζώνη διασπώντας την ενότητα του συνόλου. Αυτό ανατρέπεται βέβαια με τη συλλογική δράση των Αγανακτισμένων.

Λαμβάνοντας υπόψιν τις παρατηρήσεις που προηγήθηκαν, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η πλατεία Συντάγματος είναι μια «ζωντανή» πλατεία καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας με 3 κύριες λειτουργίες:

#### 1. Σημείο αναφοράς για την Αθήνα

Με το πέρασμα των αιώνων, η πλατεία Συντάγματος έχει χαραχθεί στη συλλογική συνείδηση των Αθηναίων ως το σημείο αναφοράς της πόλης τους. Τα ιστορικά στοιχεία της πλατείας επιβεβαιώνουν το συμπέρασμα αυτό.

#### 2. Χώρος συλλογικής έκφρασης

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του κινήματος των Αγανακτισμένων που οικειοποιήθηκαν τμήματα της πλατείας και την κατέστησαν κεντρικό τόπο της συλλογικής δράσης. Άλλη έκφραση συλλογικών δράσεων είναι οι υπαίθριες εκδηλώσεις, οι γιορτές, οι πολιτικές ομιλίες, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις του δήμου κ.α.. Στις περιπτώσεις αυτές η ίδια η πλατεία είναι ο χώρος υποδοχής της δημόσιας ζωής και το σημείο τερματισμού των διαδρομών μέσα στην πόλη.

#### 3. Σταθμός μετεπιβίβασης ανθρώπινων δραστηριοτήτων

Η πλατεία Συντάγματος λόγω της γεωγραφικής της θέσης, συνδέεται άμεσα με σημεία της πόλης πολιτικού, οικονομικού, και πολιτιστικού ενδιαφέροντος. Τα σημεία αυτά, μαγνήτες δημόσιας ζωής, προσεγγίζονται από τον πεζό μέσω της πλατείας Συντάγματος που ως επί το πλείστον δεν αποτελεί η ίδια τερματικό σταθμό, αλλά ενδιάμεσο κόμβο ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

# Οδός Κοράη - Τριλογία

## Οδός Κοραή

Bi

Η οδός Κοραή χαρακτηρίστηκε, αρχικά, στο σχέδιο πόλεως των Κλεάνθη και Schaubert απέναντι από την πλατεία Θεάτρου, σημερινή πλατεία Κλαυθμώνος, ως συνδετήριο στοιχείο των δύο παράλληλων δρόμων, Σταδίου και Πανεπιστημίου. Με το σχέδιο του von Klenze ορίστηκε η τοποθέτηση της αρχιτεκτονικής τριλογίας, του Πανεπιστημίου, της Ακαδημίας, και της Βιβλιοθήκης, έξω από τον περιμετρικό δρόμο της πόλης – Πανεπιστημίου-. Ο άξονας συμμετρίας του συγκροτήματος αυτού αποκτούσε υλική μορφή σε μια γραμμική πλατεία με διπλή δεντροστοιχία, δηλαδή ένα είδος βουλεβάρτου ανάμεσα στην Πανεπιστημίου και τη Σταδίου (τη σημερινή οδό Κοραή)<sup>34</sup>.

Από το 1898 με τη μελέτη του αρχιτέκτονα Παύλου Βακά, συζητιόταν η διάνοιξη της με στόχο την ένωση του Αστεροσκοπείου με το Θησείο, και της Ακρόπολης με το Πανεπιστήμιο, η θέση του οποίου είχε ήδη αποφασιστεί από το 1839. Ωστόσο, δεν ήταν αυτή η πρώτη πρόταση για την προέκταση της Κοραή μέχρι την πλατεία Μοναστηρακίου. Δέκα χρόνια πριν, η δεύτερη Γαλλική αποστολή το είχε ήδη προτείνει, «ως μίαν εκ των λύσεων δια την κατασκευήν σύραγγος του σιδηρόδρομου Αθηνών-Πειραιώς»<sup>35</sup>. Μεταγενέστερα, η διάνοιξη της οδού Κοραή αποτέλεσε κεντρικό θέμα σε όλες τις μεταρρυθμιστικές προτάσεις του 19ου και 20ου αιώνα, με κυριότερες αυτές των Hoffmann (1908) και Mawson (1918). Στόχος όλων ήταν η κατασκευή μνημειακής λεωφόρου με δεντροστοιχίες μέχρι τις υπώρειες της Ακρόπολης. Ακόμα και σε πρόταση σχεδίου πόλης του 1940 από τον Καραντινό, η διάνοιξη της Κοραή αποτέλεσε πρωταρχική επέμβαση, «διαλύοντας πλήρως την παλιά Αθήνα»<sup>36</sup>.

Το Δεκέμβριο του 1982 με εμπνευστή τον Αντώνη Τρίτση, εκπονήθηκε σχέδιο για την πεζοδρόμηση της οδού Πανεπιστημίου και της οδού Κοραή, την ανάπλαση του τετραγώνου του Πρωτοδικείου, σημερινή πλατεία Δικαιοσύνης και την αναστήλωση του Αρσακείου Παρθεναγωγείου<sup>37</sup>. Εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και της κατασκευής του μετρό 'Πανεπιστήμιο', η Κοραή μετασχηματίστηκε πάλι παίρνοντας την οριστική της μορφή<sup>38</sup> και σε συνδυασμό με την ανάπλαση της εγκάρσιας σε αυτήν στοά το 2003, αποτελεί σήμερα ένα από τα πιο πολυσύχναστα σημεία στο κέντρο.



Εικόνες 38-39.

<sup>34</sup> Σαρηγιάννης Γ.Μ. -Αθήνα 1830-2000: Εξέλιξη-Πολεοδομία-Μεταφορές

<sup>35</sup> Μπίρης Κ. (1960)- Αι Αθήναι από τον 19<sup>ο</sup> εις τον 20<sup>ο</sup> αιώνα, σελ 275. Το 1902, ο Α. Βερναδάκης, στη μελέτη του, *Το μέλλον των Αθηνών*, επανέρχεται στην πρόταση του Π. Βακά.

<sup>36</sup> Σαρηγιάννης Γ.Μ. -Αθήνα 1830-2000: Εξέλιξη-Πολεοδομία-Μεταφορές, σελ 116

<sup>37</sup> Τριμηνιαίο Περιοδικό «Αρχαιολογία», τεύχος 29, Δεκέμβριος 1988

<sup>38</sup> Η εταιρεία που ανέλαβε την κατασκευή του σταθμού του ΜΕΤΡΟ, έχει σχεδιάσει και κατασκευάσει την πλατεία.



## Τριλογία

Bii

Με τον όρο αθηναϊκή ή νεοκλασική ή αρχιτεκτονική τριλογία εννοούμε το κτιριακό συγκρότημα επί της οδού Πανεπιστημίου κι έναντι της Κοραή που περιλαμβάνει με χρονολογική σειρά οικοδόμησης τους, το Πανεπιστήμιο, την Ακαδημία και την Εθνική Βιβλιοθήκη.

### Πανεπιστήμιο Αθηνών<sup>39</sup>

Θεμελιώθηκε το 1839, βάσει σχεδίων του Δανού αρχιτέκτονα Hans Christian Hansen , ο οποίος χωρίς να απομακρυνθεί από τις βασικές αρχές του κλασικισμού, δημιούργησε μια σύνθεση η οποία συνδυάζει τη μεγαλοπρέπεια του μνημείου με την απλότητα της ανθρώπινης κλίμακας, υποδηλώνοντας μια απόπειρα προσαρμογής στο τοπικό περιβάλλον. Η κάτοψη αναπτύσσεται σε ένα διώροφο διπλό ταυ με δυο συμμετρικές εσωτερικές αυλές, ώστε το σύνολο να εγγράφεται σε ένα ιδεατό ορθογώνιο. Η μπροστινή πτέρυγα με το πρόπυλο που είναι ιωνικού ρυθμού, ολοκληρώθηκε μέχρι το 1842-43 οι υπόλοιπες μέχρι το 1864. Για την ολοκλήρωση του κτιρίου εργάστηκαν και άλλοι αρχιτέκτονες και μηχανικοί όπως ο Λύσανδρος Καυταντζόγλου και ο Αναστάσιος Θεοφιλάς.



Εικόνα 40.

Για την τμηματική συμπλήρωση του κτιρίου συνεισέφεραν οικονομικά ο Όθωνας, ο σέρβος ηγεμόνας Μίλος Ομπρένοβιτς, ο Δημήτριος Πλατυγένης, ο Δημήτριος Μπεναρδάκης κ.α., ενώ με έξοδα του βαρώνου Σίμωνος Σίνα σχεδιάστηκαν το 1861 από τον Βαυαρό ζωγράφο Karl Rahl οι τοιχογραφίες της ζωφόρου στη μπροστινή στοά. Στον προαύλιο χώρο τοποθετήθηκαν διαδοχικά οι ανδριάντες του Ρήγα Φεραίου, του πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄, του Αδαμάντιου Κοραή , του Γλάδσωνα, και του Ιωάννη Καποδίστρια.

Ο ρόλος του κτιρίου του Πανεπιστημίου υπήρξε σημαντικός, όπως παρατηρεί ο Δ. Φιλιππίδης<sup>40</sup>, στη διαμόρφωση ενός αξιολογικού συστήματος μορφολογίας στην Ελλάδα.

### Ακαδημία Αθηνών<sup>41</sup>

Οικοδομήθηκε χάρις στις δωρεές του βαρόνου Σίμωνος Σίνα και της συζύγου του, Ιφιγένειας, βάσει σχεδίων του αρχιτέκτονα Theophil Hansen, ενώ στην επίβλεψη συνεργάστηκε και ο νεοαφιχθείς τότε Ernst Ziller. Η χωροθέτηση του σε οικόπεδο που δώρισε η μονή Πετράκη και ο δήμος Αθηναίων, προβλεπόταν ήδη από το 1842 στο πλάνι του Πανεπιστημίου. Η επονομαζόμενη και Σιναία Ακαδημία θεμελιώθηκε το 1859 και ολοκληρώθηκε το 1885.

Η σύνθεση του κτιρίου ακολουθεί τον ιωνικό ρυθμό και είναι κατασκευασμένο από πεντελικό μάρμαρο εδραζόμενο σε πειραϊκή πέτρα. , ενώ σε δύο υψηλές ιωνικές κολώνες εκατέρωθεν τοποθετήθηκαν τα αγάλματα της Αθηνάς και του



Εικόνα 41.

<sup>39</sup> Αρχείο Νεώτερων Μνημείων, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

<sup>40</sup> Φιλιππίδης Δ. (1984)-Νεοελληνική Αρχιτεκτονική

<sup>41</sup> Αρχείο Νεώτερων Μνημείων, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών



Απόλλωνα, έργα του Λεωνίδα Δρόση, ο οποίος σχεδίασε και τα καθήμενα αγάλματα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη υπεράνω της εξωτερικής κλίμακας.

Μέχρι και την δικτατορία του Πάγκαλου και το έτος 1926, το κτίριο παρέμεινε αχρησιμοποίητο, με εξαίρεση τη στέγαση σε ορισμένους χώρους του Νομισματικού Μουσείου και των Γενικών Αρχείων του Κράτους.

### Εθνική Βιβλιοθήκη<sup>42</sup>

Οικοδομήθηκε χάρις σε δωρεές των ομογενών αδελφών Παναγή, Μαρίνου και Ανδρέα Βαλλιανού, βάσει σχεδίων του αρχιτέκτονα Theophil Hansen. Η χωροθέτηση του στη θέση αυτή προβλεπόταν ήδη από το 1842, με την ιδέα της συγκρότησης της Αθηναϊκής τριλογίας του νεοκλασικισμού. Η επονομαζόμενη και Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη θεμελιώθηκε το 1887 και ολοκληρώθηκε μόλις το 1902. Η σύνθεση του κτιρίου ακολουθεί τον δωρικό ρυθμό, συνδυαζόμενο με αναγεννησιακού ύφους κλίμακες «*ρυθμολογικώς ασυμβίβαστες προς την υπόλοιπον σύνθεσιν*»<sup>43</sup>. Είναι κατασκευασμένο από πεντελικό μάρμαρο εδραζόμενο σε πειραϊκή πέτρα, ενώ στην πρόσοψη τοποθετήθηκε ο ανδριάντας του Παναγή Βαλλιανού και στον πρόδομο εκείνοι των αδελφών του, έργα του Γεώργιου Μπονάνου.



Εικόνα 42.

## Περιγραφή

Ο πεζόδρομος της Κοραή βρίσκεται ανάμεσα στις οδούς Σταδίου και Πανεπιστημίου. Ο προσανατολισμός της είναι ΒΑ-ΝΔ με ελαφριά κατηφορική κλίση προς τη δύση. Στο τμήμα ανατολικά της Κοραή εκτείνεται ο υπαίθριος χώρος της αθηναϊκής τριλογίας, και δυτικά σε άμεση οπτική σύνδεση, η πλατεία Κλαυθμώνος. Στον πεζόδρομο εντοπίζονται η έξοδος του μετρό – στάση Πανεπιστήμιο-, ένα σιντριβάνι, ένα κανάλι νερού, στο νότιο μέτωπο τα τραπεζοκαθίσματα μπροστά από τα εστιατόρια και τις καφετέριες, ένα περίπτερο για την ανακύκλωση, τρεις αναβαθμοί που εμφανίζονται εξαιτίας της κλίσης του εδάφους κι ο ανάλογος αστικός εξοπλισμός. Χαρακτηριστική είναι η εγκάρσια στοά Κοραή που συνδέει το πεζόδρομο με την οδό Πανεπιστημίου και την οδό Σταδίου εσωτερικά του οικοδομικού τετραγώνου, συγκεντρώνοντας χρήσεις εστίασης. Τέλος, δυο ελλειπτικά μεταλλικά στέγαστρα στο ανατολικό άκρο του πλατώματος περιφερειακά του σιντριβανιού καθώς και διάσπαρτα δέντρα συμπληρώνουν την εικόνα του πεζόδρομου.

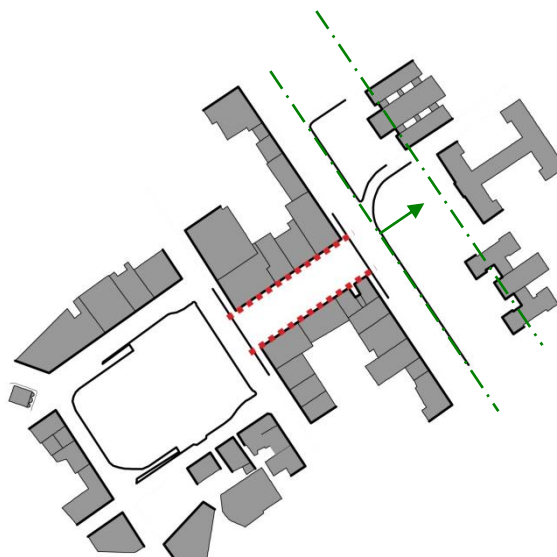
<sup>42</sup> Αρχείο Νεώτερων Μνημείων, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

<sup>43</sup> Μπίρης Κ. (1960)- Αι Αθήναι από τον 19<sup>ο</sup> εις τον 20<sup>ο</sup> αιώνα, σελ.215

## Ανάλυση

### Τυπολογία

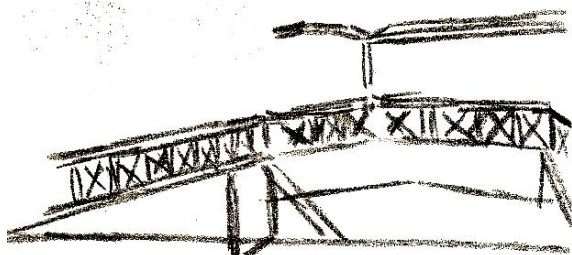
Πρόκειται για μακρόστενο πεζόδρομο -πρώην δρόμο- μικρής κλίμακας που εφάπτεται σε δύο παράλληλα μέτωπα οικοδομικών τετραγώνων. Αποτελεί τον ενδιάμεσο υπαίθριο χώρο μεταξύ της πλατείας Κλαυθμώνος (δυτικά) και της αθηναϊκής τριλογίας (ανατολικά).



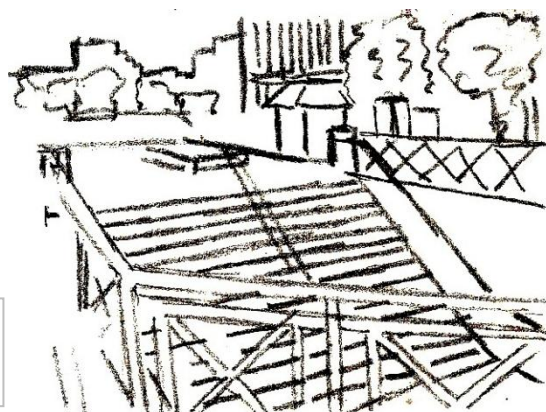
Όσον αφορά στα τρία εμβληματικά κτίρια του νεοκλασικισμού, αυτά οικοδομήθηκαν σε απόσταση από την Πανεπιστημίου, γεγονός που απορρέει από τις επιταγές της αρχιτεκτονικής της εποχής για μνημειακότητα και συμμετρία. Καλύπτουν ολόκληρα οικοδομικά τετράγωνα και οι διαστάσεις τους απαιτούν ικανή απόσταση από τον παρατηρητή προκειμένου γίνουν αντιληπτά ως σύνολο.

### Συγκοινωνιακή σύνδεση

Συγκοινωνιακά, ο πεζόδρομος της Κοραή εξυπηρετείται κυρίως τα τελευταία χρόνια από το μετρό-στάση Πανεπιστήμιο. Εντοπίζονται τρεις έξοδοι του μετρό: ο πρώτος κεντρικά του πεζόδρομου, ο δεύτερος στο ανατολικό πεζοδρόμιο της Πανεπιστημίου ανάμεσα στο Πανεπιστήμιο και την Ακαδημία και ο τελευταίος στη γωνία της Πανεπιστημίου με την οδό Ρήγα Φεραίου. Σημαντική κρίνεται και η διέλευση λεωφορείων και τρόλεϊ στις δύο κεντρικές αρτηρίες οι οποίες διαθέτουν 5 στάσεις αναμονής η κάθε μία στο ύψος της πλατείας Κοραή. Έτσι επιτυγχάνεται η σύνδεση της περιοχής με τις συνοικίες του κέντρου τα βόρεια και τα νότια προάστια.

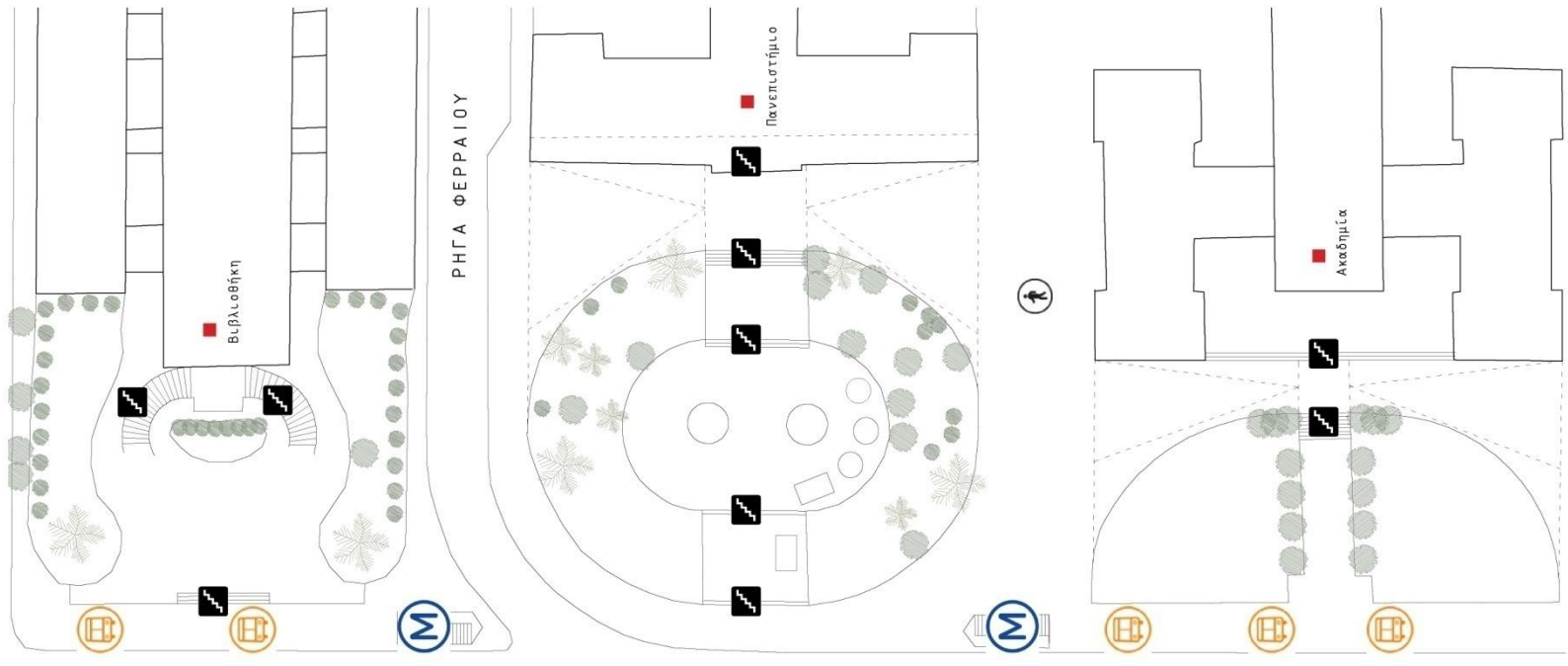


Σκίτσο διαμόρφωσης χώρου εισόδου και εξόδου μετρό που βρίσκεται στο κέντρο του πεζόδρομου της Κοραή και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής των πεζών

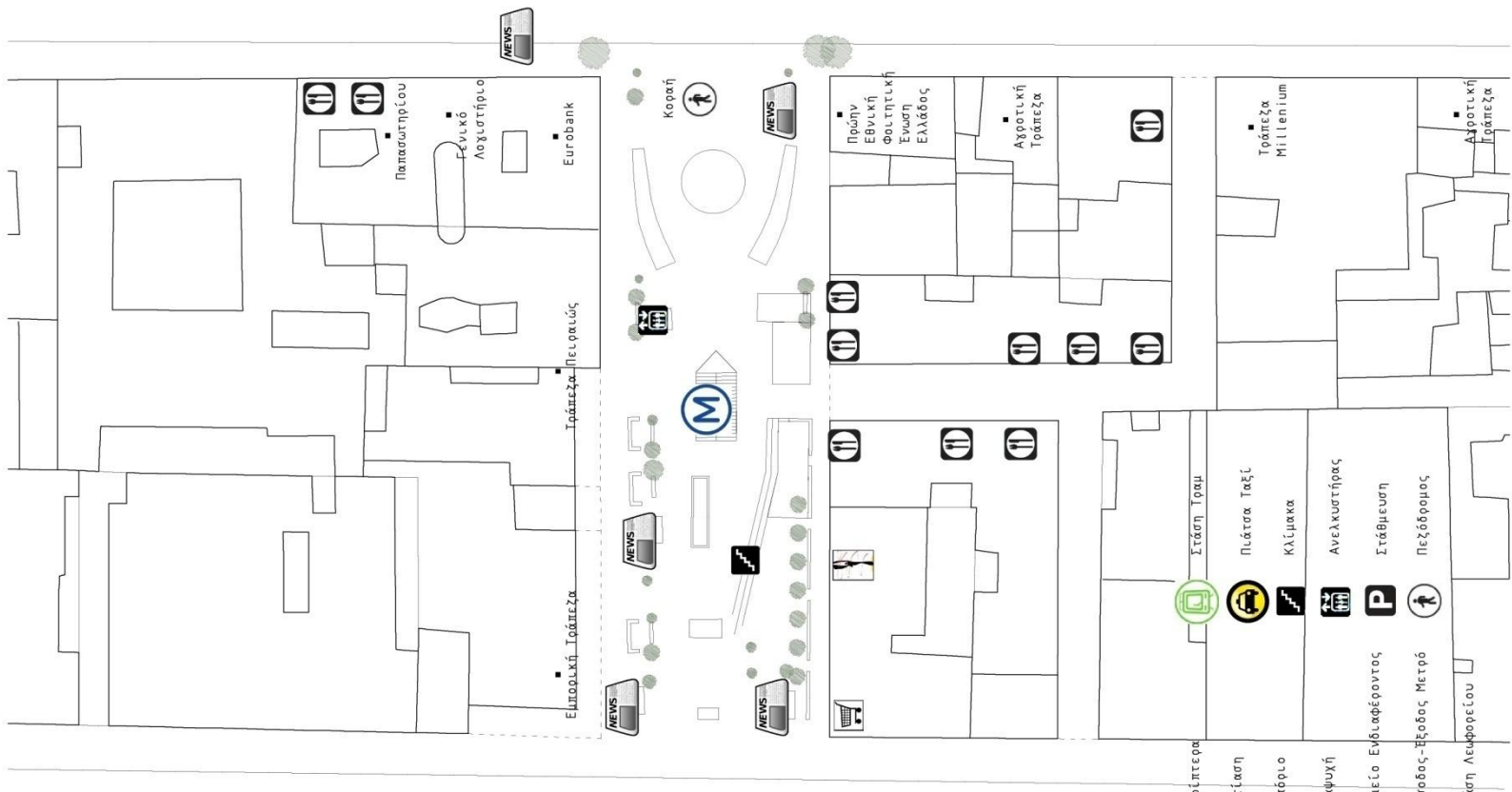


### Χρήσεις γης

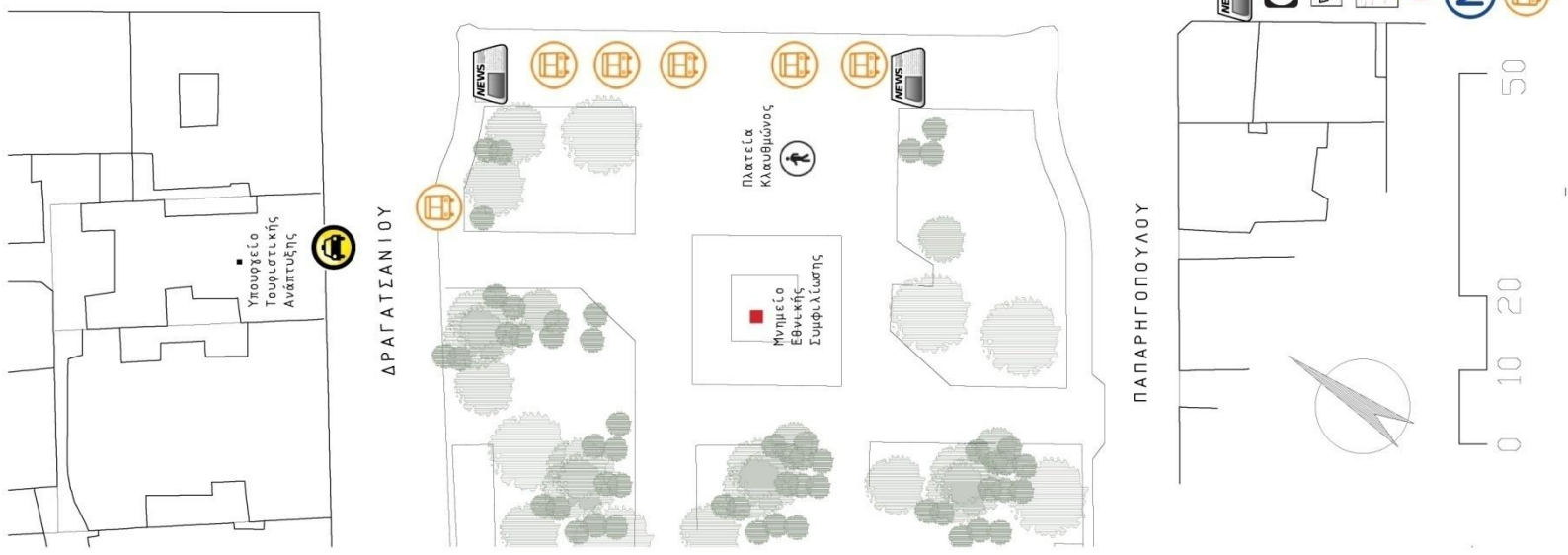
Το βόρειο μέτωπο καταλαμβάνεται από τράπεζες και το Γενικό Λογιστήριο του Κράτους στη γωνία με την οδό Πανεπιστημίου και δεν προσφέρεται για αλληλεπίδραση με τον πεζό. Αντίθετα, στο νότιο όριο εντοπίζονται χρήσεις εστίασης, αναψυχής και εμπορίου, που το καθιστούν πόλο έλξης δημόσιας ζωής. Η εγκάρσια στοά της Κοραή συμβάλλει δυναμικά στην ανάπτυξη ανθρώπινων δραστηριοτήτων αφού συγκεντρώνει και στις δύο πλευρές καφετέριες και εστιατόρια.



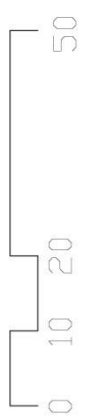
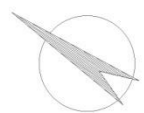
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ



ΣΤΑΔΙΟΥ



- Περιπτερά
- Εστίαση
- Εμπόριο
- Αναψυχή
- Σημείο Εγδυοφόροντος
- Είσοδος-Έξοδος Μετρό
- Στάση Λεωφορείου



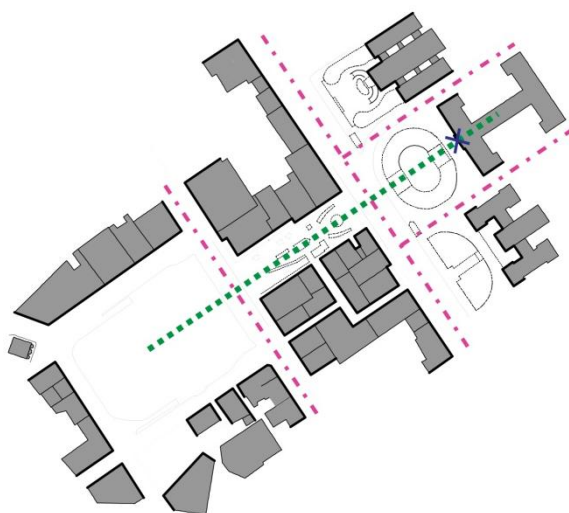
Από την άλλη πλευρά, η νεοκλασική τριλογία λόγω του αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος είναι μία σχεδόν μονολειτουργική ζώνη με εξαίρεση κάποιες εκδηλώσεις που πραγματοποιούνται στους χώρους του Πανεπιστημίου για τους Αθηναίους.

## Χωρική Συγκρότηση

### Άξονες

Ο πεζόδρομος είναι συμμετρικός ως προς τον άξονα που συνδέει το Πανεπιστήμιο με την πλατεία Κλαυθμώνος. Οι μεγάλες οδικές αρτηρίες της Σταδίου και της Πανεπιστημίου λειτουργούν ως όρια μεταξύ των τριών υπαίθριων χωρικών ενότητων. Η δε οπτική σύνδεση εντείνεται στο μέσον των κτιρίων της τριλογίας.

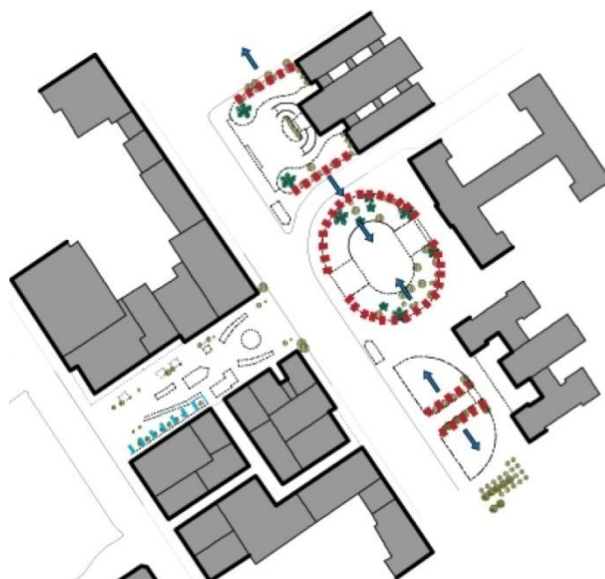
Ανάμεσα στα νεοκλασικά κτίρια της Ακαδημίας, του Πανεπιστημίου και της Βιβλιοθήκης μεσολαβούν δύο κάθετοι στην Πανεπιστημίου αξόνες. Ο ένας εκ των δύο έχει πεζοδρομηθεί και αναμένεται η πεζοδρόμηση και του δεύτερου με την επικείμενη πεζοδρόμηση της Πανεπιστημίου.



### Όρια – Χωρικές ενότητες

Τα **όρια** στον πεζόδρομο της Κοραή συγκροτούνται **παράλληλα στον άξονα** (είσοδος του μετρό, κανάλι νερού, σιντριβάνι) και **τον διχοτομούν σε δύο διακριτές ζώνες** : βόρεια και νότια. Ο νοητός διαχωρισμός αυτός συντελείται και από τις διαφορετικές χρήσεις που εντοπίζονται στα δύο μέρη. Ωστόσο, το ανατολικό τμήμα της πλατείας με τα δύο ελλειπτικά στέγαστρα κρίθηκε σκόπιμο να αποτελέσει μια ξεχωριστή ζώνη εξαιτίας της άμεσης αναφοράς του στην τριλογία και όχι στην πλατεία. Συγκεκριμένα:

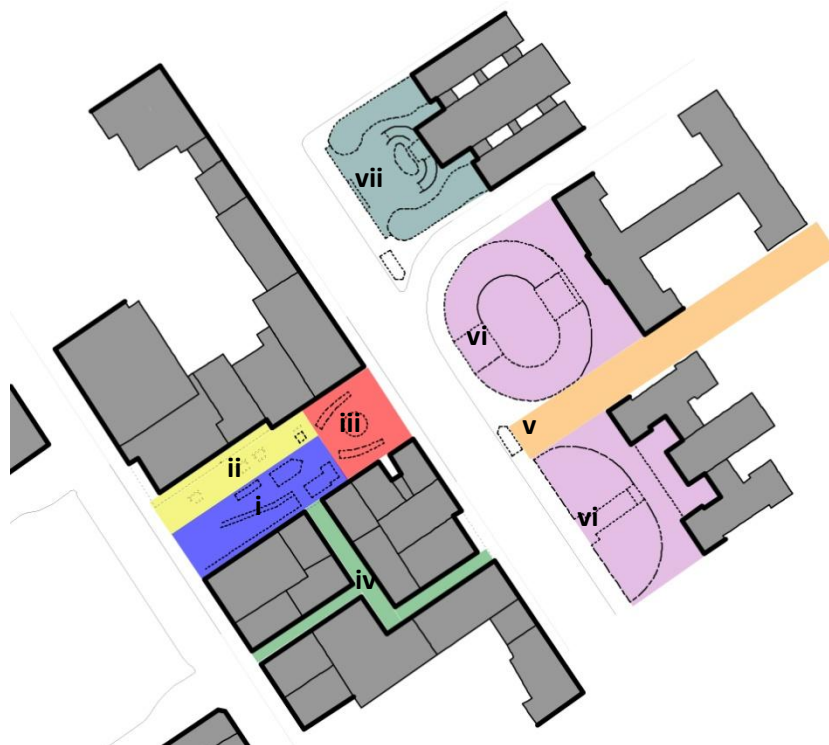
- i. Ενότητα, κύρια χαρακτηριστικά της οποίας είναι η σχέση της με το νότιο μέτωπο και τις χρήσεις εστίασης και εμπορίου. Τα τραπεζοκαθίσματα έχουν τοποθετηθεί σε άμεση αναφορά με τον άξονα κίνησης, την είσοδο του μετρό αλλά και το πράσινο.
- ii. Ενότητα που επηρεάζεται από το βόρειο μέτωπο με τις περιορισμένης πρόσβασης στο κοινό, χρήσεις διοίκησης και υπηρεσιών. Στη ζώνη μπροστά από το μέτωπο βρίσκονται οργανωμένα καθιστικά που σκιάζονται από τα υπάρχοντα δέντρων. Σύμφωνα με τον William H. Whyte, τα δέντρα οφείλουν να σχετίζονται άμεσα με





τους χώρους που οι άνθρωποι κάθονται<sup>44</sup>.

- iii. Ανεξάρτητη ενότητα που στρέφεται νοητά προς τον άξονα της Πανεπιστημίου και την τριλογία. Τα ελαφρώς καμπύλα στεγασμένα καθιστικά ,εξαιτίας της θέσης τους και τους προσανατολισμού τους, στρέφουν τα νώτα τους στη Κοραή και δημιουργούν έναν αποκλεισμό του κεντρικού άξονα από τις παρειές.
- iv. Αυτόνομη ενότητα που ενσωματώνει τα χαρακτηριστικά της στοάς, δηλαδή τη γραμμική πορεία, την προστασία από τις καιρικές συνθήκες και την ανθρώπινη εποπτεία, και την κλίμακα που προσεγγίζει εκείνη του ανθρώπου
- v. Ενότητα που συγκροτείται από τον πεζόδρομο που βρίσκεται ανάμεσα στο κτίριο του Πανεπιστημίου και της Ακαδημίας και συνδέει τους άξονες της Πανεπιστημίου και της Ακαδημίας, δύο από τις κεντρικότερες οδικές αρτηρίες της πόλης.
- vi. Ενότητα που αποτελείται από προκήπια με διαμορφωμένες νησίδες πρασίνου και ζώνη κίνησης οχημάτων ανάμεσα στο κτίριο και το πράσινο. Λειτουργούν ως μεταβατικός χώρος (buffer zone) μεταξύ των κτισμάτων και του οδικού άξονα. Ιδιαίτερα στο προκήπιο του Πανεπιστημίου, η έννοια του ασύλου προστατεύει τις δραστηριότητες ορισμένων κοινωνικών ομάδων.
- vii. Ενότητα με διαφορετικά χαρακτηριστικά, το πράσινο στα όρια του δρόμου λόγω της ανάγκης ηχοπροστασίας από τον πολύβουο δρόμο. Πρόκειται για πλάτωμα χωρίς ιδιαίτερη διαμόρφωση στο οποίο απουσιάζουν στοιχεία αστικού εξοπλισμού διότι επιζητείται η απόσταση από το χρήστη.



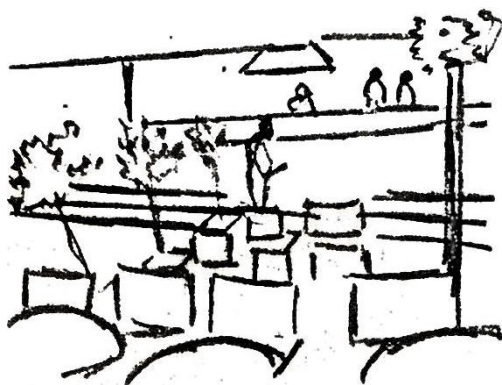
<sup>44</sup> Whyte W.H. (1980) - The Social Life of Small Urban Spaces, σελ 46



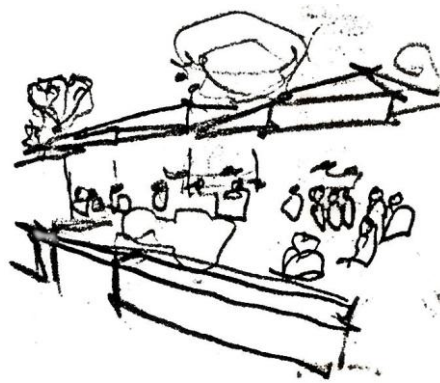
**Τα όρια στον πεζόδρομο συγκροτούνται από στοιχεία αστικού εξοπλισμού που παραλαμβάνουν τη σύντομη και προσωρινή στάση, όπως τα καθιστικά, το κανάλι νερού, το σιντριβάνι, οι αναβαθμοί και τα στηθαία. Τα όρια διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες.**

- i. Τα διαμήκη καμπύλα κτιστά καθιστικά που στρέφονται προς τον άξονα της Πανεπιστημίου και προσφέρουν απρόσκοπτη θέα προς την τριλογία
- ii. Τα καθιστικά σε σχήμα ορθογωνικό που οργανώνουν «κλειστότητες» σε έναν χώρο έντονης ροής πεζών, διευκολύνοντας έτσι την ανάπτυξη κοινωνικής συναναστροφής
- iii. Τα στηθαία που εντοπίζονται σαν όρια μεταξύ χωρικών ενοτήτων ή ως περιγράμματα στοιχείων νερού.

**Τα όρια στην τριλογία συγκροτούνται από στοιχεία κάθετα στον άξονα συμμετρίας και παράλληλα στην Πανεπιστημίου (επάλληλες ζώνες, στηθαία, πράσινο). Η οργάνωση του πράσινου στα προκήπια υπακούει στη συνολική χάραξη της τριλογίας, ενώ η ψηλή φύτευση περιορίζεται στα εξωτερικά ή εσωτερικά περιγράμματα των γεωμετρικών σχηματισμών τους. Γενικά αποφεύγεται η ψηλή φύτευση μπροστά από τα κτίρια για να μην παρεμποδίζεται η θέαση τους από τον πεζό. Με την απουσία λοιπόν κατάλληλης σκιάς, το πράσινο στην περίπτωση αυτή λειτουργεί σαν απαγορευμένη ζώνη.**



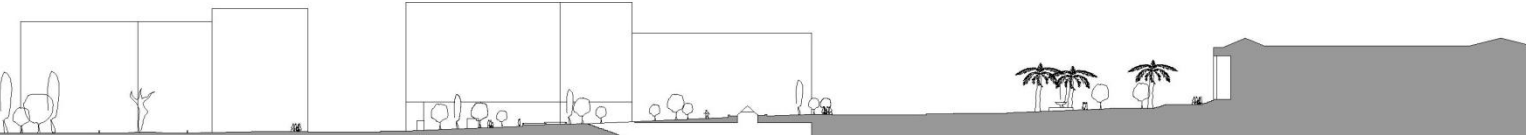
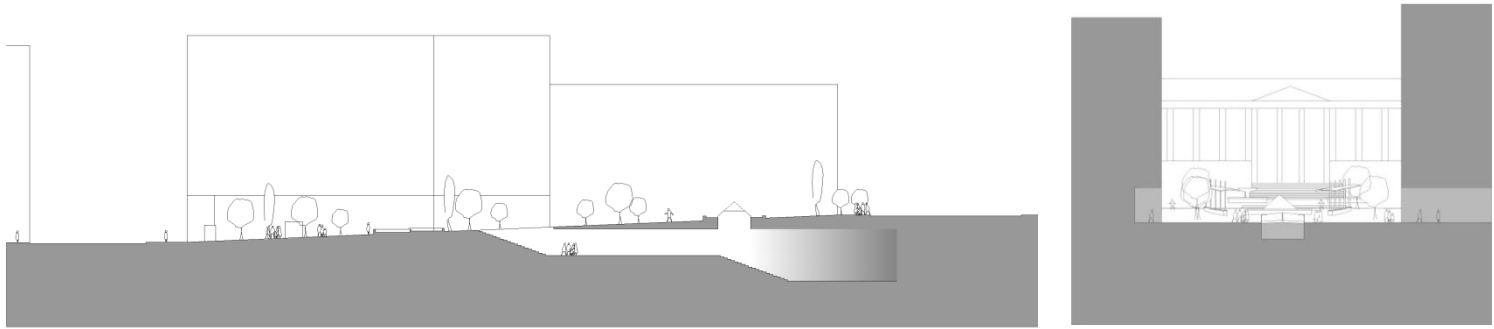
Τραπεζοκαθίσματα σε ελαφρά υποβαθμισμένο επίπεδο με άμεση οπτική σύνδεση με την έξοδο του μετρό και το κανάλι νερού



Στηθαίο που εντοπίζεται μπροστά από το νότιο μέτωπο των κτιρίων



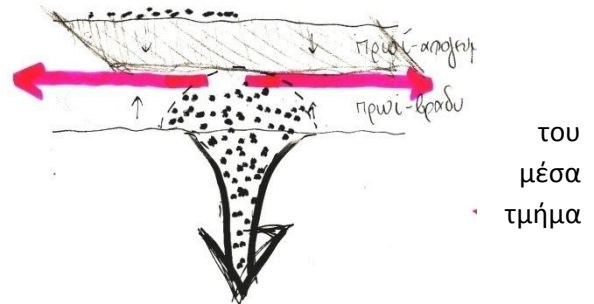
Εικόνες 43-48. Φωτογραφικές λήψεις της πλατείας Συντάγματος όπου εντοπίζονται στοιχεία του εξοπλισμού του δημόσιου χώρου.



## Καταγραφή - Παρατηρήσεις

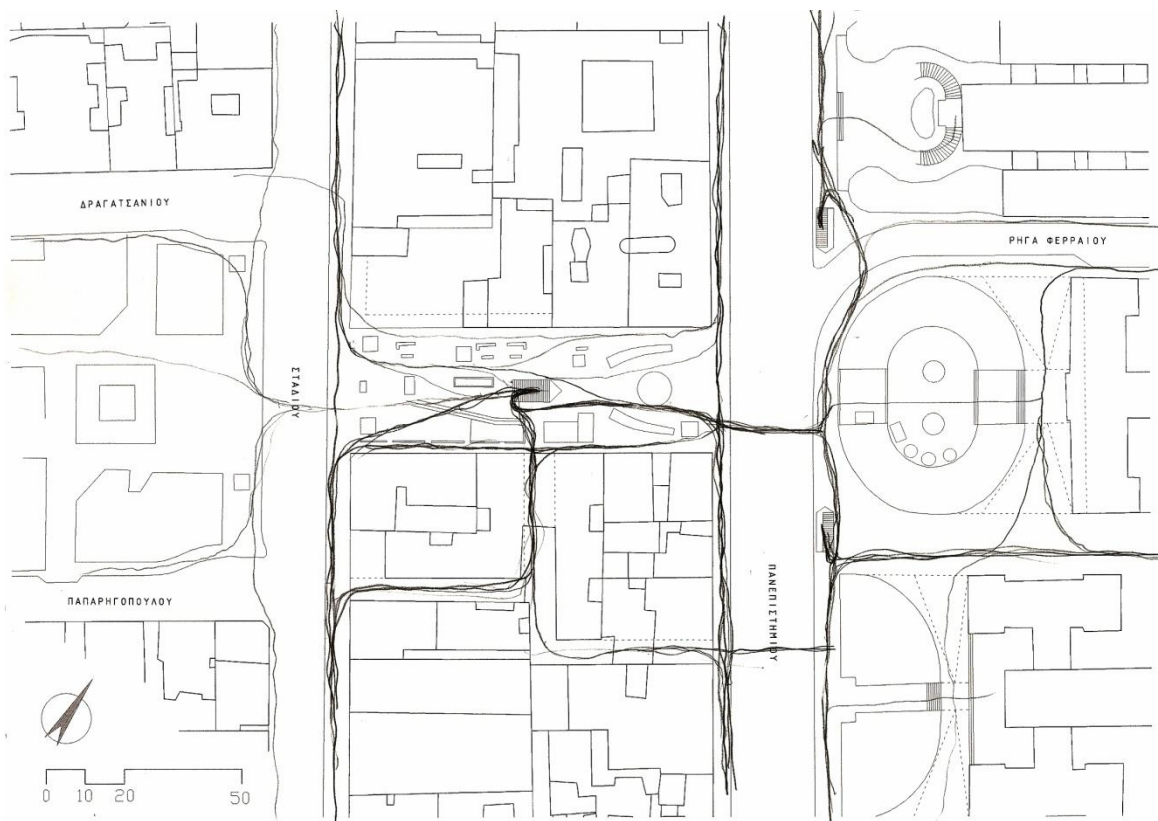
### Κίνηση

Οι σημαντικότερες ροές κίνησης συσχετίζονται με τις εξόδους του μετρό και τις στάσεις των λεωφορείων και των τρόλεϊ. Η κυρίαρχη κίνηση είναι παράλληλη στον άξονα συμμετρίας και με κατεύθυνση προς το νότο. Η έξοδος του μετρό που τοποθετείται στο κέντρο του πεζόδρομου της Κοραή αποτελεί τροφοδότη πεζών στην ευρύτερη περιοχή. Οι δε εξόδους από την πλευρά της τριλογίας ενισχύουν την κίνηση κατά μήκος της Πανεπιστημίου αλλά και την κίνηση στον πεζόδρομο ανάμεσα στα κτίρια της Ακαδημίας και Πανεπιστημίου. Ισχυρές είναι και οι κινήσεις στην εγκάρσια στοά της Κοραή, καθώς και στο που εφάπτεται με το νότιο μέτωπο του πεζόδρομου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα καταστήματα σε πυκνή παράθεση συγκεντρώνουν πλήθος κόσμου στα όρια των ροών κίνησης. Αντίθετα, τα μέτωπα των κτιρίων που προσελκύουν μικρό μέρος του κοινού λειτουργούν αδιάφορα για τους πεζούς, π.χ. βόρειο μέτωπο στην Κοραή.



Επιπλέον, οι οπτικές φυγές προσθέτουν επιπλέον αξία και σημασία στον διαμπερή άξονα κίνησης με προσανατολισμό Α-Δ. Στη δυτική πλευρά ο περαστικός έχει την παράλληλη εποπτεία δύο πλατειών, της Κοραή και της Κλαυθμώνος και αντίστοιχα στην ανατολική, την εποπτεία της Κοραή και της τριλογίας.

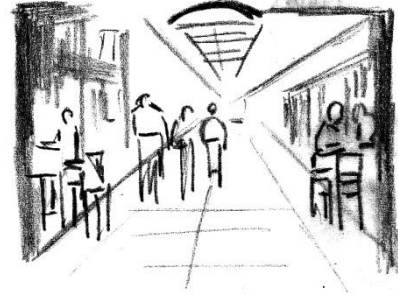
Στον υπαίθριο χώρο της τριλογίας αλλά και στην πλατεία Κλαυθμώνος, παρατηρείται ελάχιστη κυκλοφορία περαστικών που δικαιολογείται από την απουσία χρήσεων ικανών να διεκδικήσουν



συλλογικότητες και να συμβάλλουν στην ανάπτυξη ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

### Στάση

**Η κύρια διαφορά στο πεζόδρομο της Κοραή εντοπίζεται ανάμεσα στο βόρειο και το νότιο μέτωπο που σχηματίζουν τα κτίρια.** Οι χρήσεις του εμπορίου, της αναψυχής και της εστίασης καθώς και ο προσανατολισμός προσελκύουν δραστηριότητες και ανθρώπους, δημιουργώντας μια αυτό-τροφοδοτούμενη ζώνη μπροστά από το νότιο μέτωπο της Κοραή. Η ύπαρξη της στοάς ως εναλλακτική προστατευμένη διαδρομή, αλλά και οι συχνές εναλλαγές χρήσεων ισογείου, εντείνουν την πυκνότητα της εμπειρίας του χώρου. Συστοιχίες καφετεριών και εστιατορίων συγκεντρώνουν πλήθος ατόμων σε ένα περιβάλλον του οποίου η κλίμακα είναι οικεία στον άνθρωπο.



Στον αντίποδα, το βόρειο μέτωπο παραλαμβάνει αισθητά μικρότερες συγκεντρώσεις ανθρώπων και λειτουργεί συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά με την απέναντι πλευρά. Οι δραστηριότητες περιορίζονται κυρίως σε προσωρινή στάση στο μεταβατικό δημόσιο χώρο της διαμήκουσ στοάς. Η στάση στη στοά (κυρίως για υπαλλήλους και πελάτες) δίνει της δυνατότητα εποπτείας του ευρύτερου χώρου.

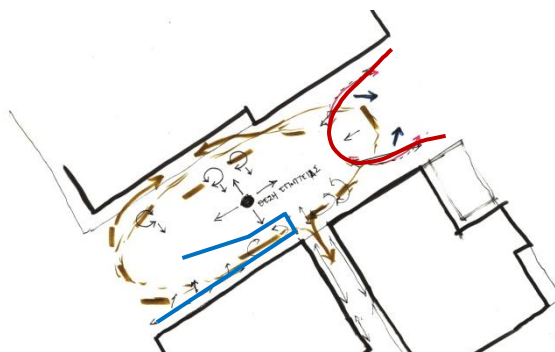
Πρωτεύουσα και δευτερεύουσα στάση<sup>45</sup> (primary και secondary sitting) παρατηρούνται γύρω από την έξοδο του μετρό, ενώ τα οργανωμένα καθιστικά και οι χώροι των τραπεζοκαθισμάτων προσελκύουν κόσμο που βρίσκεται σε διαρκή οπτική επαφή με διερχόμενους και καθήμενους. Στα παραπάνω έρχεται να προστεθεί και η θερμική άνεση που προσφέρει η φύτευση στις περιοχές αυτές. Τα δέντρα με τη σκιά που δημιουργούν προσελκύουν τον πεζό για προσωρινή και μη στάση.

Αντίστοιχα, στοιχεία του αστικού εξοπλισμού όπως το κανάλι νερού προσφέρονται για δευτερεύουσα στάση, φαινόμενο που απαντάται ιδιαίτερα συχνά στον πεζόδρομο της Κοραή. Η προτίμηση της δευτερεύουσας στάσης έναντι της πρωτεύουσας (εξαιρούνται τα τραπεζοκαθίσματα) έγκειται στην εγγύτητα της πρώτης στο κέντρο της πλατείας που εκδηλώνεται το μεγαλύτερο μέρος της καθημερινής ζωής.

Αντιδιαμετρικά, η περιοχή που ορίζεται από το κυκλικό σιντριβάνι και τα καμπύλα καθιστικά με τα αντίστοιχα τους στέγαστρα αποκλείεται χωρικά από το υπόλοιπο τμήμα του πεζόδρομου. Η αδυναμία ενσωμάτωσης τους στη ζωή της πλατείας οφείλεται στον προσανατολισμό τους προς τον οδικό άξονα της Πανεπιστημίου και την τριλογία και την αποστροφή προς τον κύριο χώρο της πλατείας, ενώ η γραμμικότητα τους δεν ευνοεί τη συλλογικότητα. Ο χώρος δεν «υποδέχεται» τελικά τη στάση και χρησιμοποιείται πλέον για την στάθμευση μοτοποδηλάτων.

<sup>45</sup> Σύμφωνα με τον Jan Gehl, υπάρχουν δύο είδη στάσης: η πρωτεύουσα (primary) και η δευτερεύουσα στάση (secondary seating). Τα παιδιά και οι νέοι καταδέχονται να καθίσουν οπουδήποτε στο δημόσιο χώρο, δηλαδή στο δάπεδο, στο δρόμο, στις σκάλες, στα στηθαία των σιντριβανιών ακόμα και στις γλάστρες. Γι' αυτές τις κοινωνικές ομάδες οι απαιτήσεις για σχεδιασμένο αστικό εξοπλισμό είναι ελάχιστες. Αντίθετα, για άλλες κοινωνικές ομάδες, όπως οι ηλικιωμένοι, ένα σαφώς ορισμένο κάθισμα- ένα παγκάκι ή μια καρέκλα, αποτελεί πιο άνετο σημείο ώστε να παραμείνουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα. Η πρωτεύουσα στάση, παγκάκια, καρέκλες, συνηθίζεται σε περιπτώσεις όπου η ανάγκη για στάση είναι περιορισμένη και τοποθετείται σε σημεία με πλεονεκτήματα, όπως θέα, σκιά, εποπτεία κτλ. Η δευτερεύουσα στάση, σκάλες, βάρθρα, στηθαία, κουτιά, είναι απαραίτητη όταν η υπάρχει μεγάλη ανάγκη για στάση. Ένα καλά εξοπλισμένο αστικό περιβάλλον πρέπει να προσφέρει και τις δύο δυνατότητες. Gehl J. (1987)- Life between buildings: Using Public Space, σελ 161-162

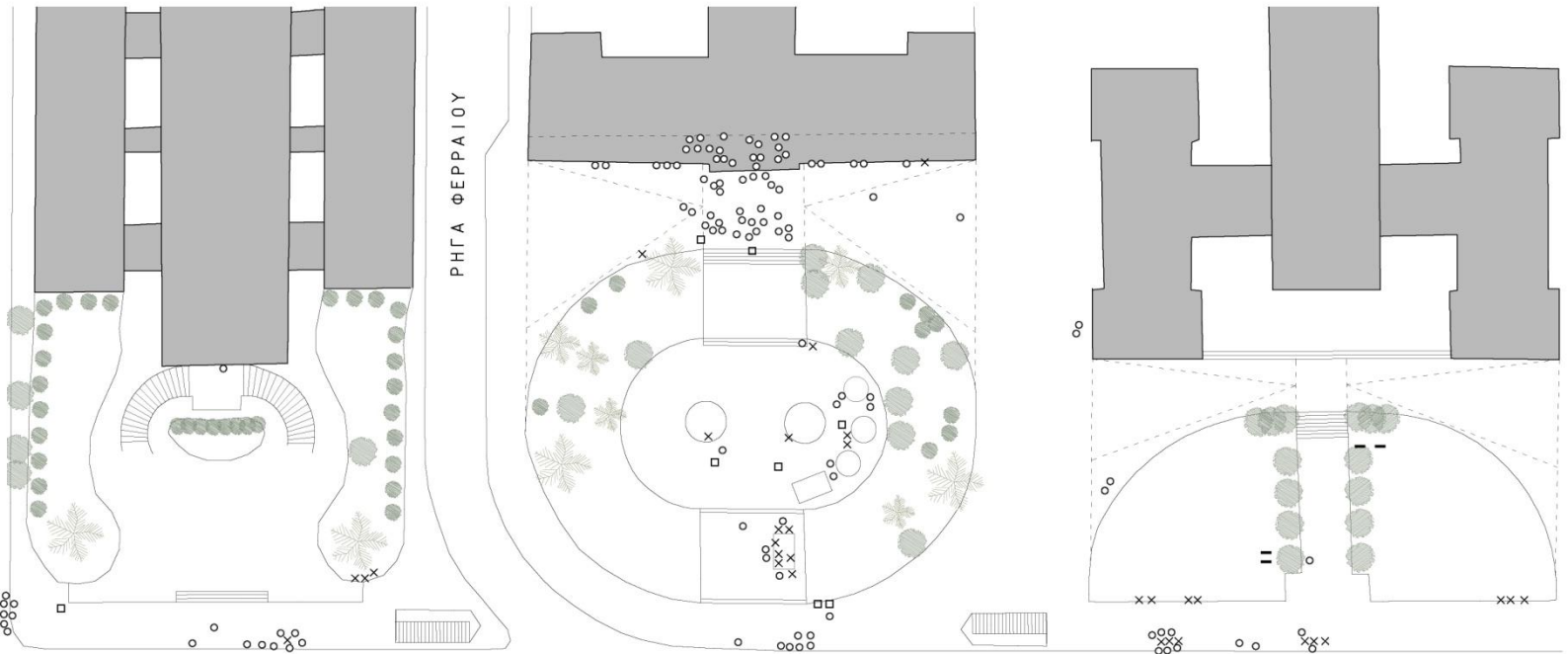
Το ίδιο φαινόμενο χωρικού αποκλεισμού εντοπίζεται και στο νοτιοδυτικό τμήμα του πεζοδρόμου της Κοραή που οριοθετείται αφενός από τα 3 σκαλιά και αφετέρου από τα γραμμικά στηθαία. Με αυτόν τον τρόπο αποκόπτεται ο χώρος αυτός από τις βιτρίνες των καταστημάτων και από τον κύριο άξονα κίνησης της πλατείας.



Στην περιοχή μπροστά από τα κτίρια της τριλογίας, οι ανθρώπινες δραστηριότητες συρρικνώνονται σε μεγάλο βαθμό, ενώ είναι κυρίαρχη η διευρυμένη μεταβατική ζώνη που αποκόπτεται τα κτίρια από τους κύριους άξονες κίνησης. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για μια «buffer zone» ( ουδέτερη ζώνη), στόχος της οποίας είναι να διαχωρίσει τα κτίρια από τον οδικό άξονα της Πανεπιστημίου. Προσδίδονται δε σε αυτήν, στο τμήμα μπροστά από το Πανεπιστήμιο, χαρακτηριστικά προστατευόμενης περιοχής λόγω του δικαιώματος του ασύλου που υφίσταται. Η ύπαρξη αυτής της ουδέτερης zone αυξάνει τη δυναμική των δύο άκρων της – της Πανεπιστημίου και της τριλογίας- και παρέχει ένα επιπλέον επίπεδο προστασίας στα κτίρια που συγκαταλέγονται στην πολιτιστική κληρονομιά της χώρας. Επίσης, η φύτευση ενώ ενισχύει τις χαράξεις, αποτρέπει τις διελεύσεις των πεζών.

Οι δραστηριότητες που παρατηρήθηκαν αφορούν σε κατασκήνωση πολιτικών μεταναστών στο προκήπιο του Πανεπιστημίου που η έννοια του ασύλου έχει ισχύ, σε εκδήλωση ορκωμοσίας που πραγματοποιείται μέσα στο ίδιο κτίριο, σε υπαίθρια αγορά ακριβώς μπροστά από τις νησίδες πρασίνου της Ακαδημίας, και σε μικροπωλητές και οργανοπαίχτες που στέκονται στο πεζοδρόμο ανάμεσα στα δύο παραπάνω κτίρια και στο πεζοδρόμιο μπροστά από την Εθνική Βιβλιοθήκη αντίστοιχα. Εκτός των συγκεκριμένων προσωρινών δραστηριοτήτων, η περιορισμένη και θεματικά προσδιορισμένη χρήση των κτιρίων - τουρισμός , πολιτιστικές εκδηλώσεις-δυσχεραίνει την ενσωμάτωση των υπαίθριων περιοχών τους στη καθημερινή ζωή της πόλης.

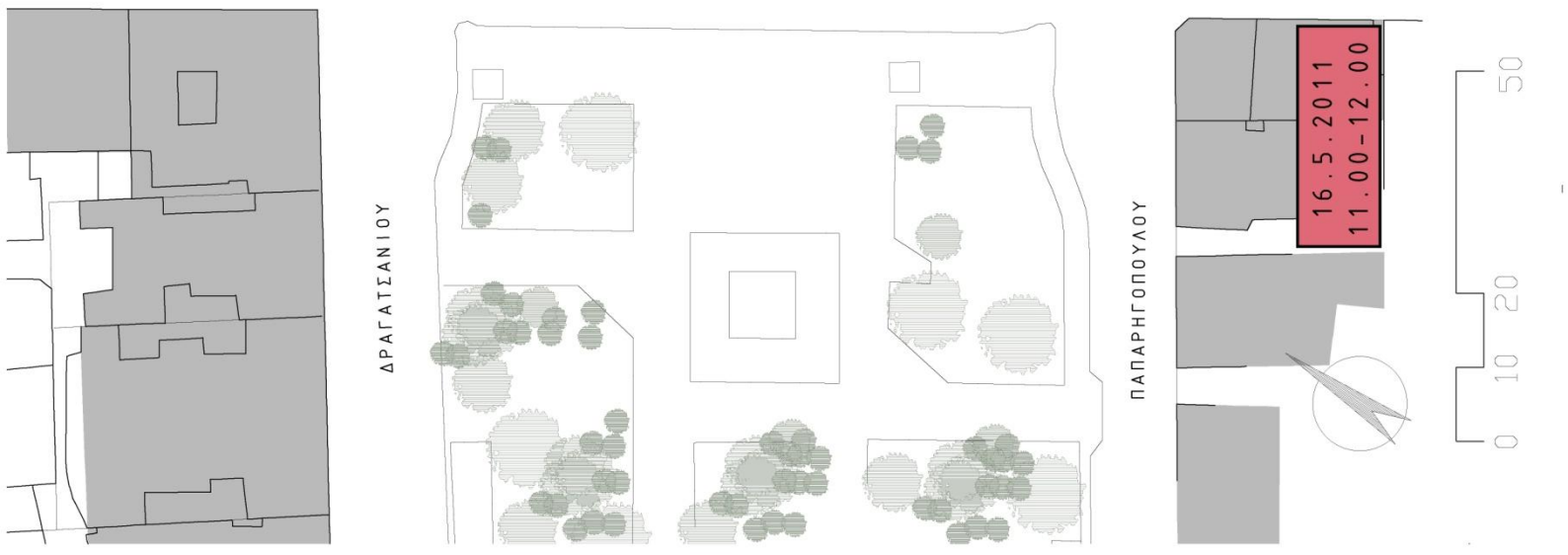


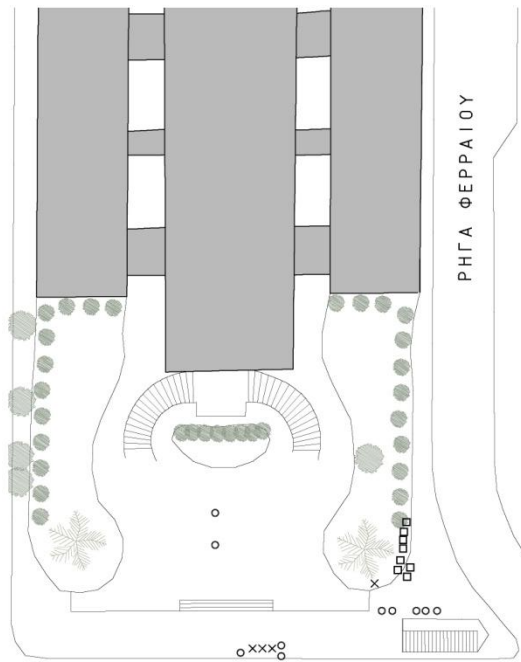


ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

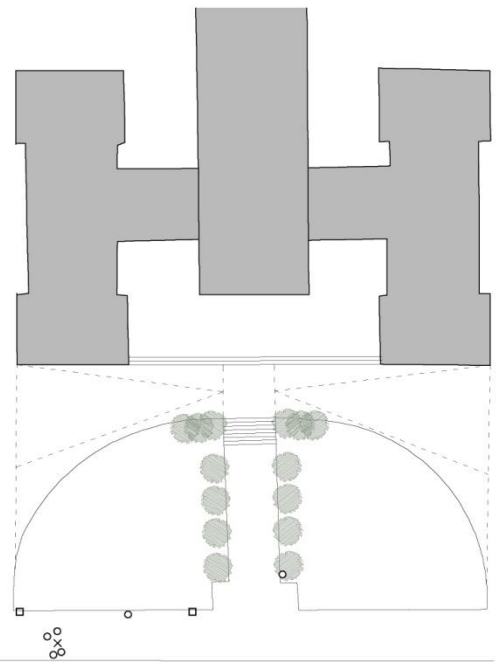
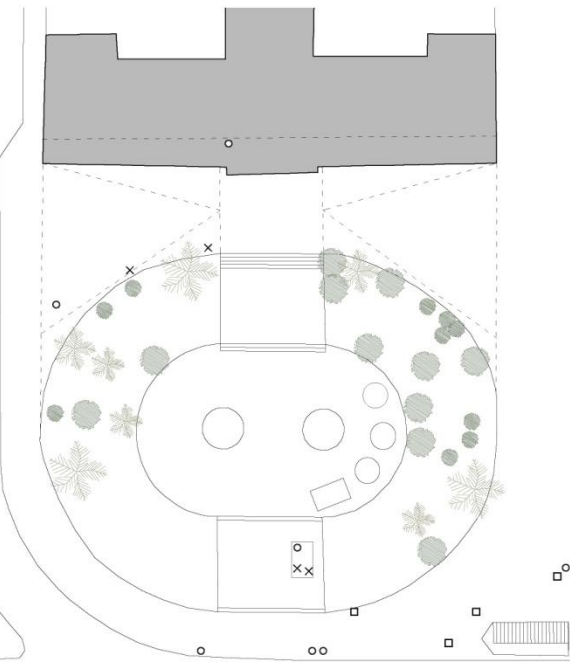


ΣΤΑΔΙΟΥ

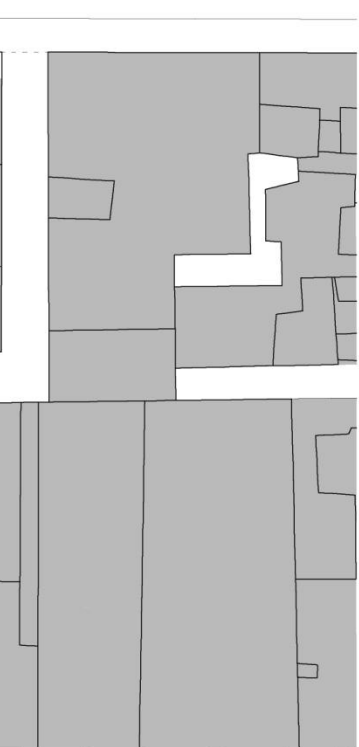
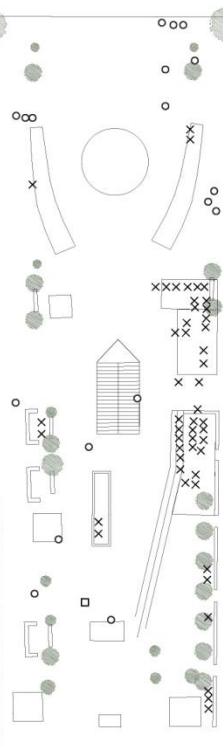
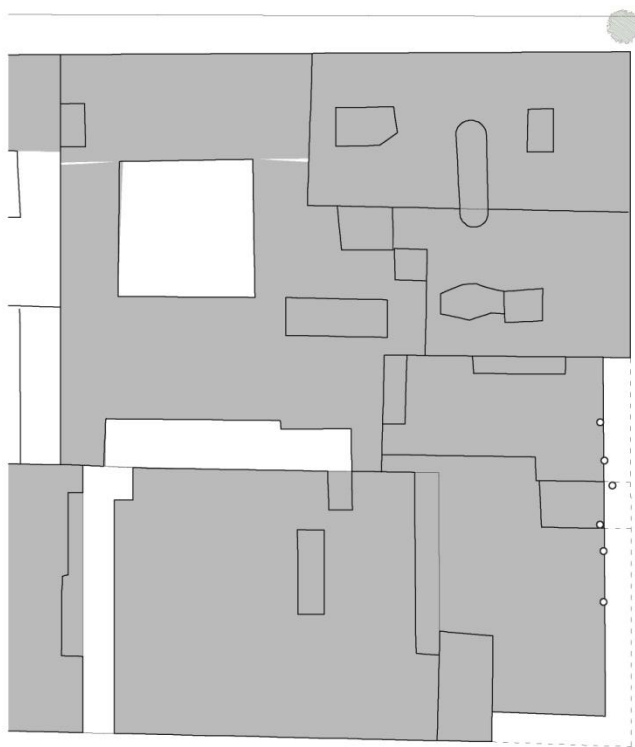




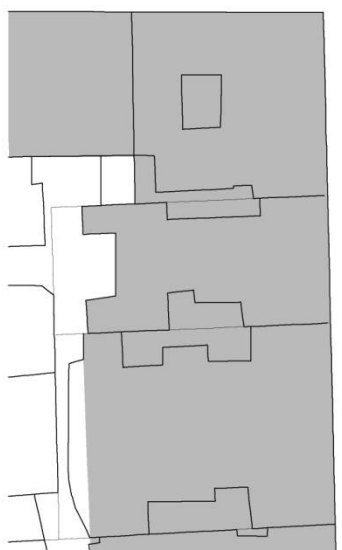
ΡΗΓΑ ΦΕΡΡΑΙΟΥ



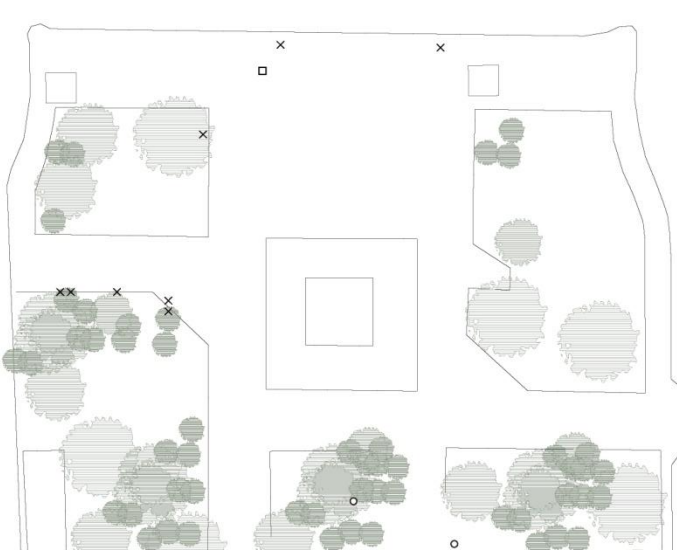
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ



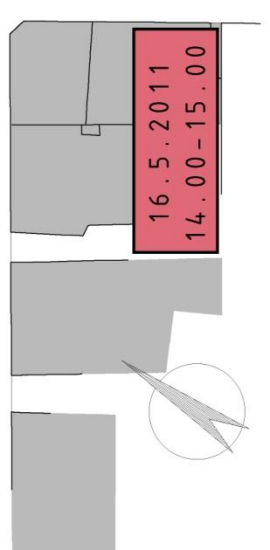
ΣΤΑΔΙΟΥ



ΔΡΑΓΑΤΣΙΑΝΙΟΥ

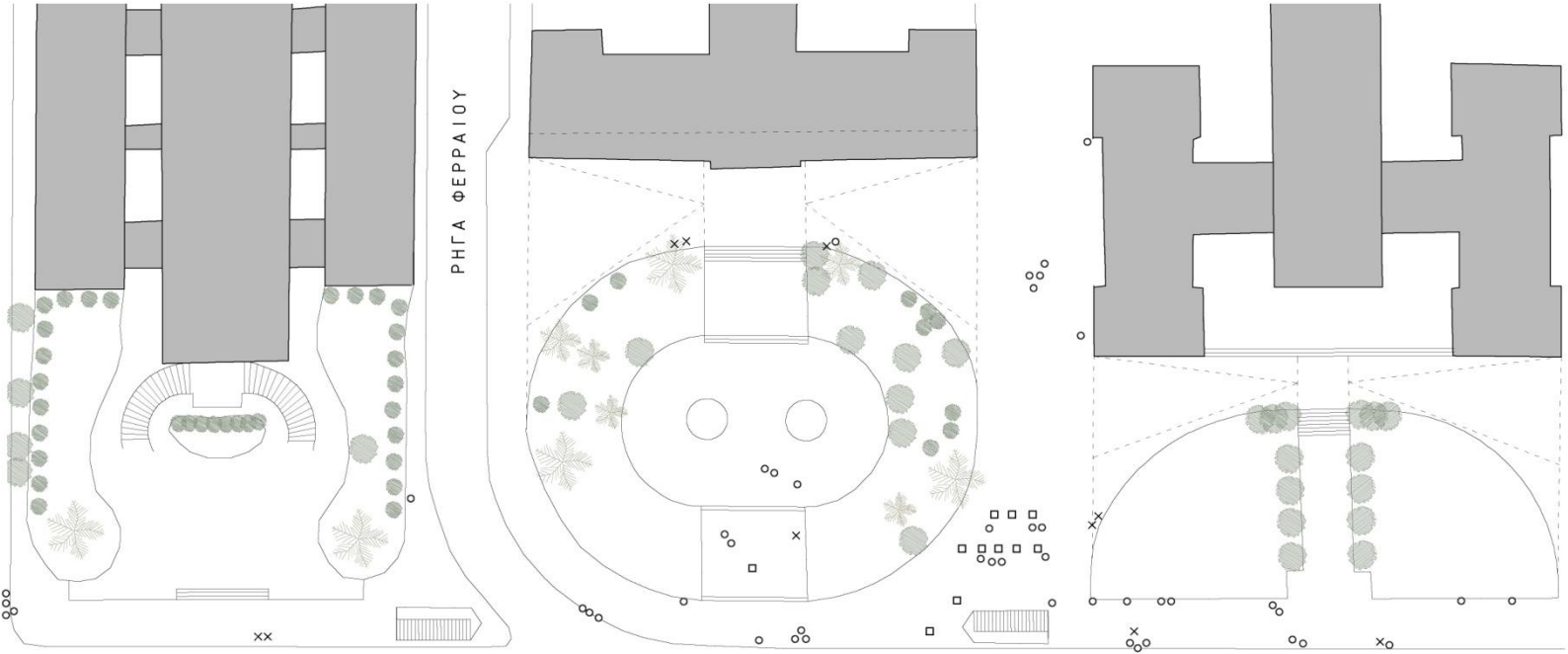


ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ



16.5.2011  
14.00-15.00



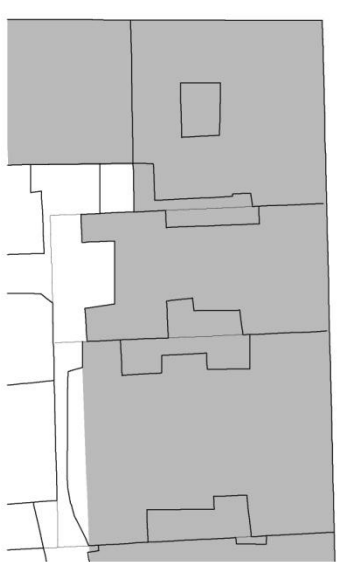


ΡΗΓΓΑ ΦΕΡΡΑΙΟΥ

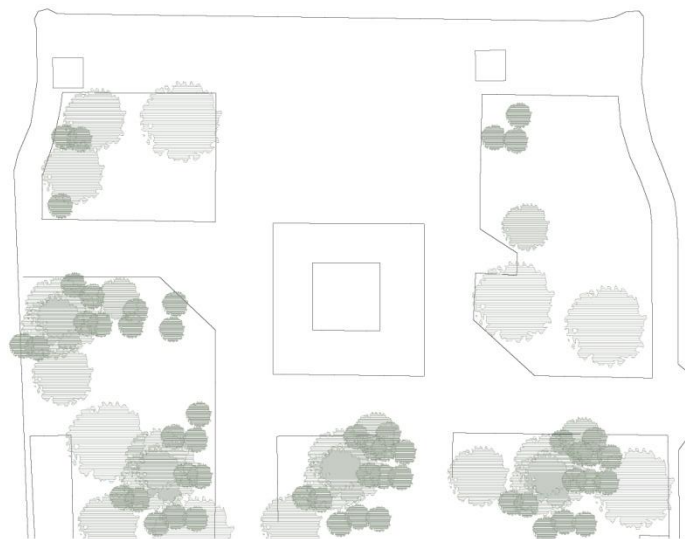
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ



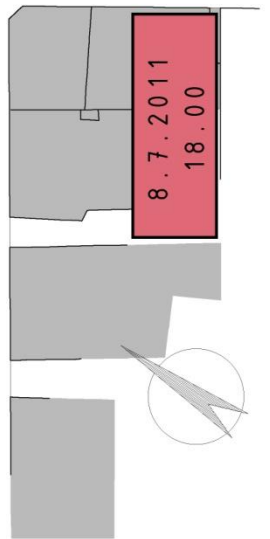
ΣΤΑΔΙΟΥ



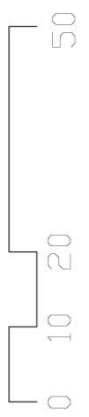
ΔΡΑΓΑΤΣΙΑΝΙΟΥ



ΠΑΠΑΡΓΟΠΟΥΛΟΥ



8.7.2011  
18.00

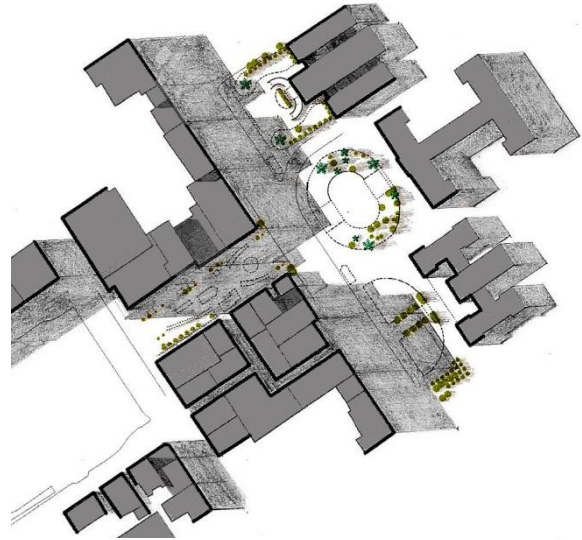
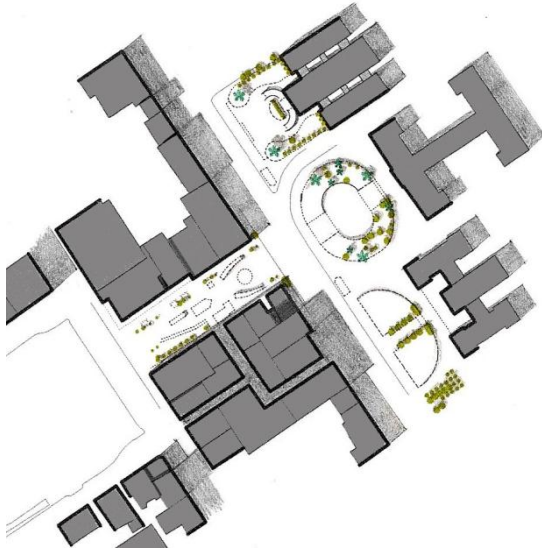
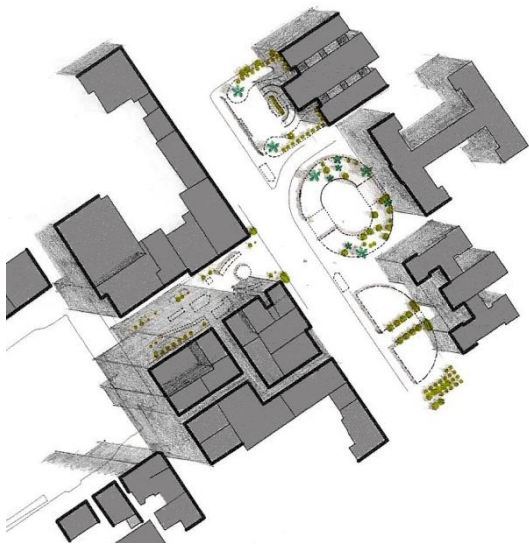








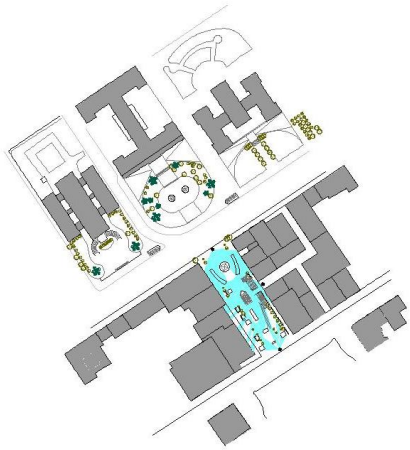




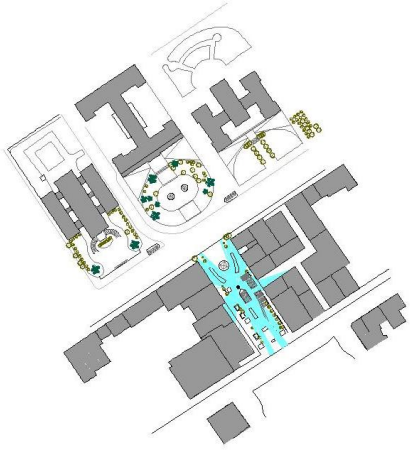
**Διαγράμματα σκίασης του πεζόδρομου της Κοραή και του υπαίθριου χώρου μπροστά από την Αθηναϊκή Τριλογία.**  
Διερευνήθηκε η σκίαση τους στις 9.00, 12.00, 14.00 και 17.00.

Από τη διερεύνηση προκύπτει ότι η σκίαση του πεζόδρομου της Κοραή εντείνει ακόμα περισσότερο το νοητό διαχωρισμό του στη βόρεια και στη νότια ζώνη. Τις πρωινές ώρες η σκία ευνοεί την ανάπτυξη δραστηριοτήτων εφαιπτόμενες του νότιου μετώπου, ενώ τις απογευματινές ώρες οι πεζοί διασπείρονται σε όλο το πλάτος του πεζόδρομου.

Τέλος, ο δημόσιος χώρος μπροστά από την τριλογία δε σκιάζεται κατά κύριο λόγο, καθώς η παρουσία της κατάλληλης φύτευσης είναι περιορισμένη. Τα δέντρα συγκροτούνται σε σχέση με τα μεγάλα παρτέρια πρασίνου χωρίς να συσχετίζονται με τους χώρους κίνησης και στάσης, αφήνοντας τους πεζούς εκτεθειμένους στον ήλιο.



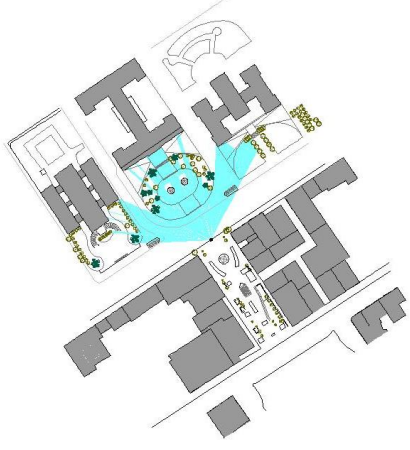
Η οπτική σύνδεση της πλατείας με τον παρακείμενο ιστό της πόλης.



Σημεία από τα οποία εστιάζει κανείς το δημόσιο χώρο. Ιδιαίτερα από την Κοραή, η οπτική σύνδεση με τα κτίρια της Βιβλιοθήκης και της Ακαδημίας είναι περιορισμένη.



Σημεία από τα οποία εστιάζει κανείς το δημόσιο χώρο. Ιδιαίτερα από την Κοραή, η οπτική σύνδεση με τα κτίρια της Βιβλιοθήκης και της Ακαδημίας είναι περιορισμένη.

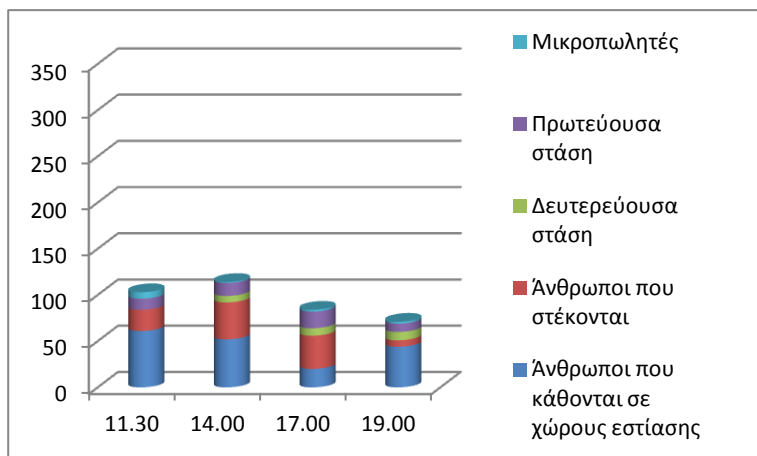


**Διαγράμματα θέσεων** όπου με το χρώμα περιγράφεται το δυνατό οπτικό πεδίο κάθε θέσης (μιαός κύκλος). Λόγω της ελαφριάς κλίσης του εδάφους η θέα από το ανατολικό τμήμα του πεζοδρομίου της Κοραή είναι απρόσκοπτη μέχρι και την πλατεία Κλαυθμώνος, ενώ από το δυτικό τμήμα η οπτική σύνδεση διακόπτεται λόγω εμποδίων όπως αυτό του περιπτέρου της ανακύκλωσης που τοποθετείται ακριβώς πάνω στον άξονα συμμετρίας.

## Συμπεράσματα

Παρατηρείται η αυξημένη δημοτικότητα των καφέ στον πεζόδρομο καθ'όλη τη διάρκεια της ημέρας εκτός από το απόγευμα που η περιοχή των τραπεζοκαθισμάτων δεν σκιάζεται. Σημαντική επίσης κρίνεται και η προσωρινή στάση των ανθρώπων τις πρωινές ώρες που συνδυάζεται με τις χρήσεις του εμπορίου και των υπηρεσιών της ευρύτερης περιοχής.

Από την καταγραφή αποκλείστηκαν οι στατικές δραστηριότητες στην εγκάρσια στοά της Κοραή και στον υπαίθριο χώρο μπροστά από την τριλογία.



Σύγκριση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα κατά τη διάρκεια της ίδια ημέρας, Παρασκευή 24 Ιουνίου 2011. (χάρτες 9,10,11,12).

Από τις παρατηρήσεις ενισχύεται η σημασία του πεζόδρομου της Κοραή στο κέντρο της πόλης. **Η οπτική σύνδεση δια μέσου του πεζόδρομου δύο πολύ σημαντικών ενοτήτων δημόσιου χώρου (Τριλογία και Κλαυθμώνος) είναι η πρωταρχική συνθήκη για διέλευση και στάση.** Επιπλέον, η ύπαρξη της εισόδου του Μετρό στο κέντρο του χώρου λειτουργεί πολλαπλασιαστικά (πόλος έλξης) στις υπαίθριες δραστηριότητες.

Παράλληλα ο χώρος της εισόδου σε συνδυασμό με το κανάλι του νερού, τα καμπύλα καθιστικά, τους αναβαθμούς και τα στηθαία οδηγούν σε διαχωρισμό του χώρου σε επιμέρους ζώνες, άλλες πιο απομονωμένες και άλλες καλύτερα ενσωματωμένες στο συνολικό χώρο (π.χ. βόρεια, νότια ζώνη). Το παραπάνω συμπέρασμα τεκμηριώνεται από τις παρατηρήσεις. Τέλος, είναι καθοριστική και η σημασία της σκιάς για τις συμπυκνώσεις και τις αραιώσεις των ανθρώπων, την ανάπτυξη της διέλευσης και της στάσης ιδίως τις πιο «θερμές» ώρες της ημέρας.

Αντίστοιχα, **οι υπαίθριοι χώροι της τριλογίας οργανώνονται σαν διαδοχικά όρια** που αποτρέπουν την καθημερινή οικειοποίηση του χώρου. Αυτή η συνθήκη ανατρέπεται μόνο στις περιπτώσεις όπου ο χώρος οικειοποιείται σε ένα ιδεολογικό ή και συμβολικό επίπεδο: απεργοί πείνας, συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας ή τελετές.

Συνοψίζοντας, ο πεζόδρομος της Κοραή συνδυάζει δύο αντιθετικές δράσεις δημόσιου χώρου, την συμπύκνωση και τη διασπορά των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Η συγκέντρωση πλήθους δραστηριοτήτων και ανθρώπων σε κάθε τμήμα αστικού κενού του δημόσιου χώρου δεν αποτελεί το μοναδικό του ρόλο. Επιδιώκεται μάλιστα, ακριβώς το αντίθετο : ο αρμονικός συνδυασμός των διαδικασιών της συμπύκνωσης και της διασποράς, ώστε να διασφαλιστεί η ισοκατανομή ανθρώπινων δραστηριοτήτων στα επιμέρους τμήματα του και να καθιερωθούν μικρότερες πιο απομονωμένες χωρικές ενότητες που λειτουργούν συμπληρωματικά με τις μεγαλύτερες και τις πιο «ζωντανές». Στην περίπτωση του πεζόδρομου της Κοραή τελεσφορεί ένας τέτοιος συνδυασμός και προς το παρόν, λειτουργεί προς όφελος της καθημερινής ζωής της πλατείας.

## Πλατεία Δικαιοσύνης

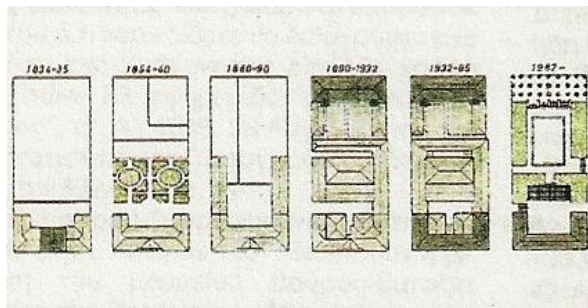
Γ

Η εξέλιξη της πλατείας αυτής μέσα στο χρόνο είναι στενά συνδεδεμένη με την ιστορία του κτιρίου του Παλαιού Εθνικού Τυπογραφείου που βρίσκεται επί της Σταδίου ανάμεσα στις οδούς Αρσάκη και Σανταρόζα.

Το αρχικό οθωνικό κτίριο χτίσθηκε το 1834-35 από τον βασιλικό αρχιτέκτονα Joseph Hoffer για να στεγάσει το Βασιλικό Τυπογραφείο και Λιθογραφείο. Υπήρξε το πρώτο δημόσιο βιομηχανικό κτίσμα της Νέας Αθήνας, παρόλο που κανένα από τα σχέδια των Κλεάνθη-Schaubert και του Klenze δεν προέβλεπε ανέγερση κτιρίου παρόμοιας χρήσης. Αυτή την εποχή η Σταδίου δεν είχε διαμορφωθεί ακόμη και στη θέση της υπήρχε μια βαθιά τάφος, ενώ πλήρης ερημιά απλωνόταν τριγύρω. Το 1854, ύστερα από μια πυρκαγιά που ξέσπασε στο κτίριο, ο όροφος και τμήμα του ισογείου καταστρέφεται εντελώς. Μετά το περιστατικό αυτό αρχίζει μια συνεχής υποβάθμιση του κτιρίου, ενώ δημιουργείται στο πίσω μέρος του κήπος. Το 1890, το κτίριο δέχεται μεγάλη επισκευή στην ισόγεια ακόμα μορφή του, γίνονται διάφορες προσθήκες στο πίσω μέρος του και εξελίσσεται σε κτιριακό συγκρότημα-πλήρης οικοδομική κάλυψη.

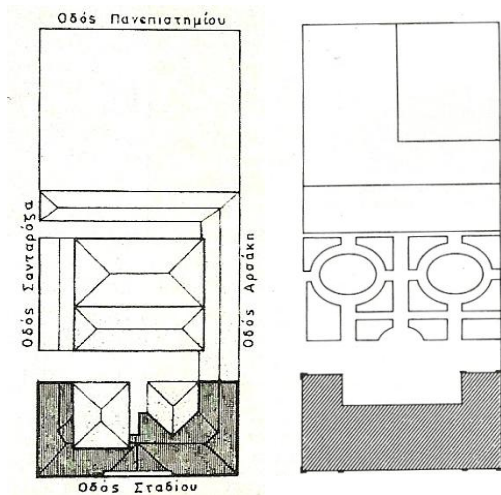
Αργότερα το 1905, το Εθνικό πλέον Τυπογραφείο, μετά από 72 έτη παραμονής στο κτίριο της Σταδίου, μεταστεγάζεται στο νεόκτιστο κτίριο της οδού Καποδιστρίου, και για τα επόμενα 25 χρόνια δεν υπάρχουν πληροφορίες για το μέλλον του κτιρίου της Σταδίου. Το 1931-32, βάσει σχεδίων του Φοίβου Ζούκη, προστίθεται πλήρης δεύτερος όροφος, πτέρυγα στην αυλή και αναμορφώνονται οι όψεις του. Ο Φ. Ζούκης στη νέα του σύνθεση ενσωμάτωσε το αρχικό κτίριο κι όλα τα υπάρχοντα κτίσματα στο πίσω μέρος του σε ένα ενιαίο ορθογωνικό συγκρότημα με συνεχή εσωτερικό διάδρομο κυκλοφορίας. Με τη μορφή αυτή το κτίριο στεγάζει της υπηρεσίες του Πρωτοδικείου Αθηνών.

Τέλος, το 1984, με το πνεύμα επανεκτίμησης του παρελθόντος και των σύγχρονων συνθηκών στο κέντρο της Αθήνας (πρωτοβουλία Αντώνη Τρίτση), κατεδαφίστηκαν όλα τα κτίρια του οικοδομικού τετραγώνου, πλην αυτό του παλαιού Εθνικού Τυπογραφείου το οποίο και χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο(1997), ενώ παράλληλα διαμορφώθηκε η πλατεία Δικαιοσύνης. Το αρχικό σχέδιο δεν ακολουθήθηκε, οπότε και στήθηκε ένα πλαστικό στέγαστρο στο πίσω μέρος του κτιρίου, στην πλευρά της Πανεπιστημίου, η οποία και παραμορφώθηκε οπτικά σύμφωνα με κριτικές της εποχής.



Εικόνα 49.

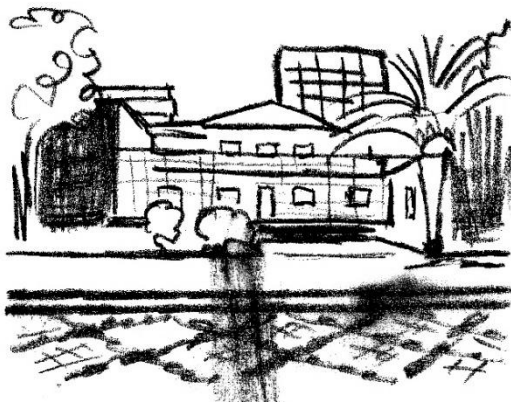




**Εικόνα 50.** Το κτιριακό συγκρότημα στο πίσω μέρος του κτιρίου μετά το 1890

**Εικόνα 51.** Γραφική παρουσίαση του κήπου, στο πίσω μέρος του κτιρίου, με βάση το απόσπασμα τοπογραφικού της επιτροπής Σταυρίδη (1860)

Το 1992, το κτίριο του παλαιού τυπογραφείου ανακαινίστηκε από τους αρχιτέκτονες Κ.Κορρέ και Κ. Μόμτσιου- Τοκατλίδη. Αφαιρέθηκε το πλαστικό στέγαστρο κι η ευρύτερη περιοχή αναπλάστηκε μετά την απομάκρυνση των δικαστηρίων<sup>46</sup>. Εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων πραγματοποιήθηκε μελέτη διαμόρφωσης της πλατείας αλλά δεν υλοποιήθηκε ποτέ. Το 2008 ανακοινώθηκε ότι το διατηρητέο κτίριο του Εθνικού Τυπογραφείου πρόκειται να παραλάβει νέες χρήσεις.



Σκίτσο της όψης του Εθνικού Τυπογραφείου από την πλατεία Δικαιοσύνης

Δυστυχώς, μέχρι στιγμής η πλατεία δε κατάφερε να ενταχθεί στη λειτουργία της πόλης και να εδραιωθεί στη συνείδηση των κατοίκων. Η εικόνα της θυμίζει άδεια σκηνικό, πρωταγωνιστές του οποίου είναι κυρίως περιθωριακές ομάδες.

## Περιγραφή

Το οικοδομικό τετράγωνο της πλατείας Δικαιοσύνης ορίζεται από τους παράλληλους άξονες της Πανεπιστημίου και της Σταδίου, και τις κάθετους σε αυτούς, οδό Αρσάκη και πεζόδρομο της Σανταρόζα. Ο προσανατολισμός της είναι ΒΑ-ΝΔ. Επί της πλατείας βρίσκεται το διατηρητέο κτίριο του Εθνικού Τυπογραφείου καλύπτοντας το μέτωπο προς τη Σταδίου. Η διάταξη της πλατείας είναι αμφιθεατρική και καταλήγει στο κατώτερο επίπεδο της, σε ορθογώνιο χώρο στο κέντρο του οποίου βρίσκεται το άγαλμα του Αλέκου Παναγούλη. Τα όρια με τους δρόμους προκύπτουν από την υψομετρική διαφορά, ενώ το όριο με το πεζόδρομο της Σανταρόζα συγκροτείται από εκτάση πρασίνου με ψηλή φύτευση.

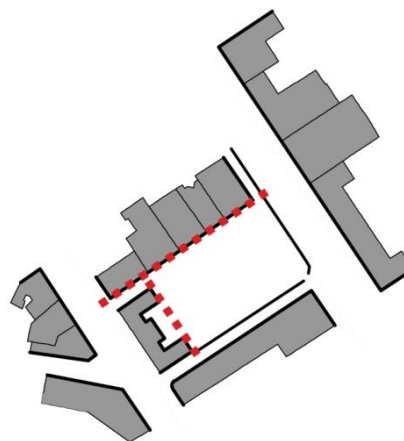
<sup>46</sup> Τριμηνιαίο Περιοδικό «Αρχαιολογία», τεύχος 45, Δεκέμβριος 1992



## Ανάλυση

### Τυπολογία

Η πλατεία προέκυψε όπως αναφέρθηκε, από την κατεδάφιση του κτιριακού συγκροτήματος πίσω από το Εθνικό Τυπογραφείο το 1984. Πρόκειται για πλάτωμα ορθογωνικού σχήματος που εφάπτεται με δύο μέτωπα, αφήνοντας ένα τμήμα της Σανταρόζα προς τη Σταδίου αποκομμένο.



### Συγκοινωνιακή σύνδεση

Η πλατεία εξυπηρετείται έμμεσα από μετρό ή τραμ, και άμεσα από λεωφορεία και τρόλεϊ. Εγγύτερα της, εντοπίζεται η στάση που βρίσκεται μπροστά από το Rex. Η ελλειπής αυτή σύνδεση με τον αστικό ιστό μέσω των Μ.Μ.Μ δεν τροφοδοτεί την πλατεία με κόσμο.

### Χρήσεις γης

Το κτίριο της πλατείας παραμένει χωρίς χρήση, ενώ πρόθεση των αρχών είναι να φιλοξενήσει μελλοντικά συμπληρωματικές χρήσεις του Συμβουλίου Επικρατείας που στεγάζεται στο Αρσάκειο Παρθεναγωγείο –γραφεία και εντευκτήριο-, ενώ ένα τμήμα του θα διαμορφωθεί κατάλληλα προκειμένου να στεγάσει το μουσείο Τύπου. Το βόρειο μέτωπο της πλατείας καταλαμβάνεται από υπηρεσίες- τράπεζες-, λιανικό εμπόριο και εστίαση με μειωμένη δημοτικότητα. Αντίθετα, με την εικόνα της πλατείας, στα μέτωπα της Πανεπιστημίου και της Αρσάκη συγκεντρώνεται κυρίως πλήθος χρήσεων εμπορίου, καθώς επίσης εστίασης και αναψυχής. Συγκεκριμένα, εσωτερικά του γειτνιάζοντος οικοδομικού τετραγώνου που ορίζεται από τις οδούς Πανεπιστημίου, Σταδίου, Αρσάκη και Πεσματζόγλου, υπάρχει μία από τις πιο κεντρικές στοές της Αθήνας, η στοά του Βιβλίου και στην επέκταση αυτής, η στοά Αρσακείου. Στο ίδιο οικοδομικό τετράγωνο βρίσκεται και το κτίριο του Συμβουλίου της Επικρατείας. Επί της Πανεπιστημίου, σημαντικά είναι το κτίριο του κινηματοθεάτρου Rex που κηρύχθηκε διατηρητέο το 1982 και σήμερα στεγάζει δύο σκηνές του Εθνικού Θεάτρου και ένα κέντρο διασκέδασης<sup>47</sup>, καθώς και το ξενοδοχείο Titania.

## Χωρική Συγκρότηση

### Άξονες

Η πλατεία Δικαιοσύνης είναι συμμετρική ως προς τον άξονα συμμετρίας του διατηρητέου κτίσματος του Τυπογραφείου. Ο υπαίθριος χώρος οριοθετείται με την πίσω όψη του κτιρίου, και τους άξονες των Πανεπιστημίου, Σανταρόζα και Αρσάκη, ενώ η οπτική σύνδεση του κεντρικού πλατώματος με την οδό Σταδίου καθίσταται αδύνατη, με αποτέλεσμα ο χώρος να μη γίνεται εύκολα αντιληπτός από τον πεζό.



<sup>47</sup> Αρχείο Νεώτερων Μνημείων, Αρχαιολογία της πόλης των Αθηνών, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

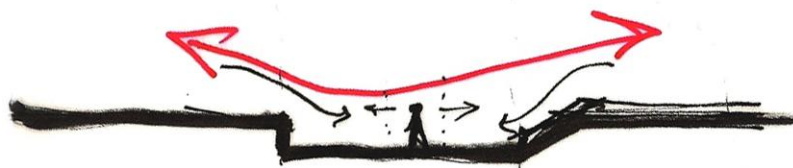


### Όρια – Χωρικές ενότητες

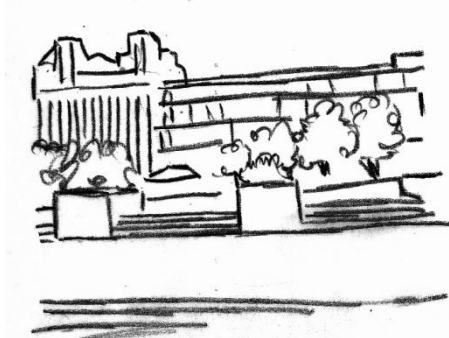
Στην περίπτωση της πλατείας Δικαιοσύνης οι χωρικές ενότητες είναι δύσκολο να διακριθούν, εξαιτίας της έλλειψης στοιχείων που ορίζουν με σαφή τρόπο το χώρο. Ο αστικός εξοπλισμός της πλατείας είναι περιορισμένος και ουσιαστικά συρρικνώνεται στα σκαλιά της αμφιθεατρικής διάταξης και στα κτιστά καθιστικά στον υπερυψωμένο διάδρομο κίνησης.

Εντοπίζονται οι ενότητες:

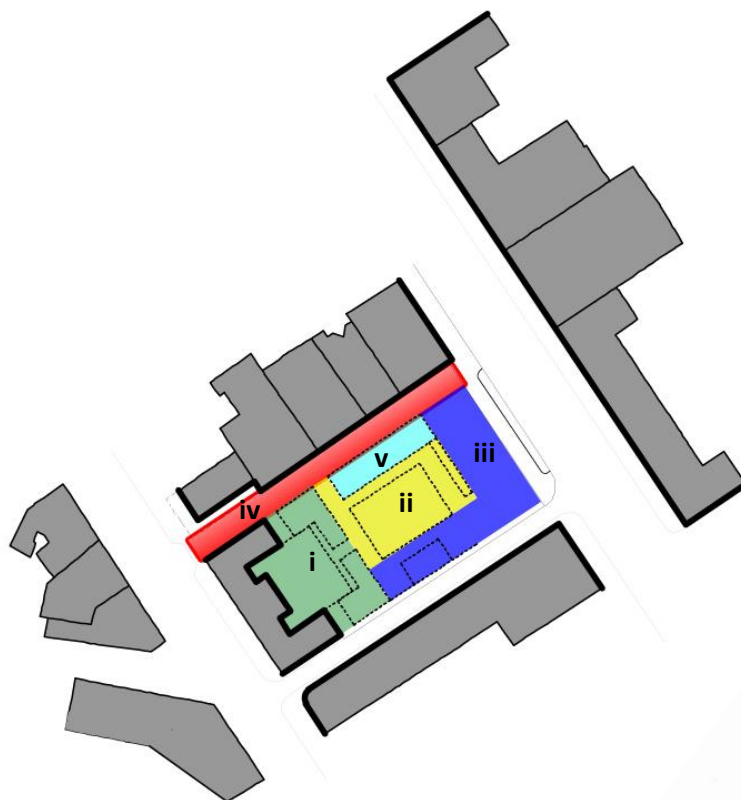
- i. Το κτίριο του Εθνικού Τυπογραφείου και ο περιφραγμένος υπαίθριος χώρος του που δεν έχει αποδοθεί στην πόλη.
- ii. Το κεντρικό ορθογωνικό επίπεδο με το άγαλμα και ο περιμετρικός αυτού υπερυψωμένος διάδρομος κίνησης.



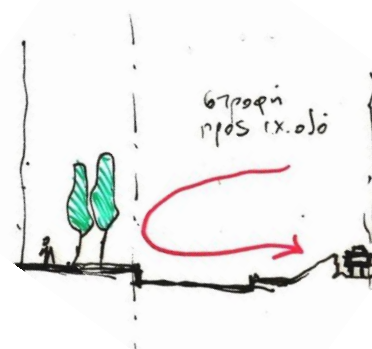
iii. Η αμήχανη και αδιαμόρφωτη ζώνη που συνορεύει τις οδούς Πανεπιστημίου και την οδό Αρσάκη



- iv. Ο πεζόδρομος της Σανταρόζα που απομονώνεται από την πλατεία, αφενός λόγω της φύτευσης που δημιουργεί ένα φυσικό όριο και εμποδίζει την οπτική σύνδεση με την πλατεία, αφετέρου δε λόγω και των αστικών χαρακτηριστικών που έχει ενσωματώσει εξαιτίας της επαφής του με χρήσεις υπηρεσιών, εμπορίου κι εστίασης – έστω και αδύναμες - .
- v. Η νησίδα πρασίνου που αποτελεί στοιχείο που διαταράσσει τη σχεδιαστική συμμετρία της πλατείας και δημιουργεί μια ελάχιστη διαμάχη στο χώρο, ενεργοποιώντας τη δημόσια ζωή στο σημείο εκείνο.



Στην πλατεία Δικαιοσύνης παρατηρείται ανισοκατανομή των ενοτήτων πρασίνου μεταξύ της βόρειας και της νότιας παρειάς. Η ανισοκατανομή αυτή αποτυπώνεται δεξιά στο σκίτσο της εγκάρσιας τομής. Παρατηρείται η δημιουργία οπτικού φράγματος για το πεζόδρομο της Σανταρόζα, ενώ η πλατεία «ανοίγει» προς την οδό Αρσάκη.

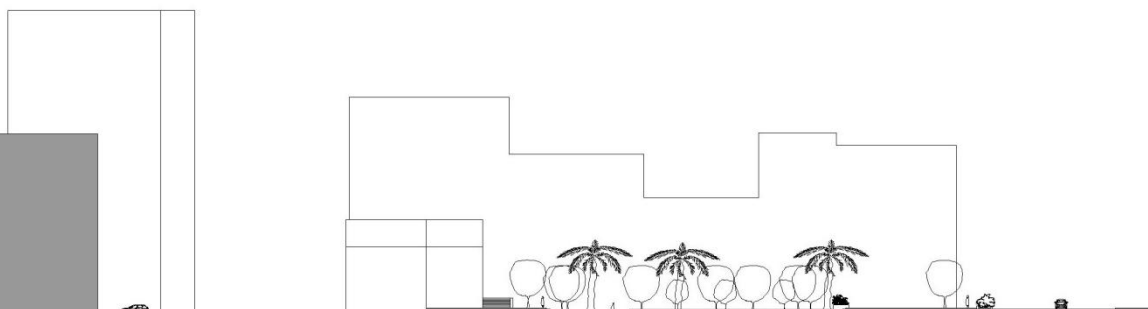




Το δυτικό μέτωπο της πλατείας με το κτίριο του Εθνικού Τυπογραφείου αποτελεί ένα όριο που αποκόπτει τον υπαίθριο χώρο από τον κεντρικό άξονα της Σταδίου. Ο προαύλιος χώρος του Εθνικού Τυπογραφείου διαχωρίζεται από την πλατεία με δύο συμμετρικές ως προς τον άξονα του κτιρίου, μάζες πρασίνου σε υπερυψωμένο επίπεδο και φαίνεται εγκαταλελειμμένος, αφού δε συνδέεται οργανικά με την πλατεία.



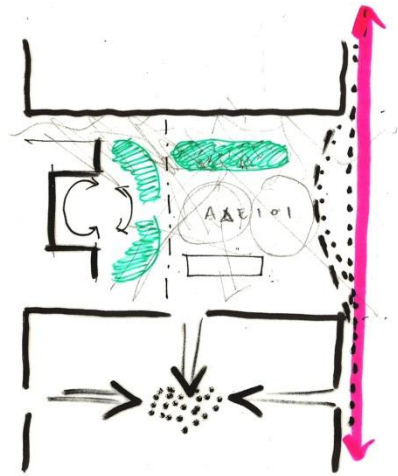
Εικόνες 52-57. Φωτογραφικές λήψεις της πλατείας Δικαιοσύνης.



## Καταγραφή - Παρατηρήσεις

### Κίνηση

Έχει παρατηρηθεί ότι οι άνθρωποι τείνουν να χρησιμοποιούν τη συντομότερη διαδρομή όταν κινούνται μέσα στην πόλη. Ωστόσο, στη περίπτωση της πλατείας Δικαιοσύνης, ο συνδυασμός των φυσικών και τεχνητών εμποδίων- αναβαθμοί, δέντρα, υποβάθμιση εδάφους- εξαναγκάζει τον πεζό να ακολουθήσει τη διαδρομή περιμετρικά της πλατείας. Οι ισχυρότερες κινήσεις που εντοπίζονται είναι αυτές κατά μήκος του άξονα της Πανεπιστημίου και της Σταδίου που βρίσκονται οι στάσεις των λεωφορείων και των τρόλεϊ, τα μόνα ΜΜΜ που απαντώνται πλησίον της πλατείας.



Λιγότερο ισχυρές κρίνονται οι κινήσεις στον πεζόδρομο της Σανταρόζα και στην οδό Αρσάκη. Η πρώτη παραλαμβάνει τη μόνη διαμπερή κίνηση πεζών, ενώ η μοναδική εγκάρσια κίνηση που παρατηρείται στην πλατεία τροφοδοτείται από τις στοές Αρσακείου και Βιβλίου και καταλήγει κάθετα στο πεζόδρομο με προορισμό τις οδούς Σταδίου και Πανεπιστημίου.

### Στάση

Το σημείο της πλατείας που ελκύει περισσότερο τους διερχόμενους να σταθούν είναι αναμφισβήτητα ο πεζόδρομος και η ορθογώνια νησίδα πρασίνου δίπλα σε αυτόν. Ο πεζόδρομος προσφέρει μια ασφαλή και θερμικά άνετη κυκλοφορία στον διαβάτη, καθώς σκιάζεται καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας. Ωστόσο, λειτουργεί ανεξάρτητα της πλατείας καθώς αποκόπτεται από αυτήν



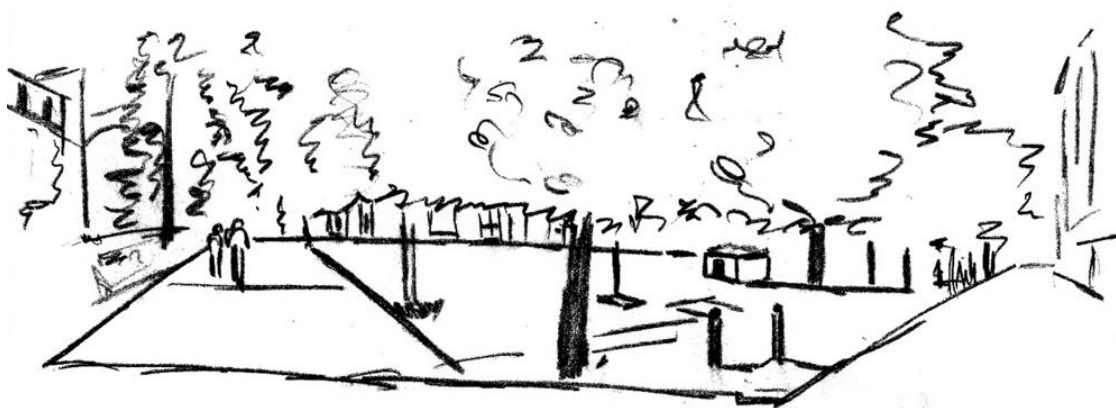


εξαιτίας του ενδιαμέσου ψηλού φυτικού ορίου. Το ίδιο συμβαίνει και με τις χρήσεις που φιλοξενούνται στο μέτωπο που εφάπτεται στο πεζόδρομο. Αφενός, δεν αποτελούν πόλο έλξης δραστηριοτήτων για την πόλη κι αφετέρου δεν επεκτείνονται σε τμήματα της κεντρικής πλατείας. Καταλήγουν μ' αυτό τον τρόπο να **συγκροτούν ένα αφιλόξενο και παθητικό μέτωπο, που αδυνατεί να διεκδικήσει συλλογικότητες προς όφελος της πλατείας.**

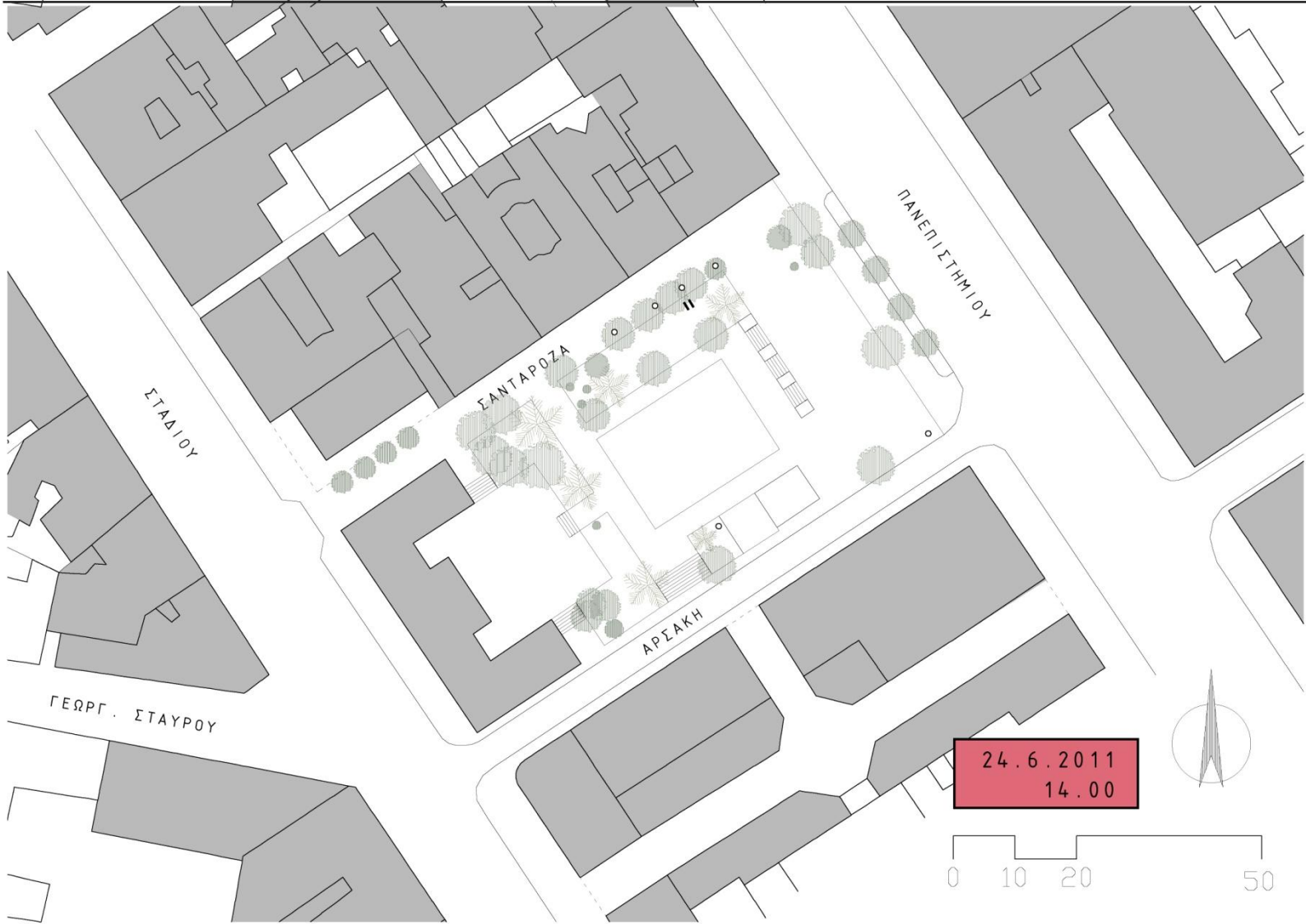
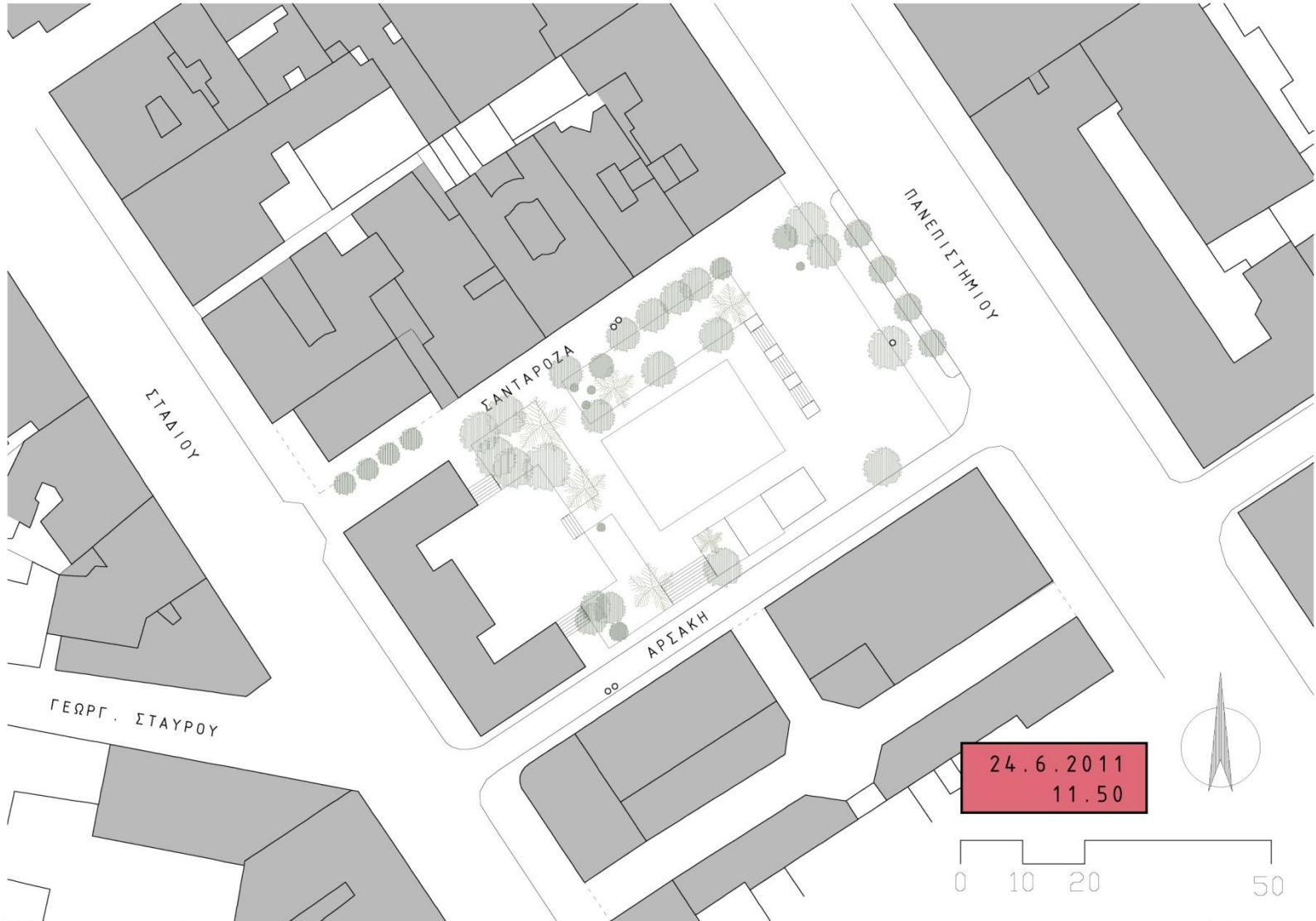
Ακολούθως, η ζώνη πρασίνου συγκρατεί τη στάση ανθρώπων καθώς παρέχει τη δυνατότητα της ταυτόχρονης θέασης προς το πεζόδρομο αλλά και προς την πλατεία, ενώ οι καθημένοι μπορούν να εποπτεύουν και τους δύο χώρους χωρίς να εποπτεύονται. Σε έρευνα για τις προτιμώμενες περιοχές για στάση στους δημόσιους χώρους της Ολλανδίας, ο κοινωνιολόγος Derk de Jonge ονομάζει το φαινόμενο αυτό **edge effect**<sup>48</sup>. Το θέμα της εποπτείας είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση κοινωνικών ομάδων που επιζητούν την απομόνωση από το κοινωνικό τους περίγυρο. Πράγματι, η ζώνη πρασίνου αποτελεί προσφιλές σημείο συνάντησης τοξικοεξαρτημένων, αποκλείοντας όμως κάθε διαφορετική πιθανότητα χρήσης του από άλλες κοινωνικές ομάδες.

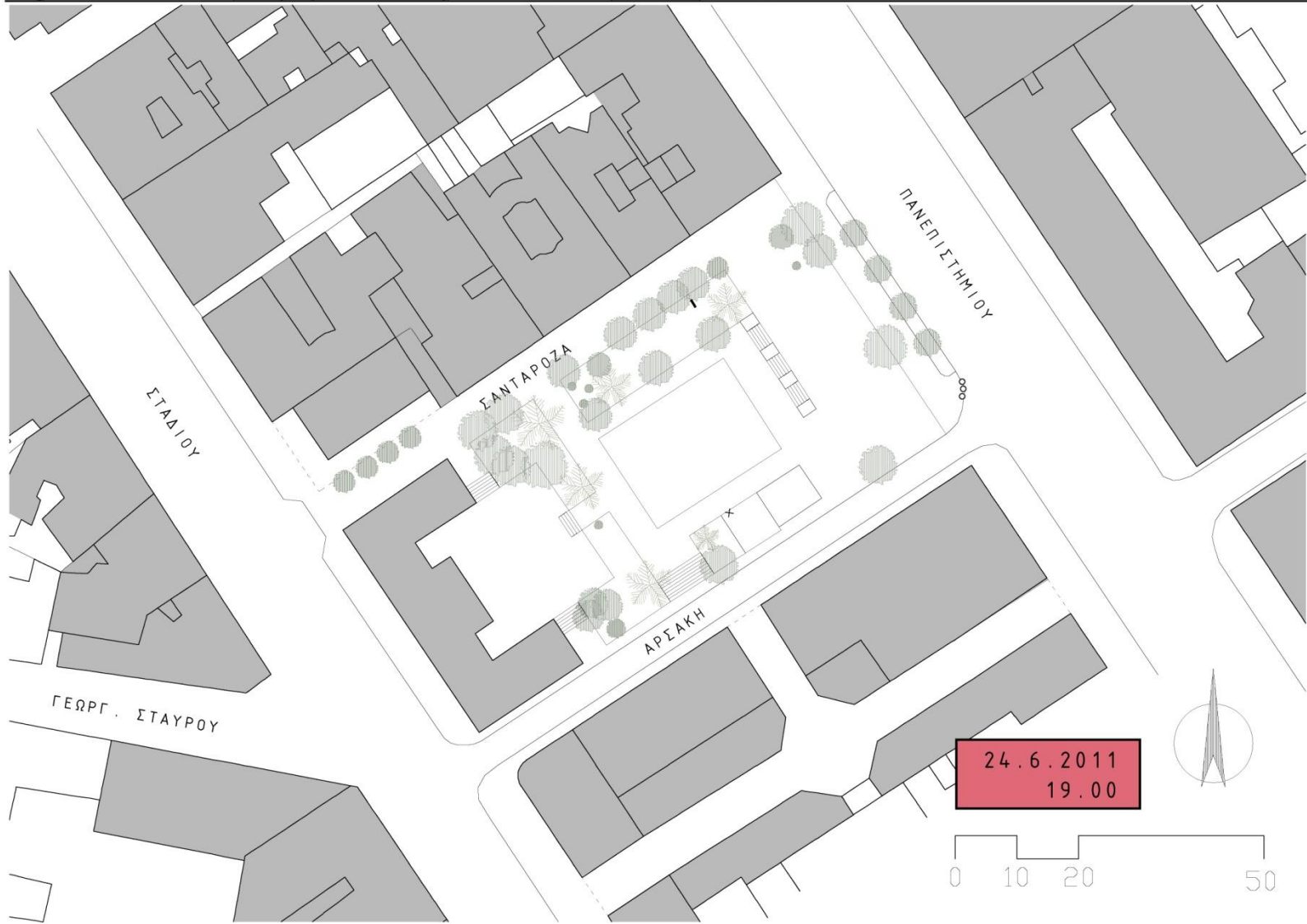
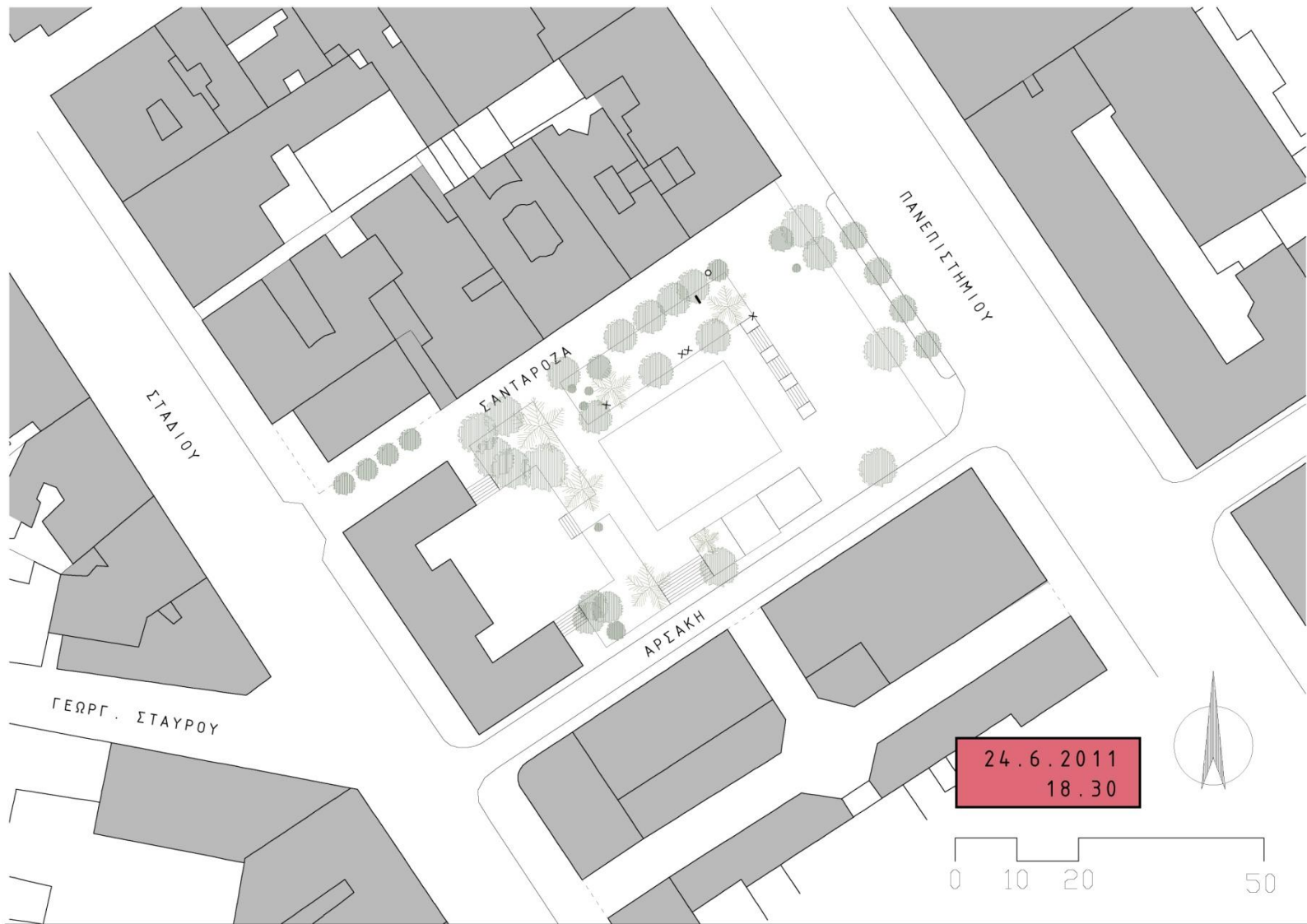
Τέλος, καμία ανθρώπινη παρουσία δεν εντοπίστηκε στο αποκομμένο χωρικά τμήμα της πλατείας που βρίσκεται το Εθνικό Τυπογραφείο.

Η πλατεία της Δικαιοσύνης στερείται μιας βασικής προϋπόθεσης προκειμένου να αποτελέσει πόλο έλξης ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Η προϋπόθεση αυτή αφορά στη δυνατότητα οπτικής σύνδεσης με τους κύριους οδικούς άξονες της πόλης. Κι ενώ από τη πλευρά της Πανεπιστημίου η προϋπόθεση αυτή πληρείται, από την πλευρά της Σταδίου καθίσταται αδύνατη. **Το στοιχείο της «πρόσκλησης» στο δημόσιο χώρο μέσω της φυσικής αναζήτησης τους από το πεζό σχετίζεται άμεσα με την οπτική επαφή με τον ευρύτερο ιστό.** Ο περαστικός μην έχοντας την εικόνα της πλατείας καθώς διέρχεται από την οδό Σταδίου, την προσπερνά με αποτέλεσμα η πλατεία να στερείται της εισροής ανθρώπων από τον άξονα αυτό.

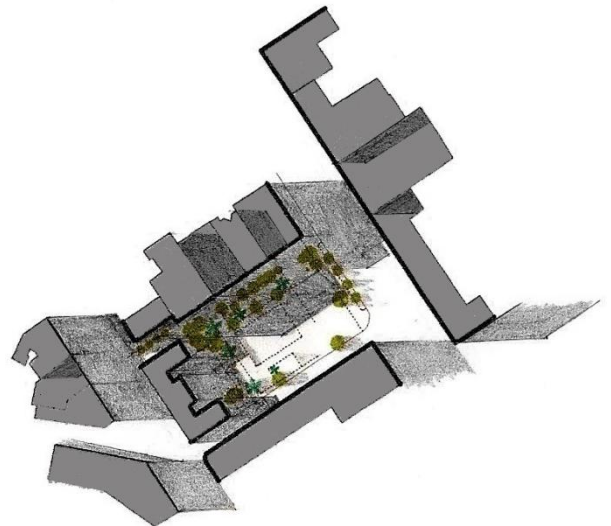
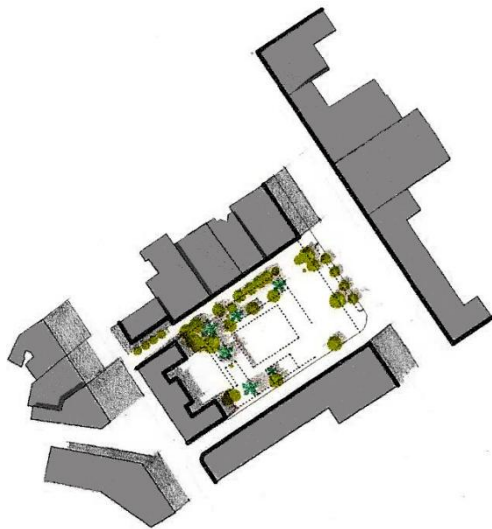
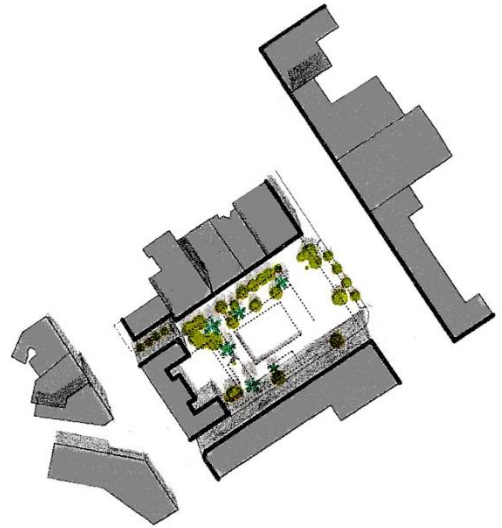
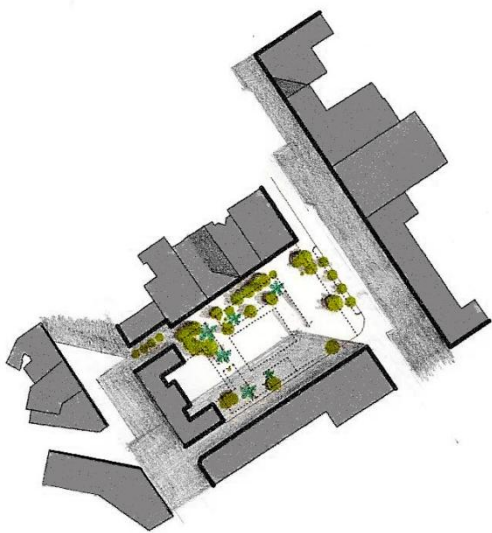


<sup>48</sup> Jonge D. de (1967-68) - "Applied Hodology " Landscape 17, no 2,σελ 10-11









**Διαγράμματα σκίασης της πλατείας Δικαιοσύνης.**

Διερευνήθηκε η σκίαση τους στις 9.00, 12.00, 14.00 και 17.00.

Η πλατεία Δικαιοσύνης περιβάλλεται στις τρεις από τις τέσσερις πλευρές της από κτίρια, τα οποία σκιάζουν την πλατεία τις περισσότερες ώρες της ημέρας στις αντίστοιχες με αυτά παρειές. Ο πεζόδρομος της Σανταρόζα ορίζεται εκατέρωθεν από ψηλή φύτευση και κτιριακό μέτωπο με συνεχές σύστημα δόμησης με αποτέλεσμα να σκιάζεται σχεδόν καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας. Το κεντρικό σημείο της πλατείας γύρω από το άγαλμα είναι εκτεθειμένο κατά κύριο λόγο στον ήλιο.





Η συνέλιωση των οπτικών πεδίων των τεσσάρων παρατηρητών που βρίσκονται στις γωνίες της πλατείας Δικαιοσύνης.



Η συνέλιωση των οπτικών πεδίων των τεσσάρων παρατηρητών που βρίσκονται στις γωνίες της πλατείας Δικαιοσύνης.



Σημεία του χώρου από τα οποία η οπτική σύνδεση με την πλατεία είναι περιορισμένη έως και αδύνατη.



**Διαγράμματα θεάσεων**  
 όπου με το χρώμα περιγράφεται το δυνατό οπτικό πεδίο κάθε θέσης (μιάρος κύκλος). Παρατηρείται η συχνή έκθεση του νότιου τμήματος της πλατείας στα βλήματα των περαστικών, σε αντίθεση με το βόρειο που γίνεται ορατό μόνο από συγκεκριμένες θέσεις. Το κεντρικό μέρος της πλατείας που βρίσκεται σε υποβαθμισμένο επίπεδο γίνεται αντλητικό από κάθε σημείο της πλατείας. Τέλος, τα διαγράμματα επιβεβαιώνουν και την πλήρη οπτική αποκοπή της οδού Σταδίου με την πλατεία.

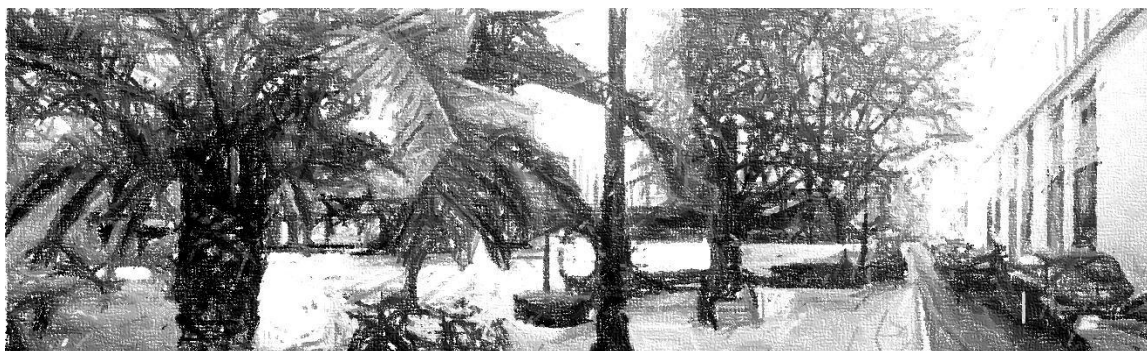
## Συμπεράσματα

Στην πλατεία Δικαιοσύνης παρατηρήθηκε ελάχιστη ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία περιορίστηκε ουσιαστικά σε προσωρινή στάση ανθρώπων.

Η πλατεία Δικαιοσύνης αποτελεί τμήμα οικοδομικού τετραγώνου το οποίο **δεν έχει ενταχθεί σε ένα ευρύτερο δίκτυο δημόσιων χώρων στην πόλη της Αθήνας**. Ακόμα και η ισχνή σύνδεση του με τα ΜΜΜ το αποκόπτει από τη δημόσια ζωή της πόλης. Η ελάχιστη επισκεψιμότητα του και οι σχεδόν μηδαμινές ανθρώπινες δραστηριότητες που παρατηρούνται οφείλονται στην έλλειψη χρήσεων που μπορούν να προσελκύσουν τον πεζό και στην ανταγωνιστική λειτουργία της στοάς του Αρσακείου και του Βιβλίου, που σε προστατευμένο χώρο περιέχουν μία ποικιλία χρήσεων (εμπόριο, θεματική αγορά βιβλίου, καφέ, θέατρο τέχνης).

Αντίστοιχα, οι χρήσεις στο μέτωπο του πεζόδρομου της Σανταρόζα δεν σχετίζονται άμεσα με το εσωτερικό της πλατείας, ενώ το κτίριο του Παλαιού Τυπογραφείου είναι ανενεργό. Επιπλέον, το μέτωπο της οδού Αρσάκη παρουσιάζεται συμπαγές και κλειστό, αφού ανοίγεται εσωτερικά προς τη στοά.

Συμπεραίνει κανείς λοιπόν, ότι το αστικό κενό της πλατείας Δικαιοσύνης αν και βρίσκεται σε άμεση επαφή με τον κεντρικό άξονα της Πανεπιστημίου, ουσιαστικά πρόκειται για αποκομμένο σημείο της πόλης που βρίσκεται στο περιθώριο της δημόσιας ζωής της. Φυσικό επακόλουθο είναι η προσέλκυση κοινωνικών ομάδων που όπως η πλατεία, αδυνατούν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο. Λόγος βέβαια γίνεται για τους τοξικομανείς που όπως μαρτυρούν και οι δηλώσεις των κατοίκων της περιοχής, συγκεντρώνονται στην πλατεία τις βραδινές ώρες δημιουργώντας ένα αμφιλεγόμενης ασφάλειας περιβάλλον.



Εικόνα 58. Πανοραμική φωτογραφική λήψη της πλατείας Δικαιοσύνης από την οδό Αρσάκη δίπλα στο κτίριο του Εθνικού

## Πλατεία Ομόνοιας



Η πλατεία της Ομόνοιας αποτελεί γενεσιουργό στοιχείο του σχεδίου της πόλης της Αθήνας. Βρίσκεται στη κορυφή του τριγώνου που χάραξαν οι Κλεάνθης και Schaubert στο πρώτο πολεοδομικό σχέδιο και ακριβώς απέναντι από την Ακρόπολη. Με βάση το σχέδιο, ο χώρος θα φιλοξενούσε τα Ανάκτορα του Όθωνα, ωστόσο απορρίφθηκε αργότερα η θέση τόσο για λόγους υγιεινής όσο και για λόγους κοινωνικής τοπογραφίας<sup>49</sup>.

Η Ομόνοια αποτελεί παραδοσιακά το μεγάλο προθάλαμο της πόλης, τον ιστορικό χώρο όλων των επήλυδων. Ήταν ανέκαθεν το σημείο συνάντησης των ανθρώπων της εργασίας και της επαρχίας, των εσωτερικών μεταναστών και των μικρομεσαίων αστικών τάξεων<sup>50</sup>.

Στην αρχική της μορφή πλαισιωνόταν από νεοκλασικά κτίρια τριών ή τεσσάρων ορόφων κι είχε στο κέντρο της κήπο. Ο σταθμός του υπόγειου σιδηρόδρομου που δημιουργήθηκε το 1930, κατέλαβε όλη την πλατεία επιτρέποντας την υπεργεία ασφαλή διέλευση των πεζών και τις εμπορικές συναλλαγές. Από τότε, έχει δεχτεί πολυάριθμες επεμβάσεις. Το σχήμα της έγινε κυκλικό και πλαισιώθηκε από οκτώ μπετονένιες στήλες, που λειτουργούσαν ως έξοδοι εξαερισμού με οκτώ αγάλματα Μουσών στην κορυφή τους. Τα δέντρα εξαφανίστηκαν, για να επανέλθουν αργότερα. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '50 η πλατεία αναδιαμορφώθηκε και πάλι. Μία τεράστια σύνθεση σιντριβανιών καλύψε όλο τον ανοιχτό χώρο, μετατρέποντας τον σε ένα κυκλικό κόμβο κυκλοφορίας. Απομακρύνθηκε η είσοδος του σταθμού από το κέντρο της πλατείας αλλά και κάθε κίνηση και λειτουργία των πεζών, ενώ κατασκευάστηκε υπόγεια πλατεία «για δευτέρας κατηγορίας πολίτες, τους πεζούς»<sup>51</sup>. Οκτώροφα κτίρια αντικατέστησαν τα παλαιότερα νεοκλασικά με εξαίρεση ορισμένα στην οδό Αθηνάς. Από το 1985 τα πλήθη των οικονομικών προσφύγων που συνέρρευσαν στην Αθήνα είχαν την πλατεία Ομόνοιας ως κεντρικό σημείο συνάντησης.

Αργότερα το 1998, προκηρύχθηκε αρχιτεκτονικός διαγωνισμός. Το πρώτο βραβείο κέρδισε η πρόταση των Γ. Δεσύλα, Μ. Κατσίκας, Θ. Τσιάτα και Α. Βοζάνη που είχε σκοπό να προσαρμόσει την πλατεία στις ανάγκες λειτουργίας του κεντρικού σταθμού του μετρό, να αναδιοργανώσει την κυκλοφορία των περιμετρικών οδών και να αποθαρρύνει την κατάληψη του χώρου από ξένους και ντόπιους οικονομικούς πρόσφυγες<sup>52</sup>. Οι πιο σημαντικές συνθετικές αρχές ήταν η διαμπερής κίνηση των πεζών παράλληλα στον άξονα Πανεπιστημίου – Αγ. Κωνσταντίνου αλλά και η «στροφή» της πλατείας προς τον λόφο της Ακρόπολης.

Η εφαρμογή της μελέτης με αρκετές διαφοροποιήσεις από τη βραβευμένη πρόταση, δημιούργησε τελικά ένα χώρο ο οποίος δεν κατάφερε να προσελκύσει ανθρώπινες δραστηριότητες με αποτέλεσμα να βιώνεται σήμερα από τη συλλογική συνείδηση των Αθηναίων με πλήρη απαξίωση. Η πλατεία Ομόνοιας αποτελεί την εστία μιας ευρύτερης υποβαθμισμένης περιοχής στο κέντρο της

<sup>49</sup> Η περιοχή της Ομόνοιας ήταν στο κούλωμα της Βάθης στην κοίτη του χειμάρρου που κατέβαινε από τα Τουρκοβούνια, ο οποίος παρακάτω συναντούσε τον Κηφισό. Η περιοχή μαστιζόταν από ελώδεις πυρετούς λόγω του Κηφισού και των στάσιμων νερών της περιοχής. Παράλληλα, η περιοχή γειτνιάζε με τις φτωχογειτονίες της τότε Αθήνας και τις περιοχές εργαστηρίων που είχαν εγκατασταθεί στα βόρειο δυτικά

Σαρηγιάννης Γ.Μ. - Αθήνα 1830-2000: Εξέλιξη-Πολεοδομία-Μεταφορές

<sup>50</sup> Τουρνικιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε. – RE-Think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου, Ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ

<sup>51</sup> Σαρηγιάννης Γ.Μ. (1994), *Το Αθηναϊκό σταυροδρόμι: Η κοινωνική σύνθεση και οι χώροι συναθροίσεων των Αθηναίων στην πολύπαθη πλατεία*

<sup>52</sup> Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. & Διατμηματικό Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Αρχιτεκτονικής τοπίου- Πλατείες της Ευρώπης- Πλατείες για την Ευρώπη

Αθήνας, που χαρακτηρίζεται από συγκέντρωση ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων όπως οι μετανάστες, οι χρήστες ουσιών αλλά και άτομα με υψηλή παραβατικότητα.



Εικόνα 59. Σχέδιο ανάπλασης του 1999 από τους Γ. Δεσύλα, Μ. Κατσίκια, Θ. Τσιάτα και Α. Βοζάνη



Εικόνες 60-62. Φωτογραφικές λήψεις της πλατείας Ομόνοιας σήμερα



## Περιγραφή

Η πλατεία Ομόνοιας είναι η δεύτερη σπουδαιότερη πλατεία της Αθήνας, μετά την πλατεία Συντάγματος και βρίσκεται στη συμβολή έξι κεντρικών οδικών αξόνων της πόλης:

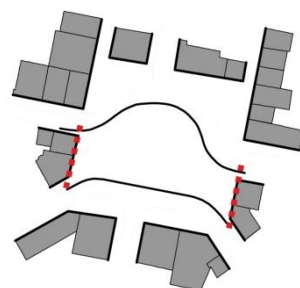
- Πανεπιστημίου- είσοδος στα ανατολικά
- Σταδίου-έξοδος στα νοτιοανατολικά. Οι δυο αυτοί άξονες συνδέουν την Ομόνοια με το Σύνταγμα ανατολικά και την πιο ευημερούσα περιοχή του κέντρου της Αθήνας.
- Αθηνάς- είσοδος και έξοδος στα νότια. Συνδέει την πλατεία Ομόνοιας με την Πλατεία Μοναστηρακίου και νοητά με το λόφο της Ακρόπολης.
- Πειραιώς- πρώην είσοδος και έξοδος, σήμερα μόνο είσοδος στα νοτιοδυτικά. Περιλαμβάνεται στο πρώτο σχέδιο πόλης της Αθήνας από τον Κλεάνθη -Schaubert και συνδέει την Αθήνα με τον Πειραιά.
- Αγίου Κωνσταντίνου-έξοδος στα δυτικά. Σχεδιάστηκε στη συνέχεια της Πανεπιστημίου και κάθετα στην Αθηνάς, ενώ τερματίζει στο σιδηροδρομικό σταθμό Λαρίσης.
- 3ης Σεπτεμβρίου, έξοδος στα βόρεια. Συνδέει το κεντρικό κομμάτι της πόλης με τις συνοικίες στα βόρεια και δυτικά, τις παλιές φτωχογειτονιές. Μετά την υλοποίηση της τελευταίας πρότασης, η σύνδεση αυτή, λόγω της υπερύψωσης του βόρειου τμήματος της πλατείας που αποκόπτει τα όμορα οικοδομικά τετράγωνα, αποδυναμώθηκε έντονα.

Ο χώρος των πεζών συγκροτείται από ένα κεντρικό πλάτωμα και τα διευρυμένα πεζοδρόμια στις συμβολές των οδών που συγκλίνουν στην πλατεία. Παρατηρείται υψομετρική διαφορά κατά την οποία το κεντρικό σημείο της πλατείας είναι υπερυψωμένο σε σχέση με τις άκρες της. Το βόρειο σύνορο με τον οδικό άξονα είναι περιφραγμένο και σε ψηλότερη στάθμη σε σχέση με αυτή του δρόμου. Τέλος, επί της πλατείας δεσπόζει ένα γραμμικό στοιχείο από χαμηλούς αναβαθμούς, μια επιφάνεια νερού και μια νησίδα πρασίνου με ελάχιστα δέντρα που εντάχθηκαν σε μεταγενέστερη φάση, ένας συμπαγής ψηλός και κεκλιμένος όγκος κι ένα μοντέρνο γλυπτό-το Πεντάκυκλο, έργο του Γ.Ζογγολόπουλου-.

## Ανάλυση

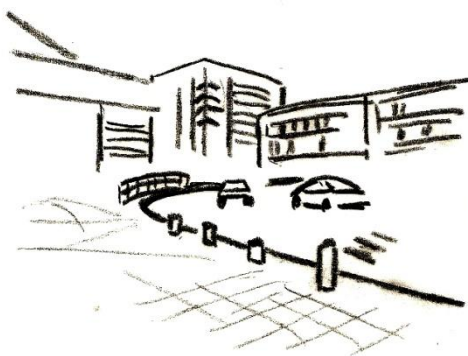
### Τυπολογία

Το κενό όπως ορίζεται από τα μέτωπα των κτιρίων περιμετρικά έχει τετράγωνο σχήμα, ωστόσο η πλατεία λειτουργώντας ως κυκλοφοριακός κόμβος, διατηρούσε για χρόνια το κυκλικό σχήμα στο κέντρο της κι έτσι έχει καταγραφεί στη συλλογική μνήμη των Αθηναίων. Πλέον, η πλατεία εφάπτεται σε δύο από τα οκτώ μέτωπα πάνω στον άξονα ανατολής-δύσης.



## Συγκοινωνιακή σύνδεση

Το 1956 απομακρύνθηκε η είσοδος του σταθμού από το κέντρο της πλατείας και τοποθετήθηκαν κυλιόμενες σκάλες<sup>53</sup>. Η ίδια εικόνα παραμένει μέχρι και σήμερα με τη διαφορά ότι προστέθηκε και η γραμμή 2 του μετρό. Τα σημεία πρόσβασης στα υπόγεια ΜΜΜ, 8 στο σύνολο, εντοπίζονται όλα περιμετρικά της πλατείας. Η πλατεία εξυπηρετείται συγκοινωνιακά και με λεωφορεία. Μέσα στο αυστηρό περίγραμμα του τετραγώνου του αστικού κενού, βρίσκονται δύο στάσεις λεωφορείων και δύο πιάτσες ταξί, που ισοκατανέμονται στο βόρειο και νότιο τμήμα.



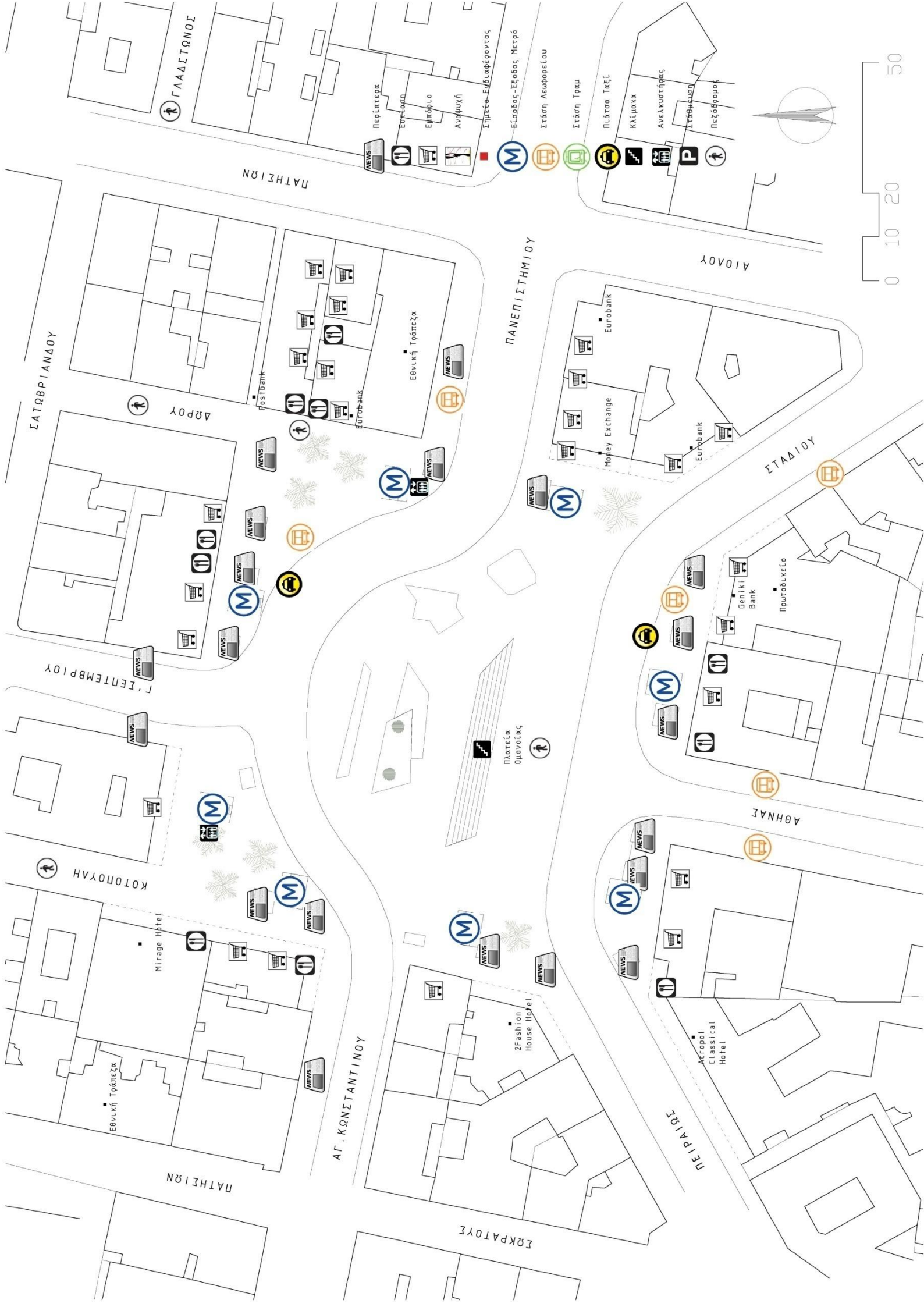
Καμπύλη που δημιουργήθηκε από τη συνένωση του κεντρικού πλατώματος με τα πεζοδρόμια της Πανεπιστημίου και της Αγ. Κωνσταντίνου.

## Χρήσεις γης

Από τη δημιουργία της μέχρι και σήμερα η περιοχή της πλατείας Ομόνοιας παραλαμβάνει το εμπόριο ως κύρια δραστηριότητα. Τα σύγχρονα και τα παραδοσιακά καταστήματα συνυπάρχουν με τα ξενοδοχεία και τις τράπεζες, ενώ σε κοντινή απόσταση βρίσκεται το δημαρχείο της πόλης. Οι χώροι εστίασης, λιγότεροι σε σχέση με το παρελθόν, συμπληρώνουν την εικόνα της πλατείας. Οι μικρές επιχειρήσεις έχουν οδηγηθεί σε κλείσιμο αδυνατώντας να ανταγωνιστούν τα πολυκαταστήματα, ενώ μια σειρά από αλληλοτροφοδοτούμενες αιτίες (όπως είναι η έλλειψη μεταναστευτικής πολιτικής, η έλλειψη κοινωνικών υποδομών και μέριμνας καθώς και η εντεινόμενη οικονομική κρίση) έχουν οδηγήσει σε ραγδαία υποβάθμιση την περιοχή.

**Η πλατεία Ομόνοιας ήταν πάντα ο ανεπίσημος, λαϊκός, θορυβώδης και ανοιχτός σε όλους, κατοίκους και ξένους, δημόσιος χώρος της πόλης.** Φιλοξενούσε και φιλοξενεί, κατά καιρούς, πολιτικές συγκεντρώσεις, αθλητικούς πανηγυρισμούς, υπαίθριες αγορές, γεγονότα που ενεργοποιούν τους μηχανισμούς αλληλεπίδρασης της κοινωνίας. Και πράγματι, οι εμπορικές συναλλαγές και η καθημερινή ζωή στα πιο ελκυστικά για τον πεζό τμήματα της πλατείας, είναι ο λόγος που δεν έχει γκετοποιηθεί πλήρως αυτή η περιοχή και κατ' επέκταση να απομονωθεί εντελώς από το δημόσιο γίνεσθαι.

<sup>53</sup> Μελαμπιανάκη Ε. (2006), *Οι πλατείες της Αθήνας*, διδακτορική διατριβή, Ε.Μ.Π.

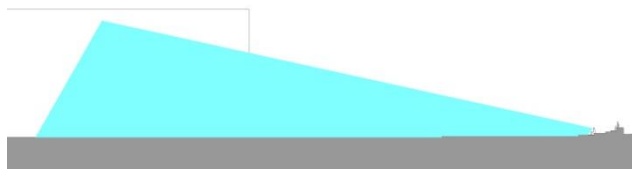
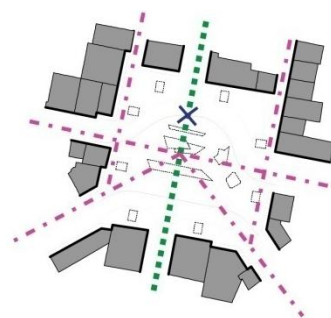
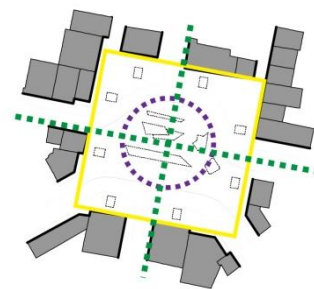


## Χωρική Συγκρότηση

### Άξονες

Το τετράγωνο κενό έχει δύο άξονες συμμετρίας: τον άξονα Πανεπιστημίου- Αγ. Κωνσταντίνου και τον άξονα **Αθηνάς- Γ' Σεπτεμβρίου**. Ο ισχυρότερος άξονας είναι ο δεύτερος αφού αναδεικνύει τη σχέση του κενού της πλατείας με το λόφο της Ακρόπολης.

Η διαμόρφωση της πλατείας σήμερα επιτρέπει τη διαμπερή κίνηση των πεζών από την Πανεπιστημίου και τη Σταδίου προς την Αγ. Κωνσταντίνου και την Πειραιώς, κι αντίστροφα. Όμως στον άξονα βορρά-νότου, η σύνδεση ακυρώνεται λόγω της υπερύψωσης, ενώ η θέαση προς την Ακρόπολη είναι εφικτή μετά από κάποια απόσταση.



Οπτική σύνδεση με την Ακρόπολη

### Όρια - Χωρικές ενότητες

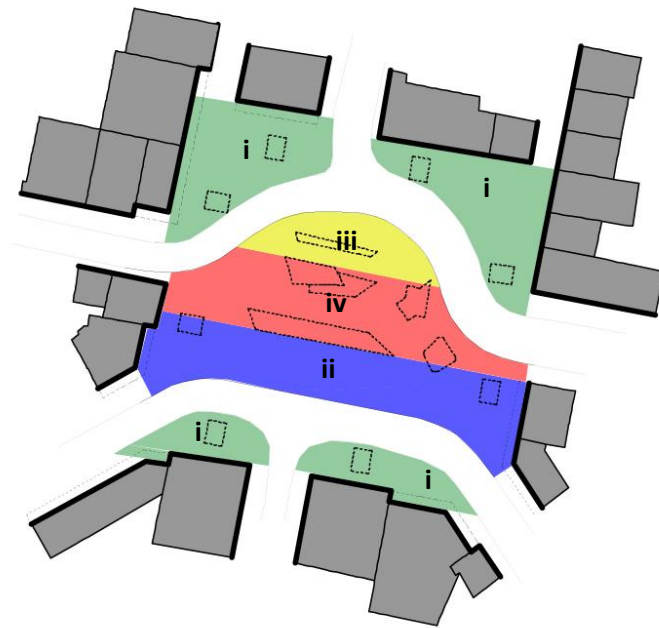
Οι χρήσεις ή η έλλειψη αυτών, καθώς και ο αστικός εξοπλισμός στην περίπτωση της Ομόνοιας είναι καθοριστικοί παράγοντες για το διαχωρισμό των χωρικών ενότητων. Το στοιχείο που συγκροτεί και ιεραρχεί το κεντρικό κενό είναι το γραμμικό αμφιθεατρικό καθιστικό που στρέφεται προς την Ακρόπολη.



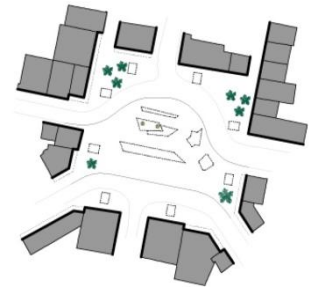
Συγκεκριμένα, διακρίνονται τα εξής:

- i. Τα διευρυμένα τμήματα της πλατείας που συνδέονται με τα κτιριακά μέτωπα και τροφοδοτούνται από τα ΜΜΜ λειτουργούν αποκομμένα από το κεντρικό πλάτωμα
- ii. Το νότιο τμήμα της κεντρικής πλατείας που ουσιαστικά αποτελεί ζώνη κίνησης χωρίς σαφή οριοθέτηση
- iii. Το βόρειο τμήμα της πλατείας το οποίο απομονώνεται χωρικά και οπτικά, διαδοχικά από τα πολυγωνικά παρτέρια που προορίζονται για νερό και πράσινο, έπειτα από το ψηλό διαμήκη κεκλιμένο όγκο και τελικά από τη περίφραξη της βορινής πλευράς της πλατείας
- iv. Η ενδιάμεση ζώνη από τις (ii) και (iii) στον άξονα ανατολής δύσης. Επάνω στη ζώνη αυτή συναντά κανείς μια πυκνή συνύπαρξη στοιχείων. Η κίνηση κατά μήκος της ενότητας αυτής φαίνεται προβληματική εξαιτίας της αναγκαστικής ανηφορικής και κατηφορικής πορείας





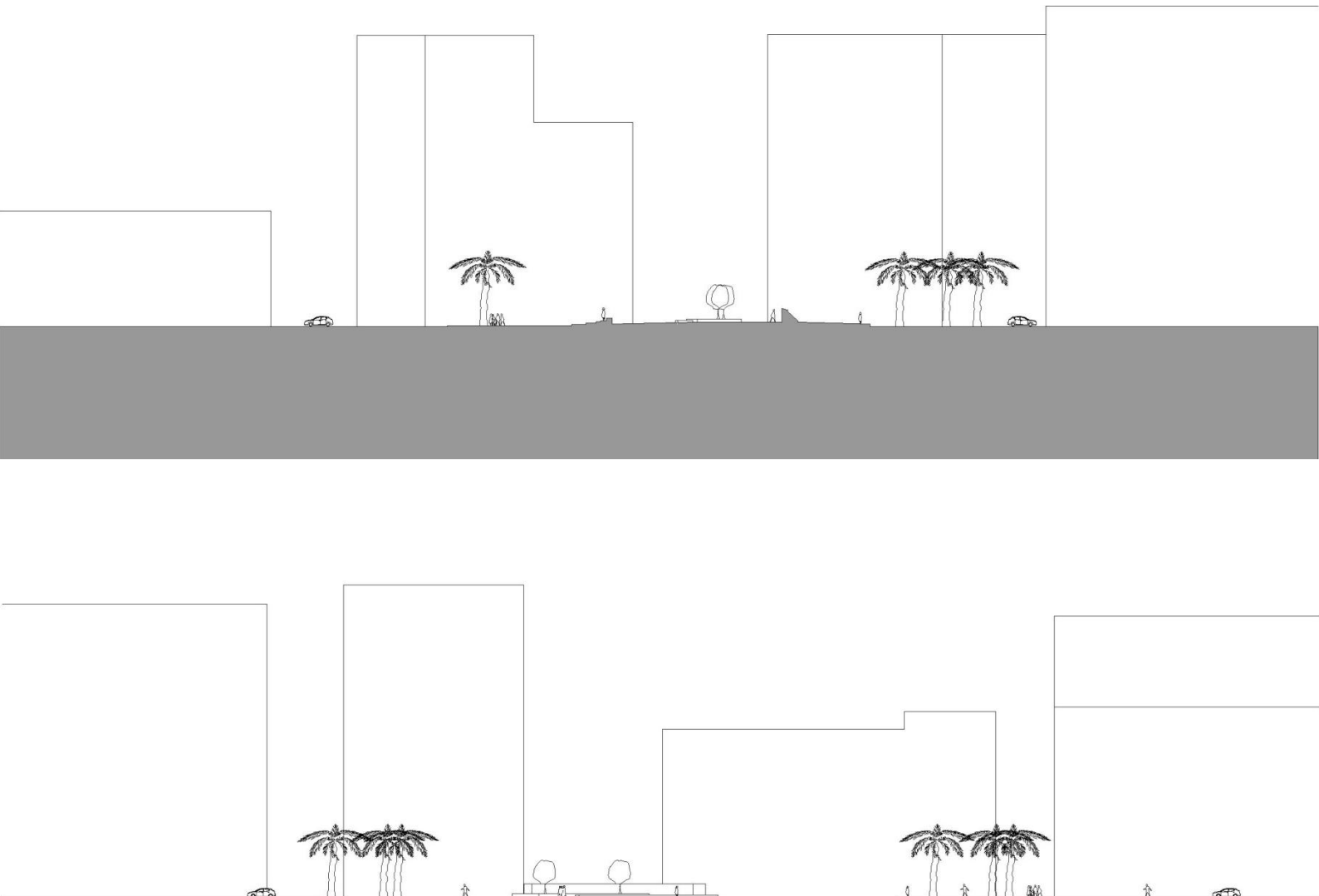
Οι εκάστοτε αρχιτεκτονικές τροποποιήσεις της πλατείας Ομόνοιας επηρέαζαν την ίδια στιγμή και το πράσινο. Μέχρι τα μέσα του 20<sup>ου</sup> αιώνα η φύτευση είναι πυκνή, ψηλή κι επιβλητική. Μετά το 1950 η πλατεία απέκτησε την άδενδρη μορφή της. Τον Αύγουστο 2004, ανταποκρινόμενοι στην ανάγκη για περισσότερο πράσινο στην πόλη μας το ΥΠΕΧΩΔΕ, ο Δήμος Αθηναίων και η ΕΑΧΑ ΑΕ, έκριναν σκόπιμο να γίνει μια φυτοτεχνική παρέμβαση στην υφιστάμενη Πλατεία Ομοנוίας. Σήμερα, το πράσινο κυρίως σημειακό δεν συγκροτεί μια μάζα ικανή για τη σκίαση και το δροσισμό του χώρου κατά τους θερμούς μήνες.



Οι μπάρες, τα στηθαία και τα πεζούλια περιμετρικά της προσφέρονται για δευτερεύουσα στάση. Ακόμη, τα πολυγωνικά παρτέρια ουσιαστικά είναι κενά από νερό και πράσινο. Το δε γλυπτό του Γ. Ζογγολόπουλου, αν και δεν είναι ολοκληρωμένο, αφού το στοιχείο του νερού που θα κινούσε τους πέντε κύκλους απουσιάζει, αντλεί τη θεματολογία του από το γνωστό μοτίβο των πέντε κύκλων που συμβολίζουν τις πέντε ηπείρους και που φυσικά αντιπροσωπεύει απόλυτα την πολυεθνικότητα της Ομόνοιας.



Εικόνες 63-68. Φωτογραφικές λήψεις της πλατείας Ομόνοιας όπου εντοπίζονται στοιχεία του εξοπλισμού του δημόσιου χώρου.



## Καταγραφή - Παρατηρήσεις

### Κίνηση

Στην πλατεία Ομόνοιας παρατηρούνται τρεις κινήσεις, η υπόγεια, η υπέργεια κυκλική κι η διαμπερής, από τις οποίες οι δύο πρώτες είναι οι πιο ισχυρές. Τα μοτίβα της υπέργειας κίνησης καθορίζει σημαντικά η υπόγεια χρήση της πλατείας. Τη δεκαετία του '50 απομακρύνθηκε η είσοδος του σταθμού από το κέντρο της πλατείας, ενώ κατασκευάστηκε υπόγεια πλατεία για τους πεζούς. Αυτή υπήρξε η απαρχή της οργάνωσης των κινήσεων στην Ομόνοια. Ακόμα και σήμερα, κεντρικά της πλατείας δεν εντοπίζεται έξοδος του μετρό, ενώ η υπόγεια κυκλοφορία είναι ισχυρότερη της υπέργειας. Το δίκτυο των σύντομων, ελικοειδών υπόγειων διαδρομών του μετρό και του σιδηρόδρομου υποδέχεται καθημερινά μεγάλο πλήθος πεζών καθώς ο χρόνος κίνησης μειώνεται αισθητά.

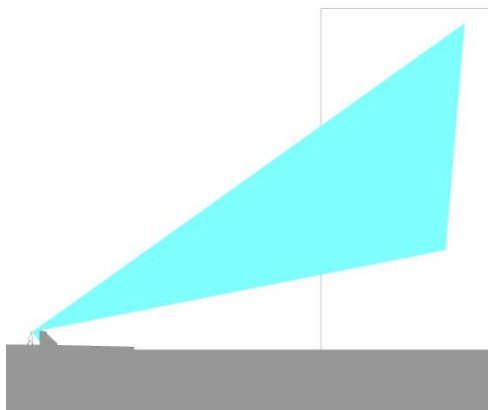
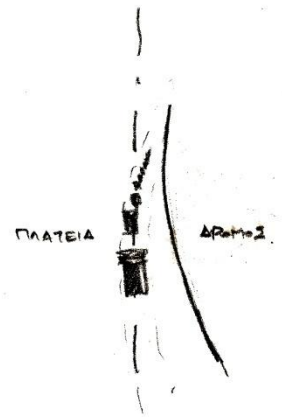
Στο υπέργειο κεντρικό πλάτωμα προσφέρεται η δυνατότητα δύο διαμπερών κινήσεων κατά μήκος του ζεύγους των αξόνων Πανεπιστημίου – Αγ. Κωνσταντίνου και Σταδίου - Πειραιώς. **Ισχυρότερη είναι η κίνηση κατά μήκος του άξονα Σταδίου – Πειραιώς**, ενώ κανείς αντιλαμβάνεται ταυτόχρονα τη συνολική εικόνα της πλατείας, τις οπτικές φυγές των δρόμων και τέλος, συσχετίζεται με τα μέτωπα των κτιρίων που πλαισιώνουν το κενό. Η κίνηση αυτή, επίπεδη και ομαλή, αποτελεί για τον πεζό τη πιο βαθιά επιλογή. Ωστόσο, διαδρομές όπως αυτή είναι πιο σπάνιες αφού οι πεζοί διανύουν εκτεθειμένοι μια μεγάλη απόσταση.

### Στάση

Στο κεντρικό τμήμα της πλατείας Ομόνοιας παρατηρήθηκε μειωμένη ανθρώπινη δραστηριότητα. **Η στάση στο κέντρο της πλατείας είναι περιορισμένη σε σχέση με τα περιμετρικά πλατώματα.**

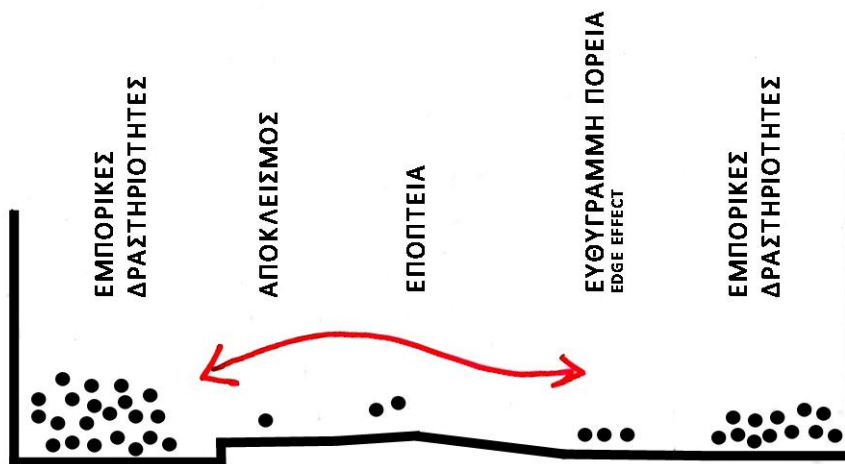


Το γραμμικό αμφιθεατρικό καθιστικό με προσανατολισμό στην Ακρόπολη αποτελεί το μοναδικό στοιχείο της πλατείας που ευνοεί τις στατικές δραστηριότητες, ενώ διχοτόμει το κεντρικό πλάτωμα. Η οπτική απομόνωση του βόρειου τμήματος από τις υπόλοιπες ενότητες προσελκύει ομάδες ανθρώπων που επιζητούν τον έλεγχο του χώρου και αποτρέπουν άλλες να διεισδύσουν. Τέλος, η απουσία σκιάς δημιουργεί, επίσης, αποτρεπτικές θερμικές συνθήκες για τον πεζό, δεδομένης της έντονης ηλιοφάνειας που επικρατεί στη χώρα μας.



Αδυναμία οπτικής σύνδεσης με τον άξονα της Γ' Σεπτεμβρίου

Η ζωή της πλατείας περιορίζεται στην περίμετρο αφού μάλιστα η εγγύτητα στα ΜΜΜ και οι χρήσεις στα γύρω οικοδομικά τετράγωνα προσελκύουν τους πεζούς και επιδρούν πολλαπλασιαστικά στην κίνηση και στη στάση. Συνεπώς, αντί για την απρόσιτη κι αφιλόξενη πλατεία, οι πεζοί εντοπίζονται πλησίον των εισόδων των καταστημάτων και των εξόδων του μετρό.



Εγκάρσια τομή της πλατείας Ομόνοιας με διαγραμματική απεικόνιση της συγκέντρωσης ανθρώπων στις διακριτές παράλληλες ζώνες

Στο σύνολο της η πλατεία έχει σχεδιαστεί για να παραλάβει κυρίως τη δευτερεύουσα στάση. Η πεποίθηση αυτή ενισχύεται από την απουσία καθιστικών και την αντικατάστασή τους από στηθαία, μπάρες, σκάλες, κόγχες, περβάζια. Οι μεταβατικές ζώνες κατά μήκος των προσόψεων των κτιρίων γύρω από την πλατεία αποτελούν δημοφιλή σημεία δευτερεύουσας στάσης χάρη στη δυνατότητα εποπτείας της πλατείας. Οι στοές αποτελούν το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα μεταβατικής ζώνης. Στα περιμετρικά πεζοδρόμια κι όπου η σκιά το επέτρεπε, περαστικοί στέκονταν ή κάθονταν σε

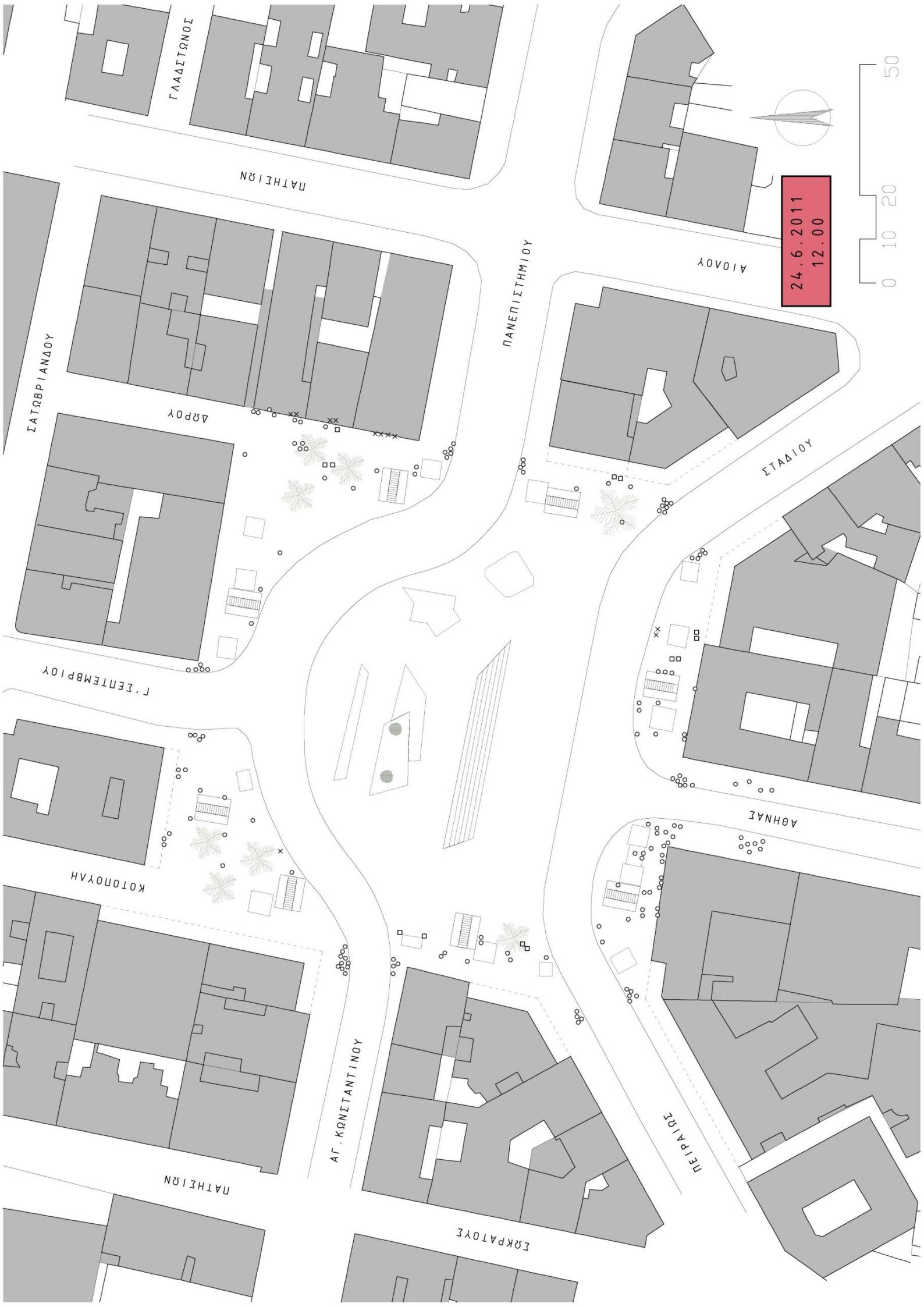


τεχνητά εμπόδια, αναδεικνύοντας τα ως σημαντικά στοιχεία του χώρου. Αυτά τα εμπόδια-στηρίγματα έδιναν τη δυνατότητα στον χρήστη τους να παρατηρεί ταυτόχρονα το επίπεδο κίνησης των πεζών, των οχημάτων αλλά και το χώρο της πλατείας. Δυστυχώς, όμως, αυτή η σχεδιαστική επιλογή (δευτερεύουσα στάση) αποκλείει τις μεγαλύτερες και πιο ευαίσθητες ηλικίες από τη δυνατότητα στάσης στην πλατεία αφού για κείνες η άνεση και η εργονομία μιας ανάλογης θέσης είναι καθοριστικής σημασίας.



27.5.2011  
14.30-15.00





ΓΛΑΦΙΣΤΡΩΝ

ΠΑΤΗΣΙΩΝ

ΣΑΤΩΒΡΙΑΝΔΟΥ

ΔΡΡΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΑΙΟΛΟΥ

ΚΟΙΛΙΑΣ

Γ.ΣΕΝΤΕΜΠΙΟΥ

ΚΟΤΟΠΥΛΗΣ

ΑΘΗΝΑΣ

ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

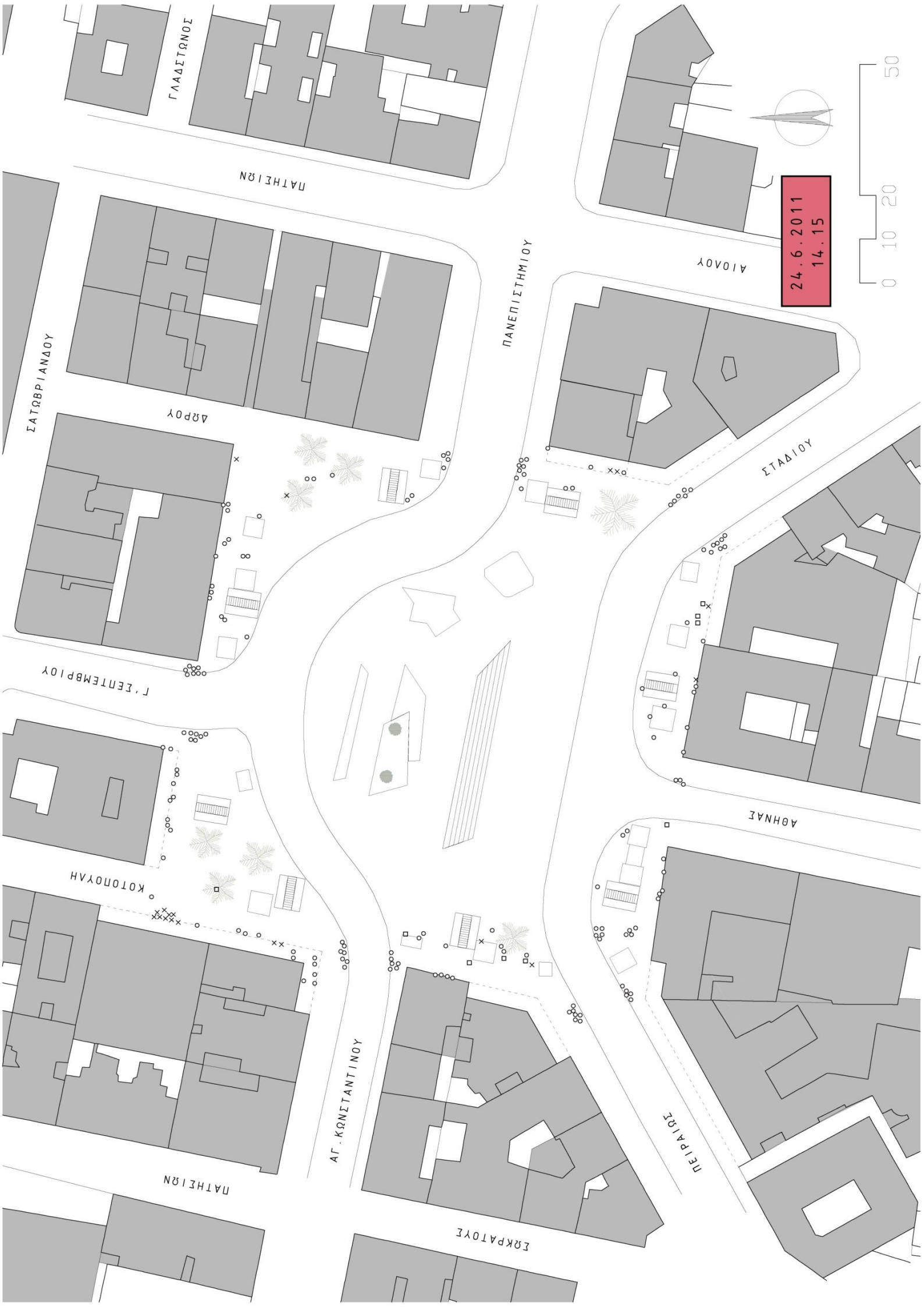
ΠΕΡΑΙΩΣ

ΠΑΤΗΣΙΩΝ

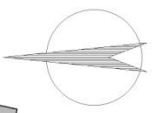
ΕΣΚΡΑΤΟΥΣ

24.6.2011  
12.00

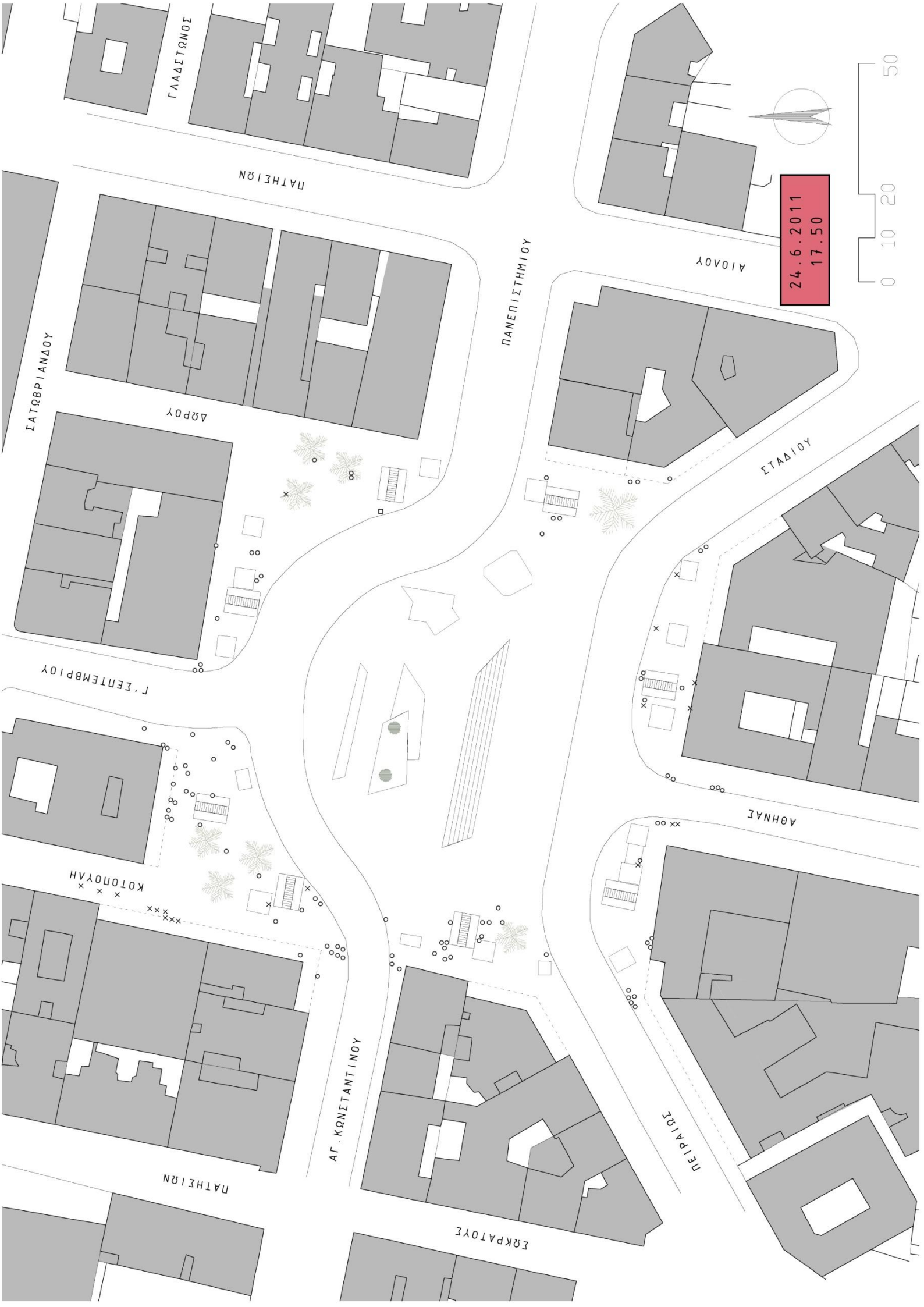




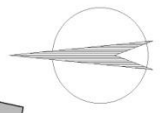
24.6.2011  
14.15

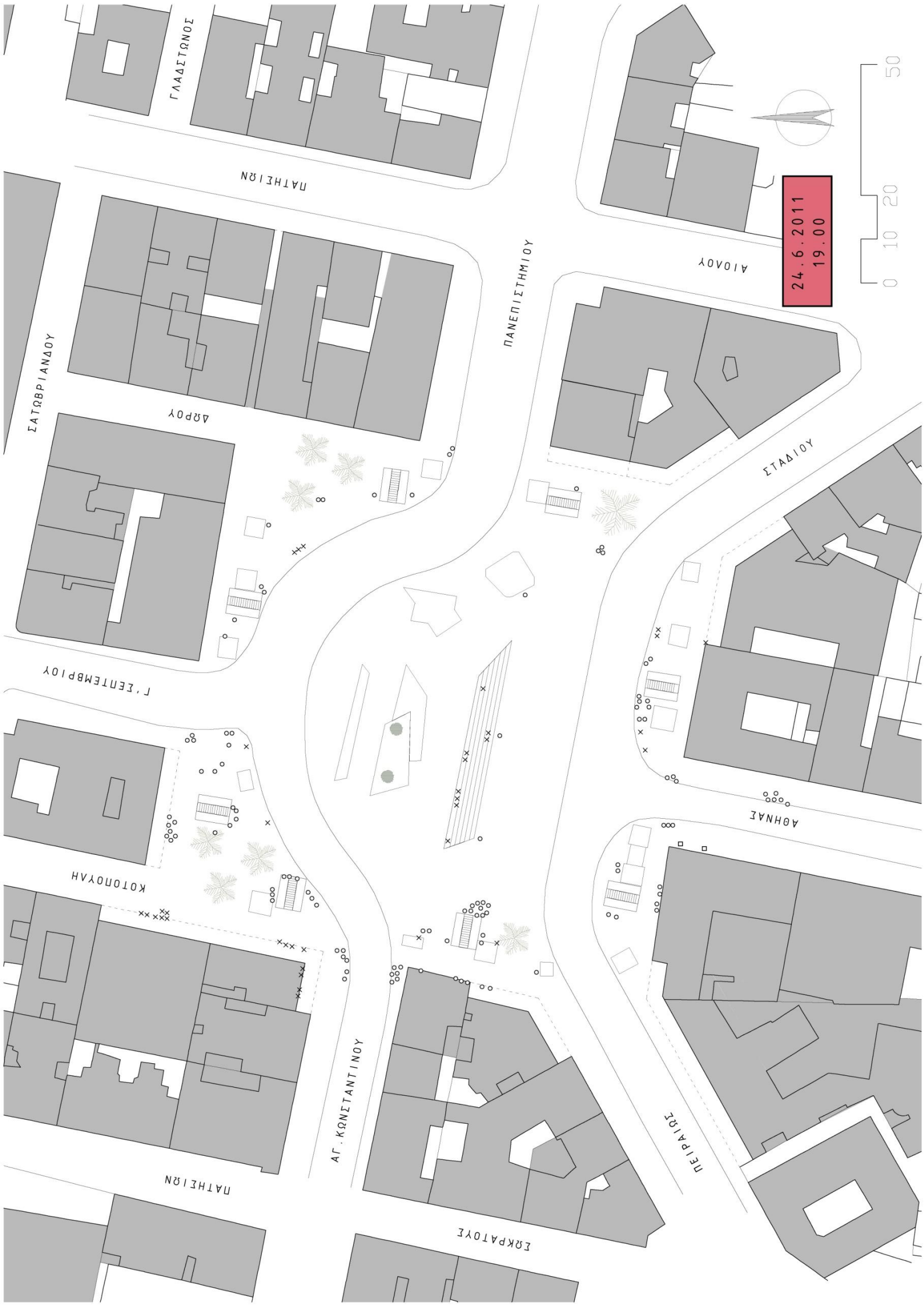






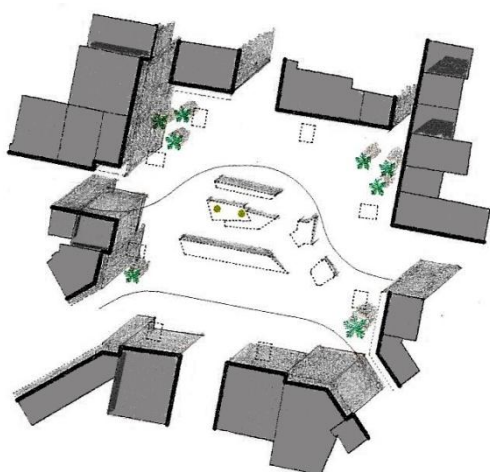
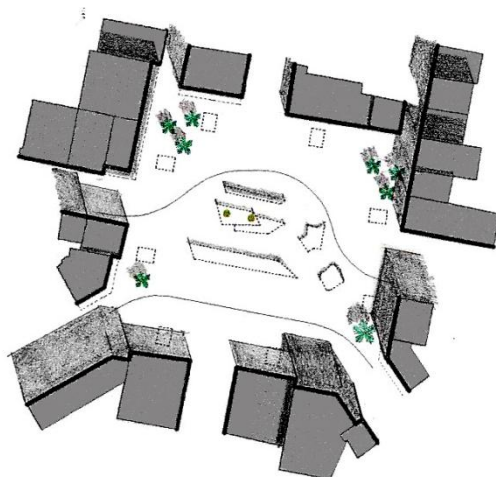
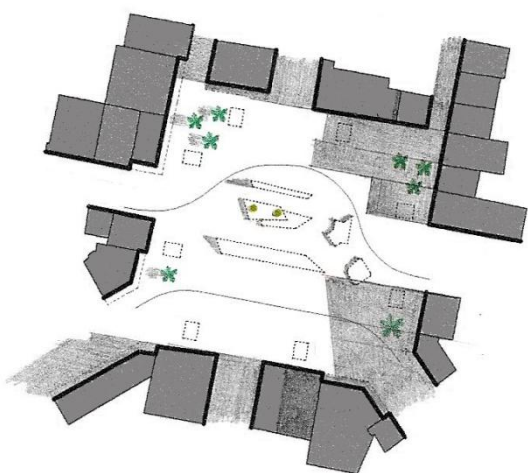
24.6.2011  
17.50





24.6.2011  
19.00



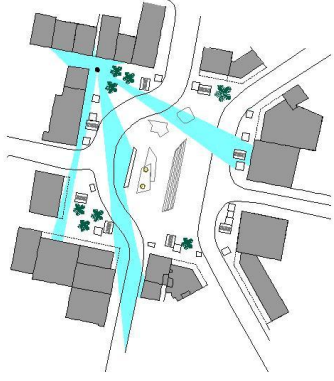
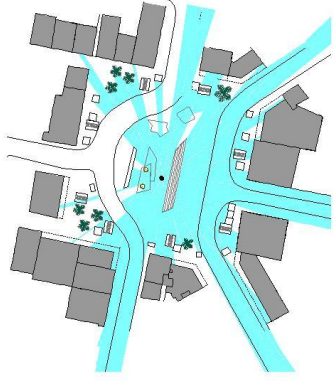
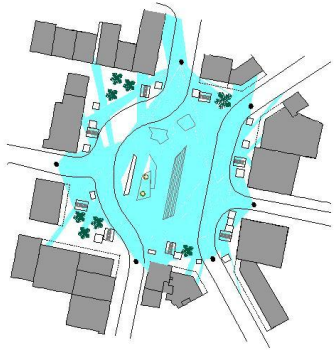


**Διαγράμματα σκίασης της πλατείας Ομόνοιας.**

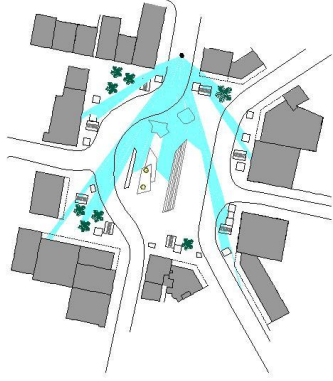
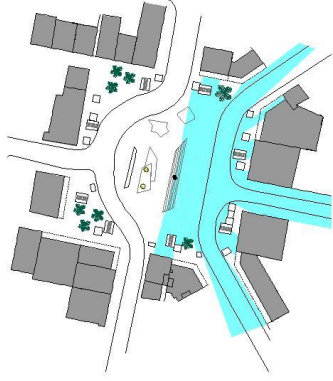
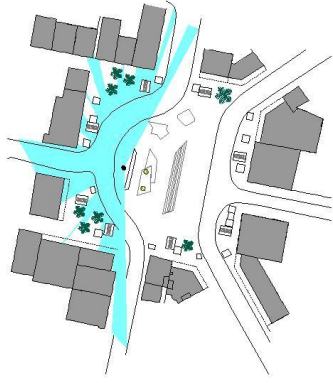
Διερευνήθηκε η σκίαση τους στις 9.00, 12.00, 14.00 και 17.00.

Η σκίαση της πλατείας επιτελείται στο μεγαλύτερο βαθμό από τα περιμετρικά κτίρια κι αυτό αποτελεί τον κύριο ρυθμιστή της στάσης στο κεντρικό κενό. Από τα διαγράμματα ενισχύεται αυτή η άποψη καθώς το δυτικό τμήμα που σκιάζεται τις περισσότερες ώρες παραλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος των καθήμενων.





Η εμπειρία της συνολικής εικόνας της πλατείας είναι αποτέλεσμα άθροισης όλων των επιμέρους.



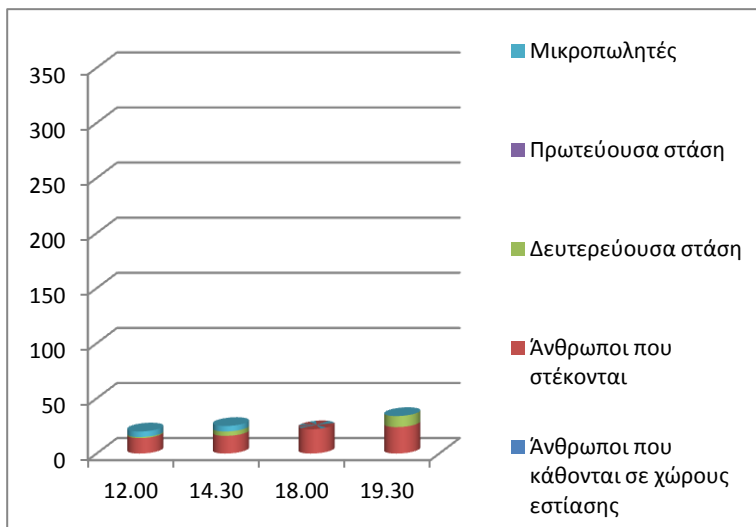
**Διαγράμματα θέσεων** όπου με το χρώμα περιγράφεται το δυνατό οπτικό πεδίο κάθε θέσης (μαύρος κύκλος). Η πλατεία δε γίνεται εύκολα αντιληπτή από τα σημεία της περιμέτρου της. Αντίθετα, από το υψηλότερο σημείο του κεντρικού τμήματος της πλατείας, οι οπτικές φυγές προς τους άξονες και τα δομημένα όρια της είναι σαφή. Αξιοσημείωτη είναι η οπτική αποκοπή του άξονα της Γ' Σεπτεμβρίου από τα περισσότερα σημεία θέασης που επιλέχθηκαν.





## Συμπεράσματα

Παρατηρήθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρώπων στέκεται σε σημεία περιμετρικά της πλατείας. Η στατική αυτή δραστηριότητα δίνει την αίσθηση της επιλογής σύντομων στάσεων, πιθανόν και υποχρεωτικών. Ελάχιστοι είναι εκείνοι που επιλέγουν να καθίσουν, και μάλιστα σε στοιχεία του χώρου που προορίζονται για πρωτεύουσα στάση, κυρίως γιατί αυτά απουσιάζουν. Οι χρήσεις των μετώπων των οικοδομικών τετραγώνων αιτιολογούν την ύπαρξη εμπορικών δραστηριοτήτων τις πρωινές ώρες, ενώ το βράδυ η εικόνα αντιστρέφεται. Τα περιμετρικά πεζοδρόμια ερημώνουν και άτομα, ως επί το πλείστον περιθωριακών κοινωνικών ομάδων, επιλέγουν να καθίσουν στα σκαλιά της πλατείας.



Σύγκριση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα κατά τη διάρκεια της ίδια ημέρας, Παρασκευή 24 Ιουνίου 2011. (χάρτες 17,18,19,20,21).

Η αδυναμία συγκέντρωσης των περαστικών οφείλεται στη κλίμακα του χώρου, η οποία δυσκολεύει την οπτικοακουστική επαφή και τις συννευρέσεις ανθρώπων που κινούνται ή στέκονται πάνω του, στη γραμμική διάταξη του σε μετωπική σχέση με την Ακρόπολη, καθώς και στην απουσία προστασίας από τον ήλιο και τη βροχή. Οι δυσανάλογα μεγάλες αποστάσεις σε συνδυασμό με την απουσία στοιχείων που μπορούν να ορίσουν μικρότερης κλίμακας υποπεριοχές, δεν ευνοούν την ανάπτυξη ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Σήμερα η Ομόνοια αποτελεί τον κατεξοχήν δημόσιο χώρο της Αθήνας που μεταβάλλεται συνεχώς με τις εκάστοτε πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες του τόπου και που δεν μπορεί κανείς να τον διερευνήσει μονοσήμαντα. Πράγματι, στις μέρες μας έχει χάσει την παλιά της αίγλη, ωστόσο έχει καταφέρει να γεφυρώσει όλες τις αντιθέσεις και τις διαμάχες της αθηναϊκής κοινωνίας.

Ο αστικός χώρος της Ομόνοιας αποτελεί παράδειγμα δημόσιου χώρου που περικλείει διαφορές και ιδιαιτερότητες, από τη συνύπαρξη των οποίων, ωστόσο, προκύπτουν και οι απαραίτητες δυνάμεις που τον ενεργοποιούν<sup>54</sup>. Σύμφωνα με την Μαρία Μαντουβάλου<sup>55</sup>, η Ομόνοια είναι ένας χαρακτηριστικός τόπος διασταυρωνόμενων κινήσεων και άτυπων επαφών μεταναστών και μικροαστών, δικηγόρων, φοιτητών και ανέργων, νέων και ηλικιωμένων. Όπως την χαρακτηρίζει και ο Καιροφύλας<sup>56</sup>, ο «ομφαλός της Αθήνας» είναι το σταυροδρόμι όλων σχεδόν των κοινωνικών ομάδων της. Άλλωστε, η θέση της στον αθηναϊκό χάρτη, μόνο σε μια τέτοια σύνθεση θα μπορούσε νομοτελειακά να οδηγήσει. «Είναι δε φυσικό το ότι η δυναμική αυτή σύνθεση των κοινωνικών ετεροτήτων εκφράζεται με πολεοδομική αναρχία και θύλακες υποβάθμισης στο χώρο.»<sup>55</sup>

<sup>54</sup> Lefebvre H. (1970)- La révolution urbaine

<sup>55</sup> Μαντουβάλου Μ. (1986)- Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Αθήνας (1830-1940)

<sup>56</sup> Καιροφύλα Γ. (1978) - Η Αθήνα και οι Αθηναίοι 1834 – 1934

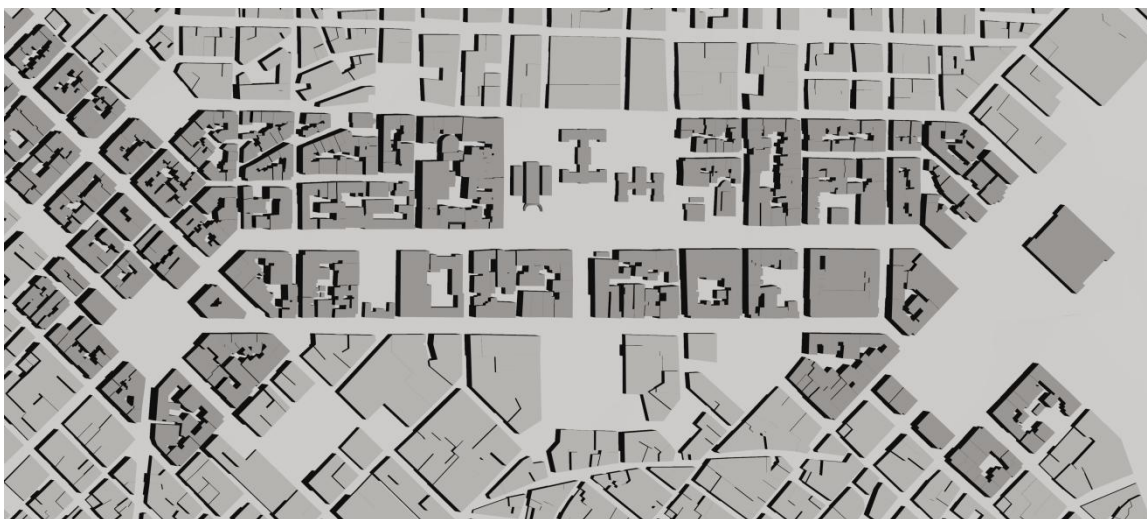
## ΜΕΡΟΣ Γ΄

### Συγκριτική μελέτη πλατειών στην Πανεπιστημίου

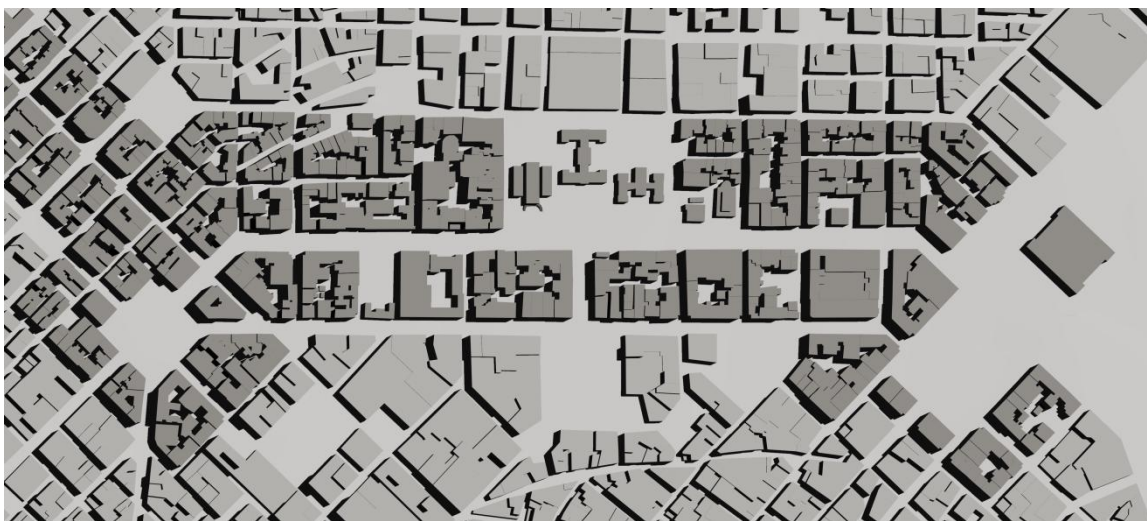
#### Διερεύνηση της συσχέτισης της σκιάς και της καταγραφής των ανθρώπινων δραστηριοτήτων

Στις οκτώ εικόνες που ακολουθούν έχει διερευνηθεί σε επίπεδο αρχής η σκίαση της Οδού Πανεπιστημίου την ημέρα καταγραφής, 24 Ιουνίου 2011 σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Επιλέχθηκε σκόπιμα ο θερινός μήνας του Ιουνίου κατά τον οποίο η μέρα είναι η μεγαλύτερη του χρόνου.(21 Ιουνίου).

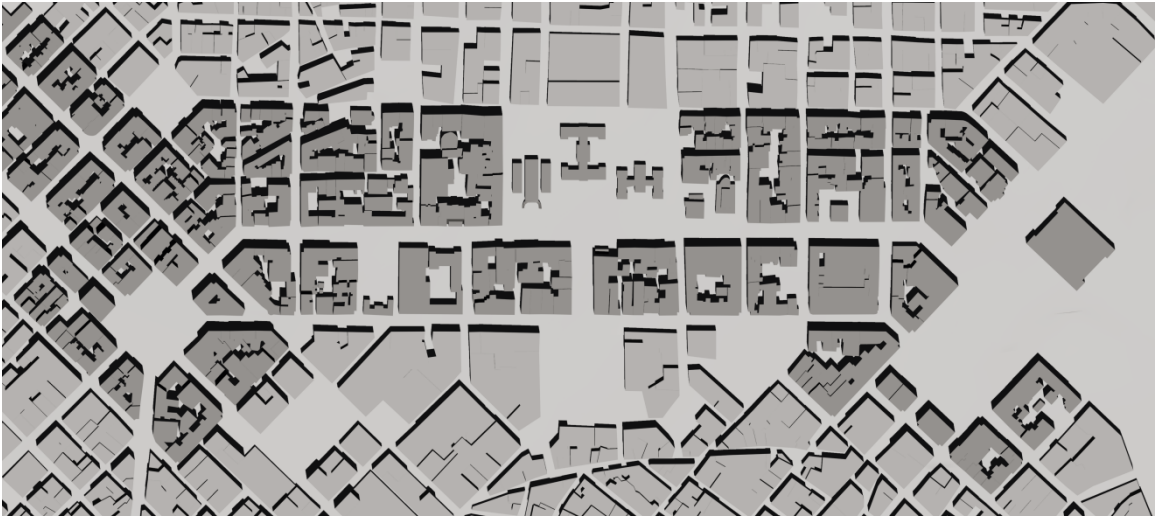
11.00



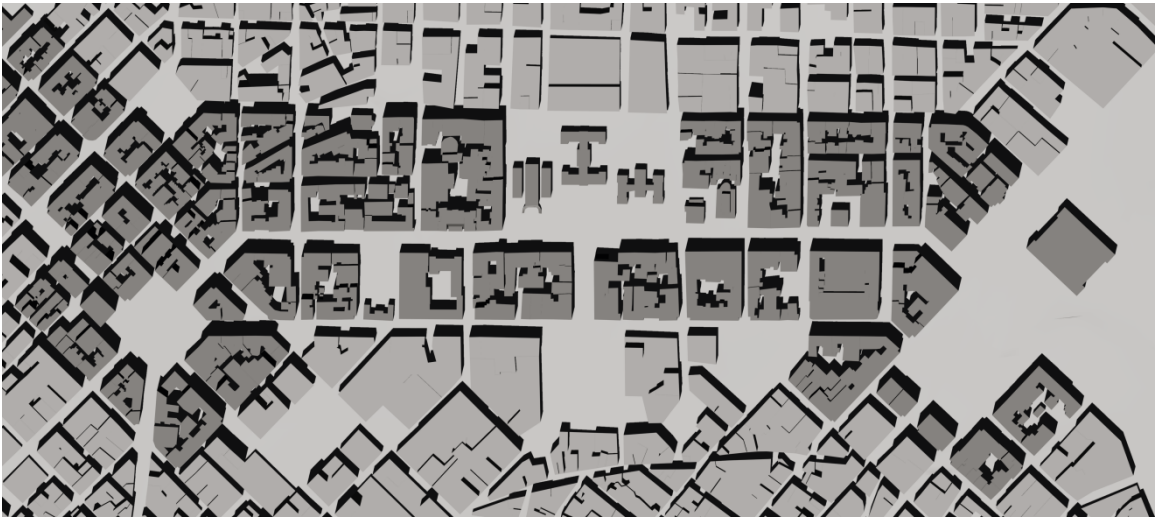
12.00



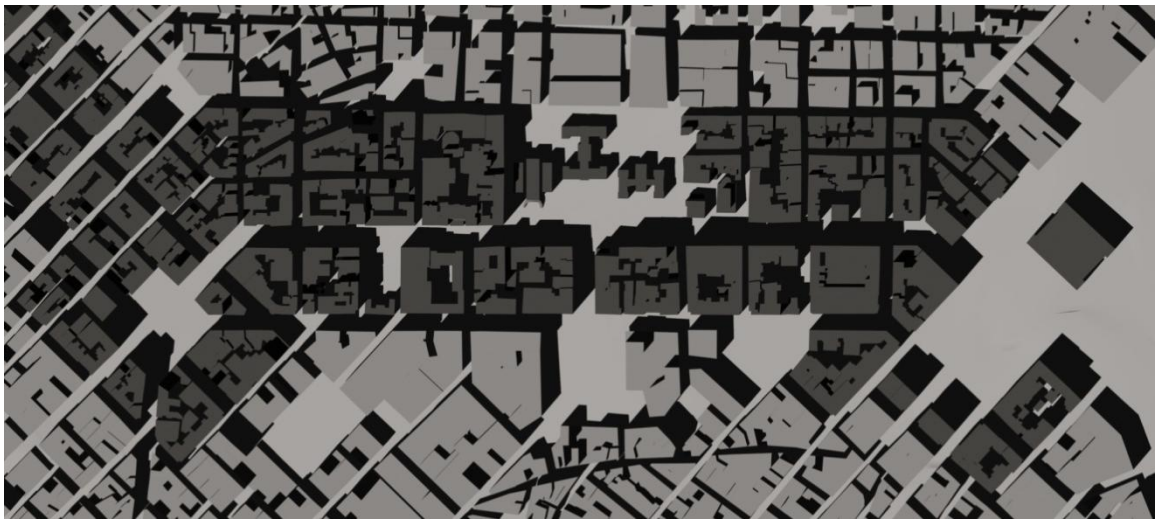
**13.30**



**14.30**

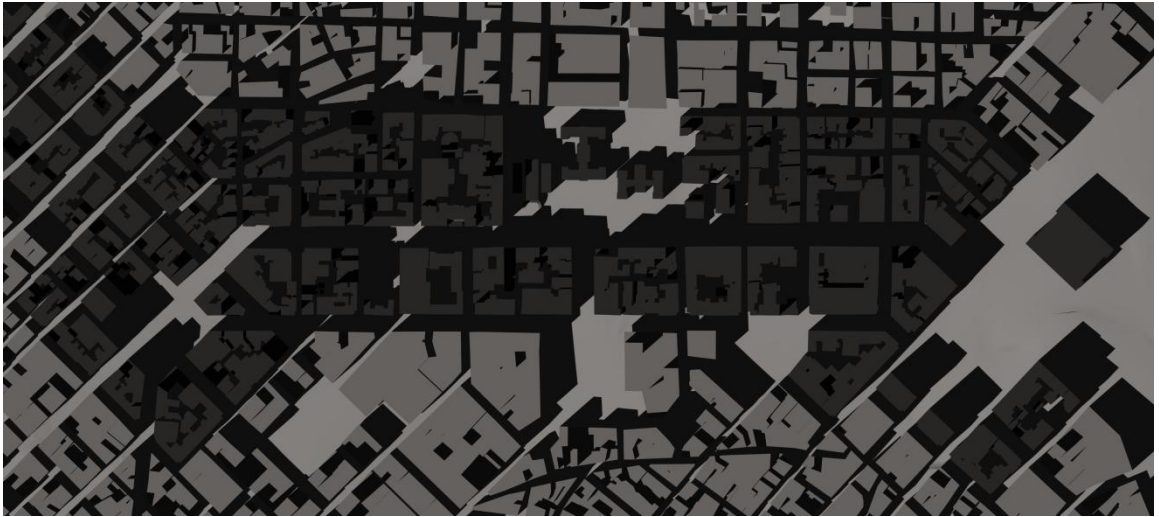


**17.00**

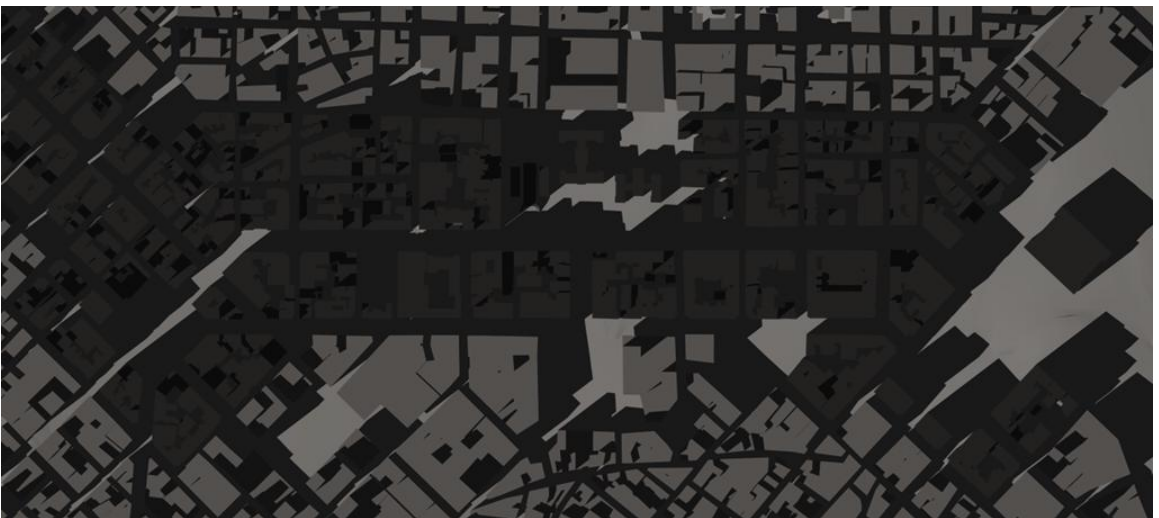




18.00



18.30



19.00



Όπως ήδη έχουμε αναφέρει για κάθε αστικό κενό ξεχωριστά, η σκιά επηρεάζει την παρουσία ανθρώπων, με τη μορφή κίνησης αλλά κυρίως με τη μορφή στάσης στο δημόσιο χώρο. Αναντίρρητα, το δομημένο περιβάλλον δεν είναι το μόνο γενεσιουργό στοιχείο σκιάς, καθώς αυτή δημιουργείται ακόμα από τα δέντρα και τις υψομετρικές διαφορές στο επίπεδο τους εδάφους. Κυρίαρχες και σταθερές είναι όμως οι σκιές που δημιουργούν τα κτίρια που περιβάλλουν τα αστικά κενά. Στην



περίπτωση της Πανεπιστημίου η δυτική της πλευρά είναι σκιασμένη τις περισσότερες ώρες της ημέρας.<sup>57</sup>

Μέσα από την καταγραφή των πεζών σε ορισμένο χρονικό και τοπικό πλαίσιο και την διαγραμματική αποτύπωση της σκιάς στους χώρους αυτούς, παρατηρήθηκε ότι **οι άνθρωποι προτιμούν τις σκιασμένες περιοχές για την κίνηση και τη στάση τους**. Βέβαια, παράγοντες όπως οι χρήσεις γης, η θέαση, οι συνδετικοί άξονες, τα σημαντικά κτίρια κ.α. επηρεάζουν κι ενίοτε ακυρώνουν την παραπάνω γενική αρχή.

## Διαγράμματα

Από τη συγκριτική μελέτη της καθημερινής ζωής στις τέσσερις χωρικές ενότητες της Πανεπιστημίου προκύπτει ότι η πλατεία Συντάγματος και ο πεζόδρομος της Κοραή προσελκύουν περισσότερες ανθρώπινες δραστηριότητες σε σχέση με την πλατεία Ομόνοιας και την πλατεία Δικαιοσύνης. Βέβαια, η κλίμακα των αστικών ενοτήτων διαφέρει, και συνεπώς, προκειμένου τα αποτελέσματα της καταγραφής να είναι άμεσα συγκρίσιμα, θα πρέπει οι δραστηριότητες να αναχθούν στη μονάδα επιφάνειας της εκάστοτε πλατείας. Ωστόσο, και από την αναγωγή αυτή αναμένονται τα ίδια αποτελέσματα.

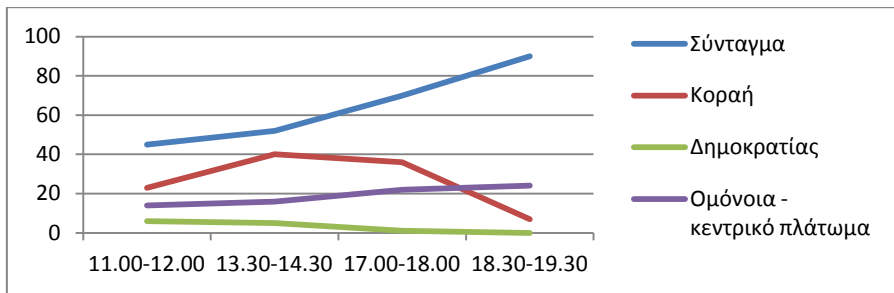
Ο χάρτης και τα διαγράμματα που ακολουθούν ουσιαστικά μαρτυρούν το βαθμό οικειοποίησης των τεσσάρων αστικών ενοτήτων από το πεζό, καθώς καταμετρήθηκαν (ποσοτικά) οι ανθρώπινες δραστηριότητες – σύντομη, πρωτεύουσα ή δευτερεύουσα στάση- . Από τα γραφήματα προκύπτει ότι στη πλατεία Συντάγματος καταγράφηκε μεγάλο ποσοστό ανθρώπων που στέκονταν ή κάθονταν σε παγκάκια (πρωτεύουσα στάση) και σε καφέ.<sup>58</sup> Στον πεζόδρομο της Κοραή, υπάρχει απόλυτη ισορροπία μεταξύ των ανθρώπων που επιλέγουν την πρωτεύουσα και τη δευτερεύουσα στάση, ενώ εξαιτίας της υψηλής συγκέντρωσης χρήσεων εστίασης, πολλοί είναι οι άνθρωποι που καταμετρήθηκαν να κάθονται στα καφέ και στα εστιατόρια. Ακόμη, τα γραφήματα των δραστηριοτήτων στην πλατεία Δικαιοσύνης αγγίζουν τον άξονα των x – μηδενικές καταμετρήσεις-, ωστόσο οι ελάχιστοι άνθρωποι που παρατηρήθηκαν, στέκονταν ή ξάπλωναν στα φυτεμένα τμήματα της πλατείας. Τέλος, η κυρίαρχη στατική δραστηριότητα στην πλατεία Ομόνοιας είναι η δευτερεύουσα, παρατήρηση που προκύπτει αυτονόητα καθώς απουσιάζουν στοιχεία του χώρου που προορίζονται για πρωτεύουσα στάση, ενώ οι λιγοστοί χώροι εστίασης δεν προσφέρονται για μακρά παραμονή.

---

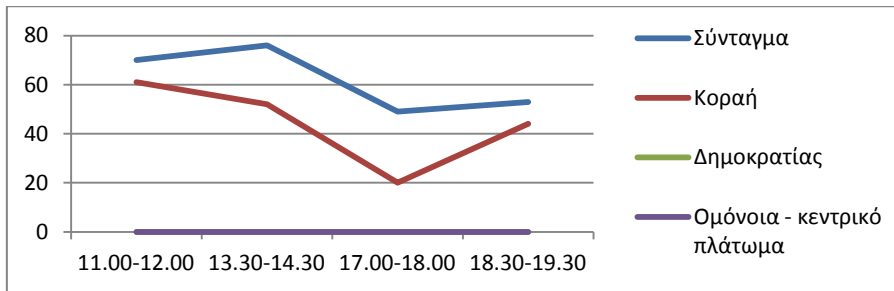
<sup>57</sup> Μάλιστα, στην πρόταση της πεζοδρόμησης της Πανεπιστημίου προτείνεται η τοποθέτηση της γραμμής του τραμ στη δυτική παρειά της οδού έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η προστασία από τον ήλιο σε όσους περιμένουν το συρμό και ελεγχόμενη έκθεση στον ήλιο σε μεγαλύτερη έκταση σε όσους επιλέξουν την αναψυχή στο ανατολικό τμήμα. Σ' αυτό το τμήμα είναι συγκεντρωμένα σήμερα και τα περισσότερα καταστήματα αναψυχής και εμπορικής εξυπηρέτησης του κοινού.

Τουρνικιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε. – RE-Think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου, Ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ

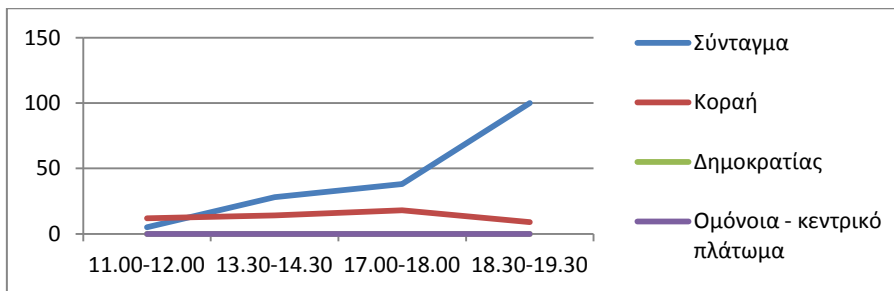
<sup>58</sup> Η καταμέτρηση των ανθρώπων που στέκονται ή κάθονται στην πλατεία Συντάγματος πραγματοποιήθηκε την περίοδο που το κίνημα των Αγανακτισμένων έδινε το παρών καθημερινά στο Σύνταγμα. Συνεπώς, η μεγάλη διαφορά που παρατηρείται μεταξύ του γραφήματος του Συντάγματος και των υπολοίπων τριών, δεν αποτελεί αντιπροσωπευτική εικόνα της πραγματικότητας. Οι αριθμοί σε κανονικές συνθήκες τείνουν να προσεγγίσουν τους αντίστοιχους του πεζόδρομου της Κοραή, δεδομένου όμως της κλίμακας της πλατείας και της κομβικής της θέσης στον αστικό ιστό εξακολουθούν να είναι μεγαλύτεροι.



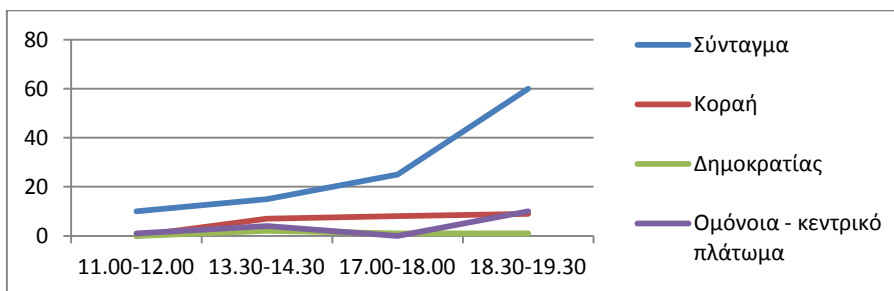
Γράφημα καταμέτρησης ανθρώπων που **στέκονται**



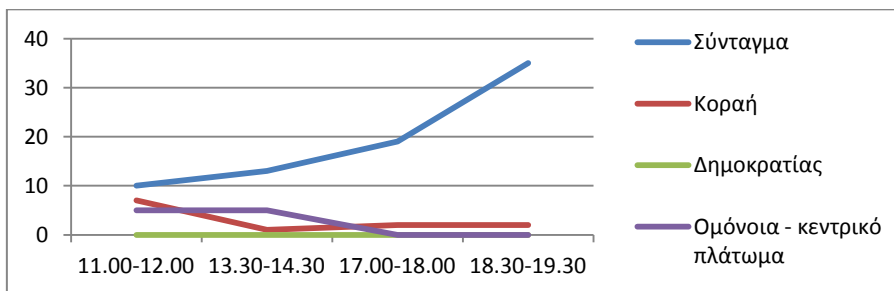
Γράφημα καταμέτρησης ανθρώπων που **κάθονται σε χώρους εστίασης**



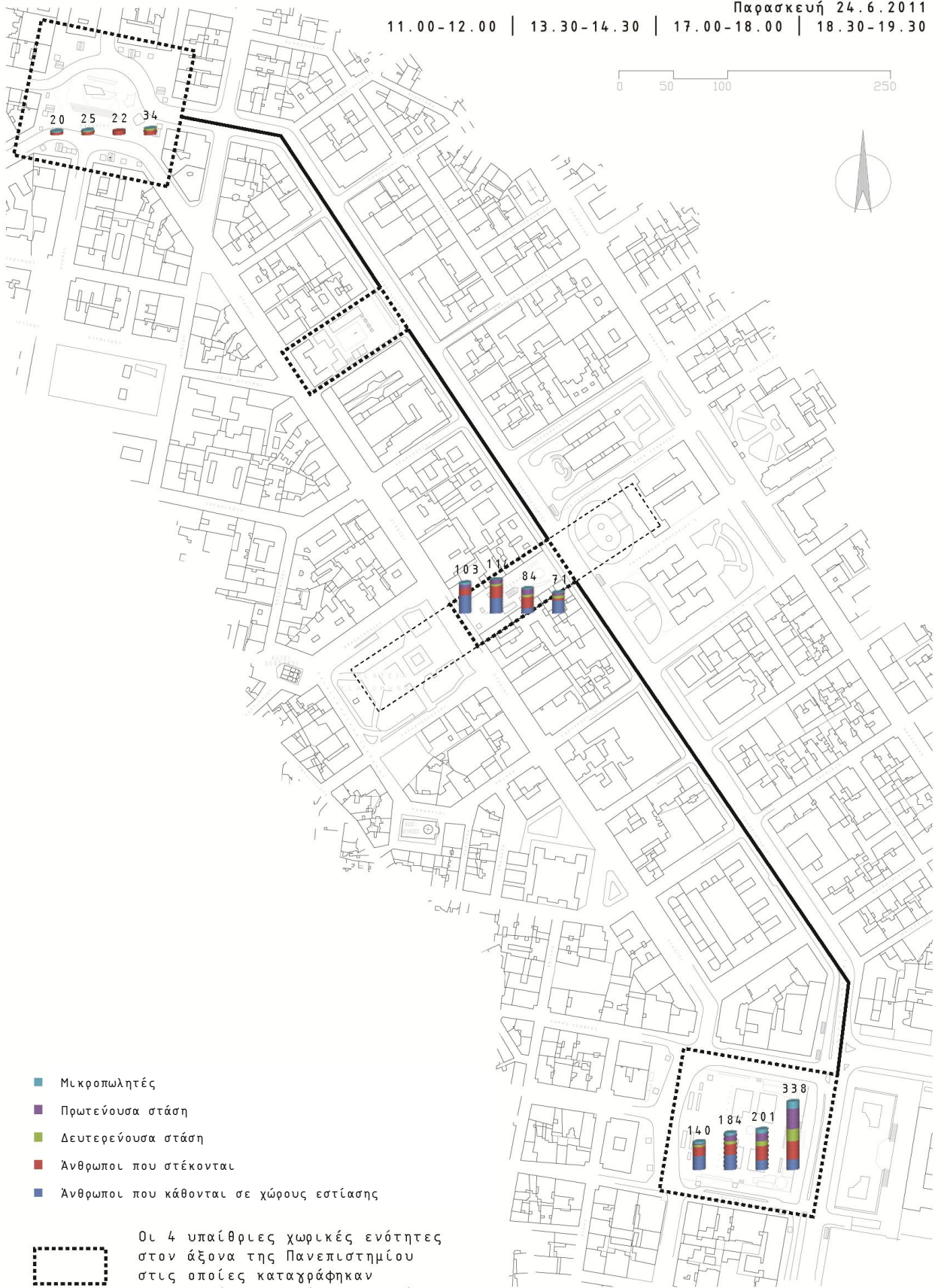
Γράφημα καταμέτρησης ανθρώπων σε **πρωτεύουσα στάση**



Γράφημα καταμέτρησης ανθρώπων σε **δευτερεύουσα στάση**



Γράφημα καταμέτρησης **μικροπωλητών**



- Μικροπωλητές
- Πρωτεύουσα στάση
- Δευτερεύουσα στάση
- Άνθρωποι που στέκονται
- Άνθρωποι που κάθονται σε χώρους εστίασης

Οι 4 υπαίθριες χωρικές ενότητες στον άξονα της Πανεπιστημίου στις οποίες καταγράφηκαν δραστηριότητες στάσης και κίνησης

## Συμπεράσματα

Ένας καταλυτικός παράγοντας για τη σύγκριση της καθημερινής ζωής στις πλατείες είναι η **χωρική συγκρότηση** τους. Η **πλατεία Συντάγματος** αποτελεί στην ουσία της ένα αστικό κενό που **κατακερματίζεται σε μικρότερες ενότητες** από τα στοιχεία που το συγκροτούν. Η **μεγαλύτερη κίνηση πεζών παρατηρείται στην κεντρική ζώνη**, το κυρίαρχο γεωμετρικά και δομικά στοιχείο του χώρου, ενώ στην περίμετρο αξιολογείται ως υποτονική. Ακριβώς το αντίθετο συμβαίνει στην πλατεία **Ομόνοιας**, όπου η **περίμετρος συγκεντρώνει πολύ μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπινων δραστηριοτήτων σε βάρος του κεντρικού πλατώματος**. Ακόμα στην Ομόνοια χαρακτηριστική συνθετική πρόθεση είναι η **δημιουργία ενός μεγάλου χώρου αναφοράς**. Τέλος, ο πεζόδρομος της Κοραή διχοτομείται σε δύο διακριτές ζώνες κίνησης και στάσης, ενώ στην πλατεία Δικαιοσύνης η υποβάθμιση τμήματος του εδάφους αποτελεί την κυρίαρχη «χειρονομία».

### ΧΩΡΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ

Σύνταγμα	<ul style="list-style-type: none"><li>• Αξονικότητα</li><li>• Επιμερισμός</li></ul>
Κοραή	<ul style="list-style-type: none"><li>• Δύο διακριτές ζώνες</li></ul>
Δικαιοσύνης	<ul style="list-style-type: none"><li>• Υποβάθμιση τους εδάφους</li></ul>
Ομόνοια	<ul style="list-style-type: none"><li>• Μεγάλο κενό</li></ul>

Ένα άλλο χαρακτηριστικό που επενεργεί στη τρόπο χρήσης των αστικών κενών είναι η **διάρθρωση των ορίων**. Στην **πλατεία Συντάγματος η υψομετρική διαφορά** της πλατείας με την Πανεπιστημίου και το κτίριο της Βουλής συγκροτεί **όρια που δεν αναιρούνται**, ενώ δημιουργεί και μια διάθεση εσωστρέφειας. Το πράσινο οργανώνει, επίσης, την κίνηση και την στάση των πεζών στην πλατεία. Στον πεζόδρομο της Κοραή τα κτίρια αποτελούν τα εξωτερικά όρια. Ωστόσο, διακρίνεται και ένα ενδιάμεσο όριο (κανάλι νερού – έξοδος μετρό – σιντριβάνι) που τον διχοτομεί στον άξονα συμμετρίας. Ακόλουθα, η πλατεία Δικαιοσύνης οργανώνεται χωρικά από το εγκαταλελειμμένο κτίριο του Τυπογραφείου που την αποκόπτει οπτικά από την οδό Σταδίου. Το πράσινο και η υποβάθμιση του κεντρικού κενού αποτελούν επίσης όρια που αποκόπτουν τον πεζό από τα μέτωπα των περιμετρικών κτιρίων. Τέλος, στην πλατεία **Ομόνοιας, ενυπάρχουν δύο επάλληλα όρια πάνω στον άξονα Β – Ν**. Ο κεκλιμένος όγκος απομονώνει το κεντρικό κενό προς το βορρά και το αμφιθεατρικό καθιστικό διχοτομεί την πλατεία εσωτερικά. Προς το νότο η πλατεία χωρίς σαφή όρια «διαρρέει» (χαλαρός συσχετισμός) προς το νότιο τμήμα του ιστού της πόλης.

### ΟΡΙΑ

Σύνταγμα	<ul style="list-style-type: none"><li>• Υψομετρική Διαφορά</li><li>• Πράσινο</li></ul>
----------	--



Κοραή	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Κτίρια</li> <li>• Άξονας κανάλι νερού – έξοδος Μετρό</li> </ul>
Δικαιοσύνης	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Εγκαταλελειμμένο Κτίριο</li> <li>• Υποβάθμιση τους εδάφους και Πράσινο</li> </ul>
Ομόνοια	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Βόρειο τειχίο</li> <li>• Αμφιθεατρικό Καθιστικό</li> </ul>

Οι **χρήσεις γης** συνιστούν ακόμα ένα καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη ανθρώπινων δραστηριοτήτων στα αστικά κενά. Αναλυτικά, στην πλατεία Συντάγματος εντοπίζονται χώροι εστίασης, εμπορίου και υπηρεσιών που αποτελούν ισχυρούς πόλους καθημερινής εισροής ανθρώπων. Αντίστοιχα, οι χρήσεις εστίασης και αναψυχής στον πεζόδρομο της Κοραή και το εμπόριο και τα ξενοδοχεία στην πλατεία Ομόνοιας διασφαλίζουν την παρουσία των πεζών τις ώρες που δε λειτουργούν τα εμπορικά καταστήματα και οι υπηρεσίες στις πλατείες αυτές. Τέλος, η πλατεία Δικαιοσύνης, λόγω της έλλειψης ανάλογων χρήσεων αποκλείεται από τους πιθανούς δημόσιους «υποδοχείς» ανθρώπινων δράσεων.

#### ΧΡΗΣΕΙΣ ΓΗΣ

Σύνταγμα	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Υπηρεσίες</li> <li>• Εστίαση</li> <li>• Εμπόριο</li> </ul>
Κοραή	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Εστίαση</li> <li>• Αναψυχή</li> <li>• Υπηρεσίες</li> </ul>
Δικαιοσύνης	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Απουσία χρήσεων</li> </ul>
Ομόνοια	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Εμπόριο</li> <li>• Υπηρεσίες</li> <li>• Ξενοδοχεία</li> </ul>

Η κίνηση και η στάση των πεζών καθορίζεται εξίσου και από τη **σύνδεση** των αστικών κενών **με τα ΜΜΜ**. Τα τέσσερα αστικά κενά εξυπηρετούνται συγκοινωνιακά με λεωφορεία και τρόλεϊ μέσω των αξόνων της Πανεπιστημίου και της Σταδίου. Επίσης, όλες οι ενότητες έχουν άμεση πρόσβαση στο δίκτυο του μετρό, πλην της πλατείας Δικαιοσύνης, η οποία στερείται καθημερινά πλήθος ανθρώπων. Το ίδιο ισχύει και για τον τροχιόδρομο. Μέχρι στιγμής, το Σύνταγμα είναι η μόνη πλατεία από τις τέσσερις που εξυπηρετείται από το μέσο σταθερής τροχιάς. Στην μελέτη ανασυγκρότησης του κέντρου της Αθήνας με άξονα την Πανεπιστημίου<sup>59</sup>, προτείνεται η προέκταση

<sup>59</sup> Τουρνικιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε., Re-think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου, Μάιος 2011

του τραμ από τη λεωφόρο Αμαλίας στην οδό Πατησίων μέσω της πεζοδρομημένης πλέον Πανεπιστημίου, ενώ διερευνάται μελλοντικά να προεκταθεί η γραμμή αυτή ως τον σταθμό του ηλεκτρικού των Άνω Πατησίων, παραλαμβάνοντας το μεγαλύτερο μέρος του συγκοινωνιακού φόρτου που ως τώρα εξυπηρετούν οι γραμμές του τρόλεϊ και αρκετά λεωφορεία. Η σημασία της σύνδεσης με τα ΜΜΜ αποδείχθηκε με την απεργία της 25/10/11 και τον έντονο περιορισμό της εισροής πεζών στις πλατείες. Εξάιρεση αποτέλεσε η πλατεία Ομόνοιας που ακριβώς εξαιτίας της απεργίας, η αναγκαστική υπέργεια κίνηση ήταν πλέον πιο ισχυρή από την υπόγεια.

#### ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΜΜΜ

Σύνταγμα	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Μετρό</li> <li>• Λεωφορεία</li> <li>• Τρόλεϊ</li> <li>• Τραμ</li> </ul>
Κοραή	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Μετρό</li> <li>• Λεωφορεία</li> <li>• Τρόλεϊ</li> </ul>
Δικαιοσύνης	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Λεωφορεία</li> <li>• Τρόλεϊ</li> </ul>
Ομόνοια	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Μετρό</li> <li>• Λεωφορεία</li> <li>• Τρόλεϊ</li> <li>• Τρένο</li> </ul>

Η υλοποίηση των **βραβευμένων προτάσεων των αρχιτεκτονικών διαγωνισμών** ανέδειξε τη σημασία τους για την πόλη στο κοινό. Οι πλατείες μετά την ανακατασκευή τους επέδρασαν στη διαμόρφωση νέων ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Οι συνθετικές αρχές στις οποίες στηρίζονται οι αρχιτεκτονικές προτάσεις δημιουργούν το υπόβαθρο για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων, χωρίς απαραίτητα να τις ευνοούν ενίοτε δε ενδέχεται και να τις εμποδίζουν.

Η πλατεία Συντάγματος όπως και η πλατεία Ομόνοιας είναι αποτελέσματα αρχιτεκτονικών επιλογών μεγάλης κλίμακας με εξαρχής καθορισμένες προθέσεις. Η πλατεία Συντάγματος διατήρησε σε μεγάλο βαθμό την προγενέστερη μορφή της, ενώ η πλατεία Ομόνοιας άλλαξε δραστικά. Η σύζευξη Πανεπιστημίου και Αγ. Κωνσταντίνου απέδωσε ένα σημαντικό μέρος της πλατείας στους πεζούς. Όμως αυτό δεν κατάφερε να απορροφήσει όλες τις διαμπερείς κινήσεις, παρά μόνον εκείνες που αφορούν τους δυο άξονες. Αντίθετα, στον πεζόδρομο της Κοραή ο χαρακτήρας του πρώην δρόμου-περάσματος- διατηρήθηκε, αποφεύγοντας ρηζικέλευθες λύσεις, ενώ στην πλατεία Δικαιοσύνης οι προθέσεις του τελικού σχεδίου ανάπτυξης της δεν έχουν αποδοθεί με σαφήνεια.

Δυστυχώς στην Ελλάδα, πάνω από το 90% των βραβευμένων αρχιτεκτονικών μελετών για τον δημόσιο χώρο, που εκπονήθηκαν στο πλαίσιο αρχιτεκτονικών διαγωνισμών τα τελευταία 33 χρόνια στην Ελλάδα παραμένει σε επίπεδο πρότασης. Επίσης, από τις 99 αρχιτεκτονικές μελέτες, έχουν

υλοποιηθεί μόλις οι επτά και πολλές από αυτές με τρόπο που δεν ακολούθησε πιστά τον αρχικό σχεδιασμό του αρχιτέκτονα<sup>60</sup>. Η αδυναμία ενός σχεδιασμένου αστικού κενού να προσελκύσει κόσμο οφείλεται στο γεγονός ότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες στο χώρο αποτελούν σύνθετο και πολυεπίπεδο φαινόμενο και ο σχεδιασμός θα πρέπει να το αντιμετωπίζει ως ένα κεντρικό ζήτημα που θα καθορίσει τις συνθετικές επιλογές.

---

<sup>60</sup> Το χάσμα ανάμεσα στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων στον ελληνικό δημόσιο χώρο, καθώς και η «απουσία» του κράτους από τον συντονισμό της όλης διαδικασίας, επισημάνθηκε από όλους τους ομιλητές στα εγκαίνια της έκθεσης «Publiccity/Δημόσια Πόλη» που διήρκησε από 17 έως 30 Οκτωβρίου 2011 και φιλοξενήθηκε στη Νέα Παραλία της Θεσσαλονίκης. Την έκθεση διοργάνωσε το ΤΕΕ/ΤΚΜ, σε συνεργασία με τους δήμους Θεσσαλονίκης, Κοζάνης και Ηρακλείου, στο πλαίσιο του συνεδρίου «Δημόσιος χώρος...αναζητείται».

## Γενικά Συμπεράσματα

Διαφαίνεται από τις παραπάνω παρατηρήσεις ότι

η **κίνηση των πεζών** ( πλήθος ανθρώπων και μοτίβα κίνησης ) Είναι το γενεσιουργό στοιχείο των ανθρώπινων συννευρέσεων και της καθημερινότητας της πόλης και καθορίζεται σημαντικά από τις εξής παραμέτρους :

- Την σύνδεση ( οπτική και πρόσβαση ) με τους κύριους άξονες και τον ευρύτερο ιστό
- Τις κυρίαρχες χρήσεις γης.
- Την σύνδεση με τα ΜΜΜ. Σε μεγάλο βαθμό οι χρήσεις γης και η σύνδεση με τα ΜΜΜ καθορίζουν την ανθρώπινη παρουσία που τροφοδοτεί και πολλαπλασιάζει την κίνηση των πεζών.
- Την συγκρότηση των ορίων. Οι άνθρωποι τείνουν να κινούνται σε ζώνες που ορίζονται στο χώρο είτε μεταβατικές ( στοές ) είτε ζώνες κίνησης που εγγράφονται σε όρια πρασίνου.
- Την αίσθηση ασφάλειας. Η παρουσία πεζών προσελκύει την κίνηση περισσότερων.

η **στάση των πεζών** ( πλήθος καθημένων και μοτίβα στάσης ) προσδίδει ταυτότητα στα αστικά κενά και τις διευρύνσεις του ιστού και καθορίζεται από τις εξής παραμέτρους :

- Την κίνηση. Οι άνθρωποι στέκονται και κάθονται εγγύτερα σε ζώνες κίνησης.
- Τη δυνατότητα εποπτείας μέσω της συγκρότησης ορίων. Η οπτική σύνδεση με τον ευρύτερο ιστό και η ύπαρξη μεταβατικών ζωνών που προσφέρουν την δυνατότητα να εποπτεύει χωρίς παράλληλα να εποπτεύεται.
- Τις χρήσεις που προσελκύουν κόσμο και προσφέρουν χώρο για στάση.
- Την σκιά. Σε μεσογειακά κλίματα όπως της Ελλάδας, το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου οι χώροι στάσεων συνδέονται άμεσα με τη μετακίνηση της σκιάς.
- Τον ανάλογο αστικό εξοπλισμό. Ειδικά για τις ευαίσθητες κατηγορίες πεζών ( ηλικιωμένοι, παιδιά και άτομα με κινητικά προβλήματα ) είναι σημαντική η ύπαρξη κατάλληλου εξοπλισμού για τη στάση.





## Επίλογος

Μέσα από την παρατήρηση, σαν μέθοδο ερμηνείας του αστικού χώρου και την καταγραφή της στην παρούσα διάλεξη σε συνδυασμό με τις παρατηρήσεις προγενέστερων δημοσιευμένων ερευνών σε παγκόσμιο επίπεδο, έγινε προσπάθεια να κατανοηθεί η σχέση του ανθρώπου με το δημόσιο χώρο στον άξονα της Πανεπιστημίου.

Η παραπάνω μελέτη εντόπισε τα χαρακτηριστικά των αστικών κενών της πλατείας Συντάγματος, Κοραή, Δικαιοσύνης και Ομόνοιας, τα οποία συντελούν στην συγκρότηση είτε προσιτών και ζωντανών δημόσιων χώρων για τον επισκέπτη και τον δημότη, ερημωμένων και αδιάφορων. Με γνώμονα τις ανθρώπινες δραστηριότητες που φιλοξενούνται στο πεδίο τους καθημερινά, προέκυψε ότι οι πλατείες και οι χρήσεις στα μέτωπα τους προσελκύουν για διαφορετικούς λόγους κάθε φορά ένα ευρύ φάσμα χρηστών, ενώ ανταποκρίνονται και σε διαφορετικές χρονικές στιγμές της ημέρας.

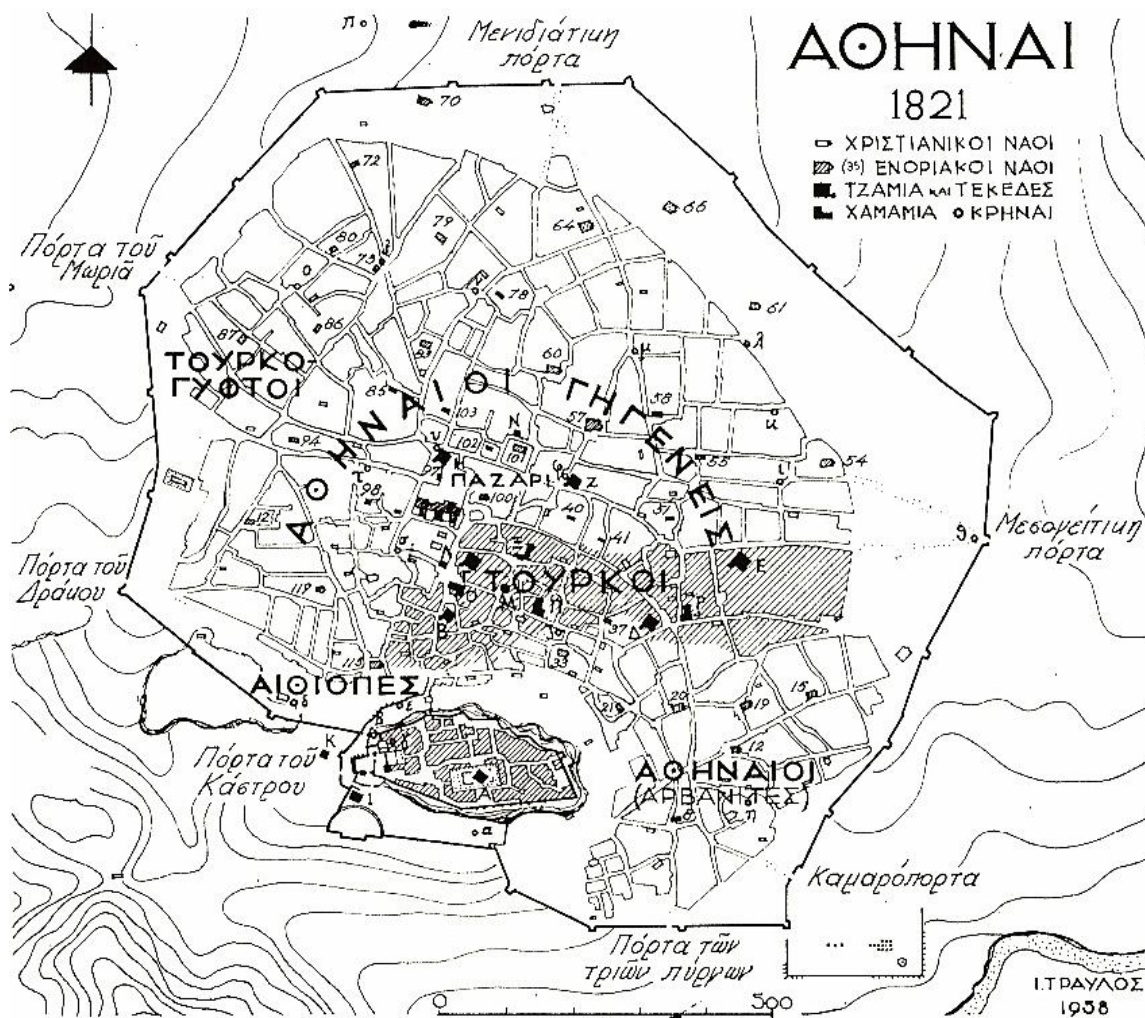
Με την παρούσα έρευνα, αναλύθηκαν η κίνηση και η στάση σαν γενεσιουργά στοιχεία των ανθρώπινων συνευρέσεων και δράσεων στα αστικά κενά που αρθρώνονται στον άξονα της Πανεπιστημίου και αναδείχθηκαν οι ετερότητες που τον καθιστούν σαν έναν από τους σημαντικότερους άξονες του κέντρου.



# ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

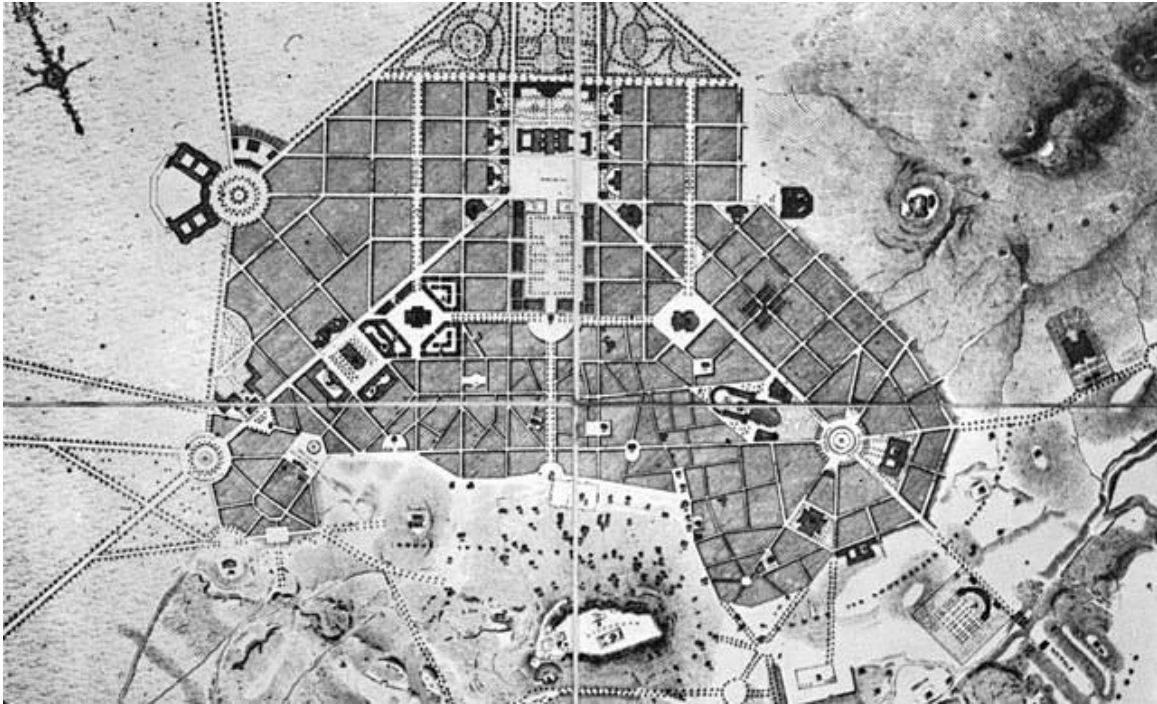
## Υλικό Υποστήριξης

1. Η Αθήνα το 1821. Σχέδιο και εθνογραφική σύνθεση

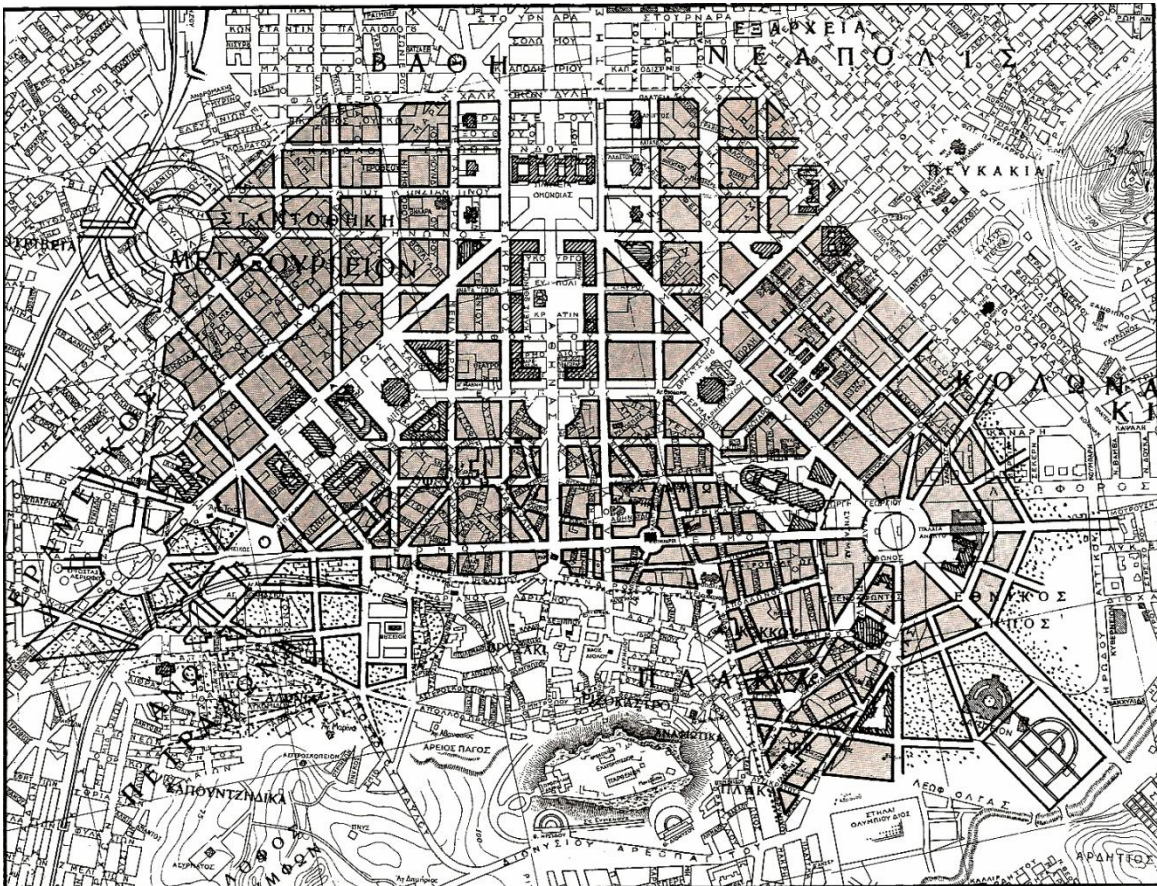




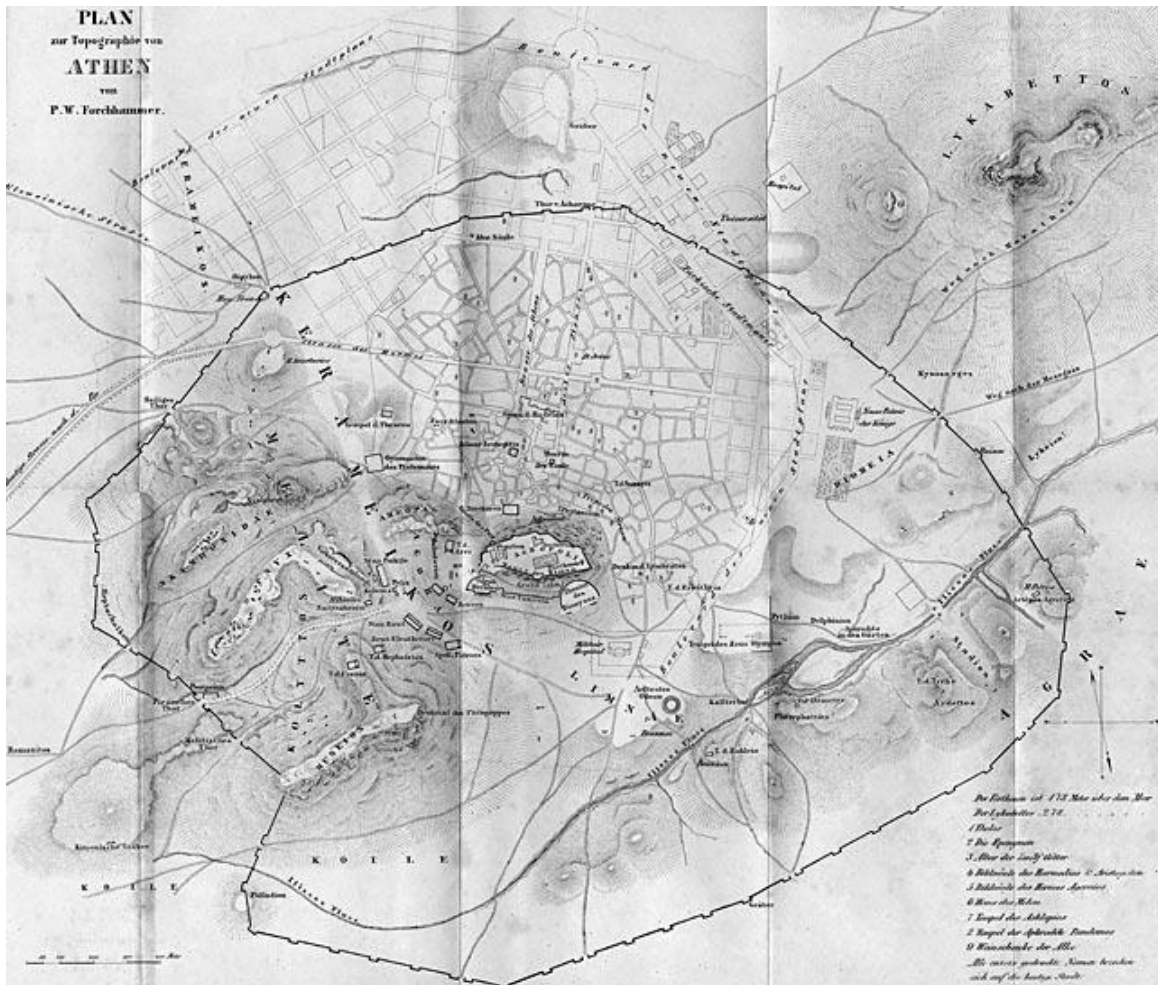
2. Το σχέδιο πόλης από τους Κλεάνθη και Schaubert



3. Το σχέδιο Κλεάνθη-Schaubert σε σχέση με τη σημερινή πόλη



4. Τοπογραφικός χάρτης της Αθήνας που δημοσιεύτηκε το 1841 κι επιβιώνουν σχεδιαστικά τα περιφερειακά βουλευάρτα που προέβλεπε το πολεοδομικό σχέδιο του Klenze του 1834



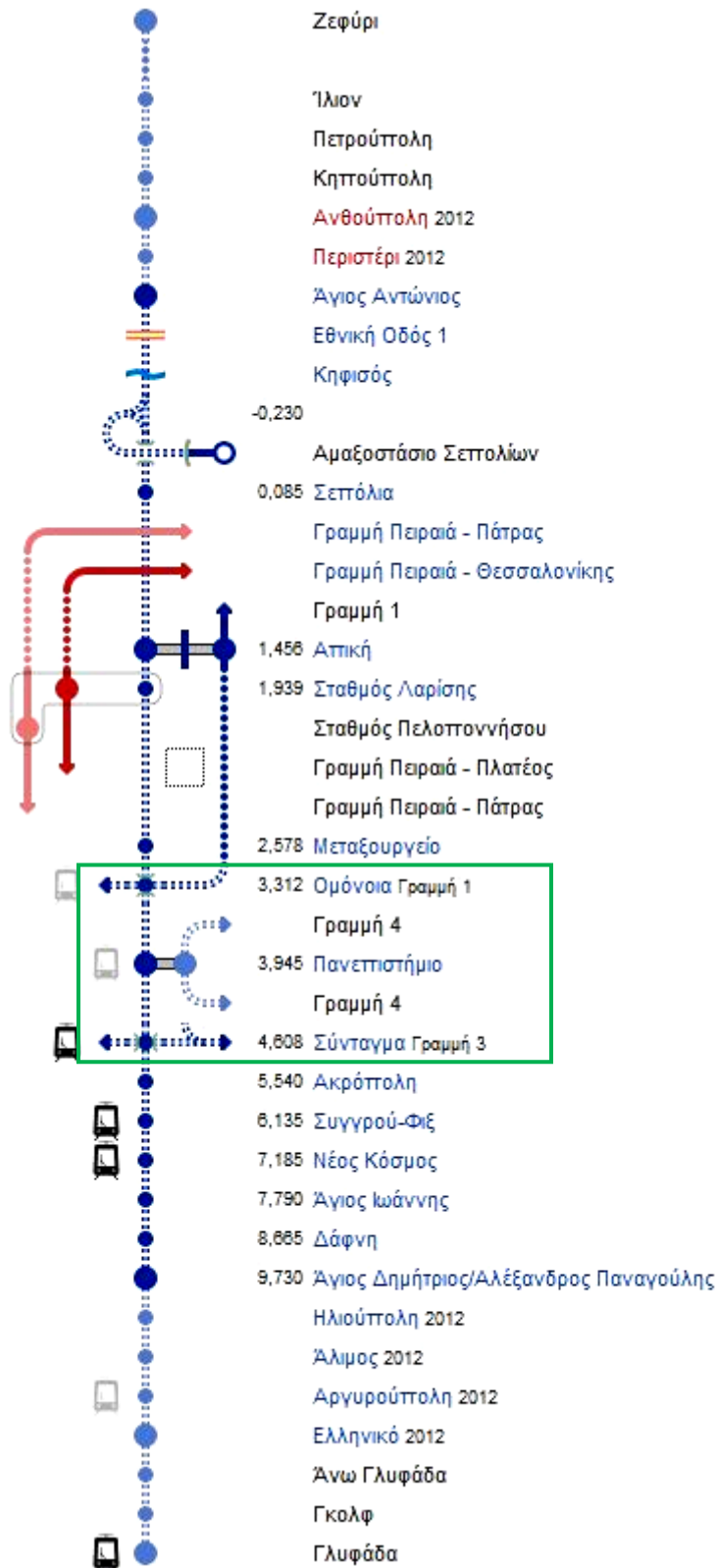


5.Χάρτης μετρό Αθήνας

**Μετρό Αθήνας**  
 Ηλεκτρικοί Σιδηρόδρομοι Αθηνών Πειραιώς  
 Αττικό Μετρό Εταιρεία Λειτουργίας



## 6.Χάρτης μετρό γραμμή 2



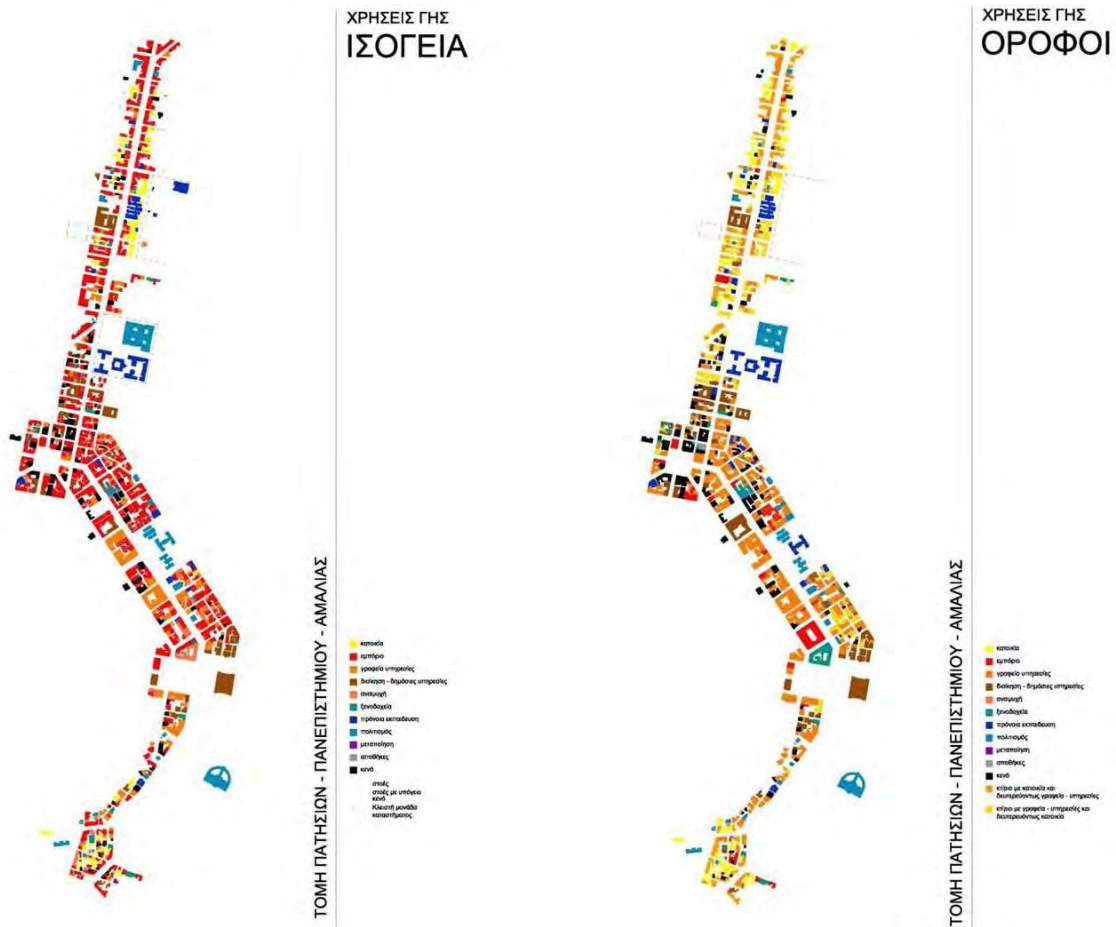


## 7.Σύνδεση κέντρου με τα προάστια με δημόσια συγκοινωνία



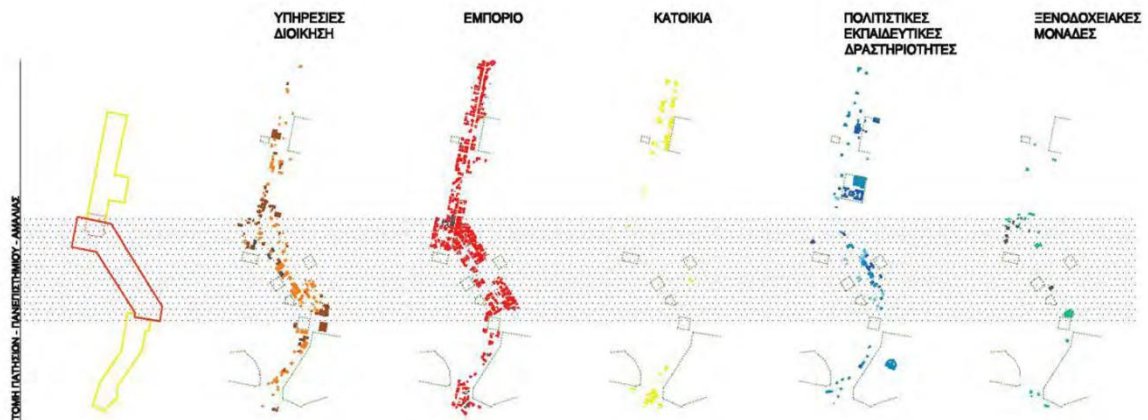
Πηγή : Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά»

8.Η διάρθρωση όλων των χρήσεων γης στα ισόγεια και τους ορόφους.



Πηγή : Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά»

9. Διαφορική αναπαράσταση των χρήσεων γης κατά κατηγορία.



Πηγή : Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά»



10.Σκίαση της οδού Πανεπιστημίου τις ώρες 9.00, 12.00, 14.00 και 17.00







Πηγή : Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά»  
11.Επιτόπιες Μετρήσεις Στατικών Δραστηριοτήτων



Stationary Activities - Behaviour Mapping

Μέτρηση Στατικής Δραστηριότητας

Περιοχή Μελέτης: Ζύπαγμα

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΣΑΒΒΑΤΟ

Ημερομηνία	24/6/2011
Ώρα	

ΩΡΕΣ	Cultural Activities	Commercial Activities	Children Playing	Lying Down	Secondary Seating	Sitting Café	Primary Seating	Standing
10.00-11.00	κατασκευαστές 30%	400 κούρτες αφίσες 20% 20% 20%	Ελαστικά παζι ή κατασκευαστές	Πολύ λίγοι	οι περισσότεροι	29+41 70	↓ 20%	45
11.00-12.00	Πολλοί καφές ομάδα χάρου με ψεύδα κ	Κινητές πορτοφόλια στο τζιπ. Τσιρίδες κ	Αντακλιβερμένοι. Λαχειρίδες. Λαχειρίδες.	Προσπαθεί να σιγουρέψει. Μάκρυν που αντιστοιχάει	οι περισσότεροι			
12.00-13.00								
13.00-14.00	κατασκευαστές	Από Αλβανία κούρτες 10% 10% 10% 10%	Ελαστικά παζι ή κατασκευαστές	1 πάνω στο μαρμαριό	15+40 55	33+43 76	28 ↓	52
14.00-15.00								
15.00-16.00								
16.00-17.00	Πολλοί κούρτες 10% 10% 10% 10%	100% 100% 100% 100%	Ελαστικά παζι ή κατασκευαστές	1 πάνω στο μαρμαριό	25 ~	18+31 49	38 ↑	↑
17.00-18.00	Πολλοί κούρτες 10% 10% 10% 10%	100% 100% 100% 100%	Ελαστικά παζι ή κατασκευαστές	1 πάνω στο μαρμαριό				
ΣΥΝΟΛΟ								

18.00-19.00		↑	—					
19.00-20.00	Πολλοί κούρτες 10% 10% 10% 10%	100% 100% 100% 100%	Ελαστικά παζι ή κατασκευαστές	1 πάνω στο μαρμαριό	↑ (20%)	20+33 53	↑ 20%	↑
20.00-21.00								
21.00-22.00								
22.00-23.00								
23.00-24.00								
ΣΥΝΟΛΟ								

Stationaty Activities - Behaviour Mapping

Μέτρηση Στατικής Δραστηριότητας

Περιοχή Μελέτης: Κοραή

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΣΑΒΒΑΤΟ

Ημερομηνία	24/6/2011
Ώρα	

ΩΡΕΣ	Cultural Activities	Commercial Activities	Children Playing	Lying Down	Secondary Seating	Sitting Café	Primary Seating	Standing
10.00-11.00								
11.40 11.00-12.00	ομιλία στην αυλή κλήση για δείπνο	2 λεκτονομαρίες 4 περίμετρος	οχι	οχι	7 Επισκεπτόμενοι επιμελητήριο secondary	61	12	23
12.00-13.00								
13.00-14.00	↑ μεσημεριανό δείπνο	2 καφέ + 8 εστιατόρια + 670 άλλων προποδοσίων	—	—	7 670 άλλων προποδοσίων	52	14	40
14.00-15.00								
15.00-16.00								
16.00-17.00								
17.25 17.00-18.00	—	καφέ + 8 εστιατόρια εστιατόρια	—	—	8	20	18	36
ΣΥΝΟΛΟ								

↓  
↑  
από την Secondary seating πιο πολλά και το περί

18.00-19.00	βραδινή συνάντηση							
19.00-20.00					8 9	44	8 9	9 7
20.00-21.00								
21.00-22.00								
22.00-23.00								
23.00-24.00								
ΣΥΝΟΛΟ								

Stationaty Activities - Behaviour Mapping

Μέτρηση Στατικής Δραστηριότητας

Περιοχή Μελέτης : Διαμοσώνης

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΣΑΒΒΑΤΟ

Ημερομηνία	24/6/2011
Ώρα	

ΩΡΕΣ	Cultural Activities	Commercial Activities	Children Playing	Lying Down	Secondary Seating	Sitting Café	Primary Seating	Standing
10.00-11.00								
11.00-12.00	(1155) Άλλοι στέλνουν χωρίς ψευ. Παρατηρήσεις μόνο, κάποιος παρατηρείται ότι δε μπορεί να υπολογιστεί το βάρος. Δε γίνεται καταγραφή της δραστηριότητας							
12.00-13.00								
13.00-14.00								
14.00-15.00	-	-	-	2 παρατηρήσεις	-	-	-	5
15.00-16.00								
16.00-17.00	-	-	-	12	-	-	4	1
17.00-18.00								
ΣΥΝΟΛΟ								

18.00-19.00	-	-	-	1	1	-	-	-
19.00-20.00								
20.00-21.00								
21.00-22.00								
22.00-23.00								
23.00-24.00								
ΣΥΝΟΛΟ								



**Stationary Activities - Behaviour Mapping**

**Μέτρηση Στατικής Δραστηριότητας**

Περιοχή Μελέτης: Ομόνοια

**ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ**

**ΣΑΒΒΑΤΟ**

Ημερομηνία: 24/6/2011  
 Ώρα:

↑ ώρα που είχα  
 Σίγα στο Κουτί  
 \* Σημειώσεις  
 2011

ΩΡΕΣ	Cultural Activities	Commercial Activities	Children Playing	Lying Down	Secondary Seating	Sitting Café	Primary Seating	Standing
10.00-11.00								6/15 σφόδρα ή/ο
11.00-12.00	υπόδηση	6/15 σφόδρα ή/ο Αφαιρούμενη παλτό - λουλούδια - λουλούδια		-	2 άτομα ή/ο		(1) σούπια σφιστάκια	6/15 σφόδρα ή/ο Σταβόλι
12.00-13.00								
13.00-14.00								
14.00-15.00								
15.00-16.00	έχονται απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και	ή αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και	(υποδοχή ή/ο μακά, σφιστάκια ή/ο + αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και		2 άτομα ή/ο	+ ζων ή/ο + αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και	ή/ο + αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και	ή/ο + αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και
16.00-17.00								
17.00-18.00								
ΣΥΝΟΛΟ								

(15)

18.00-19.00	ή αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και	ή αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και	(υποδοχή ή/ο μακά, σφιστάκια ή/ο + αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και		2 άτομα ή/ο	+ ζων ή/ο + αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και	ή/ο + αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και	ή/ο + αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και
19.00-20.00					10		X	12 (σφόδρα ή/ο)
20.00-21.00		ή αίσθημα απόψεις, για προβλεπόμενα αλλά και αλλά και						
21.00-22.00								
22.00-23.00								
23.00-24.00								
ΣΥΝΟΛΟ								

Παρατήρηση: ο αριθμός των μετρήσεων

Τοπίο → Στοιβάρι  
 Ομόνοια

Δημοφιλής  
 →  
 βρήκε  
 ενδιαφέρον

Σίγα - Αξιοσημείωτο



## 12.Φωτογραφικό ανάπτυγμα των όψεων της Πανεπιστημίου από το Σύνταγμα ως την Ομόνοια



Πηγή : Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά»

## 13.Πανοραμική λήψη του άξονα της Πανεπιστημίου και της στροφής του μέχρι την πλατεία Ομόνοιας



Πηγή : Ερευνητικό Πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά»

## Εικόνες

1. Gehl J. - Life Between Buildings: Using Public Space 1987, σελ. 64
2. Επεξεργασία εικόνας από [http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter\\_more\\_9.aspx](http://www.eie.gr/archaeologia/gr/chapter_more_9.aspx)  
[Καλλιβρετάκης Λ. - Η Αθήνα τον 19<sup>ο</sup> αιώνα: Από επαρχιακή πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πρωτεύουσα του Ελληνικού Βασιλείου]
3. Μπίρης Κ. - Αι Αθήναι 1960 σελ.28
4. Μπίρης Κ. - Αι Αθήναι 1960 σελ.37
5. Μπίρης Κ. - Αι Αθήναι 1960 σελ.69
6. Τουρνικιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε.- Re-think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου 2011, σελ. 18
7. Τουρνικιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε.- Re-think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου 2011, σελ. 20
8. Τουρνικιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε.- Re-think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου 2011, σελ. 22
9. Επεξεργασία εικόνας από [www.oasa.gr/pdf/el/maps/keypoint/athcenen2007.pdf](http://www.oasa.gr/pdf/el/maps/keypoint/athcenen2007.pdf)
10. [www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio\\_more.aspx?id=194](http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=194)
11. [eliaserver.elia.org.gr/elia/site/content.php?sel=22&showimg=true&firstDt=91&present=434119](http://eliaserver.elia.org.gr/elia/site/content.php?sel=22&showimg=true&firstDt=91&present=434119)
12. [eliaserver.elia.org.gr/elia/site/content.php?sel=22&showimg=true&firstDt=14&present=434263](http://eliaserver.elia.org.gr/elia/site/content.php?sel=22&showimg=true&firstDt=14&present=434263)
13. [www.travelchat.gr/forum/index.php?topic=3985.0](http://www.travelchat.gr/forum/index.php?topic=3985.0)
14. [www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio\\_more.aspx?id=186](http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=186)
15. [www.facebook.com/photo.php?fbid=215357801830595&set=o.40347363414&type=1&theater](http://www.facebook.com/photo.php?fbid=215357801830595&set=o.40347363414&type=1&theater)
16. [www.facebook.com/photo.php?fbid=478973977422&set=o.40347363414&theater&pid=6508548&id=647077422](http://www.facebook.com/photo.php?fbid=478973977422&set=o.40347363414&theater&pid=6508548&id=647077422)
17. [eliaserver.elia.org.gr/elia/site/content.php?sel=22&showimg=true&firstDt=133&present=434137](http://eliaserver.elia.org.gr/elia/site/content.php?sel=22&showimg=true&firstDt=133&present=434137)
18. [www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio\\_more.aspx?id=185](http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=185)
19. [www.facebook.com/photo.php?pid=87785&id=100000882338645&ref=notif&notif\\_t=like&fbid=115321005173977](http://www.facebook.com/photo.php?pid=87785&id=100000882338645&ref=notif&notif_t=like&fbid=115321005173977)
20. [www.facebook.com/photo.php?pid=206699&op=25&o=global&view=global&subj=40347363414&id=100000691297196](http://www.facebook.com/photo.php?pid=206699&op=25&o=global&view=global&subj=40347363414&id=100000691297196)
21. [www.facebook.com/?ref=logo#!/photo.php?fbid=149817781697258&set=a.152451448100558.26046.149801415032228&type=3&theater](http://www.facebook.com/?ref=logo#!/photo.php?fbid=149817781697258&set=a.152451448100558.26046.149801415032228&type=3&theater)  
[www.facebook.com/photo.php?pid=206699&op=25&o=global&view=global&subj=40347363414&id=100000691297196](http://www.facebook.com/photo.php?pid=206699&op=25&o=global&view=global&subj=40347363414&id=100000691297196)
22. [www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio\\_more.aspx?id=5](http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=5)
23. [www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio\\_more.aspx?id=181](http://www.eie.gr/archaeologia/gr/arxeio_more.aspx?id=181)
24. Β' Φάση Ερευνητικού Προγράμματος ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά», σελ. 460
25. Β' Φάση Ερευνητικού Προγράμματος ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, «Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά» σελ. 460
26. Προσωπικό Αρχείο
27. [www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28](http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28)
28. [www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28](http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28)
29. [www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28](http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28)
30. [www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28](http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28)
31. [www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28](http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=28)
32. Προσωπικό Αρχείο
33. Προσωπικό Αρχείο

- 34.Προσωπικό Αρχείο
- 35.Προσωπικό Αρχείο
- 36.Προσωπικό Αρχείο
- 37.Προσωπικό Αρχείο
- 38.[www.facebook.com/photo.php?pid=231369&op=1&o=all&view=all&subj=40347363414&aid=-1&oid=40347363414&id=100000624933586](http://www.facebook.com/photo.php?pid=231369&op=1&o=all&view=all&subj=40347363414&aid=-1&oid=40347363414&id=100000624933586)
- 39.[www.facebook.com/photo.php?pid=1464270&op=27&o=all&view=all&subj=40347363414&aid=-1&oid=40347363414&id=602682373&fbid=49082822373](http://www.facebook.com/photo.php?pid=1464270&op=27&o=all&view=all&subj=40347363414&aid=-1&oid=40347363414&id=602682373&fbid=49082822373)
- 40.[www.flickr.com](http://www.flickr.com)
- 41.[www.flickr.com](http://www.flickr.com)
- 42.[www.flickr.com](http://www.flickr.com)
- 43.Προσωπικό Αρχείο
- 44.Προσωπικό Αρχείο
- 45.Προσωπικό Αρχείο
- 46.Προσωπικό Αρχείο
- 47.Προσωπικό Αρχείο
- 48.Προσωπικό Αρχείο
- 49.Κορρέ Κ., Μόμτσιου-Τοκατλίδη Κ., *Το Παλαιό Εθνικό Τυπογραφείο στην Αθήνα: Οι μεταμορφώσεις ενός ιστορικού κτηρίου*, Αρχαιολογία τεύχος 45 1992, σελ. 78
- 50.Κορρέ Κ., Μόμτσιου-Τοκατλίδη Κ., *Το Παλαιό Εθνικό Τυπογραφείο στην Αθήνα: Οι μεταμορφώσεις ενός ιστορικού κτηρίου*, Αρχαιολογία τεύχος 45 1992, σελ. 64
- 51.Κορρέ Κ., Μόμτσιου-Τοκατλίδη Κ., *Το Παλαιό Εθνικό Τυπογραφείο στην Αθήνα: Οι μεταμορφώσεις ενός ιστορικού κτηρίου*, Αρχαιολογία τεύχος 45 1992, σελ. 65
- 52.Προσωπικό Αρχείο
- 53.Προσωπικό Αρχείο
- 54.Προσωπικό Αρχείο
- 55.Προσωπικό Αρχείο
- 56.Προσωπικό Αρχείο
- 57.Προσωπικό Αρχείο
- 58.Προσωπικό Αρχείο
- 59.[www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=29](http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=29)
- 60.[www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=29](http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=29)
- 61.[www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=29](http://www.astynet.gr/projects.php?c=15&p=29)
- 62.Προσωπικό Αρχείο
- 63.Προσωπικό Αρχείο
- 64.Προσωπικό Αρχείο
- 65.Προσωπικό Αρχείο
- 66.Προσωπικό Αρχείο
- 67.Προσωπικό Αρχείο
- 68.Προσωπικό Αρχείο

## Βιβλιογραφία

- 1.Αγγελίδης Μ., *Χωροταξικός Σχεδιασμός*, Αθήνα, 1991
- 2.Alexander C., Ishikawa S., Silverstein M., *A Pattern Language*, Oxford University Press, 1977
- 3.Αραβαντινός Αθ., Κοσμάκη Π., *Υπαιθριοί χώροι στην πόλη*, Αθήνα, 1988

4. Gehl J., *Life between buildings: Using Public Space*, Arkitektens Forlag, 1987
5. Gehl, J., *Cities for People*, Island Press, 2010
6. Gehl Architects, *Places for People*, Melbourne, 2004
7. Gehl, J., Lars Gemzoe, *Public Spaces, Public Life*, Danish Architectural Press, 2004
8. Hall E.T., *The hidden dimension*, New York, 1966
9. Hertzberger H., *Μαθήματα για Σπουδαστές της Αρχιτεκτονικής*, μετάφραση Τσοχαντάρη Τ., Πανεπιστημιακές εκδόσεις Ε.Μ.Π., 1991
10. Jonge D. de, "Applied Hodology " *Landscape* 17, no 2, Delft, 1967-68
11. Καροφύλα Γ., *Η Αθήνα και οι Αθηναίοι 1834 – 1934*, Αθήνα, 1978
12. Καρύδης Δ., *Πολοδομικά των Αθηνών (και) της τουρκοκρατίας*, Αθήνα, 1981
13. Le Corbusier, *Concerning Town Planning*, Yale University Press, 1948
14. Lefebvre H., *Critique de la vie quotidienne, III. De la modernité au modernisme*, Paris, 1981
15. Lefebvre H., *La révolution urbaine*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1970
16. Lefebvre H., *Le Droit à la ville*, Paris, 1968
17. Lefort, C., *Democracy and Political Theory*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1988
18. Lynch K., *The image of the city*, MIT Press, 1960
19. Μαντουβάλου Μ., *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Αθήνας (1830-1940)*, Ε.Μ.Π., 1986
20. Μπίρης Κ., *Αι Αθήναι από τον 19<sup>ο</sup> εις τον 20<sup>ο</sup> αιώνα*, Αθήνα, 1960
21. Μπίρης Μ., *Αθηναϊκή Αρχιτεκτονική 1875-1925*, Αθήνα, 2003
22. Πολύζος Ι., *Η Αθήνα στον 20<sup>ο</sup> αιώνα: Μεταρρυθμιστικά όνειρα και πολεοδομικές ρυθμίσεις*, Αθήνα, 1985
23. Project for Public Spaces, *Planning Public Spaces Handbook*, New York, 1976
24. Rossi A., *Η Αρχιτεκτονική της Πόλης*, μετάφραση Πετρίδου Β., Θεσσαλονίκη, 1985
25. Σαρηγιάννης Γ.Μ., *Αθήνα 1830-2000: Εξέλιξη-Πολοδομία-Μεταφορές*, Αθήνα, 2000
26. Sitte C., Collins, G.R., Collins C.C., *Camillo Sitte: The Birth of Modern City Planning*, New York, 1986
27. Σκαλτσά Μ.Χ., *Κοινωνική ζωή και δημόσιοι χώροι κοινωνικών συναθροίσεων στην Αθήνα του 19<sup>ου</sup> αιώνα*, Θεσσαλονίκη, 1983
28. Tallet M., *Agoras & Plateias*, Arch. Review, 1968
29. Τμήμα Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ. & Διατμηματικό Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών Αρχιτεκτονικής τοπίου, *Πλατείες της Ευρώπης-Πλατείες για την Ευρώπη*, Θεσσαλονίκη, 2009
30. Τραυλός Ι., *Πολοδομική Εξέλιξις των Αθηνών*, Αθήνα, 1960
31. Φιλιππίδης Δ., *Νεοελληνική Αρχιτεκτονική*, Αθήνα, 1984
32. Webb M., *The City Square*, London, 1990
33. Whyte W.H., *The Social Life of Small Urban Spaces*, Washington D.C., 1980
34. Zucker P., *Town and Square: From the Agora to the Village Green*, Columbia University Press, 1966

## Διαλέξεις – Διπλωματικές Εργασίες

1. Θεριανού Ευαγγελία, *Διαβά-ζωντας (σ)το κέντρο της Αθήνας. Αναγνώσεις αστικών φαινομένων και μορφών και αναζήτηση των όρων/συνθηκών κατοίκησης στην περιοχή της Ομόνοιας*, 2008
2. Κολιγιάννη Αικατερίνη, Παπασταματάκη Ελευθερία, *Το γλυπτό στην πλατεία: Το παράδειγμα των πλατειών της Αθήνας*, 2008
3. Μελαμπιανάκη Ε., *Οι πλατείες της Αθήνας*, διδακτορική διατριβή, Ε.Μ.Π., 2006
4. Σπυροπούλου Ε., *Διαμόρφωση πλατείας Δικαιοσύνης*, 2007



## Δημοσιευμένα Κείμενα

1. Δωροβίνης Β., *Το κτίριο του πρώτου Εθνικού Τυπογραφείου (και ο χάρτης της Βενετίας στην πράξη)*, Αρχαιολογία τεύχος 29, 1988
2. Καλλιβερέτακης Λ., *Η Αθήνα τον 19<sup>ο</sup> αιώνα: Από επαρχιακή πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, πρωτεύουσα του Ελληνικού Βασιλείου*, Ε.Ι.Ε.
3. Κόκκου Α., *Τα πρώτα αθηναϊκά σπίτια (1832-1860)*, Αρχαιολογία τεύχος 2, 1982
4. Κορρέ Κ., Μόμτσιου-Τοκατλίδη Κ., *Το Παλιό Εθνικό Τυπογραφείο στην Αθήνα: Οι μεταμορφώσεις ενός ιστορικού κτηρίου*, Αρχαιολογία τεύχος 45, 1992
5. Νασιώκα Κ., *Glocalization Απατρία: ένα νέο γεωγραφικό σύνορο*, Reconstruction Community
6. Σαρηγιάννης Γ.Μ., *Το Αθηναϊκό σταυροδρόμι: Η κοινωνική σύνθεση και οι χώροι συναθροίσεων των Αθηναίων στην πολύπαθη πλατεία*, Καθημερινή, 1994
7. Tonnelat S., *The sociology of urban public spaces*, Paris, Atlantis Press, 2010
8. Τουρνικιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε., *Μεταλλασσόμενοι χαρακτήρες και πολιτικές στα κέντρα πόλης Αθήνας και Πειραιά*, Ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ-ΥΠΕΚΑ, 2010-2011
9. Τουρνικιώτης Π., Μωραΐτης Κ., Χανιώτου Ε., *Re-think-Athens: Η ανασυγκρότηση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου*, Μάιος 2011

## Άρθρα

1. Βαϊμάκη Β., Ιορδάνογλου Α., *Πανεπιστημίου: Η αριστοκράτισσα*, αφιέρωμα «Ταξίδι στην Αθήνα», Έθνος, 18 Μαΐου 2010
2. Θερμού Μ., *Φιλί ζωής στο Παλιό Εθνικό Τυπογραφείο*, Το Βήμα, 3 Ιουλίου 2010
3. Λιάλιου Γ., *Ένα νέο κέντρο για την πρωτεύουσα*, Καθημερινή, 27 Φεβρουαρίου 2011
4. Ξύδα Ρ., *Οι χαμένες πλατείες της Αθήνας*, Το Βήμα, 13 Ιουλίου 2003
5. Ρηγόπουλος Δ., *Δύο μαύρες τρύπες στο κέντρο της Αθήνας*, Καθημερινή, 22 Νοεμβρίου 2009
6. Γιάννου- Σιγάλα Ηρώ, *Στις στοές της Αθήνας*, Έθνος (ένθετο), 20 Φεβρουαρίου 2007
7. Σωτηροπούλου Ε., *Ανασυγκρότηση και ανάπλαση του κέντρου με άξονα την Πανεπιστημίου*, Ναυτεμπορική, 5 Μαΐου 2011
8. Τζαναβάρα Χ., *Πεζοδρόμηση της Πανεπιστημίου*, Ελευθεροτυπία, 16 Ιουνίου 2010
9. Τζελή Κ., *Τι προβλέπει το Σχέδιο για την Αττική έως το 2021*, Ημερησία, 21 Ιουλίου 2011
10. Τσίγγανας Θ., *Δημόσιος χώρος πόλεων: Τσιμέντο (τραπεζοκαθίσματα και παρκινγκ) να γίνει!*, ΣΚΑΙ.gr, 21 Οκτωβρίου 2011

## Ιστότοποι

1. [el.wikipedia.org](http://el.wikipedia.org)
2. [www.eie.gr](http://www.eie.gr)
3. [www.astynet.gr](http://www.astynet.gr)
4. [www.oasa.gr](http://www.oasa.gr)
5. [www.scribd.com](http://www.scribd.com)
6. [www.cityofathens.gr](http://www.cityofathens.gr)

7. [www.athensinfoguide.com](http://www.athensinfoguide.com)
8. [www.buildnet.gr](http://www.buildnet.gr)
9. [tvxs.gr](http://tvxs.gr)
10. [www.enet.gr](http://www.enet.gr)
11. [ethnos.gr](http://ethnos.gr)
12. [www.tanea.gr](http://www.tanea.gr)
13. [news.kathimerini.gr/4dcgi/\\_w\\_articles\\_ell\\_2\\_05/08/2011\\_451726](http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_ell_2_05/08/2011_451726)
14. [www.korai4.gr](http://www.korai4.gr)
15. [nylou.com/html/ent/097/ent.20097.2.asp](http://nylou.com/html/ent/097/ent.20097.2.asp)
16. [www.visitgreece.gr](http://www.visitgreece.gr)
17. [www.in2greece.com](http://www.in2greece.com)
18. [metaxourgeio.wordpress.com/2010/02/11/panepistimiou/](http://metaxourgeio.wordpress.com/2010/02/11/panepistimiou/)
19. [www.reconstruction.gr](http://www.reconstruction.gr)
20. [www.facebook.com](http://www.facebook.com)

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της μελέτης.